

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

**KJØBENHAVNS
RAADHUS
BIBLIOTHEK**

EXLI

†

BRIS

Chirurgisk Academis Historie:

Academiets Stiftelse.

Af

Gordon Norrie.

Udgivet med Understøttelse af Carlsbergfonden.

Kjøbenhavn.

Forlagt af BRØDRENE SALMONSEN (I. SALMONSEN).

Trykt hos J. H. Schultz.

1896.

Indhold.

I.

Kamp mellem Chirurger og Læger. — *Simon Crüger*. — Chirurger og Læger udgaaende fra forskellige Samfundsklasser. — Chirurgernes væsentligst praktiske og Lægernes væsentligst theoretiske Uddannelse. — Facultetets skolestiske Standpunkt belyst ved *Oeders* Disputats og *Heuermanns* Ansøgning om at blive Professor. — Chirurgers og Lægers forskellige Optræden overfor Patienter. — Antallet af Læger og Chirurger i Danmark og Norge. — Chirurgernes daarlige økonomiske Stilling. — Kvaksalverne P. 1.

II.

Struensees Periode. — Kabinetsordre om Videnskabernes Befordring. — Kabinetsordre til Collegium medicum om en ny Medicinalforordning. — De chirurgiske Assessorer tilsidesættes af Collegiet. — Forslag om at forene Amphitheatret med Universitetet. — Lignende Forslag allerede 1752. — *Gunnerus's* og *Bergers* Plan til Omordning af Universitetet P. 30.

III.

1772—1775. *Kratzenstein*. — *Hennings*. — *Callisen* og *Saxtorph* og deres Ansættelse som Professorer. — *Kølpin*. — Chirurgerne i Collegium medicum nedlægge Arbejdet — *Hennings*, *Callisen* og *Kølpin* blive Membra collegii medici og de to sidste Coexaminatores ved chirurgisk Examen. — *Callisen* bliver Examinator ved Fa-

cultetet. — Reskr. om at Chirurgerne skulle examineres i Medicin af Facultetet og Cancelliets Tilladelse for Facultetet til at tage Betaling herfor trods Reskriptet.... P. 40.

IV.

1775—1780. Oprettelse af Distriktschirurgicater. — Indfødsretten. — Kabinetsordre om Aarsagerne til Chirurgernes ringe Antal og Collegium medicums Svar. — Ny Kabinetsordre om Nedsættelse af en Commission til at ophjælpe Chirurgen. — Commissionens Sammensætning. — *Aaskow*. — *Gulbrand*. — Commissionens Arbejdsmaade, dens Forslag og Forestilling. — Forslagets senere Skæbne..... P. 110.

V.

Regeringsforandringen 14. April 1784. — *Bodendick*. — Chirurgiske Læreanstalter i Udlandet. — *Tode* som Kritiker overfor *Hennings* og andre. — *Martini* og dennes Brev til *Tode* og Angreb paa *Calvisen*. — Svage Punkter i dennes Forsvar. — *Callisens* Chirurgi. — *Winsløw*. — Sex Chirurgers Forslag til Oprettelsen af et chirurgisk Academi. — Collegium medicums, *Kratzensteins*, *Callisens*, *v. Bergers* og *Todes* Indlæg. — Generalprokurør *Bangs* Indlæg. — Cancelliets Indstilling og den kgl. Resolution af 1. April 1785 og Reskr. af 8. April 1785. — Chirurgernes anden Indstilling og Forordningen af 22. Juni 1785..... P. 162.

Slutning.

Chirurgernes Sejr. — Mangler ved Forordningen om Academiets Oprettelse. — Sammenligning mellem den chirurgiske Commissions og Chirurgernes Forslag. — *Kølpin* rimeligvis den egentlige Ophavsmand til Academiet. — Tilbageblik..... P. 215.

I.

I den langvarige Kamp mellem Chirurger og Læger, der varede til henimod Midten af dette Aarhundrede, gik det op og ned. Snart havde det ene Parti Overmagten, snart det andet, men Kamp var der stadig. Til Tider gav denne Kamp sig Udslag i Foranstaltninger, der bleve bekendte for Offentligheden, til Tider førtes Kampen bag Kulisserne og gav ikke Anledning til kongelige Reskripter, og i saa Tilfælde fik man ikke meget at vide om, hvad der var sket. Derfor finder man heller intet Sted en udførligere Udvikling af, hvorledes det gik til, at chirurgisk Academi blev stiftet 1785, thi saa godt som alt, hvad der gik forud derfor, har ligget skjult i Arkiverne, og hverken *Riegels*¹⁾, *Buntzen*²⁾ eller *Ingerslev*³⁾ har kunnet meddele mere end ganske korte Beretninger.

Den første store Sejr, Chirurgerne vandt, skyldte de deres udmærket dygtige, energiske og hensynsløse Fører *Simon Crüger*, der fik udvirket Forordningen af 30te April 1736, hvorved Chirurgerne fik deres egen, af Universitetet fuldstændig uafhængige,

1) *Riegels*: Forsøg til Chirurgiens Historie. Kbh. 1786.

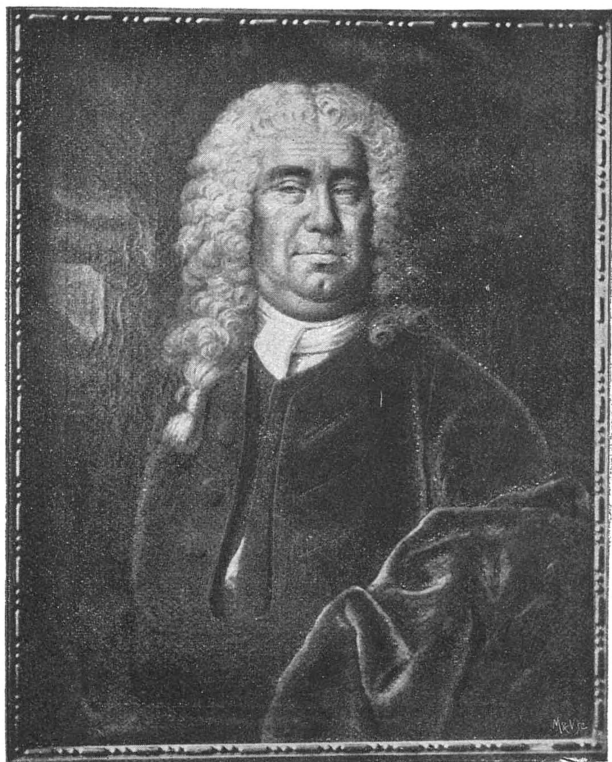
2) *Andr. Buntzen*: Chirurgien i Danmark i Midten af det forrige Aarhundrede. Universitetsprogram 1869.

3) *Ingerslev*: Danmarks Læger og Lægevesen.

Læreanstalt: *Theatrum anatomico-chirurgicum*, der i daglig Tale ofte kaldtes Amphitheatret. Samme Dag udnævntes *Crüger* til Directeur-General ved Chirurgien, hvorved han fik stor Myndighed, thi han „skal alene governere Chirurgien, og skal alle Sager, som angaa Chirurgien i Kongens Riger og Lande, til ham adresseres, og ingen Chirurgus enten af Civil eller Militair uden hans Attest, som skal gives uden Betaling, vorde forfremmet.“

Næppe havde Chirurgerne vundet denne Sejr, for Lægerne søgte at faa Revanche, og de nedlode sig endog saa dybt, at de sluttede Alliance med Amtsbarbererne mod *Crüger*. Der blev nedsat en Commission i den Anledning, og Resultatet var en Sejr for Lægerne, idet Collegium medicum oprettedes ved Forordning af 9. April 1740. Membra i dette Collegium vare kun Læger, men det bestemtes (i § 3): „Naar Sager forefalde, som kan tjene til at indrette og forbedre den chirurgiske Videnskab og Praxis, eller og Stridigheder derudi rejse sig, kaldes og antages, som Assessores i dette Collegio, den kgl. Directeur-General ved Chirurgien, Hof-Chirurgus, Stabs-Chirurgus, tilligemed den som længst har været Regiments- eller Divisions-Chirurgus, Oldemanden for det chirurgiske Amt i Kjøbenhavn samt den ældste af dets Bisiddere.“ Desuden befaledes det (i § 5), at enhver, der havde noget „at angive, foreslaa, forespørge, klage, Raad og Assistance at søge“ i nogen af Medicinens Dele, deriblandt ogsaa i Chirurgien, skulde henvende sig til Collegiet.

Crüger var imidlertid en altfor dygtig Diplomat og Feltherre til at lade sig genere af disse temmelig ubestemte Paalæg, og han forstod dels ved at forhale Sagerne, dels, naar det kneb, ved at rejse personlig

Simon Crüger.

Kiv og Skænderi at forpurre Collegiets Forsøg paa at faa Indflydelse paa hans Virksomhed. Paa Papiret havde Lægerne vundet Sejr, men i Virkeligheden var *Crüger* lige mægtig. Dette bevirkede naturligvis imidlertid blot, at Lægerne bleve endnu mere forbitrede og pønsede paa nye Midler til at indskrænke Chirurgernes Selvstændighed.

Hvad der skete indtil 1750 er nylig fremstillet i *Julius Petersens* store Arbejde: *Den danske Lægevidenskab 1700—1750*, og vi skulle derfor ikke opholde os herved, men i det følgende søge at følge Stridens Enkeltheder fra *Struensees* Tid til den foreløbige Afslutning ved Chirurgernes anden store Sejr: Oprettelsen af chirurgisk Academi ved Forordningen af 22. Juni 1785. For at faa den rette Forstaaelse af denne Kamp er det imidlertid nødvendigt først at søge at klare sig Aarsagerne til den gensidige Misundelse mellem Chirurger og Læger.

Betydelig Forskel var der paa de Samfundslag, hvorfra Læger og Chirurger udgik. For at blive Student og navnlig forat tage Doctorgraden fordredes ikke saa ringe Udgifter, og Studiet var langvarigt. De fleste studerende vare derfor Sønner af velhavende Borgerfolk eller af Præster og andre Embedsmænd, der selv havde studeret. Chirurgerne maatte derimod forholdsvis sjældent betale noget for Uddannelsen, de kunde tværtimod ofte per fas et nefas tjene noget til Hjælp. De stammede i Reglen fra de mindre velhavende Borgere eller fra Barberer, der opdroge deres Sønner til at kunne overtage deres Amter og saaledes fortsætte Forretningen.

Lægerne med deres akademiske Dannelse og deres Slægtskabsforbindelser følte sig naturligt som

hørende til en helt anden og meget fornemmere Samfundsklasse end de langt simplere Chirurger, og denne Standsforskel spillede dengang, da Rangsyge grasserede, en overordentlig stor Rolle. Det var derfor ikke uden Betydning, naar Chirurger efter chirurgisk Academis Stiftelse kunde opnaa lige saa høj Rang som Læger.

Betragte vi dernæst Uddannelsen af Læger og Chirurger i Midten af 18. Aarhundrede og sammenligne deres Optræden overfor de Syge, ville vi yderligere faa et Billede af den enorme Forskel, der fandtes paa disse to Arter af Æskulaps Sønner, og vi ville faa en Forstaaelse af, hvorfor de gensidigt foragtede og hadede hinanden.

Chirurgernes Uddannelse gik for sig paa den Maade, at det unge Menneske, der af sine Forældre bestemtes til denne Vej, blev Lærling eller Dreng hos en Amtsmester eller Regimentschirurg. Han maatte her gaa til Haande ved alt forefaldende Arbejde som oftest i adskillige Aar saa godt som udelukkende ved Barbering. Efter at have været Dreng i nogle Aar, og endnu mere efter at han var bleven Svend, blev han ikke alene benyttet til at barbære, men der faldt jævnlig andet Arbejde for, og navnlig var dette Tilfældet for dem, som vare Elever hos Regimentschirurger. Der var altid en Del Patienter saavel med indvortes som udvortes Sygdomme, der skulde behandles dels i Patienternes Hjem dels paa Regimenternes Sygestuer, og ved de alvorligere Tilfælde var der for de studerende endnu bedre Lejlighed til at studere Sygdommene, end der er nu-tildags, idet Mesteren brugte sine Elever til at holde Vagt hos de syge og passe dem, saaledes at en stor Del af det, vi nu kalde Sygepleje og navnlig Iagt-

tagelsen af Patienten, overdroges til Eleven. Dette træffe vi mange Exempler paa, det fortælles ofte f. Ex. af *Heuermann* og *Tode*, at de, naar de skulde tilse en Patient for en Collega, traf ikke denne, men kun en Svend, der vaagede hos den syge. Det blev paa denne Maade væsentligst klinisk Undervisning, der blev Tale om, idet Eleverne rent praktisk lærte at kjende de hyppigst forekommende Sygdomme og den hyppigst anvendte Behandlingsmaade. Megen Læsning var der vel ikke Tale om, og Undervisningen var derfor afhængig af Mesterens Kundskaber, som i Reglen vistnok vare tarvelige, da de færreste Amtsmestre og Regimentschirurger vare fremragende Folk. Undertiden var der dog sikkert Lejlighed til at faa endog udmærket Undervisning. Man kan saaledes være overbevist om, hvad der forøvrigt foreligger Beviser for i *Ferdinand Martinis* Arbejder, at de unge Chirurger, der ved Troppesamlingen i Holsten 1758—1763 vare ansatte under *Heuermann* og *Hennings*, bleve fortrinligt underviste, og det samme kan antages at være Tilfældet for de ikke faa studerende, der vare ansatte ved de mange smaa Sygeafdelinger, der fandtes ved Kjøbenhavns Lemmestiftelser, og ved de store Hospitaler: Frederiks Hospital og Almindeligt Hospital. I Provinserne var Mesteren som Regel den eneste autoriserede Læge i vedkommende By, og der maa derfor ogsaa her have været i alt Fald nogen Lejlighed til at lære noget.

Til den praktiske Undervisning sluttede sig den theoretiske paa Amphitheatret. Den bestod i en grundig Undervisning i Anatomi og Physiologi med Dissektionsøvelser, endvidere i Chirurgi med Operationer og Øvelser i Anlæggelse af Bandager, der

dengang spillede en meget større Rolle end nu. Endelig undervistes der i Militærlægevidenskab og i Retsmedicin, i alt Fald for saa vidt det angik Saar.

I *Crügers Tid* hørte man ikke Anker over Undervisningen paa Amphitheatret, men da han ved sin Død 1760 blev afløst af *Wilhelm Hennings*, begyndte der snart at komme Klager, der væsentligst gik ud paa, at Examinerne toge for lang Tid, ligesom de vare uheldigt ordnede, idet de studerende i Forvejen fik opgivet, hvad de skulde dissekere, og derpaa skulde holde et Foredrag over det opgivne Emne i Stedet for at blive examinerede. Følgen var, at de vare i Stand til at lære det, de skulde examineres i, udenad, og at man i Virkeligheden ikke ved Examen fik noget klart Begreb om Candidaternes Duelighed. Naar de ovenikøbet kunde faa Reservechirurgerne til at dissekere for sig, var det naturligvis rent galt. Disse Anker ere ganske vist meget alvorlige, og der kan ikke være Tvivl om, at de vare begrundede, da de atter og atter gentoges, som vi senere skulle se. Forøvrigt synes disse Anker kun at kunne ramme Examinationen i Anatomi og ikke i de andre Fag.

Paa Grund af de langvarige og hyppige Examinier blev der ikke megen Tid tilovers for *Hennings* til at holde Forelæsninger. Dette maa dog ikke forstaas saaledes, at han slet ikke underviste, thi der findes et Manuskript¹⁾, der indeholder nogle af hans Forelæsninger optegnede af en Elev. Det eneste, der heri er udførligt gengivet, er hans Fremstilling af

1) Thottske Manuskriptsamling paa det store kgl. Bibl. 4° Nr. 730: Vorlesungen über die Chirurgie von Doctor und Professor *Henningsen* mit 26 Kupfern versehen und mit grossem Fleisz aufgezeichnet von J. S. — Afskriverens store Flid synes hurtigt at være gaaet over!

Cataractdepressionen, men den maa ogsaa siges at være særdeles god, bedre end nogen anden Beskrivelse, som jeg kender fra Datidens Lærebøger.

Maalet for den chirurgiske Undervisning var at uddanne Chirurgerne saaledes, at de saavel i Behandlingen af medicinske som af chirurgiske Sygdomme havde praktisk Færdighed, og at de desuden i Anatomi og Chirurgi havde gode theoretiske Kundskaber. Medens der stadig var Stridigheder om de civile Chirurgers Ret til at behandle indvortes Sygdomme, var det paalagt Regimentschirurgerne at behandle alle Sygdomme hos Soldaterne. Da de norske Tropper 1763 vendte tilbage fra Holsten, herskede der en dødelig Sygdom mellem dem, og Collegium medicum paalagde derfor nogle af Regimentschirurgerne at træde sammen og forfatte en Beskrivelse af Sygdommen, og Collegiet erklærede sig tilfreds med denne Beskrivelse af Sygdommens Natur og med de anvendte Medikamenter og erklærede, at Regimentschirurgerne ikke havde forset sig ved Behandlingen¹). I dette Tilfælde anerkendte Collegiet altsaa Regimentschirurgernes Maade at behandle en medicinsk Sygdom paa, men som oftest synes Lægerne at have anset Chirurgerne for umulige som Medicinere.

Med *Lægernes* Undervisning forholdt det sig paa en ganske anden Maade. Praktisk Undervisning var der i Grunden ikke Tale om. Selv efter at Frederiks Hospital var blevet aabnet, synes der ikke at have fundet klinisk Undervisning Sted. Fra 1757—1761 var *Jensenius* Medicus der og fra 1761—1775 *Fabricius*.

¹) Collegium medicums Forhandlingsprotokol i Sundhedscollegiets Arkiv. ²²/₁ 1763. Se nærmere om dette interessante Møde i min Monografi: Georg Heuermann P. 197—198. Beskrivelsen af Sygdommen maa vistnok findes i Rigsarkivet.

Denne sidste gav ikke klinisk Undervisning undtagen maaske til sine Candidater, og det synes ikke engang at have været Tilfældet undtagen for ens Vedkommende nemlig *Gulbrands*, som vi senere ville komme til at omtale nærmere. *Tode* fremhæver i alt Fald et Sted¹⁾ den kliniske Undervisning, som *Gulbrand* fik, som et Exempel paa en „faderlig“ Undervisning, og man faar nærmest Indtryk af, at han omtaler det som noget enestaaende.

I Udlandet gaves der klinisk Undervisning af flere fremragende Mænd²⁾, men det var dog de færreste Lærere, der vare komne saa vidt endnu. Nogle Steder var der virkelige Praktikantklinikker, hvor de studerende selv undersøgte Patienterne; men de fleste Steder var dette vistnok ikke Tilfældet. Som oftest indskrænkedes den kliniske Undervisning til kliniske Forelæsninger, hvor Læreren undersøgte Patienten og holdt Foredrag over ham, medens de studerende kun vare Tilhørere og kunde notere, hvad Professoren meddelte. Undervisningen indskrænkedes dog ikke til en enkelt Forelæsning, men Sygdommens Forløb fulgtes fra Dag til Dag. Nogle Steder synes de studerende ikke engang at have set Patienten, i alt Fald antyder *Tode*, at der fandtes tæt tiltrukne Omhæng om Sengene. I de forskellige Lande var det forøvrigt ret forskelligt indrettet.

Blandt de bekendtere Læger og Lærere var *Cullen* i Edinburgh, og om den kliniske Undervisning hos ham have vi en Beskrivelse af *Tode*³⁾. Naar hans Kursus begyndte, udvalgte han 8 Mænd og 8 Kvinder til Undervisningen, og disse lagdes paa særlige Stuer

1) Sundhedstidende 2. Aarg. 1780 P. 124.

2) Se *Jul. Petersen*: Den medicinske Kliniks Historie. Kbh. 1889.

3) Sundhedstidende 2. Aarg. 1780 P. 133—135.

og behandlede ikke af Hospitalets øvrige Læger. Udskreves eller døde en, kom der en ny i Stedet for, saa at Antallet stadig blev det samme. *Cullen* fulgtes gjerne af 50—60 studerende ved Stuegangen, og han udspurgte da Patienten og dikterede Studenterne alle sine Spørgsmaal, Patienternes Svar, Ordinationerne osv. Da den store Masse Mennesker i Sygeværelset ofte indvirkede paa Patienten, aflagde *the clinical clerk*, der i Reglen var en af de ældste studerende, et Kvarter før Stuegangen et Besøg for at tage Puls og tælle Aandedræt, og han opskrev da disse Tal paa en Seddel, der blev efterladt til Professoren. — Nyttens af en saadan Undervisning har vel ikke været meget stor, og i alt Fald lærte de studerende paa denne Maade ikke at undersøge den syge.

Var det daarligt i de fleste andre Lande, var det dog langt værre her i Kjøbenhavn. Dette hang sammen med Personerne og Forholdene i det medicinske Facultet. *Buchwald* har vel nok praktiseret, *Lodberg Friis* var i Reglen forhindret i sine akademiske Forretninger ved „svagt Helbred og praxin medicam“, men ingen af dem var vistnok i Stand til eller havde Lejlighed til at give klinisk Undervisning; endnu mærkeligere var det dog, at de Professores ordinarii, der efterfulgte disse, *Kratzenstein* og *Rottbøll*, aldeles ikke praktiserede som Læger: den ene var Fysiker, den anden Botaniker og Anatom. De to førstnævnte af disse fire Professorer bestilte saa lidt som vel muligt, og naar der dog i en Aarrække gaves god Undervisning i Anatomi og Physiologi, skyldtes det ikke *Buchwald*, men hans Vicar *Heuermann*. *Rottbøll* forsømte meget paa Grund af Svagelighed, men synes dog at have været ret flittig som Anatom og Botaniker. Naar Undervisningen efterhaanden ikke

desto mindre blev bedre, skyldtes det den Omstændighed, at Professores extraordinarii bleve ansatte efter 1770, og at *Berger* blev Professor artis obstetriciæ.

Det er ikke saa underligt, at Undervisningen ved vort medicinske Facultet derfor ikke var fulgt med Tiden, men holdt sig i det gamle Spor. Commentarer til Hippokrates og andre Autoriteter var Hovedsagen for Docenterne, og for de studerende gjaldt det først og fremmest om at lære at tale godt Latin og at disputere, men vel at mærke disputere paa den Maade, at Dialektik var det vigtigste. Det var i og for sig af mindre Betydning, om der var noget nyt i en Afhandling, hvad det kom an paa var, at det latinske Sprog var fejlfrit, og at der ikke var syndet mod Logikens Regler. Det er aldeles ikke forbavsende, at en Opfindelse som Auenbruggers af Percussionen ikke forstodes, thi saaledes gik det overalt, da det næppe kunde falde Lægerne ind at udstrække deres Undersøgelse af en Patient synderlig ud over Examination, Pulsundersøgelse, Urinprøve samt Undersøgelse af Expectoratet; men ikke engang de nye physiologiske Undersøgelser, som udgik fra Haller og hans Elever, forstode Professorerne. Dette kom tydeligt frem ved to Lejligheder i 1752: *Oeders* Disputats og *Heuermanns* Ansøgning om et Professorat.

Oeder, hvis store Evner senere bleve tilstrækkelig anerkendte, indkaldtes hertil vistnok for at faa et Professorat ved Universitetet, og han vilde i den Anledning disputere pro loco. Hans Disputats gav en Fremstilling af en Del af Hallers nye Theorier, men han blev ved Disputatsen reduceret af et Par medicinske Studenter, *Rottbøll* og *Jensenius*, hvoraf

navnlig *Rottbølls* Opposition opfattedes som knusende. Ser man lidt nøjere paa denne Opposition, der findes opbevaret¹⁾, viser det sig, at *Rottbøll* ikke kom nærmere ind paa selve Sagen, men ubarmhjerterig kritiserede Trykfejl, daarlig Latin og Forsyndelser mod Logik og Metaphysik, saa at *Oeder* i sin Erklæring til Grev *Holstein* (18. Februar 1752) med Rette kunde sige, at denne Methode tilhørte et tidligere og ikke det 18. Aarhundrede²⁾.

Rector magnificus Prof. *Anchersen* erklærer i sin Skrivelse til Grev *Holstein* (18. Febr. 1752), at han har gennemgaaet *Rottbølls* Opposition meget nøje og som Professor eloquentiæ navnlig hans Beskyldninger om Barbarismer osv., og han har fundet, at de ere soleklare. Som Exempler nævner han bl. a.: 1) „Paa Titelbladet selv i det ringeste burde være rent, *Disceptioni* i Stedet for *Disceptationi* er barbarisk og kan umulig være en Trykfejl, uden Præses, som Corrector maatte være utilladelig skødesløs. 2) Paa den 3dje Linie i Disputatsen *visurum*, den som skal se, i Stedet for *videri posse*, at kunne anses for er en af de groveste Vildelser nogen kan begaa, og saa danne ere mangfoldige Præses vil refutere autor til l'homme machine, som er miserable nok, og kommer ikke Materien ved. Midt paa Siden i det andet Stykke skriver han *flagitandum ab auctore* etc. hvorover han havde nemlig opponens et artigt argument: enten veed Dr. *Oeder* at Autor er død eller ikke. Veed han det, er det daarligt at bede en død Mand giøre noget, veed han det ikke, er det en impardonable ignorance, især naar han skriver imod ham

1) Universitetsbibl's Manuskriptsamling Additamenta Nr. 172—40.

2) Denne Bemærkning er, som saa mange andre, udeladt i det Udtog, som findes i Langebekiana P. 334—346.

Nu troer ieg gandske vist, at de fleeste af disse ubehagelige Feyl kommer deraf, at *Oeder* ikke forstaaer at explicere sig, *et fari quæ sentiat*, allermindst i Latin, og er gandske usckicket til en Theoretisk Lærere, som hand endelig vil være, da hand forgiæves paa et aars Tiid haver udi Slesvig søgt at bringe sig frem ved Praxin. Jeg haver nok været tilstæde paa nogle Hundrede Disputationer, endog af gandske unge Studenteres men aldrig Hørt en slætttere, have de icke understaaet sig at tale meget Latin, saa have de i det ringeste repeteret argumentet, og fattet Syllogismum, begiært enten at probere majorem eller minorem, men denne var saa elendig, at hand torde icke begiære een af Propositionerne beviist (fordi hand vidste icke hvilket hvilket var), men sagde *proba, quod hoc sit ita*, etc., og ieg skulde snart troe, at hand icke forstoed uden den slette og miserable Køcken Latin, hand selv taler og skriver, thi hand maatte tilstaae mig, at hand icke haver kundet forstaae 3die Deelen af *Msr. Jensenii* opposition, især hands stærke Ironier imod sig selv.“

Det er naturligt, at man maatte forlange, at naar der skulde doceres paa Latin, maatte Docenten kunne dette Sprog, men man skød over Maalet, naar man lod Latinen være Hovedsagen, Indholdet af mindre Betydning. I hvor høj Grad Latin var Hovedsagen, ser man af *Anchersens* danske Sprog, og at Dialektiken spillede den væsentligste Rolle for denne Mand, der som sagt var Professor eloquentiæ, ser man af, at han 1759 skrev et Universitetsprogram ved *Chr. Bergers* Promotion om det subtile Emne, hvorvidt Evangelisten Lucas, der kaldes Læge, har været Dr. med.¹⁾!

1) *Jul. Petersen*: Chr. Joh. Berger (Historisk Tidsskr. 6 R III 1891 P. 360.)

De medicinske Professorer vare gaaede saaledes op i denne Opfattelse, at de ikke vare i Stand til at bedømme, hvad Værdi der burde tillægges videnskabelige Værker. Dette kommer frem i samme Anledning, i det Facultetet i sin Erklæring udtaler, at „Materien aldeles ikke [er] af den Vigtighed, som Autor selv prætenderer, men af de problematiske Slags, som tuto baade kan nægtes og affirmeres, og er derfor saa vidt bekvem nok til at ventileres i en Cathedra. Irritabilitas, endskønt det er et nyt opfundet Ord, fører dog intet nyt med sig, og derom har været talt hos de fleste Autores medicos i mere end et helt Seculo, nemlig: de irritatione ex ejus affectibus. Autor disputationis med flere i disse Tider, begynder saa vidt noget nyt, at han vil gøre irritabilitas til et principium, som dog hans Disputats ingenlunde kan bevise. Autor¹⁾ til den bekendte atheistiske Tractat kaldet l'Homme Machine, er af samme Mening, at der er saadant et *insitum principium motus ex partibus fibrosis* og grunder derpaa fornemlig sin Sats, at Mennesket er alene en Machine og har ingen animam rationalem Professor *Haller* i Göttingen har og hist og her skrevet noget i denne Materie, hvoraf og en Del er indført i Disputatsen selv, og er det venteligt, at Professor *Haller*, hvoraf Doctor *Oeder* har været en Discipel, i sine Collegiis vel har tractered denne Materie videre, saa at han derved har kunnet fournere ham adskilligt til at bringe denne Materie saa vidt ud²⁾).

Noget ganske lignende kommer frem samme Aar (1752) i Anledning af, at *Georg Heuermann* søgte om at faa et større Tillæg til sin Prosectorgage eller

1) *de la Mettrie*.

2) Additamenta 1. c. Retskrivningen er ikke bevaret.

ogsaa at blive Demonstrator og Lærer i Anatomi og Chirurgi og senere Professor medicinæ. Jeg har tidligere¹⁾ givet en udførlig Fremstilling af *Heuermanns* Liv og videnskabelige Betydning og skal derfor blot erindre om, at han som Physiolog var en ivrig Tilhænger af Haller, hvis banebrydende Forsøg han gentog og udvidede, og at Haller lagde ganske særlig Vægt paa *Heuermanns* Meninger²⁾. Da dennes Ansøgning blev indsendt til Erklæring af Consistorium, vare de to første Bind af hans Physiologi udkomne, og det er ikke Overdrivelse at sige, at disse to Bind i videnskabelig Henseende overgaa alle andre medicinske Værker tilsammen, der vare udkomne i Danmark i hele den forløbne Del af Aarhundredet. Der findes i disse to Bind Redegørelse for en stor Masse Forsøg og Vivisectioner, og dog erklærede Facultetet: „1) Er hans udgivne Physiologi ikke af den Vigtighed, at derved noget nyt af Importance er bragt for Lyset, men er mesten Samling af andre lærde Mænds physiologiske Skrifter, som vel kan have sin Nytte for Barberer Geseller, der ikke selv forstaa det latinske Sprog,

1) Denne Ansøgning kendte jeg ikke, da jeg (1891) udgav min Monografi: Georg Heuermann.

2) I en af de nyeste Medicinalhistorier (*Hirsch: Geschichte d. med. Wissenschaften in Deutschland* 1893) fremhæves Hallers Meninger om *Heuermann* ved flere Citater, og han omtales som „ein als Physiologe und Chirurg sehr geschätzter Gelehrter, Verfasser einer Operationslehre, die, reich an eigenen Beobachtungen, zum grossen Theil als Originalarbeit anzusehen ist und sich durch Einfachheit in der Wahl der zweckmässigsten Mittel und Methoden (der nævnes som Exempler: Thoracentese, Catheterisation af Tuba Eustachii, Behandlung af Fissura ani, Hareskaar) besonders empfiehlt“. Desuden omtales han flere Steder som Øjenlæge.

men for studiosis medicinæ, som selv kunne eftersøge Fontes og forstaa Sproget, er den ikke af nogen Betydning.⁽¹⁾

Facultetet har altsaa ikke forstaaet at vurdere Arbejdets Værdi, og den sidste Sætning giver desuden et mærkeligt Indblik i Facultetets Opfattelse. De studerende behøvede ifølge den ikke at have Haand- eller Lærebøger, thi de kunde selv gaa til Kilderne — meget nemt: *Heuermann* citerer i sin Physiologi ikke meget over 550 Forfattere, hvoraf adskillige havde skrevet mange og store Værker!

I Erklæringen fremhæves endvidere, at *Heuermann* ikke kan explicere sig i det latinske Sprog, og følgelig kan hans Ansøgning ikke recommanderes. Samtidig gad Professorerne ganske vist ikke holde Forelæsninger, men overlode *Heuermann* at besørge dette Arbejde!

Maalet for Undervisningen var ikke saa meget at uddanne dygtige, praktiske Læger i vor Forstand af Ordet; Maalet var først og fremmest at skaffe dygtige Disputatorer d. v. s. Folk, der vare i Besiddelse af betydelig Læsning og Kundskab til Latin eller maaske endogsaa Græsk, og som desuden vare øvede i den specielle Methode, hvor i den Tids Disputatser førtes. At et Menneske, der var uddannet paa denne Maade og havde faaet Universitetets Stempel paa at være dygtig heri, sagtens kunde behandle medicinske Sygdomme uden nogensinde at have set dem, var noget selvfølgelig. Det havde jo altid indtil 1672 været Skik og Brug, at Lægerne under en Pestepidemi flygtede og fra deres sikre Skjul udgav Vejledninger til Behandlingen af Syg-

1) Consistoriums Copibog 1749—1759. Nr. 162 P. 249 o. flg.

dommen! Saaledes var det ganske vist ikke mere; Lægerne flygtede ikke, men deres Forholdsregler mod Epidemier vare ikke altid imponerende. Saaledes bortrev en Dyssenteriepidemi i Kjøbenhavn i 1766 ikke mindre end 446 Personer¹⁾, og selv om der muligvis har været truffet adskillige andre Foranstaltninger, omtales der i Aviserne kun 2 Ting: 1) Et Politiforbud mod Salg af umoden Frugt og Blommer overhovedet (11. Aug. 1766)²⁾ og 2) en Bekendtgørelse fra Stadsphysicus Dr. *Wandeler* om, at paa ethvert Apothek „kand faaes en Lattværg imod samme Sygdom, naar den nylig har vist sig, til Kiøbs for 8 Sk., naar det er til et voxent Menneske, og for 4 Sk., naar det er et Barn under 10 Aar; denne Lattværg stryges ud paa et Stykke Skind 2 Haand bredt og langt, og bindes fast paa Navlen, hvor det maa ligge stadigt 2 à 3 Dage, da Patienten faar Lindring og befries for alle slette Følger . . .“³⁾

Overfor Patienterne optraadte Læger og Chirurger ret forskelligt, hvad der fremgaar af vor Fremstilling af deres Opdragelse. Lægen vilde examinere Patienten lidt eller maaske meget, kigge paa Opspyttet, se paa Urinen eller maaske endog smage paa den, føle Puls — og derpaa skrive indviklede Recepter efter alle Kunstens Regler. Chirurgen vilde i det væsentligste gøre det samme, men i en stor Mængde Tilfælde, vilde han blive ledet til at foretage en *Undersøgelse* af Patienten. Lad os f. Ex.

1) *M. Salomonsen*: Udsigt over Kbh.'s Epidemier i den sidste Halvdel af det attende Aarhundrede. Disp. Kbh. 1854 P. 52—53.

2) Adresseavis. 15. Aug. 1766.

3) do. 18. Aug. 1766.

sætte, at det drejede sig om Ileustilfælde: det er ikke sandsynligt, at Lægen vilde undersøge, om der fandtes et Hernie, men det vilde Chirurgen sikkert; og selv om Lægens theoretiske Kundskaber maatte sige ham, at der kunde være et Brok, og han maaske endog fandt det, saa vilde han aldrig selv forsøge at reponere det, men han vilde tilkalde en Chirurg for at faa det gjort; ja selv om Lægerne blot ordinerede Blodudtømmelser eller et Lavement, maatte de tilkalde en Chirurg for at faa disse Operationer udførte.

Jeg skal omtale et Par bestemte Exempler: *Heuermann* fortæller et Sted¹⁾, at han kaldtes til en Kvinde, hvis ene Ben var opsvulmet. Hun var i den Anledning behandlet med forskellige Medicamenter, men uden Nytte. *Heuermann* sluttede sig til, at der maatte findes en Svulst i Underlivet eller paa den øverste Del af Benet, som sammentrykkede Blod- og Lymphekar, og da han udspurgte Patienten, fik han at vide, at der fandtes en Svulst paa øverste Del af Laaret. Han undersøgte da og fandt et Brok, som han reponerede, og derefter forsvandt Ødemet af Benet.

Et endnu bedre Exempel er følgende: I 1768 kaldtes *Wilhelm Hennings* til en fornem ung Mand, som klagede over Smerter i Ryggen og Fødderne. Han var af et Par andre Patienter bleven skræmmet med, at det var Podagra, han led af. *Hennings* beroligede ham med, at han aldrig havde set Podagra begynde i begge Fødder paa engang. Tre Maaneder senere rejste Patienten, men fik snart stærke Krampe-tilfælde, der varede i over 6 Uger. Han rejste derefter hjem. *Hennings* fandt Ansigtet opsvulmet,

¹⁾ *Georg Heuermann*: Abhandlungen der vornemsten chirurgischen Operationen am menschlichen Körper. I. 1754 P. 561.

Øjnene fremstaaende, Pulsen lille og svag, Appetiten ringe, og den syge kunde kun sove med foroverbøjet Krop. *Den fjerde Nat blev Hennings hos ham* for at faa et klarere Begreb om Sygdommen. Da Patienten havde ligget nogle Minuter paa Ryggen, fik han Aandenød og tør Hoste. Han rejstes overende og sov tilsidst ind med Hovedet paa Knæene, og da han sov fast, *undersøgte Hennings ham nærmere*. Pulsen var svag, Respirationen god, noget snorkende; han følte paa venstre Side af Brystet og mærkede, at Hjertet slog an i stor Udstrækning. Han forlod derfor sin Diagnose Hydropericardium og diagnosticerede i Stedet for Hypertrophia cordis og stillede i Udsigt, at der vilde komme uhelbredelig Vattersot af hele Legemet. Den næste Dag fik han tilkaldt en meget bekendt Læge: „*Nach einer kurzen Unterredung über die Ursache der Krankheit, erklärt er dieselbe für ein zurückgetretenes Podagra*“. Det hjalp ikke, at *Hennings* paastod, at man ikke kunde lide af „zurückgetretenes Podagra“, naar man aldrig havde haft Podagra. Familien troede naturligvis Lægen. Det gik, som *Hennings* havde forudsagt, og det eneste, der lettede Patienten, var Punkturer over Malleoli paa Grund af Ødemet. Ved Sectionen, der overværedes af 6—7 af de bekendteste Læger, fandtes Lungerne sunde, Hjertet unaturligt stort, idet venstre Hjertekammer var stort, højre mindre end normalt, højre Forkammer stort og udvidet, venstre lille og sammentrukket. I Pleurahulerne fandtes omtrent en Pot Vand, i Pericardiet saa godt som intet. Underlivsorganerne vare sunde, Hovedet blev ikke aabnet¹⁾.

1) *Wilh Hennings*: Eine wahre und zuverlässige Beschreibung von den Kennzeichen und der Cur der Entzündung des Magens und der Gedärme. Fortale til 2. Udgave Kbh. 1781.

Det synes mig efter det foregaaende at være ret forstaaeligt, at Lægerne foragtede Chirurgerne, hvis Gerning de opfattede som et Haandværk, fordi Chirurgerne ikke havde Blik for Betydningen af de lærde Disputationer, medens Chirurgerne foragtede Lægerne netop for disse Disputationer, som i deres Øjne maatte være tomt Spilfægteri, der ikke kunde have Betydning for deres Maal: at behandle og helbrede Patienter.

Da hertil kom, at Chirurgerne ved store Operationer skulde tilkalde en Medicus og have hans Indvilligelse i, at Operationen foretoges, medens Chirurgerne vare paa det rene med, at Medici slet ikke forstode sig herpaa, blev Forholdet endnu værre. Som Regel overholdtes denne Bestemmelse vel ikke, men at Lægens Optræden under saadanne Forhold kunde være ganske aparte, fremgaar af følgende Fortælling om en Physicus i Slesvig. „Uden selv at kunne føre den chirurgiske Kniv, paatog han sig at bestemme, naar, hvor og hvorledes den skulde føres. Han tog, som et Øjenvidne har fortalt, almindelig Heisters Chirurgi med til den syges Bolig, oplæste i Patientens Nærværelse med myndig Røst, hvorledes det til Operationen fornødne Apparat skulde ordnes, oplæste videre af Bogen, hvorledes Operationen skulde forrettes og bad derpaa Chirurgen skære i Jesu Navn. Under Forretningerne saa han afvexlende paa Operatørens Haand og i Heisters Chirurgi, som han bestandig holdt opslagen for sig. Man tænke sig den Skræk en saadan Execution maa have indjaget den lidende“¹⁾.

1) Brev om Medicinalvæsenets Tilstand i Apenrade. Physicalsk-oekonomisk og medico-chirurgisk Bibliothek for Danmark og Norge VIII. Juli 1796 P. 210. Anm.

Lægerne mente, at den bedste Maade, hvorpaa Chirurgernes Undervisning kunde forbedres, var ved at *Theatrum anatomico-chirurgicum* lagdes ind under Universitetet, — og var der noget, Chirurgerne frygtede, var det netop en saadan Sammenslutning. Om dette Punkt kom først og fremmest hele den følgende Tids Kamp til at dreje sig.

Saaledes som vi have skildret Forholdene, vare de i Midten af Aarhundredet, men jo mere vi nærme os til det Tidspunkt, hvorved dette Arbejde afsluttes, Midten af Firserne, des mere udjævnedes Forskellen, saa at der næppe vilde have hersket saa stor Kamp tilsidst, hvis der ikke i Forvejen var vakt et sandt Had mellem Læger og Chirurger, et Had der vedligeholdtes ved personlige Stridigheder. Hvorledes Forholdene lidt efter lidt forandredes, efterhaanden som Chirurgernes Uddannelse paa Grund af større Examinationsfordringer forbedredes, vil fremgaa af de følgende Afsnit.

Det maa sikkert indrømmes, at saa vel Lægernes som Chirurgernes Uddannelse var meget mangelfuld, — og dog vare begge udmærket uddannede i Forhold til de Personer, som *Publicum* mest anvendte. Forat forstaa dette, maa vi søge at faa et Overblik over Antallet af de Læger der praktiserede i Danmark og Norge.

Af Læger var der meget faa endnu i 1777¹⁾. I Kjøbenhavn var der i dette Aar i alt 21, hvoraf flere dog ikke praktiserede, i Roskilde en *Licentiat* *medicinæ*; Næstved, Sorø, Møen og Maribo havde hver en, Odense to, Ribe, Aalborg, Fredericia, Viborg,

1) Opgivelserne ere samlede efter Ingerslev. Adskillige af de nævnte Læger vare dog ikke *Doctores medicinæ*.

Aarhus og Horsens hver en. I Norge fandtes der en Læge i hver af følgende Byer: Christiania, Drammen, Kongsberg, Skeen, Christianssand, Bergen og Trondhjem, og endelig var der en paa Island.

Chirurgerne vare meget talrigere. Den i 1776 nedsatte chirurgiske Commission udarbejdede omstaaende Liste over civile Chirurger i Danmark og Norge i Juni 1777¹⁾. Ifølge denne fandtes i begge Lande tilsammen 68 Mestre, 107 Svende og 28 Dreng og et lignende Antal fandtes af militære Chirurger nemlig 67 Mestre, 136 Svende og 17 Dreng. I hvilke Byer der levede militære Chirurger, kan jeg ikke oplyse, thi Regimenterne laa for en stor Del spredte paa Landet, og skønt Regimentsfeltkæernerne som Regel flyttede til de nærmeste Byer, kan man dog vanskelig faa paalidelige Oplysninger herom.

Det viser sig saaledes, at der ingen civile Chirurger fandtes i Slangerup, Frederikssund, Holbæk, Nykjøbing paa Sjælland, Storeheddinge, Assens, Middelfart, Nysted, Vejle, Tønsberg, Holmestrand, Skeen, Frederiksstad, Laurvig, Christianssand og Østerisør. Af Mestre fandtes der desuden ingen i Ringsted, Korsør, Skelskør, Næstved, Rønne, Nyborg, Kerteminde, Stubbekjøbing, Nakskov, Maribo, Skive, Nibe, Nykjøbing paa Mors, Tisted, Randers, Moss, Bragnæs, Mandal, Stavanger, Arendal og Christianssund.

1) Indlæg til Sjæll. Missiver 1776 Nr 619.

Designation

over alle i Danmark og Norge befindende civile Chirurgi med Svende og Drengene efter de fra samtlige Stiftamtmand indkomne Efterretninger (Juni 1777).

Stederne.	Mestre.	Svende		Drengene		
		indfødte.	fremmede.	indfødte.	fremmede.	
Kjøbenhavn	15	14	29	11	1	Desuden 5 Bader, som have 7 fremmede Svende.
Frederiks Hospital.	1	2	»	3	»	
Almindelig Pleje-Anstalt	4	»	»	1	»	
<i>Sjællands Stift.</i>						
Helsingør	3	1	2	4	»	Ingen i: Slangstrup. Frederikssund. Holbæk. Nykjøbing. Storeheddinge.
Hillerød Hospital og Amt	1	»	»	»	»	
Roskilde	1	1	»	»	»	
Kalundborg	1	»	1	»	»	
Ringsted	»	1	»	»	»	
Slagelse	1	»	1	»	»	
Korsør	»	1	»	»	»	
Skelskør	»	1	1	»	»	
Næstved	»	1	»	»	»	
Vordingborg	1	»	»	»	»	
Præstø	1	»	»	»	»	
Køge	1	»	»	»	»	
Stege	1	»	»	»	»	
Rønne	»	1	»	»	»	
Kronborg Amt	1	»	»	»	»	
Hirschholm Amt	1	»	»	»	»	
Vordingborg Amt	1	»	»	»	»	
Vemmetofte Kloster	1	»	»	»	»	
Juellund Gods	»	»	1	»	»	
Sorø	1	1	»	»	»	
At overføre	36	24	35	19	1	

Stederne.	Mestre.	Svende		Drenge		
		indfødte.	fremmede.	indfødte.	fremmede.	
Overført...	36	24	35	19	1	
<i>Fyens Stift:</i>						
Odense	2	1	»	1	»	
Nyborg	»	1	»	1	»	
Svendborg	»	1	»	»	»	
Faaborg	1	»	»	1	»	Ingen i Assens og Middelfart.
Kerteminde	»	»	1	»	»	
Rudkjøbing	1	»	»	»	»	
<i>Lolland-Falsters Stift:</i>						
Nykjøbing	1	»	1	»	»	
Stubbekjøbing	»	1	»	»	»	Ingen i Nysted.
Nakskov	»	»	1	»	»	
Maribo	»	»	»	1	»	
Saxkjøbing	1	»	»	»	»	
<i>Ribe Stift:</i>						
Ribe	1	»	»	»	»	Ingen i Vejle.
Kolding	1	1	»	»	»	
Varde	1	»	»	»	»	
Ringkjøbing	1	»	»	»	»	
Holstebro	1	»	»	»	»	
Lemvig	1	»	»	»	»	
<i>Viborg Stift:</i>						
Viborg	2	»	»	»	»	
Skive	»	1	»	»	»	
Nibe	»	»	1	»	»	
<i>Aalborg Stift:</i>						
Aalborg	2	»	1	»	»	
Nykjøbing p. Mors.	»	1	»	»	»	
Tisted	»	»	1	»	»	
At overføre...	52	31	41	23	1	

Stederne.	Mestre.	Svende		Drenge		
		indfødte.	fremmede.	indfødte.	fremmede.	
Overført...	52	31	41	23	1	
<i>Aarhus Stift:</i>						
Aarhus	1	1	»	1	»	Ingen i Mariager.
Horsens	1	2	»	1	»	
Randers	»	1	»	»	»	
Grenaa	1	»	»	»	»	
Ebeltoft	1	»	»	»	»	
Frisenborg Grevskab	»	1	»	»	»	
Norge.						
<i>Aggershus Stift:</i>						
Christiania	1	1	2	1	»	Ingen i:
Moss.	»	»	1	»	»	Tønsberg.
Frederikshald	1	1	»	»	»	Holmestrand.
Bagnæs	»	»	2	»	»	Skeen.
Kragerø	1	»	»	»	»	Frederiksstad.
Jarlsberg Grevskab	»	1	»	»	»	Strømsø.
Nedre Rommerige .	»	1	»	»	»	Laurvig.
<i>Christianssand Stift:</i>						
Lister og Mandals Amter	1	»	»	»	»	Ingen i:
Mandals Ladested .	»	2	»	»	»	Christianssand og Østerisør.
Stavanger	»	2	1	»	»	
Arendal	»	1	»	»	»	
<i>Bergens Stift:</i>						
Bergen ..	5	4	1	»	»	
Nordfjord	»	»	1	»	»	
<i>Thronhjems Stift:</i>						
Thronhjem	1	1	»	1	»	
At overføre...	66	50	49	27	1	

Stederne.	Mestre.	Svende		Drenge	
		indfødte.	fremmede.	indfødte.	fremmede.
Overført...	66	50	49	27	1
Hospitalet i Molde .	»	1	»	»	»
Røraas Kobberværk	»	1	»	»	»
Christianssund	»	1	»	»	»
Meldals Kobberværk	»	1	»	»	»
Nordlandene	1	1	»	»	»
Inderøens Fogderi .	»	»	1	»	»
Verdals Øen	»	»	1	»	»
Ørkedals Øen	»	»	1	»	»
Kongsberg	1	»	»	»	»
I alt...	68	55	52	27	1

Hvor kan det nu være, at der ikke var flere Chirurger? Svaret er ganske simpelt: det var umuligt at skaffe Indtægter til flere, og mange levede endda under elendige Forhold. Man træffer f. Ex. paa en Protest fra en Chirurg paa Falster mod, at der ansættes en til paa Øen, thi saa vilde det være umuligt for nogen af dem at leve¹). *Ferd. Martini* fortæller, at han, medens han var Chirurg i Varde, ingen Concurrent havde 10 Mil mod Nord, 8—10 Mil mod Øst, 8 Mil mod Syd og mod Vest: 4 Mil til Lands og over Vandet til Skotland og England. Hans Forgænger havde haft det paa samme Maade. Den sidste, der tilmed var Licentiatus medicinæ, holdt tillige Apothek og lærte paa sine gamle Dage at barbære, — men han var fattig og druknede, da han

¹) Indlæg til Sjæll. Missiver 1776 Nr 619.

skulde passere en Bro. Dennes Forgænger tog af Fortvivlelse Gift, da han ikke mere kunde finde Føden, og hans Forgænger igen druknede sig af samme Aarsag. *Martini* selv rejste bort, da hans Kredit faldt!¹⁾

Men hvor kunde det være? Der maa da have været Patienter nok! Hvem henvendte de syge sig da til? De søgte Hjælp hos *Kvaksalverne*, og af dem var der flere end nok. Der klagedes i det uendelige, men det hjalp næsten aldrig. Det var ganske undtagelsesvis, at en Chirurg gennem Collegium medicum kunde faa Hjælp fra Cancelliet, saaledes som det skete i et enkelt Tilfælde, jeg kender. I Reglen vilde Øvrigheden ikke støtte Chirurgerne og drage *Kvaksalverne* til Ansvar.

Blandt de ikke autoriserede Practici spillede Barbersvende og Compagnifeltskærere en betydelig Rolle og især de sidste. De havde Lov til at praktisere under Regimentsfeltskærernes Tilsyn, men de holdt meget af at benytte Lejligheden til selv at faa lidt Praxis, og de vare meget vanskelige at faa dragne til Ansvar, da de skulde søges ved militær Ret, og Generalitetet var tilbøjeligt til at støtte dem. Dette viste sig især i et Tilfælde, hvor en Eskadronsfeltskær *Carl* i Faaborg (1773) havde taget et Par Matroser under Behandling. Sagen var rimeligvis aldrig kommen frem, hvis *Carl* ikke havde forlangt over 54 Rdl. for Kuren, thi herover blev der klaget. Det oplystes da af Chirurgen (og Postmesteren) *Christian Hempel* i Faaborg, at begge Matroserne havde Syphilis, og at de begge, beroligede ved *Carls* Forsikring, havde smittet deres Familier. Klagen gav Anledning til vidtløftige Skrivelser; men inden den

¹⁾ An den Herrn Professor Tode Hadersleben 1784 P. 62.

var afsluttet, kom der nye Bestemmelser om Betingelserne for Chirurgernes Ret til at praktisere i medicinske Sygdomme¹). Et Par Aar efter søgte *Carl*, der imidlertid var bleven afskediget, om Tilladelse til at praktisere, men opnaaede kun, at den chirurgiske Commission udtalte en meget nedsættende Dom om ham²).

Desuden var der alle Slags Mennesker, der tillode sig at praktisere. I Nordslesvig tales der om talrige Kvaksalvere i Aarhundredets sidste Decennium³), hvoriblandt, som i næsten alle Klager, nævnes Skarpretteren og her tillige hans Datter. Hun var bleven advaret, men sagdes at samle Underskrifter paa et Andragende om jus practicandi. „Physicus betroer hende endog at aarelade i sit Hus!“ Dernæst nævnes en Degn, en Kludekræmmer, en Bager og en Urmager, som de mest bekendte Kvaksalvere. „Paa kloge Koner er der heller ikke Mangel, hvoraf en især har forstaaet at curere unge Piger, især ved Generis masculini“. Aller hyppigst klages dog vistnok over Præsterne. Undertiden gik det dog saa vidt, at der maatte rejses Sag, og jeg skal kort meddele et Par særligt alvorlige Tilfælde fra Slutningen af Aarhundredet.

I Bergen opholdt sig en Kvaksalver, *Østvald*, der var født i Stavanger 1744. Han havde været nogle Aar i Lære hos en Regimentschirurg, men blev derefter Underofficer og Kvaksalver. Gentagne Gange var han straffet herfor, en Gang endog med

1) Indlæg til Cancelliets Brevbog 1774 Nr. 1586. Supplique Protokol 6 T. 1642.

2) Chirurgisk Commissions Forhandlingsprotokol (se senere).

3) Ovennævnte Brev fra Apenrade i Physicalsk-oekon. og med-chir. Bibl.

Tugthus i 3 Aar. Næppe var han løsladt, før han begyndte at rejse omkring som Operatør. En Bonde havde et 9 Aar gammelt Barn, der i 4—5 Aar havde haft en Svulst paa Siden af Halsen. Denne lod han da *Østvald* se og fik, efter at Kvaksalveren havde følt paa den, det Raad at lade den operere, hvilket Faderen omsider gik ind paa. Operationen udførtes med en Barberkniv. Blodet strømmede ud, *Østvald* lod varme Sand i en Gryde og strøede det i Saaret, Barnet sukkede og bad: Gud hjælpe mig! — og døde. Kvaksalveren bragte nu Barnet i Seng og paastod, at det maatte ligge ganske stille og urørt i en Time, da han havde set Exempler hos voxne, at de 8 Timer efter sådanne vigtige Operationer vare komne til Live. Viste der sig imidlertid ikke Tegn til Liv i 12 Timer, var det dødt. En Maaned efter foretoges legal Section, og det viste sig, at Carotis og flere Halspulsåarer vare overskaarne. Underretten dømte *Østvald* til Fæstningsarbejde paa Livstid, „og det afdøde Barns Fader skal, andre lettroende Mennesker til Advarsel betale Processens Omkostninger og arbejde 4 Maaneder i nærmeste Fæstning. Endnu er det os dog ubekendt, om denne sidste Punkt ved Overrettens Dom er bekræftet“¹⁾.

Følgende Historie er endnu værre: En 70aarig Kone i Nærheden af Nexø fik Koldbrand (*sphacelus siccus*) i den ene store Taa. Først prøvede hun selv at behandle den, derpaa tilkaldte hun Chirurgen, men han vilde ikke operere, da det syge Parti endnu ikke var afgrænset, og han blev derefter afskediget. Hun henvendte sig derfor til *Hans Morten Skade*, en Stenbryder af Profession, der, naar han agerede Læge,

1) Phys.-oek. og med.-chir. Bibl. II 1794 P. 402—404.

kaldte sig *Dr. Anker*. Han skar alt det gangrænede bort og indsmurte derefter Saaret med en Salve, han ikke selv kendte. Koldbranden bredte sig. I sin Fortvivlelse anmodede Konen sin Søn om at hugge Benet af, men dette forhindrede dog hendes Mand, da han frygtede for Blødning. Hun henvendte sig atter til „*Dr. Anker*“: „Han tillavede nu en stor Portion af det saakaldte forgyldte Plaster (en Blanding af Menneskeexkrementer og Urin), kom denne noget tynde Masse i en Jerngryde, som blev sat paa Gløder. Da Massen var bleven ret hed, bød han Konen at sætte det brandige Ben deri, holdt det med Magt der, og lod det koge, indtil Hud og Kød løsnede sig fra Benene, og Foden kunde vrides af i Ankelledet. Da dette var sket, indviklede han Stumpen i en Klud, bar Konen, som under Kogningen var besvimet, til Sengs. Fire Timer derefter var hun død. Hvilken Belønning der efter Loven kunde tilkomme *Dr. Anker*, derom maa Juristen dømme; men dette maa dog anmærkes, at han efter Konens Død truede hendes Mand med en Fordring paa 8 Rdl., som han ved Lovens Bistand vilde tvinge ham at betale, uagtet han under Curen havde bekommet Madvare, Skjorter m. m. efter Fuskernes sædvanlige Skik.“¹⁾ Kvaksalveren blev senere arresteret, men hans Straf kender jeg ikke.

Fuskerne vare saaledes de af Publicum mest benyttede Læger, og naar man gaar ud derfra, maa man sige, at skønt saavel Lægernes som Chirurgerens Uddannelse var meget mangelfuld, vare baade Læger og Chirurger uendeligt meget dygtigere end Kvaksalverne, selv om disse vare „velærværdige Fuskere“, som *Tode* kalder de praktiserende Præster.

¹⁾ Phys.-oek. og med.-chir. Bibl. I 1794 P. 439—441.

II.

Struensees Reformiver maatte nødvendigvis ogsaa sætte Spor i den medico-chirurgiske Udvikling, og det var saa meget rimeligere, at *Struensee* havde Planer i denne Henseende, da han selv var Læge. Som Medarbejder fandt han Datidens dygtigste danske Læge, *Christian Johann Berger*, en Mand, som blandt sine Colleger havde opnaaet den største Anseelse, og som bevarede den uforandret, efter at han var styrtet i Ulykke sammen med *Struensee*. Disse to Lægers Reformplaner ere for nyligt blevne interessant fremstillede i en større Afhandling¹⁾, hvori det er blevet paavist, hvor stor Betydning *Berger* har spillet ved Udarbejdelsen af disse Planer, og vi skulle her kun komme ind paa de Ting, som angaa Universitetet, den chirurgiske Læreanstalt og Collegium medicum, men ikke beskæftige os med andre vigtige Reformen inden for Medicinalvæsenet.

Det første Skridt, *Struensee* gjorde i den Retning, var, saa vidt mig bekendt, at han 4. Januar 1771 lod udgaa en Kabinetsordre til Universitetet om at fremkomme med Forslag til Videnskabernes Befordring, og i Consistoriums Svar 23. Marts 1771²⁾ findes ogsaa Forslag til Ændringer i det medicinske Studium og af Medicinalforholdene. I Forslagets § 6 udtales det, at det medicinske Studium vilde kunne „bringes til langt større og mere udbredt Flor og Nytte om allernaadigst maatte vorde anordnet,

a) at alle Chirurgi, især de, som staa i Deres kgl. Maj.'s Tjeneste, skulle underkaste sig den medicinske Examen enten paa dansk eller tysk;

1) *Jul. Petersen*: Chr. Johann Berger. Historisk Tidsskrift 6 R. III 1891 P. 339—432.

2) Consistoriums Copibog 1770—1775 Nr. 81.

b) Physicater i de tyske Provinser maatte vorde besatte og bortgivne af Collegium medicum;

c) at medicinske Embeder ikke meddeles de kgl. Undersaatter, som havde promoveret udenlands;

d) at med det kgl. Hospital maatte træffes saadanne Indretninger, hvorved Studiosi medicinæ, som ved Universitetet havde erhvervet sig en grundig Theori, kunde vorde anførte til en fornuftig og duelig Udøvelse af samme, og saaledes Hospitalet til en Plante Skole for Physicater, saa at Studiosi medicinæ der kunde dannes til i sin Tid med Nytte for Publicum at forestaa disse Embeder, og endelig

e) at alle de Foranstaltninger nøje maatte vorde iagttagne, som indeholdes i den nye Medicinalforordning, hvilken Collegium medicum med det første allerunderdanigst vil forelægge og indstille til Deres kgl. Maj.'s allernaadigste Approbation.“

Disse Forslag vare formodentlig ikke *Struensee* radikale nok, thi det synes ikke, som om der er taget noget Hensyn til dem. At Collegium medicum tænkte paa at foreslaa en ny Medicinalforordning var ikke noget nyt, thi det havde det altid tænkt paa og af og til arbejdet paa, men det var rigtignok aldrig blevet til noget. At der imidlertid nu virkelig arbejdedes med Iver paa et saadant Forslag var foranlediget af en anden Kabinetsordre¹⁾ til Collegiet fra *Struensee* (22. Februar 1771):

„Da Sne. May. der König wünschen, dasz das Medicinal-Wesen in einer besseren Verfassung gesetzet werde, so ist mir befohlen worden, dem Collegio medico hiedurch im Königl. Namen aufzutra-

1) Rigsarkivet, Pakke Kabinetsordre 1771. Afskrift i Collegium medicums Copibog.

gen, das so oft anbefohlene Dispensatorium, Taxa medicamentorum und neue Medicinal-Ordnung fordernsamst zu entwerfen und zur Königl. Genehmigung einzusenden. Hiebey aber vorzüglich dahin zu sehen, dasz die gantze Medicinal-Verfassung in der Königl. Reichen und Ländern überall gleichförmig sey, und unter Collegii medici beständigen und nächsten Aufsicht in der vorgeschriebenen Ordnung erhalten werde; wie auch in Absicht aller militairer und civiler medicinischer Bedienung, solche Verfügung zu treffen, wodurch der Dienste Sr. Mayestät und die Wohlfahrt der Unterthanen bestens befördert werden könne: Wie denn Se. May. dem Collegio medico hiemit berechtigen wollen, die itzige Medicinal-Verfassung und Anstalten, da wo es nöthig ist, überall dergestalt zu ändern und zu bessern, dasz die gute Absicht zuversichtlich erreicht werden möge“.

Denne Kabinetsordre synes Collegiet at have opfattet paa en noget mærkelig Maade, idet den benyttede den sidste Sætning til at ignorere Chirurgerne i Collegiet. Nogen anden Kabinetsordre har Collegiet ikke haft at støtte sig til; thi da alle *Struensees* Kabinetsordrer ved Reskript af 24. Januar 1772 bleve indkaldte, erklærede det kun at have modtaget to, nemlig denne og en til, der tillod enhver uden Hensyn til Religion at disputere¹⁾.

Collegiet, der af Erfaring vidste, at det var vanskeligt at udarbejde en Medicinalforordning, naar Chirurgerne skulde være med dertil, lod Kabinetsordren cirkulere mellem de pharmaceutiske Assessorer og lod den oplæse i Collegiet²⁾, men det meddelte

1) Smlgn. *G. Norrie: Jødernes Kamp for Adgangen til Universitetet. Bibl. f. Læger 1892.*

2) Collegiets Copibog.

ikke de chirurgiske Assessorer noget derom, men holdt dem helt udenfor, og det nøjedes ikke hermed, men vænnede sig til at tage meget lidt Hensyn til Chirurgerne, hvilket senere, som vi skulle se, gav Anledning til voldsomme Stridigheder.

Collegiet arbejdede meget flittigt, men Arbejdet var stort, og det fuldendtes først efter *Struensees* Fald, idet det skal være indsendt 14. Juli 1772. Dette fremgaar af, at Cancelliet 22. August s. A. skrev til Collegiet¹⁾: „Da man af Collegii medici P. M. af 14. Juli har erfaret, at de anse Forordningen af 9. April 1740 for utilstrækkelig“ osv., hvorpaa Forslaget til en ny Medicinalforordning omtales. Cancelliet sendte iflg. samme Skrivelse Forslaget tilbage, idet man ventede at faa det omarbejdet i Form af en Forordning. Cancelliet har navnlig et Par Indvendinger at gøre, idet det udtaler, at det er umuligt, at Collegiet kan faa Jurisdiktion paa en Tid, hvor alle andre særlige Jurisdiktioner ere ophevede, og endvidere slutter med følgende mærkelige Udtalelse: „Ligesom man og skulde overlade, om det ikke eragtes fornødent, at angaaende det Capitel om Chirurgis, i Forveien confereres med Directeur Generalen af Chirurgien og de flere som Forordningen af 9. April 1740 dens 3. § giver Anledning til“.

Dette viser tilfulde, at *Hennings* har Ret, naar han, som vi senere skulle se, paastaar, at Chirurgerne havde været fuldstændig udelukkede fra Forhandlingerne. Der er forøvrigt noget mærkeligt ved denne Sag, idet man hverken i Cancelliets „Journal“ eller dets „Suppliqueprotocol“ finder noget om, at et saadant Forslag er indkommet, medens det synes,

1) Cancelliets Brevbog 1772 Nr. 245 med Indlæg.

som om alle andre indkomne Skrivelser indførtes i den første af disse Protokoller.

Selve Forslagets Indhold vil man næppe kunne faa Oplysninger om, thi det ligger ikke som Indlæg til nævnte Skrivelse, og er det sendt tilbage til Collegiet, er det rimeligvis gaaet tabt, da der af dettes Arkiv fra denne Tid kun findes et Par Protokoller.

Hennings omtaler (se senere), at det var Meningen, at *Theatrum anatomico-chirurgicum* skulde slaas sammen med Universitetet, og at *Hennings* skulde ansættes som Professor ved det sidste. Det eneste, jeg ellers har kunnet finde om Forslaget, er et Par Antydninger, der findes i Cancelliets korte Votering om Sagen. *Luxdorph* skriver nemlig: „Skønt det var et Helvedes Arbejde at læse dette Forslag igennem, er jeg dog saa løselig kommet igennem dermed. — Den § 37 om at Chirurgi maa ej praktisere intern, har jeg ej rørt ved, siden jeg formener, at den er vel nok modificeret ved den Løbe-Seddel, Collegiet lover at give. — Det synes en haard om ikke barbarisk Lov § 50, at naar en Kvinde er i Barns Nød og kan ej betids faa en Jordemoder, saa maa ingen anden tilstedeværende, om den end nok saa godt forstod sig derpaa, komme hende til Hjælp. — Uden Tvivl staar der et Steds, at *Physici* skulde være Politimestre.“ Den sidste Bemærkning er sikkert ironisk. En af de andre voterende udtaler, at han synes, at man gjerne kunde have talt med Chirurgerne først, og *Stampe* foreslaar at sætte det i Brevet.

At *Hennings* skulde være Professor ved Universitetet lyder meget mærkeligt, men Tanken om at slaa *Theatret* sammen med Universitetet ville vi flere Gange træffe paa senere, og den er ikke engang

ny, thi den havde allerede 20 Aar tidligere været fremme.

Hermed hænger det saaledes sammen. I 1752 indkaldtes *Oeder* til Landet, og, saaledes som vi ovenfor have omtalt, forsvarede han i den Anledning en Afhandling paa Universitetet. Professorerne, der vare bange for, at *Oeder* skulde faa Ansættelse ved Universitetet, indgik derfor med en Skrivelse til Universitetspatronen Grev *Holstein* (2. Marts 1752), hvori de „fremsende vores uforgribelige ringe Tanker“. De sige: „Det er da vist en meget nyttig Sag, om her ved Academiet efterdags kunde blive en eller tvende flere Professorer medicinæ, der kunde in Physicis, Botanicis et Anatomicis saa vel som og i Chymien og andre slige Videnskaber, gaa de studerende til Haande, allerhelst da der til det medicinske Studium udfordres 10 à 12 diverse Videnskaber, der ikke i en Tid af 8 Aar fuldstændig kan læses, og allermindst naar ikkun 2 Professorer alene skal docere alle disse sciences for den studerende Ungdom, hvorefter og en Del af vore Studiosi medicinæ rejse udenlands, for der ved Hjælp af mange Professorer, des snarere at igennemgaa alle disse til Medicinen hørende partes. Skulde derfor Hans kgl. Maj. hvis allern. Øjemed er at fremme sine Undersaatters virkelige Gavn og Bedste, endog i denne Casu allern. finde for godt at tillægge Academiet noget, hvoraf saadan en Profession indtil videre kunde underholdes, da i sin Tid Anatomien og Chirurgen, som af Hr. Justitsraad *Krüger* doceres, saadan Professor kunde vorde tillagt¹⁾“

1) Universitetets Manuskriptsamling. Additamenta 4° — Nr. 172.
Dette Stykke findes ikke i Udtoget i Langebekiana.

Disse Forslag fik ingen Betydning, og, rimeligvis fordi *Struensee* blev styrtet, inden han fik Tid til at gennemføre dem, gik det ikke bedre med den store Plan til Universitetets Omordning, som efter *Bergers Raad*¹⁾ udarbejdedes af Biskoppen i Trondhjem *Gunnerus*. Dette Forslag, der findes gengivet i sine Hovedtræk i *Nyerups Annaler*²⁾, indeholder herefter ingen andre Bestemmelser om den medicinske Klasse, end at den skal have 3 Professorer og en Adjunct, samt følgende Tilføjelse: „Universitetet har tabt meget i Archiater *Berger*. Han kender langt bedre end jeg saavel Sagerne som de Mænd, der her kunde komme i Betragtning.“ I Forslaget indeholder § 29 dog den Bestemmelse, at *Theatrum anatomico-chirurgicum* til de studerendes Nytte og større Bekvemmelighed skulde sættes i Forbindelse med Universitetets Theater.

Af *Gunneri* Plan gjorde *Berger* et Udtog og lagde dertil en Promemoria angaaende det medicinske Facultet, og disse Dokumenter beslaglagdes, da *Berger* arresteredes sammen med *Struensee*³⁾. I sin Promemoria, der er dateret 21. December (medens *Gunneri* Forslag indsendtes 16. December) 1771, fore-

1) *Jul. Petersen*: Chr. Johann Berger P. 396.

2) *R. Nyerup*: Historisk-statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge i ældre og nyere Tider III 2 Halvpart: Kbh.'s Universitets Annaler. Kbh. 1805. P. 384—396.

3) Rigsarkivet: Dokumenter Professor Bergers Sag vedkommende i Pakke „Struensee Nr. 25“. Naar *Jul. Petersen* mener, at det er en Afskrift af *Bergers* Promemoria, der findes i denne Pakke, tror jeg ikke, han har Ret; saavel dette Aktstykke som det vedliggende Udtog af *Gunneri* Plan ere skrevne med *Bergers* Haand, hvad han ogsaa selv bekræfter, da han siger, at hans Udtog og Promemoria ere i Kommissionens Hænder (*Jul. Petersen* l. c. P. 396).

slaar han Physicus *Hensler*, der havde efterfulgt *Struensee* som Physicus i Altona, til den „theoretiske og praktiske Profession“, hvis *Hensler* vilde overtage den. Skulde han ikke være villig dertil, ved han ingen bedre at foreslaa end *Tode*, „dessen gute Studia, Fleisz, deutlicher Vortrag und simple Methode seine beste Empfehlung sind.“ Gagen skulde for Professoratet være 600 Rdl., men da dermed skulde følge Overmedicatenet paa Frederiks Hospital, vilde der herfor tillige tilfalde ham 400 Rdl., altsaa i alt 1,000 Rdl. foruden fri Bolig, Belysning og Brændsel. Den daværende Overlæge *Fabricius* maatte afskediges, men han kunde nøjes med en Pension paa 400 Rdl., da han var en velhavende Mand.

Til Professor i Anatomi, Chirurgi og Retsmedicin foreslog han Admiralitetschirurg *Callisen*, „weil ich überzeugt bin, dasz er diesen Disciplinen gewachsen ist und überhaupt rühmliche Studia hat.“ Han maatte ikke desto mindre beholde det medicinske Overtilsyn paa Holmen, fordi han der med megen Iver og Held har passet sit Embede og „nun darin schon einige Kentniz und mehrere Gelaüftigkeit erhalten hat“, hvorimod han maatte afgive sin Division. Da Professoratet ikke vilde give mere end 600 Rdl., foreslaar *Berger*, at *Callisen* som Honorar for sit Arbejde for Admiralitetet skal have 200 Rdl.

„Ein zweyter Competent wäre der Hoff Chirurgus *Kolpin*, er hat allerdings viele chirurgische Kentniz, ist aber im Vortrag weitläufig, vor Anfänger zu genau, und dem theoretischen Kitzel übermässig ergeben. Ich überlasze daher die Wahl Euer Excell. eigener und weiszer Urtheil“. Det „chirurgische Collegium“ maatte gaa ind, og *Hennings*, „welcher zum dociren gar nicht aufgelegt ist“, benaades med en Pension paa 400 Rdl.

Jul. Petersen udtaler, at det synes, som om *Berger* har glemt det tredje Professorat, som han slet ikke nævner, „men uden Tvivl har det været *Berger*s Mening fremdeles at bevare dette for sig selv som Professor artis obstetriciæ“. Prof. *Petersen* har imidlertid her overset, at i Afskriften af *Gunneri* Forslag er det ene Professorat og Adjunctpladsen allerede besatte med to Mænd, nemlig *Rottbøll* og *Saxtorph*, medens *Kratzenstein* er overflyttet til den fysiske Klasse, saa at det er tydeligt, at *Berger* ikke vilde bevare noget Professorat for sig selv. Dette bekræftes yderligere, idet der desuden findes en Liste over alle Professorerne ved Universitetet, og denne Liste omfatter for det medicinske Facultet: *Rottbøll* med 800 Rdl., *Callisen* og *Tode* hver med 600 Rdl., Adjunct *Saxtorph* med 300 og Prosector *Jens Bang* med 100 Rdl. Nederst paa Listen findes de, der skulde afskediges, nemlig af Læger: *Lodberg Friis* med 600 Rdl. Pension, *Hennings* og *Fabricius* hver med 400 Rdl.

Naar Prof. *Petersen* har ment, at *Berger* har spekuleret paa at blive Vicekansler, og da han ikke godt selv har kunnet fremsætte Tanken, har ladet *Gunnerus* gjøre det i sit Forslag til Oprettelsen af et norsk Universitet, tør jeg ganske vist ikke benægte det, men jeg tror dog, at man kan gaa ud fra, at det ikke var hans Tanke, da Forslaget blev udarbejdet, thi ellers havde han vel sagtens kunnet faa en anden Redaktion af § 8 end den, der kom, thi denne Paragraf, der bestemmer, at Vicekansleren skal være Professor theologiæ ordinarius & primarius og være forpligtet til at holde Forelæsninger, synes med Sikkerhed at udelukke *Berger* fra Vicekanslerembedet. Ganske vist var en Ændring i gældende

Forordninger vel ikke saa vanskelig at opnaa, men det havde været lettere kun at bestemme i Forslaget, at Vicekansleren skulde være Professor i et eller andet Facultet. Jeg kan ikke tro andet, end at *Berger* har været ked af sin Universitetsstilling, thi han skaffede sig først Frihed for sine academiske Forretninger, og derpaa satte han i *Gunneri* Forslag *Saxtorph* ind i sin Plads. At blive Vicekansler var ganske vist noget ganske andet, men det har som sagt næppe været *Bergers* Maal, da Forslaget udarbejdedes.

Der er endnu i *Bergers* Forslag nogle Bestemmelser om Examinerne: Alle Studenter, der agte at tage den academiske Grad, hvortil for Fremtiden alle, der vilde være Provincialmedici, skulde høre, maa først tage en theoretisk Examen hos Professorerne og derpaa gjøre Tjeneste et Aar paa chirurgisk og to Aar paa medicinsk Afdeling paa Frederiks Hospital, og endelig atter ved Universitetet underkaste sig en praktisk offentlig Promotionsexamen. Alle andre skulde examineres alene af Collegium medicum, hvoraf Professorerne ikke mere maatte være Medlemmer, forat de kunde faa tilstrækkelig Tid til deres Forelæsninger, medens de dog skulde være forpligtede til hurtigst muligt at afgive Responsa, saa ofte de begæredes af Collegium medicum.

Struensee plejede ikke at være længe om at sætte sine Planer i Værk, og det er derfor rimeligt, at hvis han har billiget det, har det været meget nær ved, at Theatrum anatomico-chirurgicum var blevet slugt af Universitetet, *Hennings* afskediget og *Callisen*, der endnu ikke var Doctor, hans nærmeste Stedfortræder.

Men gjorde Chirurgerne ingen Modstand? De synes ikke at have anet noget om, hvor truende

Faren var; *Hennings* vidste, at der var noget i Gære i Collegium medicum, men sad stille og haabede paa, at *Struensee* vilde blive styrtet, inden Forslaget var færdigt. Havde han anet noget om *Gunneri* og *Bergers* Plan, havde han sikkert gaaet i endnu større Spænding, end han gjorde, men man kan være sikker paa, at *Hennings* og de øvrige Chirurger hørte til den Del af Befolkningen, der jublede ved Nyheden d. 18. Januar 1772, da det blev bekendt, hvad der var sket paa Slottet i Nattens Løb.

III.

Ved *Struensee's* Fald og *Bergers* Arrestation og derpaa følgende Forvisning til Aalborg, maatte hans Embede som Universitetsprofessor betragtes som ledigt, skønt han ikke ligefrem blev afskediget, og det var derfor rimeligt, at der hurtigt vilde fremkomme Ansøgninger om at blive hans Efterfølger.

I 1772 bestod Facultetet af *Lodberg Friis* og *Kratzenstein* som Professores ordinarii, og *Rottbøll* som Professor designatus, men *Lodberg Friis* deltog aldeles ikke mere i Facultetets Forretninger, og han døde 22. Februar 1773. *Kratzenstein* og *Rottbøll* vare altsaa de egentlige Professorer. Af disse ville vi ikke faa meget at gøre med *Rottbøll*, der ikke synes at have taget Initiativ i noget, der ikke angik hans Yndlingsfag Botanik og den botaniske Have.

Derimod ville vi træffe *Kratzensteins* Navn mangfoldige Gange, thi det laa i hele denne Mands Naturel, at han med stor Iver fordybede sig i alt, hvad han fik at gøre med, hvorfor man stadig træffer hans Indlæg, naarsomhelst Facultetet voterer, oftest findes

endog Facultetets Erklæring skrevet med hans smukke og tydelige Haandskrift. Ligesom *Kratzenstein* var den ledende i Facultetet i den Tid, som vi nu skulle omtale, indtog han en ledende Stilling i Collegium medicum, og man faar tydelige Beviser for, at han ikke var bange for at anvende sin egen Tid, naar han mente, at det kunde være af Betydning. I Consistorium indtog han ogsaa en fremskudt Stilling.

Kratzenstein havde dertil Evne til at tænke klart, han forstod at tage Initiativ, og han var ikke bange for at udtale sig mod andres Meninger; det var tvertimod hans Svaghed, at han var ensidig og kunde være meget ubehagelig i sine voldsomme Angreb, og det er ikke saa underligt, at han kom i Proces med Consistoriums ledende Mand, Prof. theologiæ *Holm*¹⁾. Det vil fremgaa af Begivenhederne i den følgende Tid, at *Kratzenstein* trods al sin Dygtighed var meget ensidig, og særlig fik det Betydning for Udviklingen af Kampen mellem Chirurger og Læger, at han havde hadet *Simon Crüger*. og at hans Følelser mod dennes Efterfølger, *Wilhelm Hennings*, ikke vare meget blidere. Hans Had fik Indflydelse paa hans Betragtning af Chirurgerne i det hele taget, og vi ville derfor komme til at se *Kratzenstein* som Facultetets Fører i den langvarige Kamp mellem Læger og Chirurger. Han udfører

1) Anledningen hertil var Uenighed om Solby Kirkes Regnskaber og vistnok ogsaa Besættelsen af Klokkerembeder ved Frue og Trinitatis Kirker. Striden begyndte i Juli 1771 og paa-dømtes i Begyndelsen af 1772 af Hof- og Stadsretten. Cancelliskrivelse 30. Maj 1772. Cancelliets Brevbog 1772 Nr. 155 og 156. Detaillerne i Sagen kender jeg ikke.

det ene Angreb efter det andet, snart ledet dertil ved tilfældige Omstændigheder, snart fordi han finder et svagt Punkt hos Chirurgerne, som giver ham Lejlighed til at forny Krigen. Hans Ensidighed bevirker imidlertid, at han ikke kan overse Følgerne af sine Angreb, og Resultatet bliver derfor ogsaa af og til et Nederlag for ham eller en Pyrrhussejr.

Hans Modstander, Generaldirektøren for Chirur-gien *Wilhelm Hennings*, var i mange Henseender en Modsætning til *Kratzenstein*. Han var født 27. Juli 1716 i Glückstadt. 15 Aar gammel sendtes han til sin Morbroder, der var Medicus og Chirurg i Bremen, og han sattes derefter 1733 i Lære hos en Amtsmester i Glückstadt, hvorfra han 1738 rejste til Kjøbenhavn og studerede Chirurgi paa Amphitheatret og hos en Amtsmester. 1743 blev han Skibschirurg paa en Fregat og kom derefter i Tjeneste hos en Regimentschirurg. 1746—1752 var han Reservechirurg ved Amphitheatret og tog imidlertid 1748 chirurgisk Examen. Gentagne Gange var han paa Togt som Skibschirurg. 1755 rejste han udenlands og opholdt sig to Aar i Paris, hvorpaa han gik i Felten med den franske Arme og sattes i Spidsen for et Hospital; men da dette var yderlig slet, og det ikke lykkedes ham at faa det forbedret, søgte han sin Afsked, men inden han fik den, faldt han i en svær Sygdom. 1758 rejste han derpaa til Holland, men efter faa Maaneders Ophold der, beordredes han til Holsten som Overchirurg og Medicus ved det store Felt-hospital i Kellinghusen¹⁾, medens *Heuermann* var

1) Om Felthospitalerne i Holsten se min Monografi: *Georg Heuermann* P. 36—49.

Wilhelm Hennings.

Medicus ved Felthospitalet i Fockbeck ved Rendsborg. Medens han var her, udnævntes han til Professor ved Amphitheatret uden dog at forlade sin Plads, og 16. Maj 1760 blev han ved *Crügers Død* Generaldirektør for Chirurgien, hvorpaa han i Juli 1760 rejste til Kjøbenhavn, medens *Heuermann* overtog hans Stilling ved Hospitalet i Kellinghusen.

Hennings var saaledes en vel uddannet Chirurg, der havde lært meget og set meget omkring i Verden; men han manglede sikkert *Kratzensteins* store Begavelse og fremfor alt hans Energi. Han havde utvivlsomt gode Kundskaber i Anatomi og Chirurgi, og dertil kom, at han var en overordentlig elskværdig Person, der var i høj Grad afholdt af sine Elever, paa hvem han havde en stor Indflydelse. Ved hans Død 1794 siges der om ham: „Med hvilken faderlig Omhu han stedse sørgede for sine Disciples Vel, hvor skaanende, overbærende, deltagende og opmuntrende han altid viste sig især mod de forarmede og mindre oplyste kunstbeslægtede; hvor gærne han ønskede, og hvor velvillig han stræbte at hjælpe hver især, som var trængende til hans Bistand; hvor troligen han passede sin Post, lige indtil Dagen førend han for sidste Gang blev syg, hvor fast han endnu i sin høje Alder var i hele Lægevidenskaben, men i Besynderlighed i den fine Anatomi, om alt dette vilde det være overflødigt at fremsætte kun et eneste Bevis. Han havde vundet alles Agtelse, Tillid, Fortrolighed og Kærlighed. Han forlod sine Disciple, som en elsket Fader forlader sine Børn. Efterretningen om hans Død var et Saar i disses Hjerter. Enhver følte, hvad han selv, hvad Videnskaben, hvad Landet havde tabt. Hans Ligfærd var

et lærerigt Syn for dem, som med Tidens Løb rykke frem i hans Post.“¹⁾)

Men manglede *Hennings* saaledes den overlegne Begavelse og Evnen til at tage Initiativ, gjorde hans Opdragelse ham dog til en for *Kratzenstein* og Lægerne meget farlig Modstander. Han var ikke for ingen Ting en Elev af *Simon Crüger*. Ligesom alle andre Chirurger forguede han *Crüger*, og hans Maade at føre Kampen paa tyder i høj Grad paa, at han vilde følge samme Taktik som sin Formand. Han vidste f. Ex., hvorledes *Crüger* havde forpurret den nye Medicinalforordning, og hvorledes han havde skaffet sig af med de medicinske Professorer som Coexaminatorer. Han havde indset, at den Taktik, som *Crüger* havde anvendt, ikke var vanskelig og dog gav et godt Resultat. Og hvori bestod da denne Taktik? Først og fremmest i at forhale enhver ubehagelig Sag, og hvis det ikke forslog, da at bruge Skældsord og Grovheder. Det sidste har vistnok ligget mindre godt for *Hennings* end for *Crüger*, men at han ikke var aldeles umulig i den Retning, skulle vi faa Exempler paa. I Reglen ville vi se *Hennings* holde sig aldeles passiv, idet han saavidt muligt søgte at hævde sig den Myndighed, der tilkom ham i Henhold til Forordningen af 1736 uden at tage Hensyn til, at den utvivlsomt var betydeligt indskrænket ved Oprettelsen af Collegium medicum. Naar Kampen blev saa voldsom paa et Tidspunkt, hvor Forskellen mellem Læger og Chirurger i Virkeligheden ikke var saa stor mere, laa det tildels i Lægernes stadige Angreb paa Chirurgerne, men til-

¹⁾ Physisk-oekonomisk og medico-chirurgisk Bibliothek I 1794 P. 353.

dels ogsaa i at *Hennings* nærede et voldsomt Had og dyb Foragt for Lægerne, og han har nok gjort, hvad han kunde for at forplante dette Had til sine Elever. At *Hennings* ikke kunde have meget tilovers for den interne Medicins videnskabelige Standpunkt herhjemme, kunne vi godt forstaa nu, naar vi erindre, hvor daarligt det stod til med den medicinske Diagnostik og Therapi, medens Chirurgien i Slutningen af 18. Aarhundrede indtog et meget højt Standpunkt. *Hennings* havde sikkert ikke Uret, naar han udtalte, at det snarere var Medicinen end Chirurgien, der trængte til Forbedring, — og saa at skulle finde sig i, at de medicinske Professorer skulde regere over Chirurgerne, nej, der maatte *Hennings* sætte sig til Modværge, det maatte blive Kamp paa Liv og Død!

I Slutningen af 1772 meldte der sig to Ansøgere til *Bergers* Professorat, to Mænd, der ved deres Dygtighed kom til at spille en stor Rolle: *Henrik Callisen* og *Matthias Saxtorph*. Disse to Mænds Liv er saa ofte fortalt, at vi kun skulle minde om Hovedtrækkene deri.

Callisen var født 1740 i Holsten, studerede fra 1755 under *Crüger*, *Heuermann*, *Spierling*¹⁾, der var Frederiks Hospitals første Overchirurg, og *Hennings*. 1762 blev han Pensionær ved Theatrum anatomico-chirurgicum og samme Aar Reservechirurg ved Frederiks Hospital. Naar det i Almindelighed siges, at han her fik rig Lejlighed til at gøre Operationer, da *Spierling* allerede var gammel og svag, er dette næppe ganske rigtigt. *Spierling* var født 1704 eller 1707 og altsaa omtrent 60 Aar, da han 1766 gik af

1) Om *Spierling*, se min Afhandling: Fra Midten af 18. Aarh. Militærlægen I 1893 P. 193—202.

fra Frederiks Hospital, men han var i alt Fald ikke svagere, end at han ved *Heuermanns* Død to Aar efter kunde overtage Stillingen som Læge ved Christians Plejehus, og han døde først i Januar 1777¹⁾. Desuden existerer der en Fortælling om, at en 33aarig Pige i 1766 blev opereret for en Svulst, der vejede 7 Pd., i højre Bryst (Operationen varede 2 Minuter), og det siges: Hr. *Spierling* forrettede Operationen²⁾. Det er saaledes næppe ganske korrekt, at *Callisen* opererede meget, og i endnu højere Grad gælder det for det følgende Aar, da *Spierling* var bleven afløst af *Kølpin*, thi *Winsløw* siger udtrykkelig: „som Reservechirurgus forrettede den Gang Hr. *Callisen* ingen Operation i Hospitalet.“³⁾ *Callisen* forblev vistnok som Reservechirurg til 1767, da han afløstes af *Georg Heuermanns* Broder *Marcus*, men selv om *Callisen* ikke har opereret meget, — og der foretoges i det hele taget ikke mange Operationer paa Frederiks Hospital, — saa har han sikkert benyttet sin Tid godt og har skaffet sig en god Uddannelse.

1766 tog *Callisen* medicinsk Examen⁴⁾ og rejste derpaa med kgl. Understøttelse i 4 Aar i Udlandet, hvor han studerede ivrigt og skaffede sig et godt

1) Christians Plejehus's Arkiv i Krigsministeriets Arkiv. — Adresseavisen ²⁰/₁ 1777. — Det er urigtigt, naar *Ingerslev* angiver, at han døde 1766.

2) Adresseavisen ⁴/₂ 1766.

3) *Riegels*: Svar til *Callisen*. 1785 P. 61 Anm. (*Winsløws* Autobiografi).

4) Den 22. og 29. August er kgl. Reservechirurg paa Fr. Hosp. *Herr. Callisen* med megen Berømmelse og almindeligt Bifald offentlig overhørt i de til Medicinen henhørende Videnskaber af de samtlige Herrer Professorer i det medicinske Facultet. Adresseavis ¹/₉ 1766. (*Ingerslev* siger, at han tog Examen i Juli 1767).

Navn. 1771 kom han hjem, da han var bleven udnævnt til Overchirurg ved Søkvæsthuset og ved Søetatens 2. Division, og at han allerede dengang har gjort sig fordelagtig bemærket, kan man se af, at *Berger*, som vi ovenfor have omtalt, foreslog ham til at være Professor chirurgiæ, naar Universitetet omordnedes efter hans og *Gunneri* Plan. *Callisen* havde allerede som Reservechirurg holdt Forelæsninger, og et Par Maaneder efter sin Hjemkomst begyndte han igen derpaa. Den første Forelæsning om chirurgiske Sygdomme og Operationer holdtes, vistnok paa tysk, 4. November 1771 Kl. 4 om Eftermiddagen paa Søkvæsthuset¹⁾. Han tilbød de Chirurger, der vare ansatte i Søetatens Tjeneste, gratis Adgang, andre maatte betale. Disse Forelæsninger vakte meget Bifald og skulle have været særdeles gode; thi han „forbandt i sit Foredrag stedse den strængeste Orden og Præcision med Fattelighed og Popularitet. Naar Emnet tillod det, læste han endog oratorisk skønt f. Ex. om Selvmord, Onanie o. d. l.²⁾! — Imidlertid havde *Callisen* udarbejdet sin Disputats, og 15. Februar 1772 forsvarede han den.

Callisen var utvivlsomt en særdeles vel uddannet Chirurg og en særdeles godt begavet Mand med betydelige Evner til at undervise, og han var dertil ærgerrig nok til at ønske sig et Professorat ved Universitetet. Gav det ikke andet, gav det betydelig Anseelse at være Professor, og der var vel ogsaa Rimelighed for, at hans Forelæsninger vilde blive endnu bedre besøgte, naar han var Professor, og saadanne Forelæsninger vare en ikke saa daarlig Ind-

1) Avertissement i Adresseavisen 29/10 1771.

2) *Herholdt*: Heinrich Callisen Kbh. 1805. P. 82.

tægtskilde. Men dertil kom, at *Callisen* nærrede stor Interesse for Chirurgien og ønskede, at ikke alene Chirurgerne men ogsaa Lægerne skulde undervises deri, og han opfattede det vistnok som en Mangel, at Chirurgi slet ikke doceredes ved Universitetet siden *Bergers* Bortgang. Derimod tænkte *Callisen* dengang næppe paa at blive *Hennings's* Efterfølger, i alt Fald lagde han ikke Planer dertil, og han forsikrer selv, at han ikke havde tænkt paa, at Theatrum anatomico-chirurgicum skulde forenes med Universitetet, og dette er der slet ingen Grund til at betvivle.

Hvad Dag *Callisens* Ansøgning er dateret, og hvorledes dens Ordlyd var, kan jeg ikke meddele, da det ikke har været mig muligt at finde den i Rigsarkivet. Jeg kender kun Referatet af den i Cancelliets Suppliqueprotokol¹⁾. Her staar, at „*Henric Callisen*, Doctor Medicinæ og Ober Chirurgus ved Søe-Etaten, som i nogle Aar med Applausu har holdt offentlige Forelæsninger over Chirurgien og de dertil henhørende Videnskaber anholder om at beskikkes til Professor Designatus i Chirurgien ved Kiøbenhavns Universitet“, og Referaterne i Suppliqueprotokollen pleje at være paalidelige. Ansøgningen fremlagdes i Cancelli Collegiet 11. November 1772.

Det ser ud, som om *Callisen* og *Saxtorph* have aftalt at søge samtidigt, eller ogsaa har *Callisens* Ansøgning foranlediget *Saxtorph* til hurtigst muligt at indsende sin, thi i samme Cancelli Collegium 11. November 1772 forelagdes begge Ansøgninger. *Saxtorphs* Ansøgning er dog vistnok indkommen sidst, i alt Fald findes den gengiven i Suppliqueprotokollen som Nr. 1210, medens *Callisens* fik Nr. 1203.

¹⁾ Sjællandske og Fyenske Suppliquer 1772—1773 I B 1203.

Matthias Saxtorph var født 1740, samme Aar som *Callisen*, og blev privat dimitteret 1756. Fra 1759 var han Alumnus paa Ehlers Collegium, og det siges, at han da allerede har doceret Anatomi for sine Medstuderende¹⁾. Hvorvidt dette er rigtigt, ved jeg ikke, men det er sandsynligt, at han har givet Undervisning eller i alt Fald har studeret ivrigt, thi 1760 søgte han Consistorium om at „faa Tilladelse til at bruge det i Gaarden ved Vandspringet opbygte Hus til et Laboratorium. Hvilket blev ham tilladt, dog saaledes at naar Vedkommende det behøver til Tvæt, han da indrømmer ham det“²⁾. Det var altsaa Vadskehuset, han fik Lov til at benytte. Efter at have taget en daarlig theologisk Examen, kastede han sig udelukkende over Medicinen og tog 1765 sin medicinske Examen³⁾. Han var derefter to Aar medicinsk Candidat paa Frederiks Hospital, inden han tiltraadte sin treaarige Udenlandsrejse. Han disputerede 19. Januar 1771 under *Bergers* Præsidium med *Jens Bang*, *Tode* og *Rottbøll* som Opponenten.

To Dage efter blev han Stadsaccoucheur og vistonok omtrent samtidig Lector i Obstetrik for de medicinske Studerende ved Universitetet og Lærer for Jordemødrene, thi ved Reskript af 15. Februar 1771 fritoges *Berger* for alle academiske Forretninger⁴⁾, og 12. Marts begyndte *Saxtorph* at holde Forelæsninger over Jordemoderkunsten⁵⁾. Vi have set, at *Saxtorph* var udset til at være Adjunct ved

1) *Ingerslev* II P 508.

2) Consistoriums Arkiv: Acta consist. 1748—1772 P. 280. 12/2 1760.

3) 5. og 10. Juli. Adresseavis 12/7 1765.

4) Acta consistorii 6/3 1771. Consistoriums Kopibog 1770—1775 Nr. 48.

5) Avertissement i Adresseavisen 8/3 1771.

Universitetet efter *Gunneri* og *Bergers* Plan. Hans eminente Dygtighed var allerede vel kendt, da han 6. November 1772 indgav sin Ansøgning om at blive Professor¹⁾. Ansøgningen lyder:

Da jeg i én Del Aar har stræbt at gøre mig habil til academisk Embede, og derover allern. blev beskikket til Lector in Arte Obstetricia for Studiosis medicinæ & chirurgiæ herved Universitetet, saa blev mig tillige allern. anbetroet den praktiske Skole paa det kgl. Accouchements Hus, hvori jeg skulde vejlede de studerende in Praxi Obstetricia, hvilket jeg med al Flid og Nidkærhed uden Gage hidintil har efterkommet; i den allerund. Forhaabning, at Ds. kgl. Maj. som altid viser Naade imod Deres tro og nidkære Undersaatter, ved given Lejlighed allern. forundte mig et Embede ved Universitetet, naar jeg som Lector først ved Øvelse havde habiliteret, og vist mig duelig dertil. — Nu er Tiden, Allern. Konge! at der i det medicinske Facultet behøvedes igen en Professor, der in Examine kunde tentere den studerende Ungdom i denne Videnskab, og holde den nødsaget til med Alvorlighed at lægge Vind saavel paa Praxin som Theorien, at ikke denne Videnskab som i sig selv er umistelig og nødvendig for Physicis paa Landet, skulde sættes til Side og forkastes, da der formedelst den nyttige Indretning i Accouchements Huset, ingensteds i Verden er bedre Lejlighed til Øvelse i Accouchements-Videnskaben end her, naar de studerende rettelig betjente sig deraf, og det af dem som en nødvendig Sag blev fordret in Examine. — Maatte jeg da som den der allerede har gjort det første Skridt, ved D. Maj.'s besynderlige Naade endvidere beskikkes som Prof. Design. i bemeldte Facultet, og indtil Vacance og Gage efter Ordenen kunde falde tillige antages som Notarius facultatis medicæ, hvortil jeg forhen har været destineret, og i hvilket Embede ingen endnu er constitueret; saa blev mig derved givet Lejlighed til at udbrede mine Indsigter til en almindeligere Nytte: I hvilket Haab min allerund. Ansøgning submitteres Ds. Maj.'s allern. Bøn-hørelse.

1) Indlæg til danske Cancellis 1. Departements aabne Breve 1773 Nr. 72.

Callisens og *Saxtorphs* Ansøgninger behandlede under et, og det paalagdes (11. November 1772) det medicinske Facultet „med forderligste herom at indsende deres allerund. Erklæring til videre Resolution, og om Ophold sker, da Aarsagen at indberette“.

Facultetets Erklæring er afgiven 21. November 1772, den er skreven med *Kratzensteins* Haand og formentlig conciperet af ham, *Rottbøll* har kun hist og her sat et Komma med en anden Slags Blæk. Facultetet begynder med at udtale, at det af Ansøgningerne ses, at begge ville antages i *Bergers* Sted, men dette giver Anledning til en Udtalelse om *Berger*, der er værd at lægge Mærke til, da den fremkommer saa kort efter hans Fald, og fordi den viser den Anseelse og Sympathi, han havde erhvervet sig: „Da vi ikke vide, om Hs. kgl. Maj. anser vores forrige Collegæ Plads for vacant, saa kunde vi ikke andet end conditionaliter i denne Sag give vor Betænkning, og vilde ikke at vores Erklæring skulde i mindste Maade komme ham til Fornærmelse, da han i sit Læreembede har i adskillige Aar gjort Universitetet de vigtigste Tjenester, og opfyldt alle de ham paaliggende Pligter“.

Dernæst overvejes, hvorvidt det maatte være raadeligt at beskikke nye Designati i det medicinske Fakultet og ovenikøbet to paa engang. Af Grunde, der tale imod at ansætte Designati, nævnes, at da Tallet af de studerende er saa ringe, kunde mange Lærere derved mangle Tilhørere og derved miste Øvelse. Endvidere bliver en Professor designatus let 50 Aar eller derover, inden han bliver ordinarius, og har han imidlertid for at tjene sit Brød maattet ernære sig ved Praxis, faar Universitetet let en ubekvem Lærer, og Opmuntring mangler for unge

„muntre“ Mænd, som tabe Lysten, naar de se, at Belønningen forud er optagen. Endeligt synes det at være mindre nødvendigt i det medicinske Facultet, da begge de normerede Lærere ikke have naaet deres 50. Aar og aldeles ikke ere svagelige, saa de kunne ventes længe endnu at forestaa deres Embeder.

Paa den anden Side kan der siges adskilligt til Fordel for Designationer netop i det medicinske Facultet. To Lærere kunne ikke overkomme at afhandle en saa vidtløftig Videnskab, og Universitetet vinder derfor virkelig, naar der ansættes flere Lærere, naar de nye gøre det i Haab om med Tiden at komme i de gamles Sted. De studerende ville ikke tabe ved at høre det samme Emne behandlet af forskellige Lærere; de ville nok søge at overtale Professorerne til at indrette Timerne saaledes, at de kunne høre dem alle, hvilket saa meget lettere kan gøres, „da det hos os er en god Maade, at de Studerende i 5 à 6 Aar lægge sig efter deres Videnskab“, og de kunne saaledes i det ene Aar høre hos en Professor, hvad de i det foregaaende havde hørt hos en anden.

„Begge Kandidaterne ere i saa lykkelige Omstændigheder, at de behøve ikke at forsømme deres Lære Embede for at have Levebrød. Dr. *Saxtorph* tjener paa en vis Løn af 700 Rdl., Dr. *Callisen* saa godt, at han lidt i Indkomster vilde vinde ved Forfremning; begge have længe, uden Haab af Fordel givet Forelæsninger for medicinæ & chirurgiæ studiosis, saa det er at formode, at de ville fordoble deres Flid ved den Ære og Fordel, som de nød, dersom Ds. kgl. Maj. bønhørte deres allerund. Ansøgning.“

Endelig har der i lang Tid været Professores designati i det medicinske Fakultet, „og Studenterne

havde uden dem maattet savne Anførsel og Undervisning“, ja *Rottbøll* er endnu Designatus; „saa mange brave Mænd, som i den Tid havde studeret og promoveret, gøre, at vi maa tro, i hvor ringe Tanker vi end have om os selv, at vores Flid, som Designati, ikke haver været forgæves“.

„Men da paa de to medicinske Professioner allerede er en Designatus, nemlig jeg *Friis Rottbøll*, og tvende, dersom Liv Medici *Bergers* Designation vedbliver“, saa foreslaar man følgende Udvej:

Saxtorph, der har alle de Egenskaber, der fordres af en academisk Lærer i Lægekunsten, bliver Professor designatus med Udsigt til at faa Løn ved Universitetet efter sin Orden; tillige bliver han Notarius ved Facultetet uden anden Løn eller Emolumenter end de 2 Rdl., som Candidaterne betale den, der fører Protokollen ved Examen. Da det ikke er enhver Læges Sag at være Accoucheur, men Kundskab i Fødselsvidenskab bør besiddes af enhver Physicus eller Provincialmedicus, saa kunde man sætte som Betingelse for, at nogen ansættes i Physicater, at Candidaten var prøvet af Jordemodercommissionen, hvor *Saxtorph* alene examinerede, eller ogsaa medbragte Attest fra ham om, at de vare øvede i Fødselsvidenskab.

Som man ser heraf, ønskede Facultetet ikke, at *Saxtorph* skulde examinere med ved den medicinske Examen, hvad han havde søgt om. Grunden er vistnok kun, at Professores ordinarii derved let vilde tabe lidt i deres Magt over for de studerende og i deres Overlegenhed over for Designati, og at Ordinarii virkelig i den Henseende opfattede deres Stilling som anderledes end de designeredes, viste sig i 1782 ved en Klage fra Professores designati i Anledning

af *Frederik Bangs* Ansættelse som Designatus, da Ordinarii havde svaret paa Cancelliets Forespørgsel uden at indhente de andres Erklæring. Sagen gav Anledning til vidtløftige Skrivelser, som kun for en ringe Del vedkomme vort Emne.

Angaaende *Callisens* Ansættelse foreslaar Facultetet, at han kunde beskikkes til Professor chirurgiæ ved Universitetet og faa Succession paa *Hennings's* Plads, og, naar han opnaaede den, indtræde som Membrum i Facultetet. „Den Station, som Professor *Henningsen* har, er saa vigtig for Landet og Armeen til Lands og Vands, som der findes en Skole at tage øvede Chirurger fra, at den ikke alene uden ubodelig Skade aldrig kan indgaa, men bør alletider ses besat med en Mand, som ikke alene har Theori, men og Praxin i Chirurgen.“ Da *Callisen* dernæst har alle Betingelser for at være godt uddannet i Chirurgi, foruden at han er Doctor medicinæ, „mene vi, at naar han skulde engang faa samme Embede, kunde denne Betjening ved hans Indtrædelse i Facultetet aldeles forbindes med Universitetet, og det derved tillige vinde en lønnet Lærer mere“.

Endelig meddeles det, at *Rottbøll* i de sidste Dage har hørt begges Forelæsninger og kan bevidne deres gode Gaver og tydelige Foredrag, men skønt de have holdt Forelæsninger saalænge, henstilles det dog, om de ikke, ligesom det er sket for nylig i det juridiske Facultet, bør holde en Prøveforelæsning for at vedligeholde en saa god Foranstaltning.

Skrivelsen er underskrevet af *Kratzenstein* og *Rottbøll*, medens *Lodberg Friis* som omtalt helt havde trukket sig tilbage fra Forretningerne og havde *Rottbøll* som Vicar. Det vigtigste i Erklæringen er

utvivlsomt Forslaget om at forene Theatrum anatomico-chirurgicum med Universitetet, og man fejler næppe ved at antage, at det ikke alene er *Kratzensteins* Haand men ogsaa hans Aand, der her har været raadende. Tanken var jo ingenlunde ny, men det er første Gang, at den virkelig faar Betydning.

Cancelliets Votering viser, at man optog Facultetets Forslag vel, dog med et Par Bemærkninger fra *Stampe*: 1) Der skal ingen Prøveforelæsning holdes, 2) *Saxtorph* bør examinere ved medicinsk Examen, 3) det maa tydelig fastsættes, at Professor chirurgiæ skal lade sig nøje med den Generaldirektøren tillagte Løn og ikke kan vente noget som helst fra Universitetet, og 4) maa Bestallingerne saaledes indrettes, „at de ikke præjudicere *Berger*, om han skulde komme tilbage“.

Inden Sagen indstilledes til Kongen, sendtes den dog til Consistorium, idet Cancelliet 9. December 1772 skrev: „Da det kunde behage Hs. Maj. at befale, at Directeur General i Chirurgien hands Embede i Tiden skulde forenes med Professionen i Anatomien ved Kiøbenhavns Universitet, saa skulde man herved tjenstlig have Rector og Professores anmodede, at ville indberette, hvorledes de formener saadant best kunde lade sig gjøre, og hvad derved vilde være at iagttage“¹⁾.

Consistoriums Svar afgaves 19. Januar 1773²⁾ og er ret udførligt:

1) Canc.'s 1. og 2. Departements Brevbog 9/12 1772 Nr. 401. — Consistoriums Kopibog 1770—1775 Nr. 350.

2) Indlæg til danske Cancellis 1. Departements aabne Breve 1773 Nr. 72 (*Saxtorphs* Ansøgning), Indlæg til Sjæll. Tegn. 1785 Nr. 271 og Consistoriums Kopibog 1770—1775 Nr. 350.

Chirurgiens Vedligeholdelse og Udbredelse er en Post af saa stor Vigtighed, ej alene for Indvaanerne i begge Hs. Maj.'s Riger, men og for Krigstjenesten til Lands og Vands, at man aldrig nok kan prise den højstsalige Kong Christian den Sjettes Anordning af 30. April 1736, hvorved det nuværende Amphitheatrum anatomico-chirurgicum blev oprettet, og en Skole saaledes anlagt, at dygtige og erfarne Chirurgi aldrig kunde savnes, saalænge samme vedbliver og holdes i den Stand, som af den høysalige Stifter er forordnet. — Det vilde blive til en ganske Ødelæggelse for Chirurgien, og følgelig til ubodelig Skade for begge Rigerne og deres Krigs Magt, i Fald denne Anstalt nogensinde skulde indgaa eller svækkes. Der kan saaledes aldrig tages for alvorlige Midler til at forebygge saa ulykkelig en Begivenhed. Da nu enkelte og særskilte Indretninger, som ingen Forbindelse staa i med almindelige Corpora, lettere gaa til Grunde, end dersom de staa i saadanne Foreninger; saa skulle vi tro, at det tjente til Varighed og Fasthed for Indretningen, at samme Universitetet engang blev indlemmet. — Erfarenheden, som har vist os, at de botaniske og Charlottenborgske Anstalter uden dette Middel havde rent maattet gaa til Grunde, kunde give os det samme at befrygte for Amphitheatrum chirurgicum, og dersom vi end vilde forbigaa dette, saa blive desuden betydelige Fordel baade for Medicinen og Chirurgien af saadan en Forening at vente, hvorhen og kunde regnes, at derved en meget skadelig Animositet mellem Studiosos medicinæ og chirurgiæ, hvilken forhindrer, at begge Parter ikke besøge fælles Collegia, aldeles vilde ophøre. — Efter Universitetets Fundats ere alene tvende Professioner i Medicinen oprettede, som foruden mange og adskillige Medicinæ theoreticæ og practicæ partes nu for Tiden give Forelæsninger i experimental Physik, Chemi, Pharmaci, Anatomi og Botanik, men for Chirurgien er ingen Lærestol i Fundatsen bestemt, omendskønt den er en af Medicinens fornemste Parter. — De tvende Professores medicinæ, som desuden have alt for mange Dele at bestride, kunne ikke paatage sig denne, og dersom de end kunde læse Theorien og de almindeligste Sætninger i Chirurgien, saa vilde det dog ikke bringe den Nytte, som naar Undervisningen kom fra en Mand, som vidste af egen Erfaring at bekræfte hans Satzer. Hertil kommer, at samme da tillige kunde paatage sig Anato-

mien, hvorved dens Lærer, kunde vende sine Bestræbelser til en anden Del af Videnskaben. De i Medicinen studerende vilde blive nødte til at lægge sig mere efter Chirurgen og derved i Tiden blive nyttigere Physici for Landet, naar Videnskaben lærtes af et Medlem af Facultetet, som in examine kunde prøve deres profectus, og ved medicinske Embeders Bortgivelse, naar derom Collegii medici Forslag eller Erklæring forlangtes, have Indflydelse i deres Forfremmelse. — Det vilde heller ikke blive til mindre Nytte for Chirurgiæ Studiosis, hvoraf ikke alene de, som blive Amtsmestre i de smaa Kjøbstæder, men endog Regiments og Divisions Chirurgen, og disse sidste fornemmelig, have mere med Medicina in- end externa at bestille, hvilke tilsammen ved denne Indretning blive nødte til at forhverve sig tilligemed Chirurgen den fornødne Indsigt i Praxis medica, da de underkastes Facultatis medicæ Prøvelse og maatte forskaaffe sig sammes Vidnesbyrd i begge Videnskaber. Men da Hr. Professor *Hennings*, ligesom hans Formand, afg. Justitsraad *Kryger*, er beskikket til at være Directeur General over Chirurgen i Danmark og Norge, saa vilde vi ikke i hans Tid, paa det ham intet af hans engang forundte Myndighed skal betages. raade til denne Forening; men efter hans Afgang kunde Embede og Titel af Directeur General, saaledes som det ved den 1. Art. af Forordningen af 30. April 1736 er fastsat, indgaa. Læreren ved samme Amphitheatrum blev da udnevnt til Professor Facultatis medicæ, som da maatte give hans Forelæsninger for Studiosis medicinæ og chirurgiæ saaledes som den 5. § i forbemeldte Forordning byder, Chirurgen bleve da ligesom Medici, Pharmaceutici og Obstetricantes, underkastet Facultetets Prøvelse, Assessores Chirurgiæ bleve da som nu Examinatores in Chirurgicis. De chirurgiske Sager maatte ligesom de medicinske af Collegio medico bestyres. Hvad andre Forandringer som denne Forbindelse gjorde nødvendige, maatte dersom det angik det hele chirurgiske Væsen og almindelige Indretnings Beskaffenhed foranstaltes af Collegio medico, og dersom de angik pure doctrinalia, af Consistorio. Den som i sin Tid skulde beskikkes til Professor chirurgiæ maatte have de tvende Egenskaber, at han var baade Chirurgus ex professo, som ikke aleneste besad Theori men ogsaa havde udøvet Chirurgen, og var for sin særdeles Duelighed deri bekendt, men han maatte desuden

være Literatus, thi ellers vilde det i Foredrag og Anførsel alt for meget savnes, og lettelig give Lejlighed til Vildfarelse i Terminis technicis, og som han skulde indgaa i Facultetet som Professor medicinæ, holde vi det ikke for ubilligt, at han herved Universitetet havde offentlig taget Doctor Graden i Medicinen. — Men hvor nyttig end denne Forening kan agtes, saa se vi dog ikke, at det paa anden Maade kan ske uden Universitetets Skade og Forvirring, end at Hs. Mj. allern. ville vedblive at give til Professorem Chirurgiæ, Pensionærerne og Indretningen alt hvad ved 7., 8. og 9. Art. af bemeldte Forordning de dato 30. April 1736 og senere Anordninger er hertil henlagt. Og bliver da saaledes denne Professor Facultatis lønnet af Kongen og kan aldeles ingen Indtægt eller Fordel af hvad Art være kan, af Universitetet præterdere. da sammes Fonds alle have deres fastsatte Brug og Bestemmelse, og det vilde end blive til større Skade for Universitetet, dersom den ene medicinske Profession skulde bestemmes til en Chirurgus, thi da han fik nok med sin egen Profession og Anatomien at bestille, saa blev ved denne Foranstaltning kuns en eneste virkelig Professor Medicinæ, og alt-saa mange af Videnskabens nødvendige Partes udyrkede.

Denne Erklæring fra Consistorium er kun en videre Udvikling af det medicinske Facultets Skrivelse, og det har derfor sin Interesse at se, hvorledes den er opstaaet. I Acta consistorii¹⁾ meddeles, at det er det medicinske Facultets Betænkning med nogle Forandringer, der skal sendes Cancelliet, og i Rectors Circulære²⁾ finder man, at Facultetet først er opfordret til at give sin Betænkning, og at *Kratzenstein* derpaa har opsat Hovedpunkterne paa tysk. Heri foreslaar han at optage i Skrivelsen som en Fordel ved at faa en Professor chirurgiæ ved Universitetet efter *Hennings*, „weil die nach Professor *Kratzen-*

1) Acta consistorii 1772—1788. ¹³/₁ 1773 P. 59—60.

2) Hübners Circularia for 1772—1773 Bd. II Nr. XX (Consist.'s Arkiv).

steins Vorgabe unter dem verstorbenen Professor Chirurgiæ sehr hochgetriebene schädliche Animosität zwischen dem Corpore medico u. chirurgico auf beständig vorgebeugt seyn würde.“ I en senere tilføjet Bemærkning skriver *Kratzenstein*, at han har faaet *Rottbøll* til at skrive den danske Erklæring, som saa godt som uforandret er gengiven ovenfor.

Alle Professorerne erklære sig enige med det medicinske Facultet undtagen Professor theologiæ *Holm*, der i et langt interessant Indlæg udtaler sig imod Amphitheatrets Forening med Universitetet. Prof. *Kall* er enig med ham, men gør opmærksom paa, at Cancelliet kun forlanger Erklæring om, hvorledes en Forening kan finde Sted, ikke om, hvorvidt den er heldig. Af *Holms* Bemærkninger ere et Par værd at omtale. Han tvivler paa, at det er tjenligt, at Universitetet faar en Professor chirurgiæ i Stedet for den „ypperlige“ Anstalt, der findes. Man maa altid frygte for Strid mellem Læger og Chirurger, i hvilken Henseende han henviser til Stridighederne i Paris, som han synes at kende ganske godt, og det forekommer ham at maatte blive meget værre, naar Prof. chirurgiæ er ansat ved Universitetet, end naar han er udenfor. Selv om han til at begynde med ikke har Løn, Residents osv. ved Universitetet, vil han ønske det, og efter en heldig Kur ved Hoffet, vil han opnaa det. Som Exempel paa, at Hofgunst kan spille Rolle, fortæller han, at *Hofstetter*¹⁾ ved Kongens Vilje blev første medicinske Professor, medens *Franckennau*, der skulde have været det iflg. Fundatsen, blev staaende som anden til *Hofstetters* Død. Han

1) Se *Jul. Petersen*: Den danske Lægevidenskab 1700–1750. P. 43–44.

forstaar ikke, hvor nogen kan tænke paa at ophæve den chirurgiske Anstalt, og han finder det aldeles anstødeligt at skrive, at Erfaringen har vist, at de botaniske og Charlottenborgske Anstalter uden dette Middel (Foreningen med Universitetet) vilde være gaaede helt til Grunde, thi deraf, at disse Anstalter havde faaet en anden Bestyrelse, kunde man ikke slutte, at de vilde være gaaede til Grunde. Desuden stod Kunstacademiet i fuldt Flor. — Til chirurgisk Lærer maatte man have den habileste Mand, selv om han ikke var Literatus: „*Kryger* var i Reputation som sær habil til det Slags, skønt ej literatus.“ Dernæst kunde en i Chirurgien udmærket Mand let mangle Lyst til at disputere, „især hvis han anser nogen i Facultetet som sin lidet paalidelige Ven.“ Endelig finder han det ikke raadeligt at bevæge Kongen til nu at træffe Bestemmelse om, hvorledes det skal være, naar *Hennings* afgaar, fordi ingen nu kan vide, hvad om 10, 20 eller flere Aar vil resolveres. Det er muligt, at den, der faar Successionen nu, ikke vil overtage Pladsen, naar den bliver ledig, og der kan komme en ny Mand saa udmærket, at en kongelig Resolution lader det blive ved det gamle, og Forbindelsen med Universitetet bliver til intet.

Holms fornuftige, næsten profetiske Advarsel toges der, som vi have set, ikke Hensyn til, Consistoriums Erklæring gik til Cancelliet, og dette voterede da atter. *Luxdorph* udtalte, at selvfølgelig maatte „Theatret med alle sine Appertinentzer forenes med Universitetet, naar det skulde ske, og man maatte i alt Fald ingen Suppositioner gøre, som kunde sætte Lus i Skindkjortel“. *Berger* „bør ikke nævnes, det er nok, naar han ikke fornærmes.“

28. Januar 1773 gjorde Cancelliet Forestilling,

hvori det hedder, at der er indkommet to Ansøgninger, nemlig 1) fra *Saxtorph* om at blive Professor medicinæ designatus og Notarius Facultatis, og 2) fra *Callisen* om at blive Professor designatus chirurgiæ, „hvilken Memorial D. Maj. har befaleet at skal forestilles“. Efter at have gengivet, hvad de indkomne Erklæringer indeholde, indstilles, at 1) Dr. *Saxtorph* maatte beskikkes til Professor designatus, samt Notarius Facultatis, og engang i sin Tid i sin Orden¹⁾ træde til Løn ved Universitetet, men imidlertid intet andet nyde, end de 2 Rdl., der af Candidaterne erlægges til den, som fører Protokollen, samt in Examine medico være tilstede og examinere in arte obstetricia. og 2) at *Callisen* beskikkes til Professor chirurgiæ med Succession paa Professor *Hennings's* Plads, og naar han samme opnaar, da at indtræde som Membrum i Facultetet. Dog at saavel han som efterkommende Professores chirurgiæ skulle lade sig nøje med den Generaldirektøren for Chirurgien nu tillagte Løn og ikke kunne vente eller paastaa nogen Løn eller andre Emolumenter ved Academiet, d. e. Universitetet.

Begge Forslag approberedes 4. Februar 1773, dog at der skulde gøres nærmere Forslag om Examinerne, naar *Callisen* succederede *Hennings's*.

Bestallingerne ere daterede 18. Februar 1773, og *Callisens* er vigtig, da der i den staar, at naar *Hennings's* ved Døden eller paa anden Maade afgaar, skal *Callisen* succedere med den til dette Embede lagte Løn, og samme Embede skal da „forbindes med Academiet og derunder indlemmes“.

¹⁾ Ved dette Udtryk undgaas at tale om *Berger*, ellers staar der i Reglen, efter hvem de skulle træde ind.

Af Cancelliets Forestiling ser man, at *Callisen* har haft Protektion, idet det siges, at Kongen har befalet, at hans Memorial „skal forestilles“. Dette er ganske interessant, da det var et Punkt, som *Riegels* senere trak frem. *Callisen* havde benægtet, at han, da han indgav sin Ansøgning, vidste noget om, at han skulde succedere *Hennings*, og *Riegels* bemærker hertil¹⁾: „Kan Professoren saa let glemme, hvorledes man 1772 og 1773 taledede meget om Fruentimmernes Magt, om Giftermaals Vælde? Ja i de Tider var man noget ubillig imod det smukke Køn; var og dristig til at tale. Nylig sluppet ud af de frie Tider under *Struensee*, undrede man sig over, at salig Hr. *Qvist*, vist ingen Polyhistor, kunde tale saa meget om Chirurgen, om sammes Forening med Universitetet, om Forfatterens chirurgiske Fortjenester; hvorledes han kunde tage hele Maver ud af Folk, og sætte andre ind; han roste nu efter sine fattige Evner i Chirurgen. Professoren derimod, som den paagældende Person, som den, der bejlede til chirurgisk Professorat, han skulde ikke kende Brudens Medgift og Emolumenta? Sandelig! sligt er ikke at formode. Vi tro derfor, at *Callisen* ret vel har vidst denne hele Lykke, ham forestod . . .“

Callisen svarede herpaa²⁾: „Aldrig har *Fruentimmers Magt og Giftermaals Vælde* bidraget det allermindste til min Befordring. Og aldrig har den ærværdige gamle Gejstlige, som Hr. R. med saa megen Kaadhed spotter i hans Grav, udvirket det allerringeste til min Fordel. Jeg har indtil nu, da Erfarenhed først lærer mig andet, bestandig troet, at

1) Lærde Tidender 1785 P. 186—187.

2) *Callisen*: Svar efter Løfte P. 21—22.

Duelighed i sit Kald, og ulastelig Tænkemaade og Forhold ikke alene med Sikkerhed forskaffede enhver den Glæde og Lykke, som han fortjente, og som var ham væsentlig gavnlige; men endog betryggede ham mod alle Slags aaabenbar Mishandling. Det kunde derfor aldrig falde mig ind, at søge saadanne skæve og krumme Veje til Befordring“.

For disse sidste naive Bemærkninger, som *Callisen* ikke kan have ment, undgik han naturligvis ikke *Martinis* Spot. Vi finde imidlertid i *Riegels's* Insinuation en Vejleder til at komme paa Spor efter, hvem der har bevirket Kongens Befaling til Cancelliet.

Callisens første Hustru, som der sigtes til, hed *Catharina Birgitta Braun*, med hvem han blev gift 24. Marts 1773, altsaa en Maaned efter at han var bleven Professor. Hun var en Datter af Frederik den Femtes Livchirurg og Kammertjener *Simon Gottfried Braun*, der døde 1772, og *Fredericka Lovisa Gundelach*, der døde 1767¹⁾, og det kunde jo tænkes, at det var hendes Faders Forbindelser ved Hoffet, der kom *Callisen* til Hjælp, men da *Braun* var død 1772, er det ikke rimeligt. Men *Riegels* siger da ogsaa, at det var Præsten *Qvist*, der protegerede *Callisen*. Dette er ganske rimeligt, thi denne Mand, der er født 1714, blev 1748 Slotspræst i Kjøbenhavn, 1752 Hofprædikant og 1754 første kgl. Hofprædikant, og han har vel derfor nok været i en indflydelsesrig Stilling. Men har han da noget med *Callisens* Forlovede at gøre? Ja han var gift med *Charlotta Amalia Gundelach*²⁾, der formodentlig var en Søster til *Brauns* Hustru. Det er saaledes sandsynligt, at *Riegels* dog

1) Adresseavisen 17/3 1767.

2) Worms Lexikon.

har Ret — og det skulde *Callisen* ikke have vidst noget om?

Det medicinske Facultet havde altsaa opnaaet, hvad det ønskede, der var kommet kgl. Resolution paa, at Theatrum anatomico-chirurgicum skulde forenes med Universitetet, men den Maade, dette var bevirket paa, kunde ikke bidrage til at forbedre Forholdet mellem Læger og Chirurger. Facultetet, bistaaet af Consistorium, havde udvirket denne Resolution, og Cancelliet var mærkelig nok gaaet ind derpaa uden at høre Chirurgernes Mening derom. Selv om Cancelliet gik ud fra, at Generaldirektøren for at bevare Embedets Selvstændighed vilde protestere mod en Forening med Universitetet, vilde det dog have været naturligt at høre hans Mening, thi det var jo dog muligt, at han kunde angive Grunde til at undgaa Foreningen, som Cancelliet ikke tænkte paa.

At denne kgl. Resolution ikke forbedrede Stemningen mellem Læger og Chirurger er ganske naturligt, og ganske særligt var der en Chirurg, som var misfornøjet, en Mand, der selv havde ventet at blive Generaldirektør efter *Hennings*, og som nu saa dette Haab glippe. Det var *Alexander Kølpin*.

Denne Mand var, som saa mange andre af vore dygtige Chirurger, født i Holsten 9. Juli 1731. Efter at have været i Lære hos forskellige Chirurger rejste han 1749 til Hamborg og derefter 1752 til Kjøbenhavn. 1756 blev han Regimentsfeltskær i Jylland¹⁾ rimeligvis ved det slesvigske gevorbne Regiment, thi det er vistnok ham, *Heuermann*²⁾ kalder „Herr

¹⁾ Det siges ogsaa, at han blev Regimentschirurg ved jyske Infanteriregiment i Rendsborg (*Alexander Kølpin*: *Leben und Character des Justitsraths Alexander Kølpin*).

²⁾ *Heuermann*: *Vermischte Bemerkungen* I P. 226.

Alexander Kölpin.

Colopin, ein sehr geschickter Chirurgus bei dem schleswigschen geworbenen Regiment.“ 1763 tog han tilbage til Kjøbenhavn, tog chirurgisk og derefter medicinsk Examen, udarbejdede en Doktor-disputats, som han dog ikke forsvarede, hvorimod han rejste udenlands for at studere. Efter to Aars Forløb kom han tilbage, blev 1766 Overchirurg ved Frederiks Hospital, 1775 Medlem af Frederiks Hospitals Direktion, 1768 Hofchirurg, i hvilken Egenskab han sammen med *v. Berger* inoculerede Arveprins Frederik 1769. *Kølpin* efterfulgte som Hofchirurg *Wohlert*, der flyttede til Slesvig, og *Kølpin* maatte give en Del af sin Gage til Pensionering af *Wohlert*.

Chr. Bergers Dom om ham have vi omtalt, og man ser deraf, at han har doceret Chirurgi for de studerende, men fra det Øjeblik *Callisen* fik sin Udnævnelse, holdt han op dermed. Det siges, at han og *Johan Just von Berger* indgave et Forslag, der i det væsentligste lignede det, der senere fremkom fra Chirurgerne om Oprettelsen af et chirurgisk Academi, paa den Tid, da *Callisens* Udnævnelse til Professor fandt Sted, men trods vidtløftige Eftersøgninger i Rigsarkivet har det ikke været muligt at finde Spor deraf, saa det er dog tvivlsomt, om det forholder sig rigtigt. *Callisens* Venner paastaa aldrig at have hørt noget om dette Forslag. 1776 fratraadte han Posten som Overchirurg ved Frederiks Hospital.

Lægerne fortsatte deres Angreb paa Chirurgerne og søgte navnlig at indskrænke Generaldirektørens Myndighed, men denne satte sig nu til Modværge, og det kom til en haard Kamp. Inden Udgangen af 1773 brød Striden ud i lys Lue i Anledning af, at der skulde ansættes en Chirurg i Christianssand. *Hennings* anbefalede dertil en Mand, der imidlertid

fordrede en Gage af 100 Rdl., og da den ikke kunde skaffes, besluttede Collegium medicum at indstille en anden, der hed *Gade*, og som Collegiet havde examineret. Her handlede Collegiet imidlertid ubesindigt, thi *Gade* havde endnu ikke taget chirurgisk Examen, og det var saa uheldigt, at da han gik op til Examen hos *Hennings*, faldt han igennem. *Kratzenstein*, der var Pro-Decanus, sendte en Skrivelse til de tre chirurgiske Assessorer, *Hennings*, *Kølpin* og *Callisen* den 4. December 1773. Denne Skrivelse og *Hennings's* Svar vise, hvor dyb Forbittrelsen var, og at de begge kunne udtrykke sig ret uparlamentarisk, for at bruge et moderne Udtryk. Begge skreve paa tysk¹⁾.

Kratzenstein skriver, at da *Gade* har meddelt ham, „daz d'Hrr. Professor *Hennings* ihm das Attestat über das Examen anatomico-chirurgicum verweigert, und ihn an das Collegium medicum verwiesen habe, damit solches ihm ein Attestat geben möchte, weil dasselbe ihm recommendiret habe“, saa undlader han ikke at anmode Assessores collegii at foreslaa et nyt Subjekt til Pladsen i Christianssand; men han maa udbede sig, at det bliver en Candidat, som allerede har Examen med laud., forat Besættelsen af Pladsen ikke skal trække endnu længere ud. Han har ikke foreslaaet *Gade*, „und ob ich gleich weisz, daz man mit dem Munde die operationes chirurgicas nicht macht“, saa tror han dog, at en stammende vanskelig vil gøre sin Lykke ved Chirurgen, hvor der er andre, der ikke stamme. Han behøver altsaa ikke at tage *Gades* Parti. „Aber das wünsche ich

1) Disse og følgende Akter findes som Indlæg til Sjællandske Tegnelser 1774 Nr. 303. Brevet fra *Kratzenstein* og Svaret fra *Hennings* findes kun i Kopi i meget slet tysk, vistnok skrevet af *Jensenius*, der altid skrev slet tysk.

doch, dasz d'Hrr. Prof. *Hennings* um seiner eigenen Ehre willen gegen einen solchen rejectum keine Spöttereien gegen das Collegium medicum, wovon er selbst Baysitzer ist, auslassen mögte, will solches ihm recommendiren. Noch viel weniger kann es bey solcher rejection honorable für Ihn sein, wenn Er seine Animosité auf einer so deutliche Art werken lazt, dasz er zu dem Rejecto saget: Vorhero habe die recommandation blos von Ihm dependiret jetzt aber habe Collegium medicum sich solches angemasset, und nun möge er hingehen etc. Gerade als wenn Collegium medicum jemahls verlanget hätte, dasz dergleichen Anfragen bey selbigen geschehen mögten. Wie! wenn Collegium medicum einen solchen Bescheid bey einer Rejection an die Cancellie einberichtete? was würde dieselbe von seiner Unpartheiligkeit für einen Urtheil fällen?“

Hennings skrev sit Svar 6. December. Han erklærer først, at han ikke kender nogen Chirurg med laud., som han kunde anbefale, undtagen Reservechirurgerne ved Søetaten, men da det af *Kratzensteins* Skrivelse fremgaar, at han ikke vil blive træt af sine Drillerier og af al Magt vil agere „Klopflechter“, saa maa han mod sin Vilje svare derpaa og paa nogle fra Tid til anden opdigtede Historier. Naar *Kratzenstein* beskylder ham for, at han har nægtet at give *Gade* Attest og har henvist ham til Collegium medicum, saa er begge Dele grundfalsk, thi han har ikke kunnet give *Gade* Attest, fordi han ikke fortjente det. For det andet har han kun talt med ham om Collegium medicum, forsaavidt han har sagt, at hvis han kunde faa Pladsen ved Collegiets Hjælp, var det ham ligegyldigt. Naar *Kratzenstein* siger, at han ikke har foreslaaet *Gade*, hvad han ogsaa har

hørt to andre Medlemmer af Collegiet sige, ved han ikke, hvem der har foreslaaet ham, „dies weisz ich aber gewisz, dasz der böse Feind es nicht gethan, denn sonst hätte er ihm einen heßlichen Possen gespielt“, naar han har foreslaaet ham til en Plads, som han ikke kan magte. Han gør derpaa Nar af *Kratzensteins* Vittighed om, at han nok ved, at man ikke opererer med Munden, og gør den Slutning af *Kratzensteins* Udtalelse om, at det maatte være vanskeligt for en stammende at gøre sin Lykke ved Chirurgien, at det maa være lettere at klare sig i Medicinen, naar man stammer, da Chirurgien dog er den vanskeligste Del af Lægevidenskaben. *Gade* stammede ikke saa meget, som det var ham vanskeligt at tale, og det var nok gaaet ham godt, hvis han havde kendt viscera abdominalia. *Kratzensteins* Bemærkninger om Ære osv. tilbageviser han og erklærer det for grov Usandhed, hvad han beskyldes for at have sagt til *Gade*. Nej, han har Gud ske Lov allerede længe vidst, hvad han skylder sin Næste, og har ikke saa ond og nederdrægtig en Sjæl, at han ved saadan Tale endnu mere vilde bedrøve en Mand, der som *Gade* allerede maatte være bedrøvet. Han lider ikke af Animositet, men er der nogen, han har en Passion imod, er det mod Religionsbespottere, Menneskefjender, Æreskændere o. lign., og han antager ikke, at *Kratzenstein* vil regnes i et saadant Selskab. Han gjorde vistnok bedst i først at fjærne Bjælken af sit eget Øje, før han understaar sig til at fjærne Skæven af en Broders. — Dernæst vil han omtale nogle Løgnehistorier. Først at *Simon Crüger* skal have sagt til sine Patienter for at forringe Medicinen, at Medici i det gamle Rom vare Slaver. Er der ikke Chirurger nok i Algier, Tunis

og Tripolis, der ere Slaver? Han har allerede tidligere erklæret denne Historie for en „verläumberische Erdichtung“. Han haaber, at Professoren ønsker at efterlade sig et godt Rygte efter Døden, men hvor kan han vente det, naar han om de døde kommer med saadanne Ting, som de maaske aldrig have tænkt paa i deres Liv. Hvis Hr. Professoren ikke selv var Læge, vilde han give ham det velmente Raad, at han af og til skulde tage en god Portion Tinctura sacra, for ad den rette naturlige Vej at blive af med den „Geyfer“, hvormed han beskæmmer saavel levende som døde. Ifølge en anden Historie skal *Hennings* have sammenlignet Professorernes Duelighed med en Drukkenboldts fra Roskilde (*Bergan*, se senere) men han forsikrer helligt, at han aldrig har kendt en Drukkenboldt i Roskilde. — Overfor Cancelliet tror han kun at vinde Paaskønnelse, men hvad vilde dette sige, naar det saa *Kratzensteins* Skriverier og Historier, vilde det ikke tro, at de hidrørte fra gamle „unbesonnene“ Fiskerkællinger og ikke fra en Mand, der vil gaa for at være fornuftig? Tilsidst spørger han, hvorfor *Kratzenstein* netop overfalder ham, og erklærer, at nu er det hans sidste Ord i denne Sag.

Kølpin skrev 8. December ligeledes paa tysk, at han meget vilde ønske, at han kendte en dygtig Person, som han kunde anbefale, men tilføjer saa, at han overhovedet vilde ønske, at han hellere helt var udelukket fra Collegium medicum, saalænge det som nu forholdt sig saa ubillig overfor Chirurgerne, og han beder sig ganske forskaanet for at modtage Portefeullen.

Samme Dag skriver *Callisen* som den tredje Assessor Collegii medici, at han ganske vist kender forkel-

lige, som have besøgt hans Collegier med Flid, og ogsaa andre, som i sin Tid have opført sig meget vel til Søs, men ingen, der har afsluttet sin fuldstændige Examen, hvortil *Hennings* alene tilsteder Adgang, bedømmer og rejicerer. Reservechirurgerne ved Søetaten have et fast Salarium af 100 Rdl. og nære derfor Betænkelighed ved at ombytte en saadan Stilling med en, hvor der ingen fast Gage er. Han kan derfor heller ikke efterkomme *Kratzensteins* Anmodning. „Es kränkt mich übrighens zu sehen, dasz die theils offenbahren theils versteckten Misfälligkeiten der Medicorum und Chirurgorum des Collegii medici einen so schädlichen Einflus fürs Publicum haben“, og da han har Aarsag til at formode, at samme vil blive forøget, naar han vilde foreslaa nogen, som endnu ikke havde fuldført sin Examen hos Generaldirektøren, saa maa han saavel af den Aarsag som af andre Grunde, ligesom *Kølpin* frabede sig Tilsendelsen af Potefeullen i lignende Tilfælde.

Det var altsaa kommet saa vidt, at Chirurgerne i Collegium medicum nedlagde Arbejdet, men det skulde komme endnu videre, *Kratzensteins* Trusel om at indmelde det til Cancelliet skulde blive til Alvor. Collegiet skrev 31. December 1773 til Cancelliet:

Siden Chirurgus *Gade* ved P. M. af 21. Oktober a. c. til det kgl. danske Cancelli allerund. blev proponeret til den chirurgiske Station i Christianssand, og Collegium var saa meget mere foranlediget til at vælge dette Subjectum, som han 25. Maj 1771, efterat være foreslaaet af Professor *Hennings* i Collegii medici Forsamling og i Tilstedeværelse af Assessores chirurgici, de Herrer *Hennings*, *Kølpin* og *Callisen*, blev prøvet ved et Colloqvium, og for sin Kundskab blev unanimitet funden dygtig til at antages som Obermester paa en af de kgl. Fregatter: Saa er det nu

mødt, at bemeldte *Gade*, som efter foranførte Collegii Forslag blev forbundet til først at aflægge den anbefalede Examen anatomico-chirurgicum, derudi ikke har bestaaet sig; men er bleven afvist, hvorover Pro-Decanus Prof. *Kratzenstein* ved et P. M. af 4. Dec. a. c. har anmodet Assessores chirurgicos at foreslaa en anden duelig og examineret Candidat i hans Sted: Over dette P. M. har Prof. *Hennings* givet en vidtløftig og med Misfornøjelse opfyldt Paategning uden at give noget nyt Forslag, ligeledes have og Hofchirurgus *Kølpin* og Prof. *Callisen* ingen Forslag gjort, og i deres Paategning hver af sin Aarsag bedt sig forskaanet for Collegii Portefeuille og for at gøre Forslag i slige Sager . . . Da Prof. *Kratzenstein* derefter sendte et nyt P. M. af 21. December med Begæring, at om ikke fandtes en examineret Candidat, der dog maatte gøres Forslag paa et andet dueligt Subject, hvorpaa Prof. *Hennings* tilbagesendte Portefeuillen uoplukket — Saa uangenemt som det er for Collegio at maa andrage og indberette saadanne Tvistigheder, saa ser det sig dog dertil nødsaget, da dets Virksomhed, for saa vidt chirurgiske Sager angaar, derved standses og afbrydes, naar de Collegio tilforordnede Chirurgi tilbageholde deres Betænkning og Forslag, hvorved den kgl. Tjeneste lider, og Collegium medicum ikke kan opfylde sin Pligt med at gaa de højere Collegier til Haande med anbefalet Oplysning eller Forslag, hvorudi efter Anordningen Assessores chirurgici skal høres: Og siden den kgl. Forordning af 9. April 1740 anbefaler Directeur General, Hofchirurgus, Stabschirurgus, i hvis Sted nu Admiralitetschirurgus er indtraadt, at være Assessores chirurgici i Collegio, saa bliver det en vedhængende Embeds Pligt, der ikke efter nogens Vilje kan tilsidesættes. Saasom efter foranførte Collegium medicum ikke har nogen at foreslaa i *Gades* Sted, ejheller til de 5 Medico-Chirurgi i Riiberhus-Amt, og det herefter vil hindre alle Sagers Drift, hvori Assessores chirurgici med Collegio medico skulle sammenstemme, saa kunde vi ikke undlade denne Begivenhed for Deres Maj at indstille og nærmere allerhøjeste Foranstaltning at forvente.

Nogle Dage senere (3. Januar 1774) indsendte *Kratzenstein* yderligere en lang tysk Pro Memoria, der giver nærmere Oplysninger om Stridighederne

sete fra hans Side. Han begynder med at sige, at da Collegiet nu har klaget over, at *Hennings* rent ud har nægtet at modtage Portefeullen uden at bekymre sig om, hvorvidt den indeholder kgl. Ordre, finder han, at det er hans Skyldighed som Prodecanus at forklare denne mærkelige Opførsel. Han kan gøre det saa meget roligere, som han ikke saaledes som de øvrige Medlemmer af Collegium medicum behøver at frygte for at komme i Collision med *Hennings* i Praxis. — Allerede siden 1740, da Collegium medicum blev stiftet, har *Simon Crüger* „eine schädliche Animosité zwischen dem foro chirurgico und medico angesponnen“, fordi han, der hidtil havde været eneste Chef i alle chirurgiske Sager, ved Collegiets Stiftelse troede at miste en Del af sin Autoritet. „Ich habe nicht nöthig darum nach Hörensagen von andern zu urtheilen, weil er bey meiner Ankunfft allhier a. 1753 gegen mich selbst (in Meynung ich sey blos Prof. Physices) die gröbsten Beschimpfungen gegen die medicinische Facultät und gegen dasz ganze medicinische Wesen allhier aussties.“ For at gøre Medici saa meget foragteligere, plejede han at fortælle, at de hos de gamle Romere kun havde været Slaver osv. Portefeullen fra Collegiet modtog han enten ikke eller lod den ligge hos sig et Fjerdingsaar, saa at alle Sager, hvori hans Dom æskedes, gik yderst langsomt, og Collegiets Forsamlinger bleve for Størstedelen, naar han mødte, tilbragte med Kiv. „Ich ersuchte daher den Hochsel. Grafen von Holstein, dasz nach *Crügers* Tode der Titul: Directeur General, aboliret werden mögte. Es wurde aber nicht für gut befunden.“¹⁾ — Denne

1) Jeg kender ikke den Indstilling, der her sigtes til, og ved heller ikke, hvornaar den er indsendt.

samme Animositet vedvarer endnu, „obgleich Prof. *Hennings*, weil er die Dreistigkeit seines Vorgängers nicht hat, solche nicht so sehr eclatiren läset.“ Da nylig en Musketer søgte om Tilladelse til praxis chirurgica et medica, foreslog *Kratzenstein* som Prodecanus, at han burde underkastes en Examen, før han fik Tilladelse til at praktisere, da han ellers kunde beraabe sig derpaa, „dasz die abgedanckten Musquetairs Erlaubnis haben mit ihrer Hände Geschicklichkeit sich, so gut sie können, zu ernähren, und die Chirurgie mit den Händen ausgeübet wurde.“(!) Strax optog *Hennings* dette som en Krigserklæring (hvad *Kratzenstein* aabenbart ikke kan forstaa) og paastod ganske dristig i Circulæret, at Chirurgien i alt Fald havde Fortrinet for Medicinen. Det hjalp ikke, at *Kratzenstein* forklarede ham, at han skattede Chirurgien ligesaa højt som Medicinen, at han selv havde gjort Operationer, og at Chirurgi dog havde Navn af *χσιρ*. — Til denne almindelige Animositet er der i den sidste Tid kommet private Stridigheder. Da der i Oktober 1772 skulde ansættes en Chirurg i Kolding med 200 Rdl. Gage, foreslog *Hennings* en af sine Venner, *Bergau*¹⁾ i Roskilde, der nu er taget derfra og her i Byen tigger paa Grund af en „Comtio cerebro“, som han kalder det; men da to Medlemmer af Collegiet beskrev ham som en Dranker og svagelig gammel Mand paa 60 Aar, saa blev en anden egnet Candidat foreslaaet. Dette forbittede *Hennings* i den Grad, at han, i Stedet for at underskrive Indstillingen til Cancelliet, besudlede den med spottende Sammenligninger angaaende *Rottbølls*, *Jenseniuss* og

1) *David Bergau* afstod sit Amt i Roskilde April 1773. Sjæll. Registre 1773 Nr. 108.

Kratzensteins Duelighed og erklærede Beskyldningen for Drankerskab for Bagvadskelse. To Dage derefter sendtes der *Kratzenstein* en Skrivelse fra *Bergau*, hvori denne erklærede ham og hele Collegium medicum for Løgnere, naar de ikke beviste, at han var en Dranker. Hvem *Bergau* har faaet det at vide fra, og om det er rigtigt paa den Maade at plapre ud om Collegiets Vota, overlader han Cancelliet at afgøre. — I det følgende Circulære advarede *Kratzenstein* mod saadanne hadefulde Sammenligninger og Beskyldninger for Bagvadskelse og raadede ham især til at skaane de til det kgl. Cancelli rettede og allerede underskrevne Erklæringer; men *Hennings* erklærede, at han foragtede denne Advarsel af sit ganske Hjerte.

Han fortæller dernæst, hvorledes *Hennings* havde foreslaaet Chirurgen *Buchholtz* til Pladsen i Christianssand, men da der forlangtes 100 Rdl. i Gage, foreslog Majoriteten i Collegiet *Gade* og indstillede ham til Cancelliet. *Hennings* rejicerede som omtalt *Gade*, og *Kratzenstein* paastod, at *Gade* blev henvist til Collegiet om Attest, men da denne Henviſning smagte meget af Animositet, „so erinnerte ich ihn gantz höfflich(!) deswegen im nächsten Circulari (se ovenfor P. 66) dasz er dazu nicht mögte Anlas geben, und wenn er jemand rejiciren wolle, so mögte er es doch thun, ohne das Collegium dabey zu spotten. Ich setzte mit Fleis meine Ausdrücke nur hypothetice, weil *Gades* Aussage ohne Zeugen sich nicht beweisen lässt.“ Alle *Hennings's* Skældord skyldtes kun Hævn, fordi *Kratzenstein* under sit sidste Rektorat ikke havde været ham behjælpelig med at erholde Klokker-tjenesten¹⁾. Titlen Menneskefjende maa være møntet

1) Jeg ved ikke, hvortil der sigtes hermed.

paa Stadsphysicus *Wandeler*, da det var ham, der havde meddelt, at *Bergau* var Dranker.

Det fremgaar heraf, siger *Kratzenstein*, at Grunden til, at *Hennings* rentud og *Kølpin* høfligt har frabedt sig Potefeullen, er, at de begge ønske, at der maa blive klaget derover. *Hennings* vil derved faa Lejlighed til at hævde sin formentlige Ret til at besætte alle chirurgiske Pladser, *Kølpins* Hensigt er da at søge om, at alene de chirurgiske Assessorer skulle gøre Forslag til Besættelsen af de chirurgiske Pladser. Naar *Kølpin* har talt om dette, har *Kratzenstein* uden Nytte indvendt, at med Undtagelse af Amtschirurgerne i de store Stæder, maa de fleste Chirurger give sig mere af med medicinsk end med chirurgisk Praxis, og at Bedømmelsen derfor lige saa vel maa ske af de medicinske som af de chirurgiske Medlemmer. „Eine Nebenursache von Prof. *Hennings* Weigerung konnte vielleicht die Furcht seyn, ich mögte seine Injurien mit Pfeffer und Saltz gewürzt ihm wider auftragen, welches ich doch, wie man aus dem Circulare vom 21sten hujus sehen kann, nicht gethan habe.“ *Callisens* Grund til ikke at modtage Portefeullen er den, at han frygter, at *Hennings* skal rejcere de Candidater, som han foreslaar. *Hennings* vil uden Tvivl beraabe sig paa Forordningen af 1736 uden at betænke, at hans Myndighed er begrænset ved Collegiets Oprettelse, men *Kratzenstein* paastaar, at Collegiet endnu ikke har indstillet nogen chirurgisk Candidat, som ikke havde Flertallet af de chirurgiske Assessorer for sig. I 20 Aar har han haft Sæde i Collegiet og i lang Tid ført Decanetet for afdøde *Lodberg Friis*, og han foreslaar derfor:

a) at Benævnelsen Assessores forlades, og at alle blive Membra men i 3 Klasser eller Faculteter lige-

som ved Universitetet nemlig: Classis medica, chirurgica og pharmaceutica.

b) Da der ogsaa har hersket Rangstrid, og den ene derfor ofte ikke har villet sidde nedenfor, underskrive efter eller komme i Forsamlingen efter de andre, saa foreslaar han, at de skulle rangere efter hinanden indenfor hver enkelt Klasse. [*Kratzenstein* sigter vel her især til, at *Crüger* ved at vække Rangstrid forpurrede Medicinalforordningen, som han ikke paa nogen Maade vilde have indført].

c) I rent medicinske Spørgsmaal skulde Pluraliteten af de medicinske Medlemmer afgøre Sagen, i rent chirurgiske, Amtssagerne, de chirurgiske og i rent pharmaceutiske, de pharmaceutiske Membra. I blandede Sager, f. Ex. om Chirurger, som have mere praxis medica end chirurgica, saaledes som Regiments- og Skibschirurger, skulde Majoriteten i de to første Klasser afgøre dem.

d) Saadanne Chirurger burde ogsaa underkastes en Tentamen medicum for Collegiet og ikke kunne faa nogen Ansættelse uden en saadan Prøve.

e) Der kunde bestemmes en Bøde af 2—4 til 8 Rdl. for den, som uden skriftlig angiven Aarsag udeblev fra Collegiets Møder, der næppe finde Sted 4 Gange om Aaret, eller for den som vægrede sig ved at afgive skriftligt Votum, eller som ved sit Votum injuriede et Medlem af Collegiet. Thi ingen burde hævne sig selv, men overlade Straffen til Cancelliet.

f) Jordemodercommissionen kunde forenes med Collegiet.

Han skal ikke glemme at tilføje, at hverken *Crüger* eller *Hennings* have gjort deres Pligt med Hensyn til Besættelsen af Embeder. Det maa være tilstrækkeligt at nævne 3 Regimentschirurger, der

ikke have taget Examen, nemlig *Nicolaisen*, *Grell* og *Winckler*. Alle de 3 Mænd, som han her nævner, høre til de dygtigste Chirurger fra den Tid, og det er ikke ganske retfærdigt af *Kratzenstein* at rette Bebrejdelse mod *Hennings* for *Wincklers* Ansættelse ved Garden, thi Collegium medicum havde et Par Maaneder før overordentlig varmt anbefalet ham, og det bemærkes udtrykkelig, at det ikke alene var *Membra collegii*, der enstemmigt havde anbefalet ham, men ogsaa de tilforordnede chirurgiske Assessorer¹⁾.

Da disse Skrivelser vare indkomne, fandt der Votering Sted i Cancelliet, hvorved det viste sig, at dette kendte *Kratzensteins* Ufordragelighed, idet *Luxdorph* skriver: „Det er dog *Kratzenstein*, der atter er Aarsag i dette fortrædelige Klammeri, og undrer jeg mig over, eller begriber ej Aarsagen dertil, i fald han ej er saa færdig til at rejse Proces mod *Hennings*, som han var det mod *Holm*“.

Man blev enig om at skrive til de chirurgiske Assessorer: at man forventer, at de ville gaa Collegiet til Haande, men hvis de føle sig forurettede, at de da ville indkomme med Besværinger til Cancelliet.

Saasnart Collegiet havde faaet Meddelelse om Cancelliets Skrivelse til Chirurgerne, sendtes Porteuillen til *Hennings*, men han nægtede at modtage den, og *Kratzenstein* indberettede det (28. Januar 1774), idet han tilføjede, at han ikke havde sendt den til de to andre Assessorer, da de kunde vægre sig ved at votere for *Hennings*. Samtidig sendte han til Cancelliet et Tillæg til sit forrige Forslag. I Anledning af *Gades* Rejection havde man i Collegiet

1) Coll. med. Prot. 9/11 1773.

drøftet, hvilke Forandringer ved chirurgisk Examen der maatte anses for hensigtsmæssige, og de sammenfattedes i følgende Punkter, som *Kratzenstein* foreslaar:

1) Ifølge Theatrets Fundats er det overladt til Generaldirektøren at udnævne Assessorer ved Examen, men da de ikke blive betalte for Tidsspilde, komme de i Reglen ikke, og naar de komme, rette de sig aldeles efter *Hennings*. Da det altid er skadeligt for Candidaterne, naar deres Lykke afhænger af en eneste Mand, der af tyve forskellige Grunde kan faa Animositet mod en enkelt „zumahl wenn er heftigen Affecten unterworfen ist“, saa vilde det være godt, naar der blev udnævnt nogle andre Coexaminatores ex officio. *Kratzenstein* anbefaler hertil *Callisen*, *Tode* og *Kölpin*, der alle ere Membra eller Assessores collegii og have den bedste Kundskab i Chirurgi.

2) Examen chirurgicum er indrettet paa en underlig Maade, idet det egentlig ikke er en Examen men professoragtige Forelæsninger. Dette kunde være fortræffeligt, naar man kunde gaa ud fra, at mere end 1 af 20 havde blot nogenlunde Gaver og Øvelse deri. Men da næsten alle fuldstændig mangle disse, saa lære de fleste af dem et gammelt Manuskrift udenad, hvilket de gengive (wieder herbeten), saa godt de kunne, ofte uden at have forstaaet det. Der fremkommer derfor tidt forunderlige Fejltagelser, der vække Latter. Kun naar Hukommelsen slaar fejl for Candidaten, bliver der gjort ham nogle Spørgsmaal.

3) Denne Examen varer 3—6 Uger, 4 Timer ugentlig eftersom Antallet af Candidater „pressirt“. Hele Aaret gaar altsaa for største Delen med til, at Candidaterne fremplapre (vorbeten) for Tilhørerne,

i Stedet for at de burde undervises af Professoren i Chirurgi. I det mindste skulde Examen aldeles intet have at gøre med de chirurgiske Forelæsninger. „Aber jene Art die Collegia von den Candidaten selbst lesen zu laszen, ist freylich bequemer, als seinen eigenen Kopf und Brust anzugreifen.“

Det værste er dog, at *Hennings* ikke vil tillade nogen at komme til Examen, før han har Haab om en Stilling. Den iøjnefaldende Aarsag hertil er, at han, hvis de uden hans Medvirkning fik Befordring, let ved sin suveræne Magt ved Examen kunde sætte en Streg derigennem. Hvor meget dette er til Hinder for Besættelsen af Pladser, vil man se deraf, at det vil vare mindst 18 Uger, før de 6 Chirurger, der i dette Øjeblik behøves til ledige Pladser, have afsluttet deres Examen.

Uden Tvivl, siger han, kan man ved at spørge i et Par Timer faa en langt sikrere Dom om en Candidat end ved at lade ham fremsige en Mængde udenad lærte Ting, som han allerede har glemt den næste Dag. Skønt Prøven i Bandager og Operationer tager nogen Tid, saa maa dog 4 Timer kunne være tilstrækkelige. Examinatorerne berøves herved mindre Tid, og Hensigten opnaas meget bedre. Man har forsikret ham, at netop denne professoragtige Forelæsning har afholdt Regimentschirurg *Nicolaisen*, om hvis Dygtighed ingen tvivler, fra den almindelige Examen, medens han gjerne vilde have underkastet sig en Examen med Spørgsmaal og Svar.

Der trænges i høj Grad til en Forandring, der maa gaa ud paa følgende Punkter:

- a) at der ansættes 2 eller 3 Coexaminatores, der staa i Forbindelse med Collegium medicum,
- b) at Examen sker ved Spørgsmaal og Svar,

c) at Examen indskrænkes til 4 Timer, nemlig 2 Timer i 2 Dage,

d) at enhver Candidat, saasnt han finder sig dygtig dertil, kan underkaste sig Examen,

e) at han, hvis den første Examen falder uheldig ud, efter 3 Maaneder kan underkaste sig en ny,

f) Dommen over Candidaten afhænger af Fler-tallet, naar der er 3 Examinatorer. Er der 4, og Stemmerne staa lige, har Generaldirektøren Afgørelsen.

Han tvivler ikke om, at Examinanderne gerne ville give Coexaminatorerne 1 Dukat for deres Tids-spilde i 4 Timer, naar de derved slippe for den lange Examen og for at lade sig manuducere af en af Pensionærerne.

I meget af dette har *Kratzenstein* utvivlsomt haft Ret, *Hennings's* Maade at holde Examen paa, var ganske sikkert uheldig, og den ophørte ikke før ved hans Død 1794, men det omtales samtidig¹⁾, at det var den „finere Nerve- og Aare-Lære“, der blev opramset, hvilket tyder hen paa, som jeg allerede har omtalt, at det kun var i Anatomi, at der har været Tale om Udenadslæren. Men har *Kratzenstein* haft delvis Ret her, har det næppe været Tilfældet paa alle Punkter — audiatur et altera pars!

Den første af Chirurgerne, der lod høre fra sig, var *Callisen*, hvis korte Indlæg er dateret 1. Februar 1774. Han begynder med at udtale, at det for hans Vedkommende aldeles ikke er personlige Tvistigheder, der have bevirket, at han ikke vil modtage Portefeullen, men udelukkende det at Examen alene er overdraget Generaldirektøren. „Dog kan jeg ikke undslaa mig ved denne Lejlighed at beklage, den

1) Phys.-oekonom. og medico-chir. Bibl. 1794 II P. 314.

for Chirurgis saa vel som for Chirurgien fornærmelige Forskel i Henseende til Vota decisiva og deliberativa af Membris og Assessoribus chirurgicis Collegii medici, da det dog synes, at i chirurgiske Ting chirurgiske Vota maatte være mest paalidelige. Denne Forskel excluderer, om ikke nu, dog i Fremtiden eller ved visse Lejligheder, næsten aldeles Chirurges fra at foreslaa noget Chirurgien betreffendes, siden der findes 7 Membra og 3 Assessores i Collegio medico, hvilke sidstes Vota end mere synes overflødige, da de ikke underskrive eller engang faa at se Membrorum Collegii medici Decision om Ting, hvorom Assessorum Oplysning har været forlangt. Hvilket nødvendig vil foraarsage en Lunkenhed i Henseende til unge Chirurgorum Application til Chirurgien, da de kunne faa Employer uden at holde sig til dem, som til deres Undervisning ere bestemte; men endog Hs. Maj.'s Land- og Sø-Magt maa være til betydelig Skade.“

Skønt *Callisen* utvivlsomt er den af Chirurgerne, der er den mindst ivrige Modstander af Lægerne, retter han her en mærkelig Anke mod Collegium medicum, idet han beskylder det for ikke alene at give Chirurger Ansættelse uden Chirurgernes Medvirkning, men han paastaar, at Chirurgerne efter at have afgivet deres Erklæring ikke faa at vide, hvad Collegiet bestemmer. Dette tyder i høj Grad paa Overgreb fra Lægernes Side, men at det var langt værre, end af *Callisen* fremstillet, ser man af *Hennings's* og *Kølpins* Erklæringer.

Hennings kom med sin Erklæring to Dage efter *Callisen*, den er lang og giver mange Oplysninger:

. . . „Det er bekendt, at før Aaret 1736 blev hele Chirurgien bestyret af det medicinske Facultet og tracteret

som en Parergon, og naar nogen Vacance forefaldt saa vel ved Armeen som ved Søetaten, saa gjorde de medicinske Professorer Forslag paa den, de syntes bedst om: men som det blev befunden, førend salig *Clausen*¹⁾ kom til Kiøbenhavn, at alle fornemme og rige Folk maatte consulere habile Chirurgo*s* i Hamborg, Berlin og Paris, naar de vare belagt med en difficil udvortes Svaghed: saa blev Høj-salig Konge Christian den 6. bevæget at gøre en Separation imellem Chirurgien og Medicinen formedelst en almindelig Forordning under 30. April 1736, og bestilte en offentlig Lærer under Navn af Directeur-General, som skulde alene gouvernere Chirurgien; at denne Høj-kongelige Forordning havde den bedste Hensigt og Nytte, har vist sig tydelig; desuagtet var den ikke efter det medicinske Facultets Smag, saasom de troede, at den var et Skaar i dets Autoritet og Anseelse: de medicinske Professorer gjorde derfor adskillige Forsøg for at krænke den, som foraarsagede imellem min Formand og dem mange Debatter; endelig bragte de det saa vidt, at den den Tid værende Patronus facultatis udvirkede en kongelig Medicinalforordning under 9. April 1740. Det er let at indse, at Patronus har været større Ven af Medicinen som af Chirurgien, saasom salig *Crüger* blev ikkuns ansat som Assessor Collegii medici, uagtet han var en offentlig Lærer af den nyttigste og visseste Del af den medicinske Videnskab; imidlertid blev Forordningen af 1736 i sin fulde Kraft og Vigueur, og Medicinalforordningen siger ikke et eneste Ord derom, at Collegium medicum skal foreslaa Chirurgo*s* og give Vota, naar en chirurgisk Plads skal besættes. *Crüger* har og snart aldrig med Collegio været samlet; thi ved Udgangen af Aaret 1748, blev mig tilsendt en betydelig Casus fra Næstved angaaende en Rytter-Kone, som døde i Barnsnød, for at give mit videtur derover, jeg gjorde det og tilskrev Birkedommeren Christen Jespersen, at han jo før jo hellere skulde sende denne Casum til Collegium medicum; jeg var den Tid Reservechirurgus og vidste, at *Crüger* hørte med dertil, et halvt Aars Tid derefter, mødte jeg Stadsphysicus Professor *Wandeler* og spurgte ham, om denne Casus ikke var Collegium tilsendt? da svarede han mig at den er Collegium var ikke mere in rerum natura (sic):

¹⁾ *Henning Ditlev Clausen*, en meget bekendt Operatør, der døde omtrent 1730.

imidlertid var den dog kommet der og bleven afgjort, uden at *Crüger* fik den at se; saaledes have de medicinske Membra afgjort mange chirurgiske Casus uden at lade hele Collegium komme sammen, hvilket dog vel er den rette Mening af Medicinalforordningen, men ikke at give Vota, thi det strider aldeles imod den 1. § af Forordningen fra Anno 1736. Collegium medicum skulde efter Medicinalforordningens 6. § holde quartaliter en Generalforsamling, men jeg ved for vist, at saadan Samling er ikke bleven holdt 4 Gange i 20 Aar, fra 1760, da jeg succederede *Crüger*, indtil 1770 har hele Collegium ikkuns været engang i Aaret 1763 samlet¹⁾, det var i Anledning af en epidemisk Sygdom iblandt de norske Soldater, og jeg tvivler meget paa, at Assessores chirurgici vare blevne kaldede dertil, om jeg ikke havde været udnævnt af den Tid værende Krigs-Directorio, som Ober Inspector over alle Chirurigos, som betjente de syge. Oldermændene af det chirurgiske Amt og den ældste Bisidder vare efter Medicinalforordningens 3. § tilstede. Anno 1770 blev atter holdt en Generalforsamling, hvorved Hs. Exc. Hr. Geheimeraad Grev von *Thott* selv var overværende; denne Forsamling angik det nye Dispensatorium: der blev og tillige talt om, at Collegium medicum skulde samle sig hvert $\frac{1}{4}$ Aar, men ikke at det skulde foreslaa nogen i Chirurgien. Fra 1760 indtil 1770 inclusive, holdt alle kgl. Collegia sig alene til mig, naar chirurgiske Vacancer forefaldt og det høj kgl. danske Cancelli communicerte de chirurgiske Ansøgninger til Collegium medicum, og dets Sekretær tilskrev mig nomine collegii og tilsendte mig tillige Ansøgningen og begærte min Betænkning og Forslag paa et dueligt Subject: jeg gav derpaa min allerund. Erklæring med Forslag, og derved havde det sit Forblivende. Anno 1771 blev mig en lige Ansøgning tilsendt, og da jeg efter Sædvane gav min Erklæring derover, sendte Hr. Justitsraad og Professor *Rottbøll*, som var Decanus collegii mig den tilbage med en Pro Memoria, hvor han skrev, at jeg var kuns et Membrum collegii og kunde altsaa ikke give nogen Erklæring, men alene et Votum: jeg derimod stode paa den kgl. Forordning, som jeg havde for mig, svarede, at jeg havde gjort det i 10 Aar og vilde gøre det samme

1) Om dette interessante Møde se min Monografi: Georg Heuermann P. 197—198.

denne Gang. Det var i samme Tid, da *Struensee* begyndte at voxte som en Champignon, og at alle Ting skulde vendes op og ned, at Collegium blev meget tidt samlet, men Oldermænden og Bisidderen blev excluderet imod den kgl. Medicinalforordning; endelig blev oplæst et Project, at Chirurgien skulde igen forenes med Medicinen, det er at sige dependere af samme, og jeg skulde være Professor Chirurgiæ ved Universitetet. Da jeg nu i den Tid havde stærke Formodninger, at det Struenseeske Regimente ikke skulde være længere end til Augusti Maaned, saa svarede jeg ikke et eneste Ord dertil, men da det varede et halvt Aar længere, saa maatte jeg lade mig befalde at tage imod Portefeuille, og det behagede Collegium medicum ikke alene at adjungere mig de andre to Assessorer i Chirurgien, men hver et Membrum Collegii tilegnede sig et Votum, naar en Chirurgus skulde foreslaas; de unge Chirurgi, som før den Tid adresserede sig alene til mig, naar de søgte en Station, maatte recommendere sig hos alle Membris for at erhverve sig deres Vota, og spille deres Tid med Løben og Renden fra den ene til den anden; jeg maa tilstaa, at den Myndighed, som Collegium medicum har vist i at kuldkaaste en stor Konges Forordning, har givet mig et tydeligt Bevis om dets Dristighed. Efter den 17. Januar kunde jeg gjerne have talt paa de egenmægtige Indgreb, som Collegium medicum havde gjort i mit Embede, men uagtet jeg begreb dets Hensigter, saa vilde jeg dog tillige se Prøver deraf: jeg blev fuldkomment overbevist derom, idet en nødlidende men god Chirurgus søgte at komme til Kolding for at forbedre sin og hans Kones med 2 umyndige Børns slette Skæbne; jeg recommenderede hans Supplique, men for at gøre det til intet, anførte Collegium adskillige Aarsager: iblandt andet havde et af Membris det Indfald at beskyldte ham for Drikfældighed, de andre vare strax villige at underskrive denne skammelige Beskyldning, og uagtet jeg indhentede en Attest fra Magistraten i Roskilde, hvori han fik det bedste Vidnesbyrd, som jeg fremlagde, saa fik Collegium dog alligevel Bifald til største Præjudice af denne arme Mand; jeg havde just i den Tid Lejlighed at spørge Hr. Etatsraad og Livmedicus *Piper* (saasom jeg vidste, at denne Chirurgus havde betjent Patienter for ham), om det var ham bekendt, at han var drikfældig? Da svarede han mig, at han aldrig havde hørt det, jeg mødte strax derpaa Hr. Hofmedicus *Tode*

paa Slottet og spurgte ham ligeledes, hvor han kunde underskrive en Forestilling til Kongen, at Chirurgus *Bergau* var drikfærdig, og om han var forsikret derom? da svarede han igen, at han ikke havde læst den, men havde underskrevet tilligemed de andre. Jeg kan ikke nægte, at en saadan Behandling forarsagede i mit Hjerte den største Afsky og gav mig en meget slet Opinion om det hele Collegium, som deciderede saa letfærdigt i en Sag, som angik deres Næstes Reputation og Velfærd. — For 10 à 12 Uger siden meldte sig en Candidatus hos mig til Examen og var af Collegio medico foreslaaet at skulle være Stadschirurgus i Christianssand. Samme Person var en Hannoveraner og havde et meget tungt Mæle, og saa som han ikke kendte Viscera abdominalia og forrettede nogle Manualia chirurgica meget slet, saa var jeg efter Pligt og Samvittighed nødsaget, at sige til ham mellem os selv, at han ikke kunde obtinere denne Station, beklagede han sig hos Hr. Prof. og Prodecanus *Kratzenstein*, som tilsendte mig herpaa et Pro Memoria under 4. Dec a. p., som skulde circuleres hele Collegium igennem. hvori han forlangte Forslag paa et andet Subject, som skulde være examineret, og uagtet denne Pro Memoria var tildels opfyldt med Usandfærdigheder, Invectiver og Trudsler, saa gav jeg dog alligevel Anvisning derpaa og skrev tillige, at det skulde være den sidste Gang, at jeg vilde svare ham, og siden har jeg ikke taget imod Portefeuille; jeg havde allerede 10 à 12 Uger forhen, faaet et P. M. af samme Façon, hvori tillige var en Historie om Justitsraad *Crüger*, som giver den, som har opfundet samme, ikkuns liden Ære. — Mine Grunde, hvorfor jeg ikke kan tage imod Portefeuille uden allerhøjeste Ordre, ere følgende: for det 1. saa er efter mine uforgribelige Tanker den Procedur, som Collegium medicum har foretaget sig i *Struensees* Tid, egenmægtig og højst formastelig, idet at den strider aldeles imod den 1. § af den kgl. Forordning fra 1736. For det 2., saa ere Medici som ikke exercere Chirurgen, slet ikke skikkede til at bedømme denne Videnskab og give deres Vota, naar et Subjectum skal foreslaas; og for det 3. er det imod den simple Fornuft, at en saa betydelig og for det almindelige Væsen saa nyttig Videnskab, som den sande Chirurgi, skal gouverneres af Folk, som ere uvidende deri: hvoraf ikke andet kan flyde,

end at samme bliver sat tilbage og maa uomgængelig blive styrtet i sit forrige Intet¹⁾.

Dette lange Indlæg er ikke rigtig klogt affattet, det vilde sikkert have gjort en anden Virkning, naar *Hennings* kun havde refereret Facta og ikke havde gengivet mundtlige Udtalelser eller havde fældet Domme; men *Hennings* har aabenbart været forbitret, og han nøjedes da ikke med at indsende denne Skrivelse, men gik selv til *Stampe* og sendte ham 8. Februar en Skrivelse, hvori han gentog, hvad han mundtlig havde sagt, nemlig at Collegium medicum „Foretagende med Chirurgen er illegal og egenmægtig“ og strider mod Forordningen af 1736, og hvori han anmodede om, „at Collegium medicum maatte blive anholdt dertil, at det ikke skulde melere sig med Chirurgen“, men forholde sig som fra 1740—1771.

Et Hovedspørgsmaal berører *Hennings* kun, naar han kort og godt siger: „Medicinalforordningen (af 1740) siger ikke et eneste Ord om, at Collegium medicum skal foreslaa Chirurgen og give Vota, naar en chirurgisk Plads skal besættes,“ men han forsøger ikke at bevise denne Paastand, og, som vi skulle se, udtaler Cancelliet derfor ogsaa, at han har Uret. Dette er dog vistnok ikke rigtigt. De to Paragrafer i Forordningen af 9. April 1740, der indeholde noget om Chirurger, ere § 3: „Naar Sager forefalde, der kan tjene til at indrette og forbedre den chirurgiske Videnskab og Praxis, eller og Stridigheder derudi rejse sig, kaldes og antages, som Assessores i dette Collegio“ osv., og § 5: „Alle, som enten til det almindelige Bedste eller for sig selv i egne Tilfælde i

¹⁾ Retskrivningen er ikke fulgt. Den er forøvrigt god, kun forvexler *Hennings* næsten altid en og et.

Medicinen, Pharmacien, Chymien, Chirurgien, Gjorde-
 moder- og alle dertil hørende Kunster og Viden-
 skaber noget have at angive, foreslaa, forespørge,
 klage, Raad og Assistance at søge, skal sig ved dette
 Collegium sømmelig melde, uden dets Vidende og
 Approbation intet nyt og usædvanligt begynde, og,
 om nogen tror sig fornærmet, da oppebie dette Collegii
 samdrægtige Betænkende og Decisum.“

I ingen af disse Paragrafer staar der noget om
 Indstillingsret, men selvfølgelig kan der i de vage
 Udtryk lægges den Mening, at Collegiet skal ind-
 stille til alle Embeder. Imidlertid bevarede *Crüger*
 utvivlsomt sin Ret, og det viser sig, at det senere op-
 fattedes saaledes, at det er Generaldirektøren, der skal
 indstille i alt Fald til de militære chirurgiske Embeder,
 og hvad der er det vigtigste: Collegiet havde selv
 anerkendt det.

En Oberst *Hvitfeldt* havde nemlig i 1773, ikke et
 Aar forinden, anmodet det medicinske Facultet om at
 foreslaa ham en Mand til Regimentschirurg, og Facul-
 tetet havde strax taget Collegium medicum med paa
 Raad, „men da Hr. Prof. *Hennings* som Assessor i
 samme Collegio har paastaaet, at efter Reglementet
 for de gevorbne og nationale Regimenter 3. Del
 P. 54 § 11 er det Cheferne paabudt ved forefaldende
 Vacancer at henvende sig til ham alene som General
 Directeur af Chirurgien, og at følgelig dette Forslag
 var saavel uden for Facultatis medicæ som Collegii
 medici Competence, saa have vi, i hvor gærne vi
 end havde ønsket det, ikke kunnet videre befatte os
 med denne Sag. Men ville ikke mangle herved at
 indberette Aarsagen, haabende iøvrigt, at Hr. Kam-
 merherren, naar han henvender sig til General Direc-
 teuren og samme i Overensstemmelse med den an-

førte Artikel i Reglementet gør sit Forslag, vil blive forsynet med en Chirurgus, hvormed Regimentet kan blive tjent⁴¹⁾.

Det omtalte Reglement er fra 1747, og man var altsaa 7 Aar efter Collegiets Stiftelse ikke i Tvivl om om, hvem der skulde indstille, og man har dengang ikke opfattet Forordningen af 1740 som en Begrænsning af Generaldirektørens Myndighed i den Henseende. Mærkeligt nok er det, at Collegiet her indrømmer, at *Hennings* har den formelle Ret og dog lader, som om dette Tilfælde aldrig var indtruffet, og endnu mærkeligere er det, at *Hennings* ikke selv fremdrager det. Han har formodentlig fundet; at han havde saa soleklar Ret, at det var unødvendigt at bevise det, især da en saa bestemt Udtalelse som der findes i § 1 i Forordningen af 1736 (se ovenfor P. 2) maatte forudsætte en ligesaa bestemt Udtalelse for at blive forandret.

Da Cancelliet havde faaet disse Skrivelser, drøftedes Sagen. *Luxdorph* udtalte, at „det vilde blive vanskeligt for *Hennings*, om han skulde drages til Ansvar for hans uanstændige Skrivemaade og haarde Beskyldninger mod Collegium medicum, allerhelst da han i Hovedsagen har aabenbar Uret, idet han vil forfægte den i *Crügers* Tid indførte Misbrug.“ Han ved derfor ikke, hvad man skal gøre ved denne Skrivelse, som efter hans Mening hverken kan sendes til Collegium medicums Erklæring eller refereres in terminis, uden at der sker Ulykke. Han haaber, at *Stampe* vil kunne give de bedste Raad om, hvorledes de Ting, der støde *Callisen* og *Kølpin* („alting støder *Hennings*“) kunne slettes. En af de andre

1) Collegium medicums Copibog 10/4 1773.

voterende (*Aagaard?*) mener, at man burde høre Collegium medicum angaaende *Callisens* og *Kølpins* Skrivelser, derimod kan man ikke sende *Hennings's* Skrivelse til Collegiet og ikke *Kratzensteins* Forslag om Examen, „der ikke er mindre bittert“, til *Hennings*.

Stampe tænker, at den bekvemmeste Maade at komme ud af dette „Vrøvleri“ paa er at foreslaa:

a) at foruden *Saxtorph*, som allerede er foreslaaet, ogsaa de 3 nuværende Assessorer blive Membra collegii med Voto decisivo som de øvrige.

b) At da Forordningen af 1736 vil, at der skal være Assessorer ved Examen, saa skulde *Callisen* og *Kølpin* beskikkes til bestandige Assessores herved og examinere og underskrive Attesterne sammen med *Hennings*.

c) Naar dette var sket, kunde man befale de 3 Chirurger at indkomme med Forslag til Forandring og Forbedring af Examen chirurgicum tilligemed Collegiets Betænkning derom.

„NB. Det som foraarsager mig mest Tvivl, og hvor jeg har rationes pro et contra er, om Collegium medicum først skulde tilskrives at indgive deres Betænkning, hvorledes disse Collisioner og Gravamina bedst kunde afhjælpes. Jeg frygter, det vil give Anledning til nyt Skænderi.“

*Luxdorph*¹⁾ fandt det rigtigst at skrive saavel til de tre Chirurger som til Collegiet, at da Cancelliet ikke understod sig at tie til, at Kongens Tjeneste paa Grund af Mangel paa god Forstaaelse og fælles Overlæg skulde lide, havde man besluttet at forelægge *Stampes* Forslag for Kongen, og om de havde

¹⁾ Det ser ud, som om *Kølpins* Ansøgning (se nedenfor) imidlertid er indkommen.

noget dertil at bemærke. Han tilføjede i Parantes: vil *Hennings* endelig, at det skal siges Kongen, at Examen ikke kan betros ham alene, kan det godt ske.

Fra et Par af de andre voterende blev det fremhævet, at det dog vilde blive galt, da der var 7—8 medicinske Medlemmer i Collegiet mod 3 chirurgiske, hvis det ikke blev bestemt, at Chirurgerne alene skulde votere i chirurgiske Sager, og at det vilde være altfor anstødeligt for *Hennings* nu at give ham Coexaminatores, „aller helst der ikke kan klages over Mangel paa habile Chirurger“, ligesom det ikke var sikkert, at *Callisen* og *Kølpin* vilde være Coexaminatores, og det heller ikke var sikkert, at man altid havde et Par saa duelige Mænd. Den sidst voterende mente ogsaa, at det vilde gaa lettest, hvis man kunde holde *Kratzenstein* udenfor det hele.

Endelig indkom der en Ansøgning fra *Kølpin* dateret 7. Februar 1774 „om en bedre allernaadigst Foranstaltning for Chirurigos til Chirurgiens Flor at befordre her i Landet“. Den stemmer i det meste overens med *Hennings's* Besværing:

Da Collegium medicum for 3 Aar siden satte sig i en besynderlig og usædvanlig Activitet: saa var mig ubekendt, om dette skete efter en fornyet allerhøjst kgl. Befaling, eller maaske efter en særdeles Struenseeisk Kabinettsordre. Men det var ikke saa snart begyndt, førend der kom Uenighed mellem Medicos og Chirurigos, da Chirurgi saa, at de af Medicis paa en meget fornedrende Maade bleve behandlede. — Medici ikke alene udelukkede 1) Chirurigos fra al Underskrift, men vilde 2) endog ikke tilstede Chirurgis videre end intet betydende vota deliberativa. — Hvem skulde tro, at en saa fornedrende Forskel af Votis decisivis og deliberativis skulde finde Sted i Collegio medico, da man, saa meget jeg ved, overalt i Landet ved ingen Collegium har noget Exempel heraf, om endog Riddere af Elefanten med meget ringere Klasser

ere forenede. — Denne Forskel af Votis maatte være Chirurgis saa meget mere smertelig, eftersom fra Anno 1736 alle Chirurgica i Landet havde været lagte under Chirurgorum, ja det som er langt mere, under en eneste Chirurgi Direction. — Imidlertid søgte Medici herved 3) at føre fuldkommen Directionen over chirurgica ligesaa vel som over medica. — Omendskønt jeg nu, som den, der altid har gjort mig en Pligt, Ære og Glæde af at forene min Indsigt med Medicorum til Chirurgiens Forfremmelse, adskillige Gange har forestillet Collegio medico:

at Medici dog umulig kunde anmasse sig al Directionen over en Videnskab, som jo unægtelig udfordrer en besynderlig Application for retskaffent at kunne dømme om den;

at naar en Forskel af Votis skulde finde Sted, Chirurgi da i det mindste i Chirurgicis maatte have Vota decisiva, og at Medici ikke kunde forlange andet end deliberativa, om ikke for andet saa fordi deres Antal i Collegio er saa stort, at Chirurgorum Vota tilsammen næppe udgør en 3. Part deraf, og følgelig aldrig kan decidere noget;

at slig Opførsel af dem umulig kunde andet end gøre Chirurgos meget misfornøjede, og herved rent udsukke den Iver, de endnu kunde have tilovers for Chirurgiens Opkomst, ligesom de og tilforladelig herved vilde bringe det dertil, at Chirurgien i Danmark nødvendig maatte falde hen i sit forrige Intet; saa har dog mine Forestillinger ikke frugtet det mindste; men man har tvertimod gjort Forslag til de vigtigste Forandringer med Chirurgien, uden at give Chirurgis Collegii medici i Følge den kgl. Forordn. af 9de April 1740 § 3 det ringeste heraf tilkende, og uden at betænke, at man fornærmede mig og andre herved paa den betydeligste og empfindligste Maade. Da jeg nu saa, at jeg ved slig Forfatning af Collegio medico ikke kunde stifte nogen Nytte: saa har jeg derfor og for ikke at indlade mig uden Nytte i paakommende Stridigheder hellere udbedt mig at være forskaanet for Portefeullen.

Deres kgl. Maj. beder jeg derfor paa Grund af foranførte allerund. om at gøre en allernaad. Forandring heri, og at Chirurgien, som er Landet lige saa nyttig og snart mere almindelig nødvendig Videnskab, end Medicinen er, til dens bedre og bedre Opkomst maa være Deres Højt Kongelige Landsfaderlige Forsorg og Omhu allerunderdanigst recommenderet af

Alexander Kølpin.

Som det var foreslaaet i Cancelliet, æskede man Collegiets Mening¹⁾ om *Stampes* Forslag, og der indkom fra Collegiet to Erklæringer daterede 3. Marts 1774, idet Medlemmerne delte sig i et Flertal bestaaende af *Piper*, *Kratzenstein*, *Wandeler* og *Tode* og et Mindretal *Johan Just von Berger* og *Rottbøll*; men endvidere indkom et særligt Votum fra *Kratzenstein*, — som man altsaa ikke havde kunnet holde udenfor.

Flertallet var enigt med Cancelliet i, at det var rigtigt, at *Callisen* og *Kølpin* bleve Coexaminatorer, og at det bedste Middel til at undgaa Misforstaaelser var at gøre de to chirurgiske Assessorer til Membra Collegii med Voto decisivo: „Dog fordrister Collegium sig at indstille, at dette deres Votum decisivum tillige med deraf følgende Underskrift ej vel kan strække sig videre end til Chirurgica og ikke til egentlige Medica eller Pharmaceutica“, undtagen for dem af dem, der ere eller i Tiden blive Doctores medicinæ.

Mindretallet indrømmede, at der var en Del, der talte for den af Flertallet foreslaaede Indskrænkning, men det tror dog, at der er to væsentlige Grunde til, at det er bedre ikke at tilføje denne Indskrænkning: 1) Viser man derved al mulig Føjelighed og Billighed, da Chirurgerne faa Ret til at stemme in Medicis ligesom Medici in chirurgicis. „Ja Fordelen bliver endog øjensynlig paa Chirurgorum Side, da ulige flere medicinske end chirurgiske Sager indløbe“. Denne sidste Bemærkning er dog vistnok ikke ganske ærligt ment, Mindretallet burde hellere have sagt, at de 3 chirurgiske Stemmer ikke let vilde faa nogen Betydning overfor de langt talrigere medicinske. 2) Der vilde let opstaa endnu større Misfornøjelse,

1) 26. Februar 1774 Canc.'s Brevbog 1774 Nr. 257.

dersom *Callisen*, som Doctor, alene kom til at stemme i medicinske Sager, da han var en Elev baade af *Hennings* og *Kølpin*.

Dagen efter indgav *Kratzenstein* altsaa endnu en Erklæring, i hvilken han retter et voldsomt Angreb mod *Hennings* ganske vist med den formelle Ret paa sin Side, men af en saadan Beskaffenhed, at han maatte kunne sige sig selv, at deri vilde han aldrig faa Medhold. Han fremhæver først, at *Callisen* som Doctor selvfølgelig kan stemme med i medicinske Sager, og for *Kølpins* Vedkommende var der heller intet i Vejen, da han havde erhvervet sig Licentia medica, men for *Hennings's* Vedkommende vilde det stride imod Medicinalforordningen af 1672 § 3, der siger, at medicinske Forretninger alene tilkomme promoti Medici.

„Da nu Prof. *Hennings* praktiserer i Medicinen uden nogen Tid at have behørig legitimeret sig dertil, og Professoratet i Chirurgen ej meddeler ham denne Frihed, saa iagttager jeg denne Lejlighed at ansøge paa Facultetets Vegne¹⁾ hos det kgl. danske Cancelli, om han ikke burde tilholdes at antage enten Gradum Licentati eller Doctoris, naar han vil beholde Frihed til Praxin medicam. Legitimationen eller Præliminarien kunde saaledes indrettes, at den ej var en kgl. Professor uanstændig, f. Ex. at han, i Stedet for Examen medicum kunde ex tempore perorere fra Cathedra over en ham forelagt Casum medicum. Til Doctorgraden kunde han forsvare, som Præses, en Dissertation i det ham mest bekvemme Sprog. Til Licentiam bliver ingen Disputation udfordret. Kan han heri af egen Autoritet excipere sig for Medicinalforordningen, saa kan nu enhver anden Chirurgus til Praxin medicam holde sig lige saa vel beføjet som han. Ved hans Promotion vilde tillige hans Udelukkelse i Henseende til Votum dicisivum in medicis bortfalde. Da Chirurgen ikkun er en Del af

¹⁾ Det ser ud, som om *Kratzenstein* her handler lidt egenmægtigt, da *Rottbøll* har stemt med Mindretallet.

Medicinen, saa er det rimeligere, at en Medicus dømmer i Chirurgien, end at en blot Chirurgus dømmer i Medicinen. — Jeg ved vel, at Doctorgraden ej vil meddele ham en større Lærdom i Medicinen, end den han allerede besidder; men uden at se derpaa, at det vilde være et godt Exempel for andre uberettigede Practicos, intenderer jeg fornemmelig dermed den store Nytte, at den gamle, for unge Chirurgos saa skadelige Antipathi mellem Corpus medicum & chirurgicum fra samme Øjeblik aldeles vil ophøre. Saa længe Chirurgien bliver givet Fortrin for Medicinen, tænker Discipulen, naar han lærer at anlægge en Bandage, at han faar tillige af sig selv den Indsigt at kurere den haardnackeste Vatersott“.

Kratzenstein har utvivlsomt Ret i, at Forholdene havde udviklet sig forkert, naar det tillodes, at Chirurgerne praktiserede i Medicinen, men det laa som sagt i, at de som Regimentschirurger skulde gøre det, og *Hennings* havde ikke alene været Regimentschirurg men havde endog været „Medicus“ ved Felthospitalerne i Holsten fra 1758 til 1760.

I Cancelliets derpaa følgende Votering bemærkede *Stampe* bl. a.: „*Kratzenstein* er for at choquere *Hennings*, og det vilde være overmaade *choquant* for ham, i hvordan man end drejede det, om det blev efter de andres Forslag.“ Derfor slutter han og de andre sig til Minoriteten. Cancelliet indgav derfor 7. April en lang Forestilling, hvori Hovedtrækkene af Sagens Gang fremstilledes, og indstillede:

Om ikke Professorerne *Hennings*, *Saxtorph* og *Callisen* og Hofchirurgus *Kølpin* maatte befales som virkelige Lemmer at indtræde i Collegio medico og der tillige med de øvige at have Votum decisivum saavel in medicis som in chirurgicis, og

Om ikke *Callisen* og *Kølpin* kunde beordres som bestandige Assessores ved Examen chirurgicum og tilligemed *Hennings* examinere, censurere og underskrive Attesterne.

Begge Forslag approberedes i Geheimstatsraadet 14. April 1774, og derpaa udgik der et Reskript af 28. April 1774¹⁾ til Collegium medicum og Notitser til de enkelte Læger :

Som vi allerund. er bleven refereret, hvad I under 31. Dec. a. p. have indberettet angaaende at de trende Assessores chirurgici Os elsk. Prof. *Wilh. Hennings*, Prof. *Hinr. Callisen* og Hofchirurgus *Alex. Kølpin* havde undslaaet sig for at gøre Forslag til Collegium paa dueelige Candidater til de ledig værende chirurgiske Stationer, da Prof. *Hennings*, som Directeur General af Chirurgen, formente, paa Grund af Forordningen af 30. April 1736 at Collegium medicum ikke burde melere sig med Chirurgen, som en Videnskab for sig selv, men at det tilkom ham, ligesom hans Formand, at gøre Forslag paa dueelige Chirurgis; Vi ligeledes have ladet os foredrage hvad, saavel Vores danske Cancellie i den Anledning har tilskreven bemeldte trende Assessores, som hvad de derefter have anført til Aarsag for den af dem skete Vegring; Saa give Vi Eder nu her med tilkiende, at Vi, til at forekomme videre Misforstaaelse, hvorved det almindelige lider, og Tingene opholdes, allernaad. have funden for godt, i Overensstemmelse med Eders herom givne Betænkning, at Os elskelige Prof. *Willh. Hennings*, Prof. *Matthias Saxtorff*, Professor *Hinrich Callisen* og Hof-Chirurgus *Alexander Kølpin* skal, som virkelig Lemmer, indtræde i Collegio medico, og der tillige med de øvrige Tilforordnede have Votum decisivium, saavel in medicis, som in chirurgicis, hvorom Vi under denne Dags Dato, have tillagt enhver især Vores allernaadigste Befaling; Og som Forordningen af 30. April 1736 anordner, at Directeuren ved Chirurgen ved Examen chirurgicum, skal have Assessores, saa paa det flere end Directeuren allene kan have Kundskab om Candidaternes Duelighed, naar nogen til en eller anden Station, skal bringes i Forslag, have Vi ligeledes beordret fornævnte Professor *Callisen* og Hof Chirurgus *Kølpin* at være bestandige Assessores ved Examen chirurgicum, og tilligemed Professor *Hennings* examinere, censurere og underskrive Attester, som vedkommende vorder meddelte. Derefter osv.

¹⁾ Sjællandske Tegnelser 1774 Nr. 303—307.

Vil man spørge, hvem der i Grunden sejrede i denne Kamp, er det meget vanskeligt at svare derpaa. Der er ikke Tvivl om, at det var et Nederlag for *Hennings*, at han fik bestemte Coexaminatores, men der er vel ligesaa lidt Tvivl om, at dette var til Fordel for Chirurgerne i det hele taget, thi *Kratzenstein* havde Ret i, at det er uheldigt, at en Mand skal være den afgørende ved en Examen.

Paa den anden Side maa det vel nærmest opfattes som en Sejr for Chirurgerne, der siden 1771 efter alle tre Chirurgers Udsagn havde været i høj Grad forbigaaede af Collegium medicum, at de bleve indsatte som Membra collegii, men Betydningen af denne Sejr kunde aldrig blive stor, da Chirurgerne vare i absolut Minoritet i Collegiet, og derfor kunde deres Ret til ogsaa at votere i medicinske Sager, som de havde erhvervet trods *Kratzensteins* energiske Modstand, heller ikke faa nogen Betydning. Det var aabenbart, at der ikke var fundet en Afslutning paa Kampen, den maatte bryde ud igen, men Collegiet havde i alt Fald opnaaet at se, at det ikke var haabløst at skaffe Forandringer i Theatrets Administration, og det varede heller ikke længe, før det atter gjorde et Forsøg paa at skaffe en større Forandring til Veje.

Nogle Dage, førend dette Reskript udgik, gjorde *Callisen* et Forsøg paa at faa en fornuftigere Stilling ved Universitetet. I hans Bestalling var bestemt, at der senere skulde indsendes Forslag om, hvorledes og hvornaar han skulde examinere ved Examinerne. Saalænge der intet var bestemt i den Henseende, havde *Callisen* intet at bestille ved Universitetet. Han indgik derfor 24. April 1774 med en Ansøgning

til Cancelliet¹⁾: „Da jeg tillige med Hr. Prof. *Saxdorf* er bleven beskikket til Professor designatus ved det medicinske Facultet, saa tager jeg mig den underdanige Frihed at forespørge mig ved den kgl. danske Cancellie, om jeg ikke ogsaa kunde tillige med examinere i de af Facultetet holdende examina. Jeg tvivler saa meget mindre om det Høye Cancellie Collegii approbation i denne Sag, da min proposition er aldeles uinteresseret, og alleene sigter til den af Cancelliet selv for god fundne nøyere Forbindelse af Medicinen og Chirurgien, og til at encouragere Studiosos Medicinæ tillige at applicere sig nøyere til Chirurgien, som dem i alle medicinske Embeder, men især som tilkommende Provincial Medicis og Physicis ere saa høyst nødvendig.“

Cancelliet skrev 7. Maj til det medicinske Facultet og forespurgte, om der kunde være noget til Hinder herfor²⁾, og Facultetet svarede 31. Maj 1774, at da *Berger* tidligere havde examineret i Chirurgi, kunde det intet have imod, at *Callisen* examinerede de medicinske Studenter, „da det er unægtelig, at dette Videnskab for Stad- og Land-Physicos, som undertiden maa have Opsigt med vanskelige Operationer, er høj nødvendig“³⁾. Cancelliet gav derefter 18. Juni 1774 *Callisen* Tilladelse til at examinere de medicinske Studenter, der gøre sig Haab om at befordres til Stads- eller Landphysicater, i Chirurgi.

Collegium medicum slog sig som sagt ikke til Taals med, at *Hennings* havde faaet Coexaminatores,

1) Indlæg til Cancelliets Brevbog 18/6 1774 Nr. 842.

2) Cancelliets Brevbog 7/5 1774 Nr. 634.

3) Indlæg til Cancelliets Brevbog 18/6 1774 Nr. 842.

men indgik 30. Maj 1774 med et nyt Forslag¹⁾, idet det vedlagde en Skrivelse af 22. November 1737 til *Crüger* fra Medlemmerne af den Commission, der var nedsat i Anledning af de mod *Crüger* rettede *Gravamina*²⁾, indeholdende en Meddelelse om den kgl. Resolution af 28. Juni s. A., at da Regiments- og Divisionschirurger formedelst de dem paaliggende indvortes Cure ere mere at anse som Regiments- og Divisions-Medici, end som blotte Chirurgi, de da skulde paa et Slags Maade tillige examineres in Medicis af Facultate Medica, som samme Examen paa Amphitheatrum anatomico-chirurgicum skulde bi-vaane. Collegiet indstiller nu, da det er højst magtpaaliggende, at Chirurgerne have den fornødne Kundskab i at behandle indvortes Sygdomme, om denne Resolution, som hidindtil næsten ikke er bleven opfyldt, maatte blive fornyet, og om det tillige maatte meddeles vedkommende Departements, at ingen herefter maatte foreslaas til Regiments- eller Divisionschirurg uden at være examineret i Medicin. Facultetet udbeder sig, at Examen lægges saaledes, at den ikke bliver til Hinder for de academiske Forelæsninger. Andragendet er underskrevet af *J. J. von Berger, Kratzenstein, Rottbøll, Wandeler, Tode, Saxtorph* og *Callisen*, men hverken af *Hennings* eller *Kølpin*.

Cancelliet voterede (10. Juni), og *Luxdorph* meddelte da, at *Saxtorph* har været hos ham og udtalt, at det vilde være bedst, at Chirurgerne først toge deres chirurgiske Examen paa Theatret og derefter

1) Indlæg til Sjællandske Missiver 1774 Nr. 754.

2) Se *Jul. Petersen*: den danske Lægevidenskab 1700—1750 P. 165.

examineredes i Medicin paa Consistorium, uden at det dog skulde koste dem noget. Han havde sagt, „at der mødte Medico adskillige Ulejligheder ved det, at han skulde indfinde sig paa Theatro for at bivaane disse Examina, og derover gik Indretningen dengang overstyr, siden ingen af dem gad være nærværende“. Dette taler for, at det gamle Sagn, at *Criüger* lokkede Professorerne ind paa Anatomi og derpaa blottede deres mangelfulde Kundskaber paa det ubarmhjerdigste, er sandt. Cancelliet bestemte at skrive til Collegiet om et Forslag angaaende Tid og Sted osv. for Examen, og Collegiet svarede (30. Juli 1774), idet dog ingen af Chirurgerne, heller ikke *Callisen*, underskrev. Dette Forslag gik ud paa:

1) At denne Examen, ligesom andre Examina, maa holdes paa Consistorium for aabne Døre og om Aftenen Kl. 5—7, idet Examinationen skal afgøres paa engang og i 2 Timer.

2) At ingen Candidater admitteres til denne Examen, førend de have afsluttet deres chirurgiske Examen, og at ingen kan blive Regiments- eller Divisionschirurg uden den.

3) At denne Examen bliver uden større Bekostning for Candidaterne, end at de for Expeditionen af Testimonia erlægge 2 Rdl. til Notarius.

4) Da denne Overhørelse kun gaar ud paa at udforske Candidaternes Kendskab til „Soldaternes og Matrosernes Sygdomme i deres adskillige Situationer“ og ikke skal give Candidaterne nogen Slags Ret til Praxis iblandt andre Stænder, og da de for deres Forretninger nyde „en fast og tilstrækkelig aarlig Gage, saa er det ikke alene billigt, at de lade Praxis civilis ubeskaaret for de ordentlige promotis Medicis; men det er og i Kraft af Forordn. af 1672 §§ 3 og

4, som alene tilegner promotis den almindelige Praxis og forbyder alle andre den.“ Collegiet vil bestyrke denne Udtalelse ved som Exempler at anføre, at Stadsphysicus *Henrici* i Throndhjem fornylig havde indberettet, at Regimentschirurgerne droge til de større Købstæder for at praktisere, medens deres Svende passede Soldaterne. Denne Beskyldning er ubillig, som det ogsaa vil fremgaa af Chirurgernes Indstilling, men ikke det mindste beviser det selvfølgelig, at Collegiet kan nævne et Exempel paa, at en Regimentschirurg i Christianssand har gjort sig skyldig i ulovlig Medikamenthandel. Collegiet slutter med at sige, at „paa de Steder, hvor ingen promotus Medicus er, er det af Nødvendighed tilladt Apotekerne at drive Praxin medicam, hvilket og paa saadanne Steder maa tillades Regiments- og Divisionschirurger.“

Medens Collegiets 5 Medlemmer kom med denne Indstilling, sloge de 3 Chirurger sig sammen og protesterede energisk (11. August 1774), og det er interessant at se, at *Callisen*, der havde medunderskrevet Collegiets første Indstilling denne Gang sluttede sig til Chirurgerne. Det Hovedpunkt, som Chirurgerne ikke kunde være enige med Medici om, var, at det skulde forbydes Chirurgerne at praktisere i Medicin trods deres Examen. I den Anledning forestillede de:

1) at hvis Praxis interna forbydes Chirurgerne, vil det bevirke en endnu større Afstand mellem Læger og Chirurger end tilforn, medens begge Videnskabers Flor vilde befordres, om Lægerne lagde sig noget mere efter Chirurgien, og Chirurgerne efter Medicinen.

2) At det vilde give Anledning til mange Tvistig-

heder og Uenigheder, da Grænserne mellem Medicin og Chirurgi ikke kunne bestemmes, da de fleste indvortes Sygdomme udkræve chirurgiske Midler, hvorved tænkes paa Aareladning, Clysmata o. lign., medens de fleste udvortes Sygdomme fordrer indvortes Midler; „det synes følgelig imod Naturen af Sagen, at fraskille tvende Videnskaber, som aldrig aldeles kunne separeres.“

3) Synes det ubilligt, da Regiments- og Divisions-Chirurgi alletider have haft Praxin civilem „og efter een Forordning skal være legitimeret, uden at der blev begært af dem nogen Examen medicum: at nu da dette Examen bliver dem paalagt, skulde Licentiam practicandi tages fra dem.“

4) Da National, Cavalleri og for nærværende Tid ogsaa Infanteri Regimenter ligge saa spredte, at Regimentschirurgerne kun kunne behandle faa af Soldaterne, vilde de, især naar Retten til Praxis civilis fratages dem, miste den Øvelse, som er nødvendig, naar de skulle kunne tjene i Krig.

5) „At da de unge Chirurgi profitere ligesaa vel som Medici af de her holdende medicinske Collegier, og da de fleste af dem har daglig Lejlighed at se og behandle syge under deres Principaler, kunne de erlange den nødvendige Kundskab til at soutenere deres Examen saa godt som en studiosus medicinæ og at være Publicum til mere Nytte som en Medicus, omendskønt de dog ikke havde Færdighed i det latinske Sprog.“

6) At der i Stæder, hvor der ellers kun behøvede at være en Provincialchirurg, da maatte findes baade Medicus og Chirurg.

7) I de mindre Stæder synes det at maatte være rigtigt, naar der foruden Physicus tillige fandtes en

Chirurg at consulere; derved vilde en nyttig Kappelstrid vedligeholdes, og vilde det end være til noget Tab for Physicus, saa kunde dette Tab ikke balanceres med den almindelige Nytte. Ved Physici Forfald maatte de syge dog consulere den nærmeste Chirurg.

Disse Grunde syntes dem tilstrækkeligt at bevise, at det vilde være saavel ubilligt som skadeligt, at betage Chirurger, der have taget deres Examen medicum, Praxis civilis interna, og de have som Chirurger ex professo holdt det for deres Pligt efter deres Formue at forebygge en Forandring, som synes dem at være ligesaa fornærmelig for Chirurgien som skadelig for det almindelige. „Endelig kan vi ikke med Tavshed forbigaa, at de 4 [skal være 5, men *Pipers* Navn staar saaledes, at det let overses] *Membra*, som har underskrevet det specieuse P. M. til det høje Collegium, har givet en falsk Indberetning, naar de sige, at Regiments- og Divisions-Chirurgi har en tilstrækkelig Gage. Een Regiments-Chirurgus har aarlig c. 230 Rdl., de øvrige 400 og nogle Rdl. til Medicamenter, Bandager, Instrumenter, Executions-Penge og for hele Mandskabets Rasering.“ — „Desuden har de gjort en Proposition, som falder i det urimelige; nemlig at paa de Steder, hvor ingen promotus medicus er, skulde det være Apotekerne tilladt at drive Praxin medicam. En Apoteker kan lignes med en chirurgisk Instrumentmager, som kan gøre gode Instrumenter og vide, hvortil de skal bruges, men han kan selv ikke gøre Application deraf. Lige saa en Apoteker, som laver gode Medicamenter og ved deres almindelige Virkninger, saa som han ikke kender de Sygdomme, hvortil de skal bruges, kan umulig applicere dem med Nytte.“

Ved Cancelliets Votering (26. August) foreslog *Luxdorph*, at man i Forestillingen skulde lade det

sidste Punkt om Chirurgernes Ret til Praxis civilis uberørt, men *Stampe* udtalte, at naar Chirurgerne ved Examen af Facultas medica ere „befundne at have tilstrækkelige Kundskaber i Medicis, bør og kan det ikke formenes dem at praktisere.“ En Støtte for denne Opfattelse har Cancelliet fundet i en Skrivelse af 23. August 1774 fra Generalitets- og Commissariatscollegiet¹⁾ i Anledning af en Klage over nogle Eskadronschirurgers uberettigede Praktiseren, hvilket havde givet Anledning til en hel Del Skriverier, idet Generalitetet udtalte, at det intet havde imod, at det forbødes Regimentsfeltskærerne at sælge eller dispensere Medikamenter blandt civile, men derimod kunde det ikke paa nogen Maade gaa ind paa, at det skulde forbydes dem at praktisere blandt civile, og det haabede, at Cancelliet ikke „til deres Fornærmelse“ vilde udvirke nogen kgl. Resolution herom. Herefter rettede Cancelliet sig i sin Forestilling (28. September), der giver et kort og godt Referat af de indkomne Erklæringer, og med den Tilføjelse til Chirurgernes Instilling om Praxis civilis: „af hvilke Tanker og flere Membra collegii medici ere“. Indstillingen approberedes i Geheimestatsraadet 5. October, og 27. October 1774 udgik et Reskript til de tilforordnede i Collegium medicum anlangende Regiments- og Divisionschirurgers Examen :

I Anledning af de 4 Punkter Vi have ladet os allerund. referere, saa give Vi Eder hermed tilkende, at Vi foranførte 3de første Poster af Eders allerund. Forslag saaledes i Alt allern. have approberet, og derom ladet saavel Vores Admiralitets og Commissariats som Generalitets og Commissariats Collegium samt Professores Facultatis medicæ meddele den fornødne Communication til Efterretning;

¹⁾ Cancelliets Suppliqueprotokol 6 T 1642.

men i Henseende til 4. Post ville Vi allern., at, naar Chirurgi in Examine af Facultate medica ere befundne at have den fornødne Kundskab in Medicis, bør det ikke formenes dem derudi at praktisere hos hvem, som deres Hjælp maatte forlange, og til dem have Fortrolighed. Derefter I Eder allerund. osv.

Dette Angreb fra Lægernes Side faldt overordentlig uheldigt ud for dem. Ganske vist fik de sat igennem, at Chirurgerne ikke mere kunde nøjes med chirurgisk Examen, men ogsaa skulde tage medicinsk Examen ved det medicinske Facultet, men derimod lykkedes det Chirurgerne trods Lægernes Protest at sætte igennem, at en Chirurg, der var examineret af Facultetet havde Ret til medicinsk Praxis ogsaa mellem civile. Dette vilde med andre Ord sige, at Chirurgerne fik en uhyre Fordel over for Lægerne, idet de maatte praktisere saavel i Chirurgi som Medicin, medens Lægerne kun maatte praktisere i Medicin, og Resultatet deraf var let at forudse: Antallet af studerende, der vilde være Medici alene, maatte altid blive meget lille, idet saa godt som alle toge den chirurgiske Examen og den dertil hørende medicinske Tentamen. Det blev nu almindeligere at tage chirurgisk Examen, inden man tog den medicinske Examen paa Latin og disputerede, og jo længere vi komme ned i Tiden, des sjældnere finde vi egentlige Medici, som ikke tillige ere Chirurger.

Dette Reskript, der gjorde det nødvendigt for Chirurgerne at lægge sig mere efter Medicinen end hidtil, bevirkede tillige, at Medicinerne lagde sig mere efter Chirurgi end tidligere, og Modsætningen mellem Chirurger og Medicinere maatte derfor nødvendigvis aftage. Det var utvivlsomt en nyttig og vigtig Foranstaltning, her var truffen.

At Resultatet imidlertid kom Lægerne højst

overraskende, og at de følte det som et stort Nederlag, fik man snart et Bevis for. Collegiets Majoritet havde i sin Iver for at faa sin Plan sat igennem tilbudt, at Examinationen af Chirurgerne skulde være gratis, men dette fortrød den nu, da det ikke var blevet efter dens Ønske, og benyttede den første Lejlighed, der tilbød sig, til (6. Marts 1775) at indgive et Andragende om Forandring heri.

De tre Medlemmer af det medicinske Facultet, *Kratzenstein, Saxtorph, og Callisen*¹⁾ forklarede nemlig, at de vel sammen med Collegium medicum havde foreslaaet to Timer til Examen, „efterdi denne Tid syntes tilstrækkelig, at prøve Chirurgorum Kundskab i at behandle de sædvanlig forekommende indvendige Sygdomme imellem Soldater og Matroser, som bestaar fornemmelig i kolde og hidsige Febre, Skørbug og faa andre ej langvarige Sygdomme. — Men da Regimentsfeltskærerne fik imod den af de medicinske Lemmer i Collegio medico gjorde Forestilling Tilladelse til at udøve praxin medicam internam inter civiles tillige: saa til at prøve denne deres vidtløftigere Kundskab i alle indvendige Sygdomme, som forekomme iblandt borgerlige Personer af begge Køn, som Børne-, Fruentimmer- og især Fødende- og Barselligendes Sygdomme, saa ere disse 2de Timer for 4 Examinatores en alt for kort Tid, naar Candidaterne tillige, som man dog maa lade Tid til Overlæggelse, længe bie med deres Svar.“ Facultetet ønsker derfor, at det i det mindste maa anvende fire Timer, to Formiddag og to Eftermiddag paa en Dag eller to Aftener efter hinanden, til Examination, saa-

¹⁾ *Rottbøll* var syg og underskrev derfor ikke (Skr. til Cancelliet fra *Saxtorph, Callisen* og *Tode* af ¹⁵/₁₂ 1782, Indlæg til Cancelliets Brevbog 1783 Nr. 702).

ledes som det hidtil har været Brug ved alle andre Candidater, der ere „til borgerlig praxin tenterte“.

Det fremgaar heraf, at naar Collegium medicum Flertal havde udtalt, at Examinationen kun skulde gaa ud paa at udforske Candidaternes Kendskab til „Soldaternes og Matrosernes Sygdomme i deres adskillige Situationer“, har man dermed ment, at det kun drejede sig om ganske faa særlig epidemiske Sygdomme, og det synes ganske mærkeligt, da Soldater og Matroser ikke ere mindre udsatte end andre for indvortes Sygdomme, og dertil kom, at Regimentsfeltskæernerne ogsaa vare Læger for Soldaternes Hustruer og Børn, thi mange Soldater vare gifte. Paa Christians Plejehus fandtes mange Soldaterkoner og Børn. Man skulde næsten tro, at Collegiet ved at indskrænke Examinationen til disse faa Sygdomme har villet gøre det umuligt for dem at praktisere blandt Publicum og dog sikre sig en Indblanding i deres Examen, og hvis det har været Tilfældet, kan man saa godt forstaa, at Chirurgerne have været misfornøjede dermed.

For det andet, skriver Facultetet, har det frivillig tilbudt uden Betaling at examinere, „dels fordi det maatte geraade til bedste for den kgl. militære Tjeneste, dels for dermed at vise deres uinteresserede Hensigt, da det ellers kunde have gaaet denne Punkt stiltiende forbi og ladet Honorarium ankomme paa Candidatens frie Vilje.“ Men nu ser det, at dette uinteresserede Tilbud „er geraadet det til Skade, da Licentia praxis medicæ blev forbenævnte Chirurgis forundt og extenderet til borgerlige Personer; for hvilken Licentiam og Praxin inter civiles den kgl. allern. Medicinalforordnings § 2 har bevilget Facultetet et Honorarium af Candidaterne.“ Det finder,

at de 30 Rdl., som har været det sædvanlige for pharmaceutisk Examen og forat faa Licentia medica, ikke er for meget, da Chirurgerne derved faa Ret til at praktisere saavel i Medicin som Chirurgi, hvad Doctores ikke engang have, og skal der intet Honorar gives, vil Facultetet ogsaa blive overløbet af Chirurger og besværet med Examiner under Paaskud af, at de søge en Regiments- eller Divisionschirurgplads. Endelig er dette Honorar fastsat, fordi Professorerne have meget extraordinært Arbejde dels som Medlemmer af Collegium medicum, dels fordi det i mange kriminelle Sager maa udfærdige Responsa uden Betaling. Det indstiller derfor, at der alligevel maa gives Betaling for Examen, og det søger at give nogle Fortolkninger af Reskriptet, hvorefter dette vilde være muligt.

Cancelliets Votering viser, at der har været en Del Uenighed derom mellem dets Medlemmer; men *Stampe* fremhævede, at det vilde være uretfærdigt, at Studenterne skulde betale og ikke Chirurgerne, og denne Mening sejrede, idet Cancelliet 1. April 1775 skrev, „at det overlades til dennem at bestemme Tiden, hvor længe Examen skal vare, saaledes som de finde fornøden til at erfare Candidaternes Duelighed, og hvad Betalingen for denne Examen angaar, da maa forholdes med det ene Slags, ligesom med det andet, dog at den for begge bliver saa moderat som muligt“¹⁾.

Dette Svar er ganske mærkeligt, som *Martini* ogsaa senere fremhævede, da han angreb *Callisen*, thi Cancelliet tillod sig her at rette et kgl. Reskript, hvad man maa give *Martini* Ret i, at det ikke havde

1) Indlæg til Canc.'s Brevbog 1775 Nr. 439.

Myndighed til. Facultetet fordrede imidlertid for Fremtiden 30 Rdl. for Chirurgernes Examen.

Chirurgernes Examen ved Facultetet er der noget mærkeligt ved, thi det synes virkelig, at det er rigtigt, som *Callisens* Modstandere paastode, at han examinerede dem i Chirurgi eller virkelig gav sig af med at „nachexaminiren“. *Callisen* siger selv¹⁾, at han ifølge kgl. Befaling skal „examinere i Chirurgien de Candidater, som frembyde sig til medicinsk Examen; men aldrig er det faldet mig ind at tilspørge examinerede Chirurgi i de egentlige chirurgiske Operationer, hvori de forhen vare blevne examinerede, eller paa en Maade, som kunde give Formodning til den mindste Tvivl om deres chirurgiske Duelighed og Kundskab. Sædvanligen har jeg allene opholdt mig ved *Medicina legalis*, *materia chirurgica* og de indvortes Midlers Brug i udvortes Sygdomme; og naar jeg, i Henseende til en eller anden Candidat, som udmærkede sig ved Færdighed og Grundighed i sine Svar, er gaaet uden for denne Regel, saa har jeg gjort det, for at sætte hans Fortjeneste i et klarere Lys for Tilhørerne. Fortjener jeg derfor at dadles?“

Det er rigtigt, at *Callisen* havde faaet Tilladelse til at examinere de medicinske Studenter ved deres Examen, som vi have set, for derved at faa dem til at lægge sig mere efter Chirurgien, men der findes intet om, at han skulde examinere de Chirurger; der indstillede sig til den medicinske Prøve. At *Callisen* næppe har holdt sig til de Ting, han nævner, fremgaar af en Sag, som kom op i 1782, da der indenfor

¹⁾ *Callisen*: Til mine Medborgere i Anledning af Hr. Regimentsfeldskiær Martinis under 29. October 1784 udgivne trykte Brev og dets Følger. Kbh. 1785 P. 15.

Facultetet opkom Stridigheder om, i hvilke Tilfælde Professores designati skulde votere med. I en Erklæring, som *Saxtorph*, *Callisen* og *Tode* afgave 15. December 1782¹⁾, siges der nemlig: — — „Endelig have vi ogsaa bivaanet Examina medica og medico-chirurgica ved Facultetet og det ved det højkongelige Cancellis Resolution som Coexaminatores og given Characterer ligesom Ordinarii. — Ved Examina pharmaceutica har jeg, *Tode*, bestandigen været tilstede som Coexaminator, men vi, *Saxtorph* og *Callisen*, bleve vel i Begyndelsen anmodede af Ordinarii om at examinere tillige med dem; men da det siden efter, i Anledning af en medicinsk Examen, som en Chirurg tog, den vi fandt ikkuns maadelig i Medicinen, blev os tilkendegivet, at det ikke tilkom os tvende at examinere i Medicin men alene in Arte obstetricia og i Chirurgien, afholdt vi os begge strax fra Apoteker Examina for ikke at faa den samme Erindring igen. — — 1) Undertiden er en Chirurg alene bleven examineret om Formiddagen eller om Eftermiddagen; andre derimod baade Formiddag og Eftermiddag. 2) Nogle ere alene blevne examinerede i det praktiske, andre baade i det teoretiske og praktiske. 3) Nogle have faaet en Casum medicum at resolve, andre ere derfor blevne befriede. — — 6) Ved Censuren have vi ligeledes bemærket denne Anomali. Først indførtes i Protokollen Spørgsmaal og Gensvar; men da Tiden ikke længere tillod dette formedelst de mange Dele, hvori der examineres, og Examinatorum større Tal, indrettedes i dets Sted Rubrikker, og enhver examinerede i visse Discipliner og gav en Charakter under hver Rubrik.“ Der gives

1) Indlæg til Cancelliets Brevbog 1783 Nr. 702.

derefter et Skema, hvorefter der om Formiddagen examineredes i Anatomi og Physiologi, Pathologi, Therapia generalis, Theoria chirurgica og Theoria obstetricia, om Eftermiddagen i Praxis clinica, Praxis chirurgica og Praxis artis obstetriciæ. Der er jo en Mulighed for, at her kun er talt om Examen for Medicinere, men det vilde være søgt at lægge denne Mening deri, da der i Forvejen tales om begge Examinere.

Noget nærmere til Examen kender jeg ikke, men sikkert er det, at *Callisen* examinerede Chirurgerne i Chirurgi, og at dette maatte være i høj Grad stødende for Chirurgerne er ikke saa underligt, da den egentlige chirurgiske Examen var afsluttet, før Examen ved Facultetet fandt Sted.

IV.

I 1775 begyndte man at ansætte Distriktschirurger rundt omkring i Landet. Begyndelsen blev gjort med Ribe Stift, hvor der blev anbragt fem¹⁾, men da man derefter vilde oprette lignende Pladser i Aarhus, Aalborg og Viborg Stifter paa engang, stødte man paa Vanskeligheder. Cancelliet lod Amtmændene gøre Forslag til disse Embeder, men Collegium medicum gjorde Indvendinger imod, at Gagen kun var sat til 50 Rdl. aarligt for hver Distriktschirurg, og foreslog i Stedet for, at den skulde sættes til 150 Rdl., hvilket ogsaa senere blev den almindelige Lønning. Da Collegiet derefter skulde foreslaa 15 Chirurger til de ledige Pladser, viste der sig nye

1) Jydske Missiver 1775 Nr. 57 med Indlæg.

Vanskeligheder, idet Anordningen om Indfødsretten var udkommen paa Kongens Fødselsdag 28. Januar 1776. *Schack-Rathlou*, der var Statsminister, forhindrede, at der indsattes en Paragraf, der indeholdt Bestemmelser om Undtagelser fra Loven¹⁾, og dette gjorde det umuligt i Øjeblikket at besætte de foreslaaede Chirurגיעater, idet kun 8 af de 21, som Collegiet saa sig i Stand til at indstille, vare indfødte²⁾.

Dette Resultat bevirkede en Kabinetsordre, dateret Jægerspris 18. Juli 1776, til det danske Cancelli, som viser, at Ophavsmanden til den, enten det nu har været *Schack-Rathlou* eller *Guldberg*, af hvem den er paraferet, og med hvis Haand den er skreven, er bleven vred. Den lyder³⁾:

„Da vi med megen Misfornøjelse nu erfare, at der er af Landets Indfødte saare faa, som ere opdragne i Chirurגיעn, og deri have gjort en Fremgang, der gør dem skikket til Vores Tjeneste, saa at der er en stor Mangel paa duelige unge Mennesker i denne Del af Lægekunsten: Saa ville Vi, at Deres Cancelli strax skriver til Collegium medicum, at Vi herefter vil og herefter befaler, at Collegia i Chirurגיעn skulle læses paa Dansk, som Landets Sprog, det de unge bedst og ofte alene forstaa; at dette Collegium skal igennem Cancelliet inden 6 Uger ikke alene indgive en omstændelig Efterretning om, hvor mange der læse over Chirurגיעn, hvor mange Tilhørere de i de sidste Aar af Landets Børn have haft, og med hvad Flid de chirurgiske Anstalter drives; men og dets, nemlig Collegii medici, Betænkning oprigtig, og som det samme vil forsvare, hvorfor saadan Mangel paa duelige unge Chirurגיע af Landets Børn findes, og hvorledes samme kan afhjælpes, da

1) *L. Koch*: J. O. Schack-Rathlou. Historisk Tidsskr. 6 R. IV P. 92—93.

2) Indlæg til Jydske Missiver 19. November 1777 Nr. 164.

3) Rigsarkivet. Pakke Kabinetsordrer 1776.

Vi højlig forundre Os, at vi af indfødte Medici have en ønskelig Forraad, og tvertimod savne Chirurgi“.

Denne Kabinettsordre viser, at dens Forfatter ikke kendte meget til de Forhold, hvorom Ordren drejede sig, og det var endogsaa Tilfældet i den Grad, at vi for en Gangs Skyld se Collegium medicum optræde som Chirurgernes Forsvarer. Den særlige Grund dertil har vel nok været, at Collegiet følte sig fornærmet ved at blive gjort ansvarligt for de uheldige Forhold.

Collegiets Svar, der indeholder adskilligt af Interesse, er dateret 30. August 1776¹⁾ og omhandler de enkelte Spørgsmaal, der ere stillede, hvert for sig. Naar Collegiet i sin Iver for at forsvare den chirurgiske Undervisning saa meget som muligt først skal opgive Antallet paa dem, der læse over Chirurgi, overraskes man ved at se tre blive nævnte, nemlig foruden *Hennings* og *Callisen* ogsaa *Saxtorph*, hvem Collegiet ellers aldrig finder paa at betragte som andet end en Medicus!

Hennings læste i Henhold til Forordningen af 1736 tre Timer om Ugen paa tysk, „som han formoder efter de bedste Principia“. *Saxtorph* har med største Flid undervist i Jordmoderkunsten og oplært et stort Antal unge Chirurger foruden medicinske Studenter og Jordemødre. Han har hver Vinter læst et Cursus paa dansk for Begyndere, og den følgende Sommer have Tilhørerne faaet Adgang til Praxis paa Fødselsstiftelsen. De, der viste god Fremgang, fik efter hinanden 3 Maaneder ad Gangen frit Værelse i Anstalten for at assistere ved Forløsninger, og desuden benyttede han de flinkeste til Hjælp i sin egen Praxis i og uden for Byen, saa at han mente, at Fødselsvidenskabens intet Steds lærtes ordentligere og fuldstændigere end her i Landet. Endelig havde *Callisen*

¹⁾ Indl. til Sjæll. Missiver 1776 Nr. 619.

hvert Aar fuldført et Cursus over enkelte Dele af Chirurgien og de dertil hørende Operationer, og han formodede at have opfyldt en god Lærers Pligter. Han havde ligesaa gerne læst paa Dansk som paa Tysk, hvis ikke 30 af 33 Tilhørere havde anmodet ham om at læse paa Tysk.

Collegiet mener derfor, at der ikke har manglet nogen Lejlighed til at blive grundig oplært i Chirurgien, „og det paa hvilket af her brugelige Sprog, som Tilhørerne forlange“. Desuden havde *Tode* og *Callisen* oprettet et chirurgisk Selskab for at skaffe de unge Chirurger endnu mere Lejlighed til at øve sig i denne Videnskab, og de havde allerede til Nytte for Selskabet anskaffet et chirurgisk Bibliothek for 150 Rdl.

Paa Spørgsmaalet om Antallet af studerende oplyser *Hennings*, at han i det sidste Aar har haft mellem 20 og 30 Tilhørere, hvoraf de to Tredjedele vare Danske eller Holstenere, Resten Tyskere. *Saxtorph* har mellem 34 Tilhørere haft 11 indfødte og 7 fremmede chirurgiske Studenter, medens 16 altsaa maa have været Medicinere, og endelig har *Callisen* mellem 32 stadige Tilhørere haft 27 indfødte og 5 fremmede.

Da det i Kabinetsordren var udtalt, at der var tilstrækkelig mange Medicinere men for faa Chirurger, oplyser *Kratzenstein*, at der ialt er 24 medicinske Studenter og 4 unge Læger, hvoraf en er Doctor, og de tre andre snart ville blive det, som kunne komme i Betragtning ved forefaldende Vacancer. Derimod er der efter *Todes* Oplysninger i alt 60 indfødte chirurgiske studerende, naar man medregner dem, der fare med danske Skibe. Medens Antallet af indfødte chirurgiske studerende ved Regimenterne og Søetaten er 31, findes der 5 fremmede. Derimod er Forholdet ganske anderledes ved Barberlavet i Kjøbenhavn, idet her kun 10 af 38 Svende ere indfødte, hvilket ligger i, at mange Danske lære Chirurgi uden at lære at barbere, og i at man tror, at de tyske Svende have en lettere Haand til Raseringen. Collegiet hævder, at der er et tilstrækkeligt Antal af unge indfødte Chirurger, men de fleste anse en Gage paa 150 Rdl., som Provincialchirurgerne faa, for alt for ringe, og de foretrække derfor at blive i Byen; men selvfølgelig er Antallet ikke tilstrækkeligt, naar Flaaden pludselig mobiliseres. eller naar der paa engang oprettes 15 nye Chirurgicater, og det vil det vistnok heller aldrig blive, thi saasnart Flaaden lægges

op, staa de ledige, og mange af dem komme i stor Nød og Elendighed, da de ikke faa Ventepenge. Det er derfor endogsaa heldigt, naar man kan besætte en Del af Pladserne paa Flaaden med Udlændinge, thi de forlade Landet igen efter endt Togt. Forholdet er dog blevet meget forandret, thi i 1762 vare af 73 Chirurger ved Flaaden kun 6 indfødte, men ved de senere Togter have de to Tredjedele været indfødte.

Men hvis man endnu vil finde, at Antallet af indfødte Chirurger er for lille, mener Collegiet, at det ikke vil være vanskeligt at angive Grunde, hvorfor der ikke er flere indfødte. For det første er Chirurgen en vanskelig Videnskab, og som Aarsag hertil angives den svære Terminologi i Anatomien og af Sygdommene. Den udfordrer derfor en stærk Hukommelse tilligemed et godt *judicium practicum*. Dernæst have mange Modbydelighed for Anatomien, og da der i Hovedstaden findes mange lettere Veje til at gøre Lykke, maa man undres over, at der virkelig er saa mange, der lægge sig efter Chirurgen. Forøvrigt er en saa folkerig Stad som Kjøbenhavn altid et farligt Sted for Ungdommen, saa at mange af dem, der af deres Forældre ere satte til Chirurgen, forfalde.

Dertil kommer saa endvidere, at det er vanskeligt at faa Børn i Barberlære, thi efter at Frederiks Hospital er oprettet, faar den menige Mand for billigere Køb Hjælp baade i indvortes og udvortes Tilfælde her, og Følgen deraf er bleven, at Amtsmestrene tjene meget mindre, saa at kun faa af dem kunne leve deraf, og det i Reglen kun af medicinsk Praxis, medens mange Amter staa ledige og ingen Købere kunne finde. Som Følge deraf ere Mestrene bange for at holde Svende og Drengene og ganske særlig af Byens Børn, da de meget let faa Ubehageligheder, naar Drengenes Forældre bo i Byen, og derfor forlange nogle Mestre endogsaa 100 Rdl. i Lærepenge, hvilket forhindrer mange Forældre i at sætte deres Børn i Barberlære. Desuden undse Forældre sig ofte ved at lade deres Børn i aarevis fra Morgen til Aften løbe rundt med Barberbækkenet, hvorved de ogsaa sjældent lære noget.

Antallet af chirurgiske Studenter maa ogsaa staa i Forhold til Antallet af Embeder, og naar disses Tal forøges, er det derfor ogsaa sandsynligt, at Antallet af studerende vil tiltage, naar de ikke behøve at vente længe paa Forfremmelse.

Collegiet ser sig vel i Stand til at foreslaa Midler mod den herskende Mangel paa Chirurger, men det mener, at de ville være vanskelige at gennemføre, da de ville stille Fordringer til Kongens Kasse:

1) Synes det Collegiet „ganske under Værdigheden af den nærværende Chirurgiens Forfatning som en Videnskab“, at de studerende skulle lære den paa en saa haandværksmæssig Maade navnlig ved at løbe om med Barberbækkenet. Saa længe de skulle det, maa de tidlig forlade Skolen, og lære altsaa intet af den Literatur, som dog ikke aldeles kan undværes ved denne Videnskab paa Grund af den vidtløftige Terminologi. Hvis de studerende ikke siden ved egen Flid oprette denne Mangel, ere de sjældent i Stand til at nævne et chirurgisk Tilfælde ved dets rette Navn, og de kunne derfor heller ikke søge Oplysninger om det i Bøger. Det vilde utvivlsomt være bedre, hvis Chirurgien var adskilt fra Barberingen saaledes som i Frankrig, hvor denne er overladt til Parykmagerne, men paa den anden Side maa man indrømme, at mange Chirurger i Mangel af anden Fortjeneste ernære sig ved Raseringen, og ved en saadan Adskillelse udsatte man sig for, at Udlændingene ikke vilde komme i Lære her, og skulde Flaaden saa udrustes, vilde der være Mangel paa Chirurger i alt Fald saa længe, der ikke var indfødte nok. Endvidere vilde det blive vanskeligt at holde Parykmagerne fra at praktisere, og saa vilde der være tabt mere end vundet. Da det imidlertid bliver mere og mere Brug at lægge sig efter Chirurgien uden Raseringen, er der Haab om, at velhavende Forældre ikke saa meget ville betænke sig paa at lade deres Børn lære Chirurgi, naar der er Haab om Forfremmelse.

2) Hvis der oprettes flere chirurgiske Embeder, vil dette Haab lettere kunne gaa i Opfyldelse, især hvis de indfødte Chirurger, der dimitteres efter et endt Søtogt, faa en nødtørftig Understøttelse, indtil de kunne blive forfremmede.

3) Man foreslaar, at Afgifter af visse i Vestindien alt for rigeligt aflagte Embeder udsættes til Rejsestipendier for de mest opvakte Genier.

Anledningen til dette sidste Forslag var, at Universitetet ved Reskr. af 15. Juni 1770 havde faaet Løfte om 750 Rdl. af Byfogedembedet i Christians-

sted paa St. Croix til visse Videnskabers Befordring¹⁾. Disse Penge skulde navnlig anvendes til botanisk Have og til at lønne to Prosectores anatomiae. Det viste sig imidlertid meget vanskeligt at faa Pengene, thi 10. Maj 1774 søgte *Jens Bang*, der var Prosector, Kongen om at faa sin Gage. Han siger, at han i September 1770 blev beskikket som Prosector, „hvilket vanskelige og møjsommelige Embede, der største Delen forrettes om Vinteren i Frost og Kuld“, han har forestaaet i 3 Aar uden at have haft den i Reskriptet omtalte Hjælper, eller nydt det ringeste af den ham tillagte Gage paa 100 Rdl. aarlig. Da denne Gage udgjorde den væsentligste Del af hans Indtægter, har han maattet paadrage sig en betydelig Gæld, og den bliver større ved hans i denne Maaned forestaaende Promotion. Han søger derfor om at faa udbetalt de ham tilkommende 300 Rdl., og da han har forrettet Arbejde for to, desuden et Gratiale. *Rottbøll* forklarede (18. Juni 1774), at han med Patronens Tilladelse havde antaget *Bang* til Prosector med en Løn af 100 Rdl. „dog med de Vilkaar, at han maatte bie derefter, indtil samme efterhaanden fra Vestindien blev remitteret.“ Han havde imidlertid udbetalt *Bang* 50 Rdl. aarlig, nemlig 45 Rdl. som Renterne af Legato Musæi Anatomicæ og 5 Rdl. af sine egne Penge. *Bang* havde altsaa kun 150 Rdl. tilgode. Et yderligere Gratiale til ham vilde han ikke anbefale, men derimod mindede han om, at botanisk Have heller ikke kunde undvære de 150 Rdl. aarlig, som den skulde have²⁾. I Juli 1774 udbetaltes Pengene derefter³⁾, og Collegiet har formodentlig

1) Acta consistorii 1748—1772 P. 701—702 og 707—711.

2) Consist.'s Kopibog 1770—1775 Nr. 553.

3) Smstds Nr. 573 og 586 og Acta consist. 1772—1788 P. 245.

tænkt sig, at der kunde være flere Penge at faa fra Vestindien.

4) Hvis Compagniefeltskærerne fik f. Ex. 100 Rdl. i Stedet for 60 Rdl., hvad der ikke forslaar til et nødtørftigt Livsophold end sige til videre, kunde man faa flere til at gaa denne Vej, end det nu sker, „da en Laquai uden nogen Forretning staar paa bedre Vilkaar, end en Compagniefeltskær ved alt sit Arbejde.“

5) Endelig vare alle Membra collegii „undtagen formodentlig“ *Hennings* enige deri, at det vilde være heldigt, om den nuværende Examen fik en anden Form som f. Ex. Examina medica. Nu er det indrettet saaledes, at Candidaterne flere Uger i Rad ved Cadaveret forklare partes anatomie og forrette nogle opgivne Operationer, men faa kun enkelte Spørgsmaal at besvare.

Til Slutning giver Collegiet den interessante Oplysning, at *Hennings* for Fremtiden, som det er befalet, vil docere paa Dansk, men at han tillader sig at yttre den Formodning, „at det ikke bliver almindelig fordelagtig for Chirurgen, da Holstenerne, som af Kongens Undersaatter have den meste Inclination til Chirurgen og sjældent forstaa Dansk, kunde saaledes blive borte af Collegiis, da derimod faa eller ingen af Byens Børn findes, der jo forstaa det her saa brugelige tyske Sprog, hvilket eller og det franske de dog desuden maatte lære forat kunne benytte sig af chirurgiske Bøger, saa længe endnu ingen fuldstændig Chirurgi gives paa Dansk. Og et saadant Værk kan næppe haabes at finde enten Autor eller Oversætter eller Forlægger uden kgl. allern. Understøttelse.“

Hennings har ganske sikkert haft Ret i, at det danske Sprog let vilde skræmme Holstenerne bort, og at han kunde frygte derfor, kunne vi forstaa, naar vi erindre, at saa godt som alle fremragende danske Chirurger i 18. Aarhundrede vare Holstenerne. Vi behøve blot at nævne *Johannes de Buchwald*, der var født i Ditmarsken, muligvis *Simon Crüger*, om hvem man dog ikke ved, om han var født i Holsten eller i Kjøbenhavn, *Georg Heuermann*, *Hennings*, *Callisen*, *Tode*, *Kølpin* og flere andre.

Under Skrivelsen var sat Datum og *Kratzensteins* Navn, men begge Dele ere udraderede og der er tilføjet en Efterskrift om, at Collegiet havde adskilligt mere at foreslaa, hvis det maatte autoriseres dertil. Derpaa findes alles Underskrifter undtagen *Hennings's* og *Kølpins* Navne.

Denne Skrivelse har vistnok ikke behaget, hvad der ikke er saa underligt; thi der findes først en Forestilling fra Cancelliet af 19. September 1776, hvori der kun findes Henvisning til Collegiets Erklæring og intet Referat af den, men da der ikke findes nogen Paategning om, at den har været fremlagt i Geheimestatsraadet, er den rimeligvis sendt tilbage til Cancelliet, der derpaa har udarbejdet en ny Forestilling af 30. October 1776, hvori der gives et Referat af Collegiets Erklæring med Udeladelse af de ubehageligste Punkter og derpaa følgende Indstilling:

„Om ikke Collegium medicum maatte tilskrives: at indkomme med et omstændeligere og ordentligt Forslag, hvorledes Examina chirurgica for Fremtiden kunde være at indrette saaledes, at dermed ikke saa megen Tid hengik, og Candidaternes Duelighed og Indsigt tillige med Vished kunde erfares, samt ellers at bringe i Forslag, alt hvad som kan tjene til Chirurgiens Forbedring, og at Landets Børn derudi med Lyst oplæres. Hvorhos Cancelliet i Henseende til den 2. Post [3. ovenfor] skulle erindre, at over det som af Embeder i Vestindien kan afgives, og hvilket tildels slet ikke og tildels ej uden stor Vanskelighed er at erholde, har Deres Maj. allerede disponeret til adskillige Videnskaber ved Universitetet. Ligesom Collegium medicum og nærmere maatte correspondere med Generalitets Collegio angaaende Compagnifeltskæernes Løns Forbedring.“

Heller ikke denne Indstilling vandt Bifald, thi i Geheimestatsraadet 6. November 1776 faldt følgende Resolution: „Vi ville beskikke en Commission forat

overveje og allerund. foreslaa, hvad til Chirurgiens Fremme og Forbedring tjenlig maa eragtes.“

Som Følge heraf udgik 11. November 1776 atter en Kabinetsordre til det danske Cancelli skreven med *Guldbergs* Haand og underskreven af Kongen¹⁾:

„Da det ligger os meget paa Hjertet at se Chirurgien blomstre hos os og alle Hindringer ryddede af Vejen for dens fulde Opkomst og Flor, ligesom og at være forvissede om et fornødent Antal af unge duelige Chirurger til Vores egen Tjeneste og til at forsyne vore kære Undersaatter i Provinserne, hvortil Indfødsretten udtrykkelig fordrer indfødte: saa ville Vi, at til at udfinde de kraftigste og bedste Midler til dette Vort hele Øjemeds Opnaaelse en Commission med det første træder tilsammen, som Vi ville skulle bestaa af følgende: Etatsraad *Borck* i Vores danske Cancelli, Kammerraad *Engelbrecht* i Rente-Kammeret, Justitsraad *Klingberg* fra Admiralitets Departementet og Justitsraad *Outzen* fra Generalitets Departementet, ligesom og Vores Livmedicus Doctor *Aaskow*, Professorerne *Callisen* og *Saxtorff* og Hofmedicus *Gulbrand*. Disse have da paa det bedste at tage i Betænkning, ikke alene hvorledes Chirurgen kunde ophjælpes hos os, men og i Særdeleshed ved hvilke Foranstaltninger man nemmest og dog tilstrækkelig kunde af unge indfødte Chirurgi, som alene skikkede til chirurgiske Poster, opdrage og have det fornødne Antal til Vores og Landets Tjeneste. Denne Commissions Betænkning indsendes til Os igennem det danske Cancelli, som samme forestiller. Commissionen vælger selv en Secretær til at føre Protokollen, og har Ret til at indfordre fra alle Vedkommende de Oplysninger, som til Sagens Undersøgelse kan behøves. Thi haver Vores Cancelli Os dette Commissorium med det aller første til Underskrift at forelægge.“

To Dage senere, 13. November 1776, udgik Reskriptet herom fra Cancelliet.

Commissionens Medlemmer fik ikke at vide, hvad

¹⁾ Rigsarkivet. Pakke Kabinetsordrer 1776. Sjæll. Missiver 13. November 1776 Nr. 619.

der havde foranlediget dens Nedsættelse, hvilket fremgaa af en Optegnelse af et af dens Medlemmer, *Klingberg*¹⁾: „I Commissionen blev præliminariter fortalt, hvad der formodentlig havde givet Anledning til dens Nedsættelse, nemlig: at da det var bleven befalet at antage et tilstrækkeligt Antal af Provincialchirurger, som skulde være indfødte, og der ikke var fundet saa mange, som behøvedes; saa var desangaaende fra Collegium medicum indkommet Forestilling, refereret H. M. fra Danske Cancelli, som derpaa tilkendegav at ville nærmere tilkendegive sin allerhøjeste Resolution, hvorpaa Cancelliet da nogen Tid derefter blev tilsendt H. M.'s Kabinetsordre efter hvis Indhold Commissorium blev udstedt 13. Nov. 1776“.

Der blev senere anket meget over Sættelsen af denne Commission, der i og for sig ogsaa er mærkelig, thi man skulde jo have ventet, at der i en Commission, der skulde udarbejde Forslag til en Reform af den chirurgiske Undervisning, fandtes adskillige Chirurger, men med Undtagelse af *Callisen*, som Chirurgerne tilmed, da han var bleven Doctor og Professor ved Universitetet, nærede lidt Mistillid til, fandtes der slet ingen Chirurg. Valget af de ikke lægekyndige Medlemmer har aabenbart været heldigt, thi Commissionen arbejdede fortrinligt, som vi skulle se, og det er vel ikke saa vanskeligt at tænke sig Grunde til, at man valgte de fire Læger og ingen Chirurg.

¹⁾ En Pakke (i Rigsarkivet) henhørende til Sø-Krigs-Cancelli-Arkivet (gl. Nr. 128) benævnt: Adskillige Efterretninger under Lægget „Collegium og Forretningernes Fordeling“, hvori ligge flere af Depechekontorets Secretær (Chef) *Klingbergs* private Dokumenter.

At man valgte en Livlæge og en Hoflæge ind i en Commission var ganske rimeligt, begge stode Hoffet meget nær, og begge vare Medlemmer af Collegium medicum.

Urban Bruun Aaskow var født 1742, deponerede 1758 fra Herlufsholm, blev 1761 Alumnus paa Borchs Collegium. 8. og 15. Aug. 1766 tog han medicinsk Examen¹⁾, og i Oktober s. A. søgte han Consistorium om Tilladelse til „at maatte til at perfectionere sig videre i sit studio logere paa Frederiks Hospital og alligevel beholde Stipendium Collegii Medicæi“. Prof. theol. *Holm* protesterede derimod, da han ikke fandt det i Overensstemmelse med Fundatsen, men Consistorium bevilgede alligevel Ansøgningen, „da i denne kgl. Stiftelse paa Friderichs Hospital en Studiosus medicinæ unægtelig kunde have den allerbedste Lejlighed at exercere sig til større Perfection . . . dog . . . at han lige fuldt i alle andre Maader, undtagen Logement og det deraf dependerende (saasom den daglige Lovsangs Holdelse i Collegio selv) skal opfylde sine Pligter som Alumnus Collegii Borrichiani“²⁾. Skønt det udtrykkelig blev bestemt, at det skulde være „uden al consequence for andre“, var det dog en meget vigtig Tilladelse, da den senere blev given forskellige. Han blev paa Frederiks Hospital til 1769 og blev det følgende Aar Læge paa Flaaden, der gik til Algier, og samme Aar Admiralitetsmedicus. Medens han laa i Marseille, sendte han en lang Skrivelse til Collegium medicum om sanitære Forhold paa Skibene og navnlig om

¹⁾ Adresseavisen 18/8 1766.

²⁾ Acta consistorii 1748—1772 P. 467—468.

Folkenes Klæder¹⁾. 1774 blev han Doctor medicinæ og 1775 Livmedicus.

*Johan Vilhelm Gulbrand*²⁾ var født 1744 og dimitteredes 1763 fra Frederiksborg Skole. Fra 1768 var han Candidat paa Frederiks Hospital. Det siges, at han 1771 tog medicinsk Examen, men det er næppe rigtigt, det var først i December 1772, at han examineredes paa Consistorium i Overværelse af et talrigt Auditorium³⁾. Han gjorde sig bekendt ved at standse en Epidemi, som rasede i Fiskerlejerne omkring Kjøbenhavn⁴⁾. Denne Epidemi udbrød i Sommeren 1772 i Taarbæk og Skovshoved. *Rottbøll* tog derud forat undersøge Forholdene, og det bestemtes derefter, at *Gulbrand*, der endnu var Candidat paa Frederiks Hospital, skulde tage derud 3 Gange om Ugen. Collegium medicum gjorde Indberetning herom til Cancelliet (29. Juli 1772). Ved Udgangen af Oktober var Epidemien forbi, og det udtaltes af Collegiet, at *Gulbrand* havde fuldført sine Forretninger „med megen Vigilance og hel lykkeligt Udfald“, saaledes som det fremgik af hans Rapport. For hver Gang, han havde været derude, skulde han have 1 Rdl. eller i alt 42 Rdl., „men da han uforbigængelig paa disse Rejser maa have haft adskillige Udgifter til sin Forfriskning, formode vi, at han lader sig nøje med 50 Rdl.“ Desuden havde *Gulbrand* en Regning paa 9 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ β , *Rottbølls* Vogn havde kostet 2 Rdl., medens Apothekerregningen var ligesaa meget som alt det andet tilsammen,

1) Collegium medicum's Protokol.

2) Han skriver sig selv Gulbrand ikke Guldbrand.

3) Adresseavisen 23/12 1772.

4) Nekrolog i Bibl. f. Læger II 1810 P. 284—288.

over 60 Rdl.¹⁾. — 1772 blev *Gulbrand* Adjunkt hos den gamle Overmedicus *Fabricius* paa Frederiks Hospital, der tog sig i saa høj Grad af hans Undervisning, at *Tode*²⁾ omtaler *Gulbrand*, som om han var saa godt som den eneste Læge, der her i Landet havde faaet virkelig klinisk Undervisning. *Fabricius* foreslog ham til sin Efterfølger, hvad han dog ikke blev. Han fik heller ikke dengang Hofmedicatet trods *v. Bergers* Anbefaling eller Stadsphysicaten, men efter at han 1774 var bleven Doctor, udnævntes han til Hofmedicus 1776 og Livmedicus 1781³⁾.

At *Callisen* valgtes ind i Commissionen var ikke saa underligt, thi han var Chirurg, havde Løfte paa at succedere *Hennings* og havde underskrevet Collegium medicum's Erklæring. Grunden til, at man valgte *Saxtorph*, var vel den, at Collegiet, da det denne Gang havde passet i dets Kram, havde regnet ham med som Chirurg, og det var derfor ikke saa mærkeligt, at *Guldberg*, eller hvem det nu var, der havde foreslaaet Medlemmerne af Commissionen, og saa regnede ham som Chirurg.

Men hvorfor var hverken *Hennings* eller *Kølpin*, der begge vare Medlemmer af Collegiet, tagne med? Ja *Hennings*, der læste paa Tysk, og vel havde lystret Ordre til at læse paa Dansk, men som havde haft den Dristighed at kritisere denne Ordre og udtalt, at de tysktalende Holstenere, der vare hans bedste Elever, derved let vilde blive holdte borte fra Collegierne, var næppe velset, og dernæst havde hverken han

1) Collegium medicum's Protokol.

2) Sundhedstidende 2. Aarg. 1780 P. 124.

3) 19. Juli 1776 fik han Bevilling til at vies i Hjemmet og af uvedkommende Præst med *Hanne Christine* (ikke *Johanne Storm*). Sjæll. Registre 1776 Nr. 407.

eller *Kølpin* vist den Interesse for Sagen at under-
skrive Collegium medicums Erklæring.

At de egentlige Chirurger vare forbitrede over, at de ikke vare repræsenterede i Commissionen, er ikke saa mærkeligt, og at *Callisen* har mærket det, fremgaar af, at han selv siger¹⁾, at han henvendte sig til *Hennings* og *Kølpin* om Raad men uden at faa noget. *Hennings* skal have svaret, at han bedst selv maatte forstaa at handle efter Konduite²⁾, medens *Kølpin* bestemt benægtede, at *Callisen* havde været hos ham²⁾. *Callisen* paastod senere, at *Kølpin* havde løftet paa Skuldrene og smilende svaret: „da kann ich Ihnen nichts in rathen“³⁾. Dette benægtes igen fra *Kølpins* Side, idet han lader *Riegels* fortælle, at 5—6 Uger efter Commissionens Nedsættelse fortalte *Hennings* ved en Examen *Kølpin*, at *Callisen* havde været hos ham og spurgte, om han ikke ogsaa havde været hos *Kølpin*, hvad denne benægtede⁴⁾.

Hvorledes dette hænger sammen vil næppe nogensinde kunne oplyses, men hvad der er sikkert er, at *Callisen* i Commissionens første Møde, 22. November 1776, altsaa en halv Snes Dage efter Commissoriets Udstedelse, strax efter at den kgl. Ordre var oplæst, fremlagde en skriftlig Proposition af samme Dato: „at siden her handles alene om Chirurgen, og han er den eneste, som ex professo profiterer Chirurgen, om det da ikke syntes nødvendigt, at en eller flere Chirurgen maatte Commissionen indlemmes.

1) *Callisen*: Til mine Medborgere Kbh. 1785. P. 16.

2) [*Riegels*] i lærde Tidender 1785. P. 191.

3) *Callisen*: Svar efter Løfte 1785 P. 12. Tysk med Noter af *Martini*. Haderslev 1785. P. 32.

4) [*Riegels*]: Svar paa Hr. Prof. Callisens Svar efter Løfte. Kbh. 1785. P. 26.

De øvrige Commissarier holdt det betænkeligt, siden Hs. Maj. umiddelbart har befalet Commissionen, og deri tillige fastsat, hvilke Lemmer den skulde bestaa af — at gøre nogen allerund. Forestilling eller Forslag om fleres Indtagelse eller Indlemmelse i Commissionen, især da Commissorium giver Commissionen Ret til at fordre fra alle Vedkommende de Oplysninger de maatte behøve¹⁾.

Commissionen arbejdede flittigt i to Aar, i hvilken Tid der holdtes over 60 Møder, og Resultatet var da et stort Forslag, som forelagdes i Cancellicollegiet 17. December 1778²⁾. Der samledes et stort Materiale som Grundlag til dette Forslag, men desuden maatte Commissionen afgive Betænkninger over Ansøgninger, der enten direkte eller gennem Cancelliet oversendtes til den. At Commissionen fik Indflydelse paa Embedsbesættelser og Oprettelse af nye Embeder, skulde heller ikke bidrage til at stemme Chirurgerne mildere mod den.

I de første Møder blev man enig om at sende en Mængde Forespørgsler til alle dem, der kunde give Oplysninger, og at man ikke gik overfladisk til Værks, fremgaar af, at man af *Hennings* udbad sig Oplysninger om alle de Forandringer og Indretninger ved Amphitheatret, som vare skete siden Forordningen af 30. April 1736 baade med Hensyn til

1) Commissionens Forhandlingsprotokol, der indtil 1891 fandtes i Ny kgl. Samling Nr. 90 paa det store kgl. Bibl., men nu tilligemed Commissionens Forslag findes som Indlæg til Sjæll. Missiver 1776 Nr. 619. Desværre mangle alle de talrige Bilag, som Commissionen indsamlede, og som vilde have givet vidtløftige Oplysninger om alle mulige chirurgiske Forhold paa den Tid.

2) Supplique Protokol 1778. 7 B—B Nr. 1826.

Generaldirektørens Pligter, Pensionærens Antagelse og Pligter, Examens Indretning og Forelæsningsbeskaffenhed, Instrumenternes, Bandagernes og Præparaternes nærværende Tilstand og Specification med videre, samt hvad Forandringer der i de senere Tider vare foregaaede dermed til Dato. Derpaa skrev man til Collegium medicum for at udbede sig de nærmere Forslag, som Collegiet havde lovet i Slutningen af sin ovenfor refererede Skrivelse af 30. August 1776, endvidere til samtlige Stiftamtmand i Danmark og Norge med Forespørgsel om samtlige Chirurgers Antal, Gage osv., Examen osv., om de vare indfødte eller ej; dernæst til Generalitets- og Commissariatscollegiet om Antallet af militære Chirurger, deres Gager, om de vare indfødte, examinerede, om de havde indfødte og indskrevne Dreng, og hvor mange flere der vilde behøves under Krig, for saa vidt saadant lod sig bestemme. Fra Admiralitetet lovede *Klingberg*, der var ansat i Admiralitetet, *Aaskow*, der var Admiralitetsmedicus, og *Callisen*, der var Admiralitetschirurg, at skaffe Oplysninger. Man henvendte sig til Kjøbenhavns Magistrat for at faa Oplysninger gennem Oldemanden for Barberlavet om Antallet af Amtsmestre, Svende og Dreng, om hvor mange af dem der vare indfødte, samt om Magistraten kendte nogle Anordninger eller Reskripter angaaende Barberlavet foruden de trykte Lavsartikler; endvidere udbad man sig Oplysning om, hvor mange der havde Privilegium som Badere, om de holdt Svende og Dreng, samt hvor mange af dem der vare indfødte.

I det følgende Møde var der allerede Svar fra Collegium medicum, men det indeholdt kun Henvisning til den tidligere Skrivelse, og dennes Slutning,

at Collegiet havde adskilligt mere at foreslaa, synes derfor kun at have været en Pynt paa Erklæringen, med mindre Collegiet har følt sig fornærmet over, at det ikke var overdraget det, men en særlig Commission, at udarbejde Forslag.

I samme Møde besluttedes det yderligere at skrive om Oplysninger til Frederiks Hospital, Christians Plejehus, Direktionen for den almindelige Plejeanstalt, til Admiralitets- og Commissariatscollegiet, hvorfra de tre nævnte Commissionsmedlemmer altsaa formodentlig dog ikke havde kunnet skaffe Oplysninger. Endelig skrev man til Rentekammeret om Oplysninger om Amphitheatrets Indtægter, og om hvad Løn Chirurgerne omkring i Købstæderne efter disses Regnskaber havde.

Commissionen maa have haft et meget stort Materiale at raade over, og dette Materiale kontrolleredes tildels ved, at forskellige Myndigheder kom til at svare paa samme Spørgsmaal. Saaledes maa man baade gennem Stiftamtændene og Rentekammeret have faaet Oplysninger om Chirurger i Provinserne. Kjøbenhavns Magistrat oplyste f. Ex., at der paa Frederiks Hospital fandtes en Bader, hvad Hospitalet ikke havde meddelt, hvorfor der atter fra det forlangtes Oplysninger herom. Svarene indkom meget hurtigt, og af et gjorde man saa megen Stads, at man besvarede det. Det var et fra *Hennings*, dateret 24. December 1776, og Commissionen skrev da „forat takke ham for den deri givne Underretning og tillige anmode ham til Foraaret at meddele Commissionen efter sin Lejlighed den belovede men endnu manglende Specification“. Det gik dog ikke altid saa let at faa Svar fra *Hennings*, han maatte senere gentagne Gange erindres om at give flere Oplysninger.

Et af de Punkter, Commissionen maatte have sin Opmærksomhed henvendt paa, var Forholdet mellem Barberer og Badere, thi var der nogle, der gjorde Indgreb i Barberernes Rettigheder, var det og havde det altid været Baderne. Man besluttede da først at forhandle mundtligt med Barbererne og stævnedes derfor Oldemanden *Solle*¹⁾ og hans to Bisiddere *Tonning*²⁾ og *Sims*³⁾ til at møde for Commissionen. Der forelagdes dem tre Spørgsmaal: 1) Om Lavet, mod at Baderne blive indskrænkede, saa at de ingen Svende maa holde, men alene for deres egne Personer exercere de dem forundte Privilegier at bade, barbere og aarelade, alt som Privilegium lyder, saa og imod at alt Fuskeri bliver hæmmet, vil forbinde sig til at holde og oplære Drengene, paa den Maade som ved Commissionens Slutning nærmere bliver foreskrevet. Dernæst 2) om Lavet, naar en af de nuværende fire Badere afgaar, vil paatage sig at oprette en forsvarlig Badstue og

1) *Johan Christopher Solle* døde 1779 (Bevill. for hans Enke Dine Benthe Møller til at sidde i uskiftet Bo 19. Novbr. 1779. Sjæll. Reg. 1779 Nr. 719).

2) *Rasmus Andersen Tonning* gjorde Tjeneste som Stud. chir. fra $\frac{30}{6}$ — $\frac{1}{11}$ 1762 ved Hospital ambulant i Holsten (Krigsministeriets Arkiv). 1765 købte han et Barberamt i Antoni-stræde af Jørgen Severin Rohdes Arvinger (Adresseavisen $\frac{18}{10}$ 1765). Gift $\frac{19}{6}$ 1771 med Jfr. Dorothea Catharina Kiersgaard (Adresseavisen $\frac{21}{6}$ 1771). I Commissionens Møde $\frac{13}{1}$ 1777 omtaltes en Ansøgning fra ham om at blive Chirurg ved Stokhuset, men han henvistes til Hof- og Stadsretten, da det ikke vedkom Commissionen.

3) *Sims* er formentlig *Christian Caspar Siemsen*, som var Udlænding, da han sammen med andre Chirurger $\frac{2}{2}$ 1778 søgte om Indfødsret (Indlæg til Canc.'s Brevbog 1779 Nr. 758). 1780 var han i Kbh. (Ingerslev II 625). G. $\frac{3}{5}$ 1769 med Jfr. Gudriig Magdalene Wulffsberg (Adresseavisen $\frac{3}{5}$ 1769).

saaledes efterhaanden ialt fire, mod at ingen herefter faar Privilegium som Bader, og 3) om de maatte finde noget, som kunde tjene til Lavets Opkomst og deres Privilegiens Forbedring, og hvori samme foruden det allerede indgivne maatte bestaa? Barbererne lovede skriftligt Svar, og Lavet synes at være gaaet ind paa Forslaget. Ifølge *Klingbergs* Optegnelser havde Magistraten oplyst, at der i Kjøbenhavn var 18 Amter, hvoraf 5 ejedes af Enker, og at der ved dem var 43 Svende, hvoraf 14 vare indfødte, 29 fremmede. Desuden var der 5 Badstuemænd med 7 fremmede Svende.

Med det medicinske Facultet førtes en Del Forhandlinger. Man spurgte *Kratzenstein*, om han vilde være villig til at holde et offentligt Cursus over Chemi og Pharmaci, „saaledes som disse Dele i den udøvende Lægekunst nødvendig behøves“, mod at han fik 100 Rdl. aarlig som Godtgørelse for Udgifter og desuden en Repetent, der skulde gaa ham til Haande og repetere Collegiet for Tilhørerne, hvorimod man formodede, at han vilde læse gratis for de uformuende. *Kratzenstein* svarede, at han vilde gøre det „paa det troligste, saa længe hans Kræfter det tillade, og dertil foreslaar adskillige andre dertil, men Commissionen vedtog, at hans første Forslag var det tjenligste.“

Rottbøll blev spurgt, om han vilde holde offentlige Cursus 1) over Physiologi, 2) over Botanik særlig de pharmaceutiske Urter og deres Brug i Lægekunsten. Endvidere spurgte man ham, om der var nogen Gage ved Universitetet til en Prosector anatomiae samt hvor meget, og hvilke Pligter der paalaa samme Person. Man formodede ligeledes, at han vilde læse gratis for de uformuende. *Rottbølls*

Svar var bekræftende, men handlede ikke om Prosectoren, thi man besluttede atter at skrive til ham:

„ . . . Da det ikke alene, efter hvad som allerede forhen er anordnet, er Hensigten, at Medicinen og Chirurgien i sin Tid ved Universitetet skulde combineres, naar Professor *Callisen* ved Justitsraad *Henningsens* Død indtræder i Facultetet, men Commissionens Ønske i deres agtende Forestilling og formodentlig vil gaa derhen, at Studiosi medicinæ opmuntres for Eftertiden ogsaa at lægge sig efter Haandelavet i Chirurgien, hvortil Lectiones anatomicæ ere højst nødvendige: Saa vilde Commissionen i den Anledning forespørge sig hos ham, om der ikke var en vis bestandig aarlig Gage bestemt og henlagt til en Prosector ved Universitetet, og om det ikke kunde være en af hans Pligter at vejlede de unge Studenter in methodo secandi. for derved, saa vidt de kunde være der-til oplagte, at faa den fornødne Færdighed i chirurgiske Operationer.“

Efter gentagne Breve frem og tilbage oplyste *Rottbøll*, at hans Prosector havde saa meget at gøre, at man ikke kunde paalægge ham mere.

Til *Tode* skrev man, at da man vidste, at hans Forelæsninger havde været til stor Nytte, vilde man foreslaa, at han fik en Gage paa 2—300 Rdl. og en fri Repetent, naar han aarlig vilde fuldføre et Cursus over Pathologia generalis et specialis, et over Materia medica et chirurgica og et over Praxis medica; de uformuende skulde han undervise gratis.

Endelig skrev man til Facultetet: „at da det erfares, at Directeur Generalen ved Chirurgien hans Embede skal i Tiden, naar Prof. *Hennings* afgaar, ifølge en kgl. Resolution af 18. Febr. 1773 forbindes med Universitetet og derunder indlemmes, saaledes at hans Eftermand skal indtræde i det medicinske Facultet,“ vilde man spørge, om *Hennings* ikke strax

kunde indtræde i Facultetet, da Forslaget derved lettere vilde kunne gennemføres. Facultetet svarede sikkert afslaaende, men Svaret kendes ikke.

Efter at have indsamlet sit store Materiale udarbejdede Commissionen et Forslag, og dette delt i tre Aktstykker indsendtes til Cancelliet 8. December 1778. Dette betegner Aktstykkerne som a) Forslaget, b) Forestillingen og c) Designationen over de i Landet værende Chirurgi og Svende. Dette sidste Aktstykke findes allerede gengivet ovenfor P. 22. Efter *Klingbergs* Optegnelser fremlagde de fire Læger allerede i det andet Møde 6. December 1776 et Forslag, som formodentlig danner Grundlaget for det endelige.

A) I **Forslaget** meddeler Commissionen først, hvilke Oplysninger den har indsamlet. Angaaende Amphitheatret fremhæves, at det er uheldigt, 1) at der kun er en Lærer, dernæst 2) at Examen er daarligt indrettet, idet den holdes i de almindelige Forelæsningsstider, 3) at den varer for længe og 4) at Candidaterne vide, hvad de skulle examineres i. Der mangler de nyeste Instrumenter, og der mangler Bøger.

Med Hensyn til den sidste Bemærkning ser det ud, som om den Bogsamling, der fandtes 1743¹⁾, og som endnu var der ved *Thura's* Beskrivelse af Theatret 1748²⁾, senere er forsvunden; thi det siges flere Steder, at der ingen Bøger var paa Amphitheatret, og det fortælles senere, at Academiet har grundlagt

1) *Jul. Petersen*: Den danske Lægevidenskab P. 173—175.

2) *Hafnia hodierna* P. 176—186.

en Bogsamling ved Indkøb paa Auktionen efter *Hennings*¹⁾. Man maa vel nærmest tænke sig, at den ældre Bogsamling har været *Crügers* Ejendom, og at det er disse Bøger, der omtales i et Avertissement i Berlingske Tidende om Auktion efter *Crüger*.

Det fremhæves dernæst, at det er uheldigt, at Generaldirektøren ikke har Opsigt med Lærlingenes Undervisning, et Punkt som kom til at danne en vigtig Del af Commissionens Forslag, og endelig er det maaske ikke heldigt for de Danske, at Forelæserne have været holdte paa Tysk.

Angaaende Antallet af Chirurger fremhæves det, at der mangler 12 civile og 5 militære Mestre, foruden hvad der behøves til nyoprettede Embeder, og under Krigsforhold behøves yderligere i Landetaten 5 Mestre, i Søetaten 36, ialt 41. I Landetaten mangle 52 Svende, og hvis de fremmede rejse, fordi de ikke kunne blive naturaliserede, yderligere 97, ialt 149. Under Krigsforhold er der endvidere Brug for 360 Svende ved Landetaten og 90 ved Søetaten, eller ialt 450.

Grundene til denne Mangel paa Chirurger ere først og fremmest de daarlige Lønninger, og at Chirurgerne virkelig havde vanskeligt ved at komme ud af det, faar man Bevis paa ved at gennemgaa Sjællandske Registre for de følgende Aar, thi man træffer her ofte Chirurgers Navne, men næsten altid fordi de faa Bevilling til Befrielse for personlig Hæftelse af Creditorer. Dernæst fremhæves næsten ordret de samme Aarsager til, at der er saa faa

¹⁾ Phys.-oek. og med.-chir. Bibl. III 1794 P. 367.

Danske, der studere Chirugi, som Collegium medicum havde fremhævet.

Til Forbedring af Forholdene er det navnlig nødvendigt at skaffe de studerende gode Bøger, Forelæsninger uden Betaling og en anden Form for Examen. Man maa forvise sig om, at de fra Drengaaarene studere ordenligt, og give dem Lejlighed til i Hospitalerne at se og øve sig i praktisk Chirugi. De maa dernæst skaanes saa meget som muligt for Udgifter ved Examinering og Ansættelser, og der maa oprettes flere Embeder. Fuseri maa paatales hurtigt og kraftigt af Øvrigheden.

Under Krigsforhold maa Provincialchirurgerne være pligtige til at gøre Militærtjeneste, men deres Embeder maa derfor ikke fratages dem. Distrikterne i Provinserne maa ikke være for store, forat Publicum ikke skal blive ked af at betale til en Mand, som det kun vanskelig kan faa fat i.

Chirurgerne bør have saa mange Kundskaber, at de kunne behandle de almindeligste medicinske Sygdomme, og det vilde desuden ikke være af Vejen, om Physici men især Chirurgerne havde lært saa meget Veterinærvidenskab, at de kunde behandle de almindeligste, især epidemiske, Sygdomme hos Husdyrene, „saaledes som vi høre, at vore Naboer i Sverige gøre.“

Denne Bemærkning om Sverige er vistnok ikke ganske rigtig. *Hernqvist*¹⁾, der havde faaet oprettet en Veterinærskole i Skara, begyndte 1778, altsaa netop i det Aar, da Commissionen sluttede sit Arbejde, at undervise ikke Læger og Chirurger, men Eleverne paa Gymnasierne i Veterinærvidenskab. Det er formodentlig Rygterne om denne Undervisning, der har naaet Commissionen.

Der maatte ansættes flere Lærere, og der maatte stadig vides Besked med de unge Mennesker, der studerede

¹⁾ *Hjelt*: Svenska och finska medicinalverkets historia II 1892 P. 588 o. flg.

Chirurgi. Desuden ansaas det for heldigt, at der indrettedes endnu et anatomisk Theater for Lærlingene, og ganske særligt fremhævede Commissionen, at der paa Grund af Radesygen i Norge i dette Land burde ansættes Distriktschirurger ligesom i Danmark.

„Vel have vi og ønsket at kunne faa den saakaldte Rasering aldeles separeret fra Chirurgien i Kjøbenhavn saavel som i de øvrige Købstæder. hvor der er Amter, men da det vilde stride mod Deres kgl. Maj.'s Retfærdighed at betage nogen sin lovlig for Penge købte Næring, der er hans Ejendom, uden Erstatning, og om denne endog skulde have Sted, vilde det geraade til alt for stor Byrde for Deres Maj.'s Kasse, da ethvert saakaldt Barberamt, hvoraf alene ere 21 i Kjøbenhavn, har kostet Vedkommende og ikke kan anslaaes ringere end imellem 5 å 800 Rdl., foruden at alle disse Familier endda for deres Livstid vilde blive sat ud af den i Kraft af de dem meddelte Artikler lovlig erhvervede Næring for Fremtiden, hvilket tillige maatte dem godtgøres, og, om den skulde taxeres, vilde løbe til noget aneligt for hver, ej at tale om, at den Lejlighed til at oplære indfødte unge Mennesker, der ikke paa anden Maade end ved at give sig i Lære formaa at opholde sig her i Staden forat profitere af de offentlige Indretninger, vilde standses, ja den Understøttelse, som endog en Del Svende nu ved Amtet kan have i deres Studereaar, aldeles betoges dem; saa have vi holdt det alt for betænkeligt at fremkomme med noget Forslag desangaaende. Derimod tro vi, at det modbydelige, som skikkelige Folks Børn hidindtil have haft for at gaa omkring med Barberbækkenet, vil, i Fald Deres Maj. allern. approberer vores Forslag om en ny Indretning, hvorefter slige Folks Børn kan, om de saa vil, vente ikke alene ligefuldt, men langt bedre at anføres og naa fuldkommen Kyndighed og Rettigheder uden at underkastes dette ubehagelige Arbejde i Førstningen, af sig selv bortfalde, ja maaske vil endog de saakaldte Amter med Tiden desformedelst saaledes efterhaanden tabe udi deres Pris, at de af sig selv ville falde bort, men da føles Tabet ikke saa meget.“

For bestandig at have en Stab af unge Lærlinge er det bedst, at enhver Regimentschirurg og Amtsbarber forpligtes til at holde Dreng og indestaa for, at han undervises paa den foreskrevne Maade og dertil forundes for-

nøden Tid. Amtsmestrene i Kjøbenhavn have frivilligt tilbudt at holde Dreng, naar Fuskeriet alvorligt hæmmes, og ingen flere Badere faa Privilegium, „da det er just disse, der gør dem saa stor Indpas i deres Næring,“ hvorimod Amtet, efterhaanden som de nuværende Badere uddø, oprette saa mange forsvarlige Badstuer, som agtes fornødent i Kjøbenhavn. Ligeledes har Commissionen, efter at den har erfaret, at Kongen har tilstaaet ethvert Infanteriregiment en Compagnifeltskær mere end hidtil, corresponderet med Generalitets- og Commissariats-Collegiet, om det ikke kunde paalægges enhver Regimentschirurg ved alle de gevorbne Regimenter at holde en Dreng, mod at han indførtes i Eskadrons- eller Compagnifeltskærs Nummer, og at følgelig den Lønning, som er bestemt til denne Compagnifeltskær, maatte anvendes til en Drengs Underhold og Lønning. Generalitetscollegiet havde efter at have indhentet Regimenternes Erklæring intet derimod at indvende.

I Anledning af det detaillerede Forslag til en Anordning, som Commissionen fremkom med, gøres der dernæst en Del almindelige Bemærkninger:

„I dette Forslag have vi udelukket Professores medicinæ ordinarii fra at examinere. Aarsagen dertil er, at paa vor Forespørgsel til Facultetet, om de vilde examinere Studiosos chirurgiæ gratis i Medicinen, har den ene Professor forlangt Betaling derfor som forhen, hvilket vi have anset som alt for byrdefuldt for Candidaterne, da derfor plejer at betales 30 Rdl., og fra den anden have vi ikke derpaa erholdt noget Svar.“

Ved Forordningen af 1736 var der bestemt visse Afgifter af Landets Chirurger til Gengæld, fordi de studerende fik fri Undervisning, og senere vare disse Afgifter vel nedsatte¹⁾, men de vare dog endnu

¹⁾ *Jul. Petersen*: Den danske Lægevidenskab 1700—1750 P. 154 og 170—171.

trykkende. Mestrene i Kjøbenhavn skulde endnu betale ved Indtrædelsen i Amtet 50 Rdl., i Købstæderne 15 Rdl., ved en Drengs Indskrivning betalt 2 Rdl. 3 fl , ved Svendens Examen 10 Rdl. Desuden skulde hver Amtsmester i Kjøbenhavn aarlig betale 4 Rdl., Mestre udenfor Kjøbenhavn og Svende i Kjøbenhavn 1 Rdl., Svende udenfor Kjøbenhavn 2 fl . Man foreslog derfor, at Chirurger med en mindre aarlig Gage end 200 Rdl., alle Svende og Drengene bleve fri for at betale enhver Afgift. Det havde nemlig vist sig, at mange Chirurger ved deres Nedsættelse havde haft vanskeligt ved at anskaffe de nødvendige Instrumenter, hvis Værdi var over 50 Rdl., og man tænkte sig derfor for Fremtiden ikke blot ved Nedsættelsen men ogsaa senere at holde Kontrol med Instrumenterne. Dernæst skulde Chirurgerne for Fremtiden holde Dreng, hvad der tidligere havde været afhængigt af dem selv. Endelig havde Rentekammeret meddelt, at de hidtil indkomne Penge ikke havde beløbet sig til noget betydeligt. Den eneste Afgift, som Chirurger med under 200 Rdl. skulde svare, var 4 Rdl. ved Bestallingens Indløsning, medens de, der havde mere end 200 Rdl., skulde betale som hidtil, men Pengene skulde gaa til den chirurgiske Kasse.

Det indstilles dernæst:

1) At Forslaget, som vi senere skulle omtale, maa blive approberet og derefter udgaa som Anordning

2) At de Penge, som Chirurgerne hidtil have betalt, dels maa bortfalde, dels som ovenfor foreslaaet fra Nytaar 1779 tilfalde den chirurgiske Kasse.

3) Den chirurgiske Anstalt har hidtil aarlig kostet 1450 Rdl., nemlig 800 Rdl. til Generaldirektøren, 200 Rdl. til Husleje og Vedligeholdelse af Amphitheatret, 50 Rdl. til Præparater og 400 Rdl. til 4 Reservechirurger. Nu foreslaas Udgiften fordelt saaledes:

Generaldirektøren aarlig	800 Rdl.
men desuden et Tillæg, da hans Arbejde meget forøges, der, hvis Generaldirektøren ikke kan magte det forøgede Arbejde, maa anvendes til en anden, der kan hjælpe ham til indtrædende Vacance	200 —
Husleje	200 —
Et nyt Theater for Lærlingene helst med Bolig for 2 Reservechirurger mindst.	100 —
Til Præparater er hidtil givet	50 —
men da det er meget vigtigt, at de studerende præparere, og man i Forslaget har været betænkt paa at skaffe Cadavere frit, behøves der endnu til Transport af Cadaverne, til Renlighed, Instrumenter, Borde, Skabe, Klæder, Injektioner, Glas, Spiritus osv. for studiosi chirurgiæ	50 —
og for Lærlingene	50 —
Til Ildebrand og Lys ved begge Amphitheatrer	50 —
De fire Pensionærer have hidtil haft	400 —
men da deres Forretninger meget forøges, da de ogsaa skulle undervise Lærlingene, foreslaas for de to ældste yderligere 50 Rdl. til hver	100 —
for den tredje	20 —
medens den fjerde kan hjælpe sig, med hvad han har, da han faar Tilskud fra Frederiks Hospital.	
I § 17 har man foreslaaet en Prof. chirurgiæ extraord., en Prof. medicinæ extraord. og en Prof. artis obstetriciæ à 300 Rdl., mod at de skulle undervise og examinere gratis . .	900 —
Højest fornødent er et aarligt Collegium over Chemi, hvilket Professor Chemiæ vil besørge, naar han til Omkostningerne faar	100 —
Til fire Repetenter	200 —
Ved disse Repetenter opnaas ikke alene, at Undervisningen bliver fyldigere, lettere og mere almindelig, „men disse Repetenter, som forudsættes, at have gode Genier, faa endog derved Lejlighed“ til at opholde sig længere	

At overføre... 3220 Rdl.

	Overført...	3220 Rdl.
i Kjøbenhavn. Man havde haabet at kunne undvære Repetent til Professor physiologiæ, men <i>Rottbøll</i> havde erklæret, at der ikke kunde paalægges hans Prosector mere Arbejde, hvorfor der foreslaas til en Repetent til ham	50	—
dog kun til de Penge fra Vestindien, der ere bestemte til den anden Prosector, indkomme (s. ovenfor P. 115—116).		
Til det chirurgiske Selskab aarlig	50	—
	<hr/>	
Efter Forslaget altsaa aarlig...	3320	Rdl.
Tidligere...	1450	—
	<hr/>	
	Forøgelsen...	1870 Rdl.

Man havde ogsaa haft Lyst til at foreslaa Rejsestipendier, „men da man sikkert tror, at ved Forslagets Iværksættelse her skal kunne gives saa tilstrækkelig en Undervisning, at i det mindste ikkun sjældent, en eller anden kunde behøve at rejse,“ saa udbeder man sig kun Tilladelse til, at der i et givet Tilfælde maa indgives Forslag.

Det indstilles, at Pengene udbetales af Kongens Kasse „allerhelst vi ikke se uden denne Hjælp, at nogen Nytte af hele Indretningen kan udkomme,“ og desuden anmoder man om, at Lønningerne maa udbetales uden Afkortning.

De tre extraordinære Professorer, til hvem der er foreslaaet Lønning, ere vel de to Commissionsmedlemmer *Callisen* og *Saxtorph* samt *Tode*, som Commissionen havde tilbudt at skaffe Lønning. Det var jo heller ikke mere end rimeligt, at de lønnedes for deres Arbejde, og den fastsatte Lønning var vel ikke større men snarere mindre end, hvad *Callisen* fik af sine Tilhørere.

4) Til stadig at holde Tilsyn med Anstalten foreslaas, at der udnævnes en Direktion, der faar Myndighed til at

decidere og resolve, naar der indtræffer mindre væsentlige Ting, der ikke ere omtalte i Anordningen, medens den i betydeligere Sager skulde forelægge det for Kongen.

5) „Da det, i Følge min *Callisens* Bestalling er Deres Maj.'s allern. Hensigt, at naar jeg tiltræder Generaldirektør-Embedet for Chirurgen, skal jeg tillige indtræde i det medicinske Facultet, saa ville vi ønske, at denne Hensigt maatte vedblive og befales fremdeles efterkommet, da derved tvende saa nær forenede Videnskaber som Medicinen og Chirurgen til det almindelige bedste nærmere kunde forbindes, dog at det bestandig maatte blive en fast Regel: At ingen som blot Theoreticus dertil antages, men en saadan, som i Forvejen tillige ved en udbredt og lykkelig Praxis har erhvervet sig Reputation og tilstrækkelig Indsigt i den egentlige praktiske Chirurgi, hvori han tilforn har beklædt et Embede.“

Mon *Callisen* har følt sig usikker? Det ser ud til det, thi havde han ikke mærket, at Stemningen mod ham blandt Chirurgerne var mindre god, og at der vistnok allerede dengang rejstes Agitation imod ham, havde der vel næppe været Anledning til at søge Bekræftelse paa den kgl. Resolution om hans Successionsret. Men hvorledes rime denne Udtalelse af Commissionen, som der vel ikke kan være Tvivl om, at *Callisen* har bifaldet, sammen med *Callisens* Udtalelse¹⁾: „Jeg har aldrig været af den Mening, at det, ved de fleste af vore Haandlægers illiterate Forfatning kunde være fordelagtigt at forbinde den chirurgiske Lærestol med Facultetet. Jeg har dertil mange Grunde, som jeg tildels i adskillige af mine Betænkninger i Collegio medico og Facultetet, saavel som i adskillige Gange for Hr. Conferentsraad *von Berger* og andre haver yttret, og som disse Mænd kunde bevidne. Nogle af disse Grunde anføres og med megen Rigtighed af Hr. *Martini* selv. Men jeg

¹⁾ *Callisen*: Til mine Medborgere P. 13—14.

troede mig ikke berettiget til at tale paa denne Sag, saa længe andre taug, førend min Succession existerede; da først kunde det blive min Sag at andrage denne Sag paa højere Steder.“

6) For at alle Delene af Videnskaben bestandig kunde blive læste i Henhold til Forslaget, indstilles: at naar en Professor ordinarius ved Døden afgaar, skal den Professor, der rykker op i hans Plads, vedblive at læse over det samme Fag som hidtil, medens den nye extraordinarius skulde overtage den afgaaedes Fag.

7) I Anledning af at nogle Amtsmestre havde søgt om Naturalisation, henstillede Commissionen, at alle, der ved Forordningens Udstedelse vare i Embede ogsaa som Eskadrons- og Compagnifeltskærer, skulde naturaliseres, idet man mente, at det dog ikke vilde vare længe, inden Manglen paa indfødte var afhjulpen.

Man fandt det dernæst ønskeligt:

a) At der paa et bekvemt Sted i Byen blev købt og indrettet en Gaard til Bolig for Professor Chirurgiæ og nogle af Pensionærene, til et anatomisk Theater for de studerende, et andet for Lærlingene. Der maatte findes et stort Auditorium for det chirurgiske Selskab, Examinere og andre offentlige Foretagender og et Par mindre Værelser med Varme, hvori Professorerne skulde forpligtes til at holde deres Forelæsninger i Stedet for at holde dem i deres Hjem. Desuden maatte der være Værelser til Bøger, Instrumenter og anatomiske Præparater.

b) At der saavel ved Land- som Søetaten altid lønnedes en Stabschirurg, der i Krigstid er højst nødvendig og i Fredstid kunde være behjælpelig med Tilsyn, Forelæsninger osv.

Ligeledes vilde det være ønskeligt, at Overchirurgerne paa Skibene efter endt Togt, ligesom det skete ved Regimenterne, sattes paa Ventepenge, f. Ex. Halvdelen af deres Gage, til de kunde blive befordrede, og at Compagnifeltskærerne fik et Lønningstillæg.

B) **Forestillingen**, som Cancelliet benævner det, er et „allerund. Forslag til en Anordning, angaaende hvorledes i Henseende til det chirurgiske Studium

og de dermed forefaldende Examina herefter skal forholdes“.

Dette Forslag, der bestaar af ikke mindre end 58 Paragrafer, er meget detailleret. Et Udtog af det er tidligere trykt¹⁾, men man faar nærmest det Indtryk, at det er en af Commissionens Medlemmer, der efter Hukommelsen har gengivet nogle af Paragraferne, og det forekommer mig, at man deraf kun faar et meget daarligt Begreb om Commissionens Mening.

De første 7 Paragrafer handle om Reservechirurgerne. Da det er nødvendigt, at de unge Mennesker, der ville lægge sig efter Chirurgen, faa fri Undervisning, saa skulle for Fremtiden de 4 Reservechirurger eller Pensionærer, foruden deres øvrige Pligter, som Lectores chirurgiæ læse paa Dansk over alle de Dele af Chirurgen, som saadanne unge Mennesker skulle kende og gøre Rede for ved den første Tentamen, førend de erkendes som studiosi chirurgiæ. Derfor maa ingen antages til Reservechirurg, som ikke har en god Karakter til Examen chirurgico-medicum, samt ved Prøveforelæsninger har godtgjort, at han har tydelige Gaver til at lære fra sig. De af de nuværende Reservechirurger, der ikke have aflagt denne Prøve, skulle gøre det for Direktionen inden 6 Maaneder.

Hver af disse Lærere skal i Løbet af et Aar fuldende et Cursus over det Emne, som Direktionen bestemmer. Den ene skal læse over alle Anatomiens Dele, saa at de unge Lærlinge faa et almindeligt Begreb om det menneskelige Legemes Bygning og en almindelig physiologisk Kundskab samt tillige vænnes til at secere de groveste Dele paa Cadaveret. Den anden skal læse over almindelig Pathologi, Pharmacologi og Therapi. Den tredje over apparatus chirurgicos minores, lære at anlægge de almindeligst forekommende Bandager ved Luxationer, Fracturer og deslige. Den fjerde, som altid skal være Reservechirurg ved Frederiks Hospital, skal kortelig af-

¹⁾ Physisk-økonomisk og medico-chirurgisk Bibliothek for Danmark og Norge VIII Kbh. 1796 P. 105 o. fig.

handle morbos chirurgicos og vise de sædvanlige smaa Operationer, som Begynderne bør kende, saasom Aareladning, Kopsætning, Iglesætning, Clystersætning, Anbringelse af spanske Fluor og Fonteneller, samt lade Eleverne øve sig i at lægge smaa Forbindinger paa de i Hospitalet forefaldende Cadavere og paa enkelte dertil udsøgte Patienter.

Disse Lectores chirurgiæ skulle dels føre en Protokol over alle deres Tilhøreres Opholdssteder, dels i en særlig Bog ved Slutningen af hver Time notere Navnene paa dem, der have vist sig uagtsomme eller skødesløse eller ere udeblevne, og i sidste Tilfælde tillige Aarsagen dertil. Hvert Kvartal eller i det mindste hvert halve Aar skulle de udfærdige en Liste over Af- og Tilgang blandt Tilhørerne og indsende den til Generaldirektøren, der skal sammenholde den med sin Protokol.

Til Opmuntring for det forøgede Arbejde, som Pensionærerne saaledes faa, vil Kongen „ikke alene for nærværende Tid efter Omstændighederne tænke paa dem.“ — der var foreslaaet 50 Rdl. til to og 20 Rdl. til den tredje (se Pag. 137) — „men endog, naar de vise retskaffen Flid og Iver i denne deres Forretning, have Naade for dem i Tiden ved at forunde dem enten Stipendium at rejse udenlands for, eller Befordring ved vore Hospitaler, Regimenter, Divisioner, ja endog, i Fald de ere dygtige, til Professorater; hvorimod den Pensionær, som maatte findes forsømmelig, eller ikke svare til det engang om ham fattede Haab, maa vente efter Befindende fra samme sin Tjeneste at vorde aldeles udsat.“

I §§ 8 13 findes dernæst Reglerne for Lærlingenes Undervisning og øvrige Forhold: Ethvert ungt Menneske i Kjøbenhavn, som har Lyst til at lære Chirurgi, hvad enten det maatte være en saadan, som for at have noget at leve af, tager Tjeneste hos en Chirurg og med denne opretter en ordentlig Kontrakt om sin Lære, eller det maatte være et Barn af formuende Forældre, som ikke vil gaa i andres Tjeneste, skal, saasnart han begynder at studere Chirurgi, melde det til Generaldirektøren, og forsaavidt han kommer i Lære hos Amtsmestrene tillige hos Oldermænd. Den, der tager en saadan Lærling i Lære, skal under 1 Rdl.'s Mulkt til den chirurgiske Kasse anmelde det til Generaldirektøren, idet han opgiver Personens Navn, Alder, og at han har Indfødsret, endvidere Opholds-

sted og Antallet af Læreaar, hvis noget derom er besluttet. Generaldirektøren skal gratis indføre det i sin Protokol, medens Oldermændene for dem, der indskrives i Amtet, som hidtil skal have 2 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$, forsaavidt de ikke ere aldeles uformuende. Enhver Dreng, der kommer i Lære, skal være konfirmeret, og Læretiden beregnes til 3—4 Aar. Paa samme Maade forholdes ogsaa med Lærlingene udenfor Kjøbenhavn. Førend en Lærling antages, skal han ved Attest fra Skolelærer, Præst eller anden paalidelig Embedsmand bevise ikke alene, at der intet er at udsætte paa hans Forhold og Opførsel, men ogsaa at han kan saa meget Latin, at han nogenlunde kan forstaa en latinsk Forfatter.

Enhver, der antager en Lærling, skal behandle ham paa en retskaffen og kristelig Maade, have nøje Opsigt med hans Sæder, selv undervise ham samt give ham Tid til at høre de offentlige Forelæsnings.

Forat man kan sikre sig, at Lærlingene faa behørig Undervisning, skal enhver af dem, der studere i Kjøbenhavn, hvert halve Aar underkaste sig en offentlig Prøve, ledet af Generaldirektøren og i Overværelse af Direktionen. Navnene paa dem, der herved vise størst Flid og Fremgang, skulle „indføres i en dertil alene brugende saakaldt *Flittigheds Protokol*“. Ved Aarets Udgang skulle de flinkeste, naar de have godt Vidnesbyrd af Lectores, opmuntres med en nyttig Bog eller Instrument. — De udueliges Forhold skulle nærmere undersøges; viser det sig, at Lærlingen har været doven, skal han først alvorlig tiltales 2 à 3 Gange, men hvis det ikke hjælper, skal han „rent udslettes af den chirurgiske Skole“. Ligger Skylden hos den, hos hvem Drengen er i Lære, skal denne offentlig irettesættes eller efter Omstændighederne mulktres.

Naar disse Lærlinge ere tilstrækkelig forberedte og ere fyldte deres 17. Aar, maa de underkaste sig den første Tentamen og aflægge Prøve paa, at de ere i Besiddelse af „de første Grunde i den Videnskab og de almindeligste Haandforretninger, som af en studiosus chirurgiæ kan forlanges.“

Denne Tentamen skal holdes ved Paaske og Mikkelsdag paa Dansk, gratis og offentlig indtil videre paa Amphitheatret for Generaldirektøren, Direktionen og, forsaavidt Lærlingen har været i Lære hos en Amtsmester, for Oldermændene. Der skal examineres først i Theori, idet der skal stilles Spørgsmaal til Examinanden, og derefter skal

han vise sit Haandelag til Sectioner og de smaa Operationer.

Naar Lærlingen har bestaaet denne Tentamen eller, forsaavidt han er examineret i Provinserne af Physicus og en Chirurg efter de fra Amphitheatrets Examinator opgivne Spørgsmaal, og Besvarelsen af dem efter at være indsendt til Theatret er anset for tilstrækkelig god, indskrives han af Generaldirektøren som studiosus chirurgiæ i en dertil indrettet Protokol. Har han været indskreven i Amtets Protokol, betaler han for at udskrives deraf til Oldermændene 10 Rdl., hvorimod han faar en Attest paa 1 Rdl. stemplet Pergament, men er han meget fattig, betaler han kun for Stemplet og Skriveløn. Har han ikke været indskreven i Amtet, betaler han 10 Rdl. til den chirurgiske Kasse og desuden 1 Rdl. for stemplet Papir. Attesten underskrives i begge Tilfælde af alle dem, for hvem Tentamen er afholdt. Skulde en af de sidst nævnte Studenter ønske senere at indtræde i Amtet, kan han gøre det mod at betale 10 Rdl. til Lavet.

„Dette Examensbevis giver studiosus chirurgiæ Tilladelse til at besøge de medicinske og chirurgiske Professorers Forelæsninger, at være tilstede i Hospitalerne ved Patienternes Forbinding, betydeligere Operationer og Kure, at tjene andre examinerede Læger og Chirurger, „men dog aldeles ikke uden under disses Opsyn og Ansvar alene foretage eller øve nogen chirurgisk Operation og ingenlunde paa egen Haand eller Regning befatte sig enten med Chirurgen eller Medicinen; thi hvis saa sker, anses og straffes han som andre Fuskere.“

„Da nu slige studiosi chirurgiæ, naar de i Tiden skulde komme til at tjene i Armeen, Flaaden eller i Provinserne, faa lige saa vel med indvortes som med udvortes Sygdomme at bestille, og det i den Henseende er hel angelegen, at de i begge disse Dele af Lægekunsten kunne være underviste og naa den behørig Færdighed; men vi derhos ere komne i Erfaring om, at der hidindtil ikke er læst aarlig over alle de Dele udi Medicinen og Chirurgen, som herefter ville være nødvendige for en studiosus chirurgiæ at gøre sig bekendt, og at det, naar endog herefter derover skulde læses paa den Maade som hidindtil, vilde medtage en Tid af 5 à 7 Aar, hvilket vilde vare for længe og falde for kostbart for en fattig studiosus chirurgiæ at opholde sig efter i Kjøbenhavn

Saa ville vi allern. at der i alle Delene af Medicinen

og Chirurgien skal af Professorer holdes offentlige Forelæsninger, saaledes at et helt Cursus aarlig kan blive fuldendt i de mest betydelige Dele af Lægevidenskaben, hvorved 3 à 4 Aar omtrent formodes at kunne være nok for dem til at erlange den fornødne Kundskab, men da dette vilde blive umuligt for de tvende Professorer medicinæ ord. i Facultetet og for den eneste Generaldirektør i Chirurgien at kunne i saa kort Tid overkomme at lære til Ende saa mange betydelige Dele, som denne Videnskab bestaar af; Saa ville vi allern. at, foruden disse, som det efter Embeds Medfør paaligger at holde Lectioner, saavel Professorer extraordinarii, der for nærværende Tid ingen Løn have af Universitetet og ikke heller ere just forpligtede til at holde offentlige Forelæsninger, som og andre, hvilke dertil nærmere maatte vorde udsete, skulle herefter, imod et vist Honorarium, som dem derfor skal blive tilstaaet, endnu læse over de saa højt nødvendige Dele i Medicinen og Chirurgien, som ellers vilde blive uafhandlede, eller i det mindste ikke kunde ventes bestandig i Fremtiden at blive aarlig foretagne“.

„Paa Grund deraf, skulle de tvende Professorer ordinarii Facultatis medicæ aarlig, ligesom de forhen pleje, læse offentlig et Cursum over Physica, Chemien og Pharmacien, saaledes som disse Dele i den udøvende Lægekunst nødvendig behøves, saa og et Collegium over Botaniken, hvori fornemmelig maa vises Maaden at kende pharmaceutiske Urter paa og deres Brug i Lægekunsten, samt endelig ogsaa et Collegium over Physiologien. Dernæst skal en af Profess. extraord. læse aarlig et Cursum over Pathologiam generalem og specialem, et over Materiam medicam & chirurgicam, og et over Praxin medicam. Ligeledes skal Generaldirektøren for Chirurgien tilligemed nuværende Professor chirurgiæ designatus inddele Anatomien og Chirurgien saaledes imellem sig, at et complet Cursus over alle Anatomiens og Chirurgiens Dele, hvortil ogsaa Medicina forensis skal regnes, udi et Aar kan absolveres, og de chirurgiske Operationer paa Cadavere anvises, i hvilke sidste studiosi chirurgiæ under Professorernes Opsigt maa selv øve sig paa Cadavere og samme eftergøre. Fremdeles skal Professor artis obstetriciæ aarlig fuldende et Cursum over den theoretiske og praktiske Del af Fødselsvidenskaben og over Fruentimmer- og Børne-Sygdomme.“

Disse Forelæsninger skulle holdes gratis efter en bestemt Autor, kun fremmede skulle betale. Prof. chemiæ skal have et aarligt Tillæg til Bestridelse af Omkostningerne, og Generaldirektøren en højere Gage, da hans Arbejde bliver større.

Efter denne Plan vilde der altsaa i Stedet for en Lærer blive 6, men selv med dette Antal er det ikke let at forstaa, at der hvert Aar skulde kunne læses over hele Videnskaben. Det har formodentlig ogsaa forekommet Commissionen lidt tvivlsomt, at dette kunde naas, thi Lærerkrafterne indskrænkedes ikke til de 6 Professorer, men man foreslog tillige ansat nogle Hjælpelærere:

„For endvidere at have andre delige Mænd i de specielle Dele af Chirurgen og den dertil hørende Del af Medicinen, som endog kunde blive i Stand til værdelig at succedere deres Lærere, ville Vi, at enhver af disse foromtalte Professorer skulle have deres Repetitores, som alene i Forfalds Tilfælde af Sygdom eller andre højst vigtige Aarsager, kunne læse og repetere deres Forelæsninger for Tilhørerne for at indskærpe dem desto oftere Videnskaben og gøre sig selv øvede i at docere. Disse skulle stedse under Forelæsningerne være til Stede ved Professorernes Collegier og daglig ved Collegiernes Slutning optegne i en dertil indrettet Bog, hvo af Tilhørerne den Dag havde været borte, samt siden repetere de holdte Forelæsninger paa visse Dage om Ugen, altsammen gratis; men skulde nogen ellers forlange anden privat Undervisning af dem, maa de derfor nyde en billig Betaling.“

Enhver Professor foreslaar til Repetent „3 delige Subjecta“ og Direktionen vælger da en af dem, dog maa ingen foreslaas eller antages, undtagen dem, „som have god Genie og Drift til deres Videnskab og ere begavede med et godt Foredrag samt forud givet Prøve paa, at de ere skikkede til at docere;“ de, der have taget den afsluttende Examen, skulle foretrækkes. Prof. chemiæ, Prof. physiologiæ, Prof. medicinæ praxeos, Professores anatomie et chirurgie og Prof. artis obstetricie skulle have en Repetent, men da der kun er forlangt Løn til 5 (se ovenfor P. 137—138), maa en af dem formodentlig være Repetent

for to Profesorer. Ingen maa være Repetent i mere end 3 Aar, kun i ganske særlige Tilfælde kan der gives en kortvarig Forlængelse efter Indstilling til Kongen.

Ingen studiosus chirurgiæ maa antages til Underchirurg ved Divisioner, Regimenter eller til Skibschirurg paa „vore eller de for vore octroyerede Compagniers Regning farende Skibe“, førend han har underkastet sig anden chirurgiske Tentamen. Til denne Tentamen fordres hele Anatomien, Physiologien. Pathologia generalis og specialis, Therapia interna (i alt Fald saa meget, som angaar acute og meget hurtig dødeligt endende Sygdomme som f. Ex. Apoplexi), Materia medica og chirurgica, pharmaceutisk Chemi, Pathologia semeiotica og Therapia chirurgica og endelig den theoretiske Del af Fødselsvidenskaben.

Denne Tentamen skal holdes saa ofte, det er nødvendigt, som Regel dog kun, naar der er 3—4 Candidater, den skal holdes paa Dansk, offentlig og gratis skiftevis af en af Professores chirurgiæ og en af Professores medicinæ extraordinarii i Overværelse af Direktionen og en Regiments- eller Divisionschirurg, som skiftevis tilsiges. Der skal især tages Hensyn til det praktiske ved Bestemmelsen af Karakteren. Attesten udfærdiges paa slet Papir.

Ingen kan faa de egentlige chirurgiske Embeder uden at have taget Examen chirurgico-medicum, hvortil fordres alt, hvad der er nødvendigt til de to Tentamina, foruden at der skal gøres Operationer og Dissectioner, de vigtigste Lægemidler skulle kendes, og der skal have Attest for, at Candidaten har hørt Forelæsninger over Fysik og Veterinærvidenskab. Han skal examineres i almindelig og speciel Pathologi, men især skulle hans Kundskaber i Behandlingen af de vigtigste Sygdomme undersøges, han skal examineres „i den hele især den udøvende Fødselshjælp og alt dithen hørende“ og i Medicina forensis. Altsammen skal være efter Professorernes Forelæsninger eller for de udenbys efter de bestemte Bøger. Prøven maa ikke vare i mere end 3 Dage, og den medicinske Tentamen, som derefter skal holdes, „som sædvanlig“ kun en Dag. Examen skal holdes, saa ofte nogen melder sig til den, [saa den væsentligste Anke, som stadig fremkommer mod Theatret, at der altid var Examen. vilde ikke blive hævet — tværtimod.] Examen skulde holdes paa Dansk, og de to chirurgiske og de to extraordinære medicinske Profesorer være Examinatorer og en af Direktionen være Censor.

For Testimoniet skulde betales 3 ½ til stemplet Papir, 3 ½ for Skrivningen og 1 Rdl. til den chirurgiske Kasse. Amtschirurger skulde ogsaa have Examen.

Saasart de studerende have taget den anden Tentamen, kunne de faa Adgang til Frederiks Hospital, hvis Overchirurg forpligtes til at undervise dem, de skulde deltage i Behandlingen af de syge, udføre smaa Operationer og over nogle Patienter skrive Journaler, der skulde fremlægges ved Examen. Naar der skal gøres større Operationer, skal Overchirurgen i Forvejen ved Opslag bekendtgøre det, og dernæst skal han holde klinisk Forelæsning over Patienten og forklare, hvorledes Operationen skal udføres. „For endog baade at lette den fattige og tillige skaffe Chirurgis Øvelse at se saadanne Operationer, som sjælden forefalde, ville Vi allern. tillade, at visse fattige fra Landet, ja endog Provinserne, som maatte være beladte med særdeles betydelige og sjældent forefaldende udvortes Svagheder og Tilfælde, saasom Øjensvaghed, Stensmerte, Brok &c. maa ogsaa have Adgang til at antages frit til Kur i bemeldte Frederiks Hospital“, dog at de i Forvejen skulde forespørge om Plads. Der skal føres Protokol over de studerende og Forsømmelser skulde noteres.

Forpligtelsen til at undervise skulde ogsaa paahvile Overmedicus. „For de flittige og lærvillige maa han ved de syges Seng tydelig forklare Sygdommens Tilfælde, Aarsager og Maaden at afhjælpe Sygdommen paa, efter eget Godtbefindende maa han ligeledes for de dueligste iblandt bemeldte studerende udsøge sig nogle Patienter af dem, som ligge uden Betaling i Hospitalet, og lade samme indlægge i en sær dertil indrettet Stue. for derefter at lade slige studiosi under hans Tilsyn og Raadførsel behandle dem, alt paa det at studiosi kan faa Øvelse i at behandle de indvortes Sygdomme. og Medicus faa Lejlighed til at kende sine Tilhøreres Fremgang og desto bedre attestere deres Duelighed, naar de i Tiden ville underkaste sig Examen.“

Paa samme Maade skal Professor artis obstetriciæ sørge for studiosi chirurgiæ og, „for saa vidt Accouchements Husets Indretning og Jordemødrenes Øvelser tillade det, lade en eller to studiosi chirurgiæ tage efter deres Tur visse Dage, Uger eller Maaneder ad Gangen til at øve sig ved de uden Betaling liggende Barselkvinder in

praxi obstetricia og nøjagtig beskrive dem Fødselens Forhold og Beskaffenhed.“

Forat saa mange som muligt kunne faa Lejlighed til Praxis og Hjælp til Studeringerne, „ville Vi allern, at saa vel Reservechirurger som Underchirurger i samme Hospital maa herefter ikke antages til at forblive der længere end i 3 Aar, men at Reservechirurgen derimod maa være berettiget til, og skal tilholdes vexelvis med den foresatte Hospitalschirurg at gøre under Hospitalsdirektionens Tilsyn de store Operationer, som i den Tid kunde forefalde i Hospitalet; og som det i de Tilfælde, hvor nogle af vore Regimenter maatte nu være eller blive forlagte i Provinserne uden for Kjøbenhavn, kunde være at formode, at Compagnifeltskæerne derved vilde betages Lejlighed til at frekventere Professorernes Forelæsninger ved Akademiet: Saa ville Vi derimod være betænkte paa, saavidt efter Omstændighederne ske kan, at der kunde føjes den Anstalt, i saa Fald, at en Compagnifeltskær fra hver af slige Regimenter kunde om Vinteren alene fra September Maanedes Begyndelse indtil April Maanedes Slutning tillades at rejse til Kjøbenhavn og i tvende Vintre efter hinanden saaledes der forblive, samt imidlertid lige fuldt nyde den dem ved Regimenterne tillagte Gage, for saaledes at kunne fortsætte deres Studeringer og tage de betalede Examina paa det at Regimenterne altid kunde være forsynede med duelige og vel oplærte Chirurger.“

De studerende skulde ikke alene have Adgang til Frederiks Hospital men ogsaa til de andre Hospitaler i Kjøbenhavn og til Christians Plejehus, og der var saaledes virkelig tænkt paa, at der kunde blive Adgang til rigelig klinisk Undervisning.

Det foreslaas derpaa, at det chirurgiske Selskab skal nyde Understøttelse, og at der skal oprettes Rejsestipendier for Chirurger, der have afsluttet deres Examiner og i nogen Tid været Reservechirurger „og ved deres Genie og Haandelag besynderlig udmærket sig“, og som foruden Latin forstaa de andre fornødne Sprog. Ingen maa have Stipendiet i mere end 3 højst 4 Aar, og naar han kommer hjem, skal han, om forlanges, aarlig holde et Cursus over

en eller anden Del af Chirurgien. Forlader han senere Lægekunsten, skal han tilbagebetale Stipendiet.

For Fremtiden skal det være Direktionen for *Theatrum anatomico-chirurgicum*, der skal indstille til alle chirurgiske Embeder, og som Regel skal en, der har haft et mindre Embede, forfremmes til et bedre, medens kun undtagelsesvis en ung Chirurg kan faa et større Embede. Chirurgerne skulle dernæst alle i paakommende Tilfælde være pligtige til at gøre Tjeneste ved Hæren eller Flaaden.

Det bestemmes dernæst, at de tre anatomiske Theatre skulle skiftes til at faa Cadavere, og forat der kan blive tilstrækkelig mange, skal det ikke tillades Familien senere at faa Liget udleveret mod at betale Begravelsen, naar den ikke tillige vil betale 4 Rdl. til den chirurgiske Kasse.

De chirurgiske studerende skulle have samme Adgang til Universitetsbibliotheket som andre Studenter, og skulde de ved en særlig Lejlighed blive hvervede til militær Tjeneste, „maa de igen derfra reklameres, naar deres foresatte Lærere eller Generaldirektøren derom gør Paatale, alt paa samme Maade, som i Almindelighed med andre studiosis forholdes.“

„Ingen, som ikkun har Examen *chirurgico-medicum*, maa enten i Kjøbenhavn eller andet Steds i Vore Riger nedsætte sig og øve *Praxin medicam internam*, med mindre han maatte være ordentlig beskikket Distriktschirurg, eller være i et saadant Embede af Os beskikket, som dertil berettiger ham, eller og haver *Licentiam medicam*. Handler nogen herimod anses og straffes han som Fuser.“

„De beskikkede Distriktschirurger i Provinserne skal og maa betjene og lade sig consulere baade ind- og udvortes af enhver der paa Landet og i deres Distrikt, som forlange deres Tjeneste, saa og være pligtige til at undervise Jordemødrene sammesteds naar, hvor og saavidt det kan ske. De skal uden Betaling, dog Medicamenterne undtagne, betjene alle Hospitalslemmer og dem, som nyde Almisse af nogen Fattigkasse i deres Distrikt“, dog skulle de have fri Befordring. Ligeledes skulle de mod fri Befordring og 1 Rdl. dgl. foretage alle de Obductions Forretninger, som forefalde i deres Distrikt, og som forlanges af Amtmændene paa Landet og af Magistraten eller Byfogden i Købstæderne, derimod faa de intet „for Forretningens Udstedelse“. De skulle møde ved de militære Sessioner for at undersøge det Mandskab, der siges „at

have nogen Legemssvaghed eller Bræk“, og uden Betaling give en skriftlig Attest derom; derfor skulle de have fri Befordring og 2 Rdl. daglig af vedkommende Regiment, men derimod er det dem strængt forbudt at modtage nogen Gave. „Og da dennem er tillagt en vis aarlig Løn, bør de nøjes med en taalelig Betaling for deres Curer, f. Ex. for en chirurgisk Cur saasom Benbrud eller anden betydelig Blessure iblandt Almuen, som kan vare 4 à 6 Uger, ej forlange, i det højeste mere end 6 Rdl. og derefter i Forhold til længere Tid, men tillige se paa Folkes Trang og Tilstand; endelig skal de og saa mange som ikke have Licentiatgraden til Provincialmedicus i Stiftet ved hvert Aars Udgang i Almindelighed indsende Rapporter om de forefaldende Sygdomme og ellers i Særdeleshed i alle epidemiske og andre farlige Sygdomme flittig correspondere med ham, afgive Relationer om Sygdommens befindende Beskaffenhed, og hvad de derimod foreskrive, samt videre af ham lade sig raade og vejlede;“ disse Rapporter indsendes af Provincialmedicus til Collegium medicum og derfra videre til Direktionen for Theatret, der af dem bedst kan bedømme, om Chirurgen egner sig til Forfremmelse. Har Distriktschirurgen Licentiatgraden, kan han indsende Rapporten direkte til Collegium medicum. Udeblive Rapporterne over et Fjerdingsaar, straffes Chirurgen med en Bøde af 2 Rdl. til den chirurgiske Kasse. Ingen Distriktschirurg maa være en Nat udenfor sit Distrikt uden nærmeste Øvrigheds Tilladelse, og han maa ikke forlade sit Hus uden at efterlade Besked om, hvor han er at finde.

Den, som har lagt sig efter Veterinærvidenskab, vil under lige Omstændigheder være at foretrække til Embeder frem for en, der ikke kan fremlægge Attest herfor.

Der træffes dernæst en Mængde Bestemmelser, der sigte til, at Generaldirektøren altid kan vide Besked med Antallet af samtlige Chirurger og studerende i Landet; med Hensyn til Kvaksalveri, hvorfor Bøderne dels skulle tilfalde Anmelderen dels den chirurgiske Kasse; Chirurgernes Betaling til samme Kasse, naar de have over 200 Rdl. Gage; Foranstaltninger til at holde Opsyn med deres Instrumenter; om Lærlinges Antagelse; om Bødernes Afskaffelse osv.

Den chirurgiske Kasses Indtægter skulle iflg. § 57 anvendes: „a) til at anskaffe de fornødne og især alle ny

opfindende chirurgiske og anatomiske Instrumenter; b) til Indkøb af Bøger og Instrumenter, der som Præmier til de flittigste saavel Studiosi som Elever i Chirurgien blive efter Direktionens Eragtning at uddele; c) til Hjælp for syge og trængende unge studiosi chirurgiæ, som ingen anden Understøttelse have; endelig d) skal for det aarlige Overskud efterhaanden indkøbes et medico-chirurgisk Bibliothek, til Nytte for de studerende. Og ville Vi, at samme skal være i et dertil ved Amphitheatret indrettende Værelse. Iøvrigt tillades Direktionen af denne Kasse tillige at bestride en og anden liden Udgift, som kunde anses nødvendig ved Indretningen.“

Forslaget slutter med § 58. „Endelig ville Vi at til at have Opsyn over foranførte og hvad der ellers kan tjene til Chirurgiens Opkomst skal en bestandig Direktion anordnes, hvilken Vi selv forbeholde Os allern. at ud-nævne. Denne Direktions Pligter skal i Almindelighed være

a) at paase den hele Bestyrelse af den chirurgiske Anstalt; til den Ende skal samme

b) gives aarlig Underretning af Generaldirektøren for Chirurgen om Af- og Tilgangen saavel af de unge studiosi, som til Embeder beskikkede Chirurger i begge Vore Riger.

c) Generaldirektøren skal aarlig forfatte Liste over Antallet af Chirurger i Danmark og Norge, hvilken Liste af bemeldte Direktion skal gennemses og paategnes og af samme til Vores danske Cancelli indsendes.

d) Den skal bestemme og afgøre, hvad der kan forefalde Chirurgen vedkommende, som enten ikke i foranførte Anordning er bestemt, eller af den Betydenhed, at det behøves Os allerunderdanigst at foredrages.

e) Skal den og efter bedste Skønnende udsøge og igennem vedkommende Collegier foreslaa de bedste skikkede Subjecta til de ledig vordende eller herefter oprettende chirurgiske Poster. Ligeledes bekvemteste til Professores extraordinarii, hvorved de altid skal have Hensigt paa, at det er Mænd, som have eller have haft en udbredt lykkelig Praxin i de Dele, de skal lære udi, og tillige have et godt Foredrag, hvorfor de ogsaa om muligt maa være Mænd, som have en anden praktisk Station og paa ingen Maade være uerfarne.

Reservechirurgi eller Pensionærer saavel som Under-

chirurgi, Repetentere osv., skal de ligeledes udvælge eller foreslaa. Og skal derved iagttages, at Valget sker efter den i Anordningen bestemte Prøvelse, ved Pluraliteten af Stemmer.

f) Videre skal Direktionen paase, at de anbefalede Forelæsninger aarlig holdes og fuldendes, og til den Ende bestemme Tiden til hver Forelæsning.

g) Ved Examina skal nogle af denne Direktion være pligtige at være tilstede, bedømme Candidaternes Duelighed og underskrive deres Attester. Saa skal de og af og til indfinde sig ved de offentlige Forelæsninger saavel for Eleverne som Studiosis.

h) Den af Os til den chirurgiske Anstalt bestemte Summa, som Vi allernaadigst ville beordre af Vores Kasse udbetalt kvartaliter, skal Direktionen rekvirere ved Vores Finants Collegium, og deri nævne til hvem samme bliver at udbetale.

i) Med den chirurgiske Kasse haver Direktionen Opsyn og bestemmer Anvendelsen af dens Indtægter efter foranførte § 57“.

De vigtigste Punkter i dette Forslag ere altsaa, at Lærlingene faa en mere systematisk Uddannelse, og at der lægges stor Vægt paa den kliniske Undervisning. Forat Undervisningen skal blive fyldig, forøges Lærernes Antal meget betydeligt, idet foruden Generaldirektøren begge Professores medicinæ ordinarii, Professor artis obstetriciæ og to Professores extraordinarii blive ordinære Lærere, men desuden paalægges det Reservechirurgerne at være Lærere for Lærlingene. Professorerne faa til Hjælp Repetentere, der dels skulle repetere Forelæsningerne dels have Ret til at manuducere. Commissionen har øjensynlig været paavirket af den Opfattelse, at Skoleundervisning er den bedste, thi Forslaget overlader meget lidt Frihed til den studerende. Han skal møde ved Forelæsninger og Øvelser, ellers bliver hans Navn noteret, og det vil gaa ud over ham

senere. Hvorvidt dette Princip er heldigt, er der og kan der diskuteres meget om; men saaledes som Undervisningen er ordnet efter dette Forslag, synes det mig, at den idelige Gøntagelse af Professorernes Forelæsninger ved unge Repetentere maa blive meget trættende for de godt begavede, og det eneste, der kunde have været undgaaet ved denne Ordning, Manuductionsuvæsenet, har man ikke haft i Sinde at undgaa, da det udtrykkelig tillades Repetenterne at manuducere for Betaling.

Et andet Punkt i dette Forslag, som vi maa søge at faa noget mere klaret, er Spørgsmaalet om, hvorledes Commissionen har tænkt sig Forholdet mellem Læger og Chirurger ordnet. Vi have set, at Examen chirurgico-medicum kun skulde give Embedschirurger Ret til Praxis i medicinske Sygdomme, hvilket med andre Ord vil sige, at det ikke er Examen, men Bestillingen, der giver jus practicandi. Dette Forhold synes ret absurd, og vilde sikkert have ført til mange Stridigheder, hvis det var blevet gennemført.

Men af større Betydning er det at se, hvorledes Commissionen har tænkt sig Bestyrelsen af den chirurgiske Anstalt ordnet. Dette fremgaar ikke ganske tydeligt af Forslaget, thi vel ser man deraf, at det er Meningen, 1) at den chirurgiske Anstalt skal forenes med Universitetet, ja man har endog tænkt paa at faa *Hennings* til Professor i Facultetet, 2) at Generaldirektøren bliver reduceret til at blive Lærer og Skriver, forsaavidt han skal føre en Mængde Protokoller, og endelig 3) at der skal udnævnes en Direktion, der faar samme Myndighed, som Generaldirektøren efter Forordningen af 1736 havde. For saa vidt er det klart nok, men det store Spørgsmaal er: hvem skulde være Medlemmer af denne

Direktion? Herom faar man ingen anden Oplysning, end at Kongen vil udnævne dem, og at i det mindste en af dem maa være lægekyndig, da han skal overvære Examinerne og censurere.

Da Generaldirektørens Myndighed i den Grad reduceres, skulde man tro, at *Callisen* vilde have sat sig derimod, da det dog aldrig kunde være ham behageligt, naar han blev Generaldirektør, at være saa aldeles afhængig af Direktionen, men man kunde maaske tænke sig, at hele denne Bestemmelse om Direktionen kun var møntet paa *Hennings*. Ved dennes Død skulde den chirurgiske Anstalt jo forenes med Universitetet, og det synes ikke ret forstaaeligt, hvorledes der saa bliver Plads for Direktionen, hvis denne ikke bliver Consistorium, thi dette maa dog vel have den højeste Myndighed i alle Sager, der angaa Anstalter, knyttede til Universitetet. Hvorvidt dette virkelig har været Mening, kan jeg ikke afgøre, det har ikke været mig muligt at finde nogen Udtalelse herom.

Commissionen indsendte altsaa sit Forslag til Cancelliet, der fremsendte det 31. December 1778 til Arveprins Frederik ifølge en Ordre fra ham af 4. November 1778¹⁾. Cancelliets medfølgende Forestilling, der ligeledes er dateret 31. December 1778, lyder:

. . . „Hvorved Cancelliet i Almindelighed ikke kunde have noget at erindre, da Commissionen har bestaaet af saadanne Mænd, som derudi have baade den bedste Indsigt og Erfarenhed, og har taget alle Ting i nøje Overvejelse; Dog skulde man i Henseende til Forestillingens

1) Indlæg til Cancelliets Brevbog 1779 Nr. 758.

§ 5 a, holde for bedst, at i de Tilfælde, at Provincialchirurgi paa en Tid blive udtagne til anden kgl. Tjeneste, deres Løn imidlertid dog ligefuldt blev udredet af Vedkommende efter den engang gjorte Ligning, da Almuen, naar det for en Tid havde ophørt, ikke saa let vilde finde sig i, igen at svare deres Andel, hvorimod den nærmeste Chirurgus deraf kunde tillægges noget for at besørge den fraværendes Distrikt, til hvilken Ende og ikke lettelig Nabochirurgos maatte udtages paa engang, men om Nødvendigheden udfordrede det, da interims Chirurgi i saadan Tid at udsendes. Angaaende fremmede Svendes Naturalisation, hvorom meldes i Forestillingen . . . skulde Cancelliet indstille, om det maatte overlades Direktionen efterhaanden at gøre Forestilling om de nu for Tiden herværende fremmede Svendes Naturalisation, ligesom Nødvendigheden det udkrævede, og de befandtes dueelige og at have ved Flid udmærket sig.

Endeligen skulde man formene, at det just ikke burde staa i Forordningen, at de som laa paa Hospitalet uden Betaling skulle anvises studiosis chirurgiæ, som der vilde øve sig, men at saadant kunde ankomme paa Medicus i Hospitalet. — Ligesom og det økonomiske angaaende Indtægterne og hvortil de anvendes, kunde bekvemmere indføres i et Reskript til Direktionen.

Iøvrigt indstilles, hvem Ds. Maj. befaler, at den bestandige Direktion skal bestaa af“.

Paa denne Forestilling fra Cancelliet er den kgl. Resolution skrevet: „Angaaende de til denne Indretning foreslagne Penge Udgifter af Vores Kasse tilskrives den Extraordinære Commission, efter hvis erholdte Svar denne Sag Os igen forestilles. Christiansborg i Geheime Stats Raadet 21. April 1779.“

Derpaa sendtes Sagen fra Cancelliet til den extraordinære Commission 8. Maj 1779 — og dermed forsvinder hele Forslaget saa at sige, idet jeg kun har kunnet finde meget faa Oplysninger om dets senere Skæbne.

Den extraordinære Commission var oprettet ved

en Kabinetsordre 29. October 1772¹⁾ efter *Schack-Rathlous* Initiativ²⁾. Dens Opgave var at skaffe Forbedringer i Finanserne, især fordi man maatte ruste sig i Norge, da man efter Gustav den Tredies Revolution frygtede Krig med Sverige. Commissionen bestod af Arveprinsen, og Geheimeraadere *Thott*, *Schimmelmann* og *Schack-Rathlou*. 4. Juni 1774 bestemtes det endvidere, at alle Sager, som vilde foranledige Udgifter udover Budgetterne, kun maatte forestilles Kongen gennem den extraordinære Commission. Da den chirurgiske Commission blev nedsat, fik den som omtalt Ordre til at indgive sit Forslag igennem Cancelliet, men det var ganske naturligt, at, da Forslaget fordrede betydelige Udgifter af Kongens Kasse, maatte det sendes tilbage til den extraordinære Commission. Paa den Tid, det chirurgiske Forslag kom til den, var dens Arbejdsiver aftagen, og 1782 omdannedes den, idet Arveprinsen og *Schack-Rathlou* traadte ud, og den kom til at bestaa af *Guldberg*, *Stemann* og *E. Schimmelmann*. Efter Regeringsforandringen 1784 ophævedes den 2. Juni s. A.³⁾.

Da Commissionsbetænkningen var kommen til den extraordinære Commission, synes den at være lagt hen, thi i dennes Deliberationsprotokol⁴⁾ findes Sagen aldeles ikke omtalt. Den chirurgiske Commission gjorde dog Forsøg paa at faa gjort noget for Sagen, thi 31. Januar 1780 skrev den til Cancelliet

1) *Joh. Grundtvig*: Meddelelser fra Rentekammer Arkivet 1873 —76 Nr. 91.

2) *Koch*: J. O. Schack-Rathlou. Historisk Tidsskr. 6 R IV P. 64 o. flg.

3) *Joh. Grundtvig* l. c. 1877 P. 89, 1878 P. 95.

4) Rigsarkivet.

i Anledning af en Forespørgsel fra Generalitets- og Commissariatscollegiet om de i Forslaget omtalte Lærlinge, idet der stod Compagnifeltskærerpladser ledige til dem. Man foreslog, at der gennem Cancelliet maatte udfærdiges et Interims Reskript om at skaffe saadanne Lærlinge tilveje, hvis ikke hele Forslaget blev antaget. Forat skaffe disse Lærlinge blev det foreslaaet, at Regimenterne skulde have et halvt Aar til at finde dem, og man forespurgte, om de ikke maatte henvende sig til Commissionen desangaaende, forsaavidt de ikke selv kunde finde saadanne.

Dette Forslag forelagdes i Cancellicollegiet 10. Februar 1780¹⁾ og blev herfra sendt til den extraordinære Commission²⁾. Da der stadig ikke kom Svar, bragte den chirurgiske Commission i Anledning af en ny Skrivelse fra Generalitetet Sagen i Erindring og udbad sig Cancelliets Tanker om, hvad man skulde svare Generalitetet. Cancelliet skrev da atter til den extraordinære Commission og bragte Sagen i Erindring³⁾; og samme Dag (16. September 1780) skrev det til den chirurgiske Commission, at der endnu ikke var kommet Svar fra den extraordinære Commission⁴⁾. Herpaa faldt omsider den Resolution i den extraordinære Commission, at der skulde skrives til Finanscollegiet, at det skulde undersøge Sagen nøje ved Hjælp af den i det danske Cancelli værende Correspondance, og da Forslaget fandtes nyttigt, at træffe Foranstaltning til, at der

1) Supplique Protokol 7 E Nr. 335.

2) Cancelliets Brevbog 1780 Nr. 252.

3) Cancelliets Brevbog 1780 Nr. 1449.

4) Cancelliets Brevbog 1780 Nr. 1463.

optoges Bevilling dertil paa det ordinære militære Budget¹⁾).

Endnu engang har jeg fundet noget om Forslagets Skæbne, idet Cancelliet 27. December 1783 skrev til den chirurgiske Commission om at give Betænkning over de efter Cancelliets Opfordring fra Stiftamtmandene i Aalborg og Viborg indkomne Forslag til Oprettelsen af Chirurגיעater²⁾. Den chirurgiske Commission svarede tilbage, at den dertil behøvede Forslaget tilbagesendt. Dette lyder mærkeligt nok, da Commissionen havde en Afskrift i sin Forhandlingsprotokol. Cancelliet skrev da 21. Februar 1784 til den extraordinære Commission om at faa Forslaget tilbage³⁾. Formodentlig er dette Ønske blevet opfyldt, thi Forslaget findes ikke nævnt imellem uexpederede Sager, da den extraordinære Commission blev ophævet, og det er, saavidt jeg har kunnet finde, overhovedet ikke nævnt i denne Commissions Arkiv undtagen i det ene Tilfælde, som jeg ovenfor har omtalt.

Hele den chirurgiske Commissions store Arbejde blev saaledes frugtesløst, og det maa efter det foreliggende skyldes den extraordinære Commission, at der ingen Forandringer skete foreløbig. Muligvis har det været den chirurgiske Commissions Mening ved at faa Forslaget tilbage at omarbejde det i en Form, hvorved det vilde være lettere at gennemføre, men der foreligger intet, der tyder paa, at et saadant Forsøg er gjort.

1) Pakke Ekstrakter af indgaaede Breve til den extraordinære Commission med vedføjede Resolutioner $26/9$ 1780— $3/3$ 1781 Nr. 16 (tysk).

2) Cancelliets Brevbog 1783 Nr. 2015.

3) Cancelliets Brevbog 1784 Nr. 273 b.

Omtrent samtidig med at Commissionen indsendte sit Forslag, skrev den til Cancelliet (20. November 1778¹⁾), at da det var paalagt Commissionen at komme med Forslag om, at der altid fandtes et tilstrækkeligt Antal indfødte Chirurger til Kongens Tjeneste, og det var blevet den klart, at der manglede et ikke ringe Antal, vilde man henlede Cancelliets Opmærksomhed paa, at *Hennings* paa Amphitheatret offentlig havde indbudt de unge Chirurger til at tage Tjeneste ved de krigende Armeer, og at man sagde, at nogle allerede vare gaaede ind paa Betingelserne og agtede at rejse. Det kunde ganske vist være rart, om nogle enkelte kom til Armeerne, men man henstillede, om det ikke kunde forhindres, at alt for mange droge bort.

Den Krig, der her var Tale om, var den bayerske Arvefølgekrig, der begyndte med, at Frederik den Anden af Preussen i Juli 1778 rykkede ind i Bøhmen, men som forøvrigt ikke førte til nogen Kamp, da de strax paabegyndte Underhandlinger i Maj 1779 førte til Freden i Teschen.

Hennings blev spurgt om, hvorledes det forholdt sig, og han svarede da (27. November 1778), at han ikke troede at have forset sig hverken mod Gud eller Kongen ved at have oplæst et Brev paa Amphitheatret om Chirurgers Ansættelse ved den preussiske Armé. Det hang saaledes sammen, at nogle unge udenlandske Chirurger 8 Uger tidligere vare komne til ham og havde spurgt ham, om han vilde raade dem til at rejse til den preussiske Armé, da der var kommet Brev fra en kgl. Pensionær i Berlin, at de kunde blive engagerede. *Hennings* fraraadede det,

1) Indlæg til Cancelliets Brevbog 1779 Nr. 351.

naar de ikke havde faaet Tilbud fra Generalchirurgen, men da de ikke havde nogen Ansættelse her i Landet, rejste de alligevel. Den omtalte Pensionær havde derpaa skrevet til *Hennings*, at Generalchirurg *Schmucker*, der var ved Hæren, havde givet ham Fuldmagt til at engagere Chirurger, og dette bekræftedes af en af Professorerne i Berlin. Han læste derpaa Brevet op, da han ansaa det for rigtigt, at nogle af Landets Børn bløve øvede i Militærchirurgi. „Jeg ved og meget vel, at de unge Chirurger ikke lære saa forfærdelig meget i at bruge Munden, men de kan lære meget i at bruge Hoved og Hænder“. Da der kun er faa Regimentsfeltskærere, der have tjent i Felten, mente han, at det var nyttigt, at 3–4 unge Chirurger fik Lejlighed dertil.

Collegium medicum, som det blev paalagt at drage Omsorg for, at ikke for mange rejste bort, svarede (allerede 1. December 1778), at det ikke indsaa, paa hvad Maade det skulde kunne forhindre Chirurger i at rejse bort, især naar det var fremmede. Den eneste Maade var, at der blev forment dem Rejsepas, men det vedkom ikke Collegiet. Desuden forekom det Collegiet, at det netop var nyttigt, at Chirurgerne rejste til Feltlazareetterne, og det drejede sig da væsentligst om at sørge for, at de strax kom hjem, hvis der blev Brug for dem her. Dette kunde bedst opnaas ved at give Rejsestipendium til 5–6 Compagnichirurger og 2 Regimentschirurger, og ligeledes vilde det være rigtigt, om *Winsløw*, der opholdt sig i Paris, fik Understøttelse til at rejse til Krigsskuepladsen. I en Efterskrift tilføjedes, at Frederiks Hospitals Direktion fandt det rigtigt, at *Winsløw* først fuldendte sin 3 Aars Rejse, før han rejste til Armeerne.

Sagen gik atter til den chirurgiske Commission, der nu ikke havde andet end enkelte formelle Ting at indvende, og som mente, at *Winsløw* burde rejse strax, da Krigen ellers let kunde høre op. Man tilraadede dog at spørge Generalitetscollegiet, om nogle Chirurger kunde undværes saa længe, men dette benægtede Generalitetscollegiet bestemt, ligesom det erklærede ingen Penge at have dertil. Endelig meddelte Cancelliet (27. Februar 1779) den chirurgiske Commission, hvad Generalitetscollegiet havde svaret, — og der kom ingen til at rejse. Med Hensyn til *Winsløws* Rejse overlodes det Commissionen at besørge det fornødne, men hvorledes omtales ikke, og det blev vel heller ikke til noget, da Krigen som sagt omtrent var forbi.

Med dette lille mislykkede Angreb paa *Hennings*, thi som saadant maa det vel opfattes, ville vi forlade den chirurgiske Commission, hvis Arbejde vi nu have fulgt, — det gik denne Commission, ligesom det er gaaet saa mange andre, — alt dette Arbejde var til ingen Nytte!

V.

Medens den chirurgiske Commission sad og ventede paa en Afgjørelse angaaende sit Forslag, hvis Skæbne den vel nok anede, hændte der forskellige Ting, som pludselig skaffede Chirurgerne Vind i Sejlene; og det var først og fremmest en storpolitisk Begivenhed i Danmark.

Den 14. April 1784 fandt den Hofrevolution Sted, hvorved Prins *Frederik* blev fjærnet fra Regeringen, medens den nyconfirmerede 16aarige Kron-

prins traadte i hans Sted. Det følger af sig selv, at det i Begyndelsen var Kronprinsens Omgivelser, der fik Indflydelse paa de Regeringshandling, som udførtes, og det, at Oprettelsen af chirurgisk Academi var en af de nye Reforme, der gennemførtes, skyldtes netop, at der blandt Kongens Omgivelser fandtes en Chirurg, der tilmed havde været blandt de første, der allerede fra 1781 havde søgt at bevæge Kronprinsen til at fremskynde sin Confirmation og Indtrædelse i Statsraadet.

Denne Mand, der synes at have været i stor Yndest hos Kronprinsen, og som vedblev at være det hele sit Liv, var *Johan Christian Bodendick*. Han var født 26. September 1735 i Eckernförde, hvor hans Fader var Chirurg. *Bodendick* fortæller selv i nogle efterladte Papirer, som have tilhørt *Wendt*¹⁾, der senere spillede en ikke ringe Rolle i Academiets Historie, at Faderen, der var ret velhavende, ikke brød sig stort om Praxis. Han var ganske dygtig i Latin og underviste selv Sønnen deri og holdt over, at han indtil sit 18. Aar maatte dyrke Humaniora. 1754 sendtes han i Lære til Regimentschirurg ved Livkyrasserregimentet i Slesvig *Fecht*, hos hvem han var i to Aar, i hvilken Tid han fik en „ussel“ Undervisning. Derfor sendte Faderen ham 1756 til *Heuermann*, hvis Undervisning i Anatomi han nød med stor Taknemmelighed. 1757 blev han af Regimentschirurg *Wynne*, som *Bodendick* roser, sat til en Bataillon af norske Livregiment, der laa i Kastellet, og med denne Bataillon fulgte han under Mobiliseringen i Holsten 1758 til Rendsborg, hvor han rimeligvis igen maa være kommen i Berøring med

1) Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn XXIII 1826 P. 1328—1329 Anm.

Heuermann, der paa den Tid var Hospitalsmedicus i Fockbek umiddelbart ved Rendsborg. 1760 kom han tilbage til Kjøbenhavn, men vendte allerede Aaret efter tilbage til Holsten som Regimentschirurg ved en Grenaderbataillon. „Efter dets Afskedigelse studerede jeg i to Aar, især som Prosector under den mig kære nævnte liberale Professor *Heuermann* for at præparere til hans holdende Forelæsninger.“ 1764—1773 var han Læge hos Grevinde Danneskjold-Samsøe. Ved *v. Bergers* og *Hennings's* anbefaling blev han derpaa Livchirurg hos Kronprinsen 1773. Han rejste nu til Udlandet, blev en Vinter i Berlin, et Aar i Paris, et halvt Aar i London og rejste hjem over Holland. Efter *v. Bergers* Raad studerede han særlig de sindssyges Behandling vel sagtens foranlediget af Kongens Sygdom. 1776 vendte han tilbage og forblev som Livchirurg hos Kronprinsen til han 30. Juni 1810 søgte om Afsked paa Grund af Alder.

„Ved Sindighed i sin Karakter, Redelighed i sin Adfærd, Uegennyttighed i sin Tjeneste og Nidkærhed for sine Pligter vandt han sin Fyrstes Naade og Tillid i en udmærket Grad¹⁾, og dette fandt sit Udtryk, foruden deri at han blev Etatsraad, i hans Afskedsbevilling (6. Juli 1810). Den lyder:

Paa Din under 30. f. M. allerund. indgivne Ansøgning om, i Betragtning af Din tiltagende Alder, at maatte sættes i Rolighed, ville Vi i Naade have Dig entlediget fra Din Tjeneste som Livchirurg hos Os, og til Bevis paa Vor allerhøjeste Tilfredshed med Din lange og tro Tjeneste, ville Vi derhos af særdeles Naade have Dig forundt 1200 Rdl. Schleswig-Holstensk Courant [over 3600 Rdl.

1) *Herholdts* og *Mansas* Samlinger til den danske Medicinalhistorie. Kbh. 1833 P. 130—134.

Johan Christian Bodendick.

dansk Courant] i aarlig Pension, siden Dit Ønske er for Fremtiden at tage Dit Opholdssted i Vore Hertugdømmer.

Endvidere ville Vi allern., for at fremme dette Dit Ønske, lade i Vor Kasse modtage de Dig nu tilhørende 30 Stk. kongl. vestindiske Obligationer. til Beløb ialt 7800 Rdl. D. C., med tilgodekommende $\frac{1}{2}$ Aars Renter og i sammes Sted meddele Dig consignable Bankfonds for den Sum 4400 Rdl. Species eller 5500 Sl. H. C., hvis Renter 4 Procent kunne oppebæres i Altona, saa at Du erholder deraf aarligen 220 Rdl. Sl. H. C.

Det var ikke alene Kongen, der ved denne Lejlighed viste, hvor megen Pris han satte paa ham, ogsaa chirurgisk Academi, i hvis Bestyrelse dengang *Winsløw* var den eneste tilbageværende af de egentlige Ophavsmænd til det, og i hvis Spidse nu stod den Mand, der uretfærdigt var tilsidesat ved dets Stiftelse: *Henrik Callisen*, skrev til ham:

P. M. Saa kært det har været os af Ds. Velb.'s Skrivelse af 11. d. M. at erfare, at Dem allernaadigst er forundt den attraaede Rolighed og Fritagelse for Embedsforretninger i Deres tiltagende Alder, saa smerteligt er det os: at vi herefter i vort Samfund maa savne den Mand, der ej alene med saa ufortrøden Iver har i sin Tid kraftigen medvirket til dette Academis Stiftelse, hvorved Grunden lagdes til Chirugiens Opkomst iblandt os, men ogsaa troligen og stadigen har bidraget til Stiftelsens Opretholdelse i en Række af Aar, hvorved Indretningen har frembragt de herligste Frugter. For denne uafbrudte Virksomhed fortjener Ds. Velb. upaatvivleligen enhver dansk Chirurgs, og især dette Academis største Højagtelse, Erkendtlighed og Tak, som vi herved uskrømtet bevidne dem. Deres med Taknemmelighed modtagne Portræt, der er placeret i Academiets Forsamlingssal, vil derfor være os en kær Erindring om en saa værdig og fortjent Mand; og paa det at de ved Akademiet studerende desto mere levende skulle erindre den Mand, de i fornævnte Henseende have saa meget at takke, lade Undertegnede Deres

Velbaarenheds Buste forfærdige i Gibs, for at oprejses i
Academiets Auditorio til et varende Minde.

Kjøbenhavn i det Kgl. chirurgiske Academi d.
16. Juli 1810.

Callisen. Winsløw. Schumacher. Gieseman. Tønder.

Gundeluch.

Der er saaledes ikke Tvivl om, at det væsentligst har været *Bodendick*, der har kunnet sætte Chirurgernes Ønsker igennem, og at det har været som en Slags Belønning for hans gode Tjeneste, at Kronprinsen har realiseret Planen. Nogen meget betydelig Mand har *Bodendick* næppe været, men han har næret den største Interesse for Chirurgerne og ganske særligt for sin kære Datter: det chirurgiske Academi. Det fremhæves af dem, der have kendt ham, at han var en beskeden og uegennyttig Mand¹), „en Hædersmand, der i vort chirurgiske Academis Historie bør have et uforglemmeligt Minde.“ Der er noget rørende i den gamle Mands Tak for de Beviser paa Hengivenhed, han fik ved sin Afsked. Han skrev²):

Naturen tildelte Mennesket kun et indskrænket Maal af Kræfter; dens Røst maa adlydes. Som Olding søger jeg derfor Hvile i mine Paarørendes Arme, og et roligt Gravsted. Nu da efter 37 Aars Tjeneste min Afsked blev mig allernaadigst forundt, tillagde min Konge mig en saa rundelig Pension, at jeg allerunderdanigst maatte udbede mig den forringet. Til Dem mine højtagtbare Colleger og samtlige Medlemmer af begge de Medicinalcollegier, i hvilke jeg hidindtil havde Sæde, anbefaler jeg min dyrebare Datter: Det kongelige chirurgiske Academi. Mit inderligste Ønske er, at hun stedse maa bevares i sin

1) Han skal ogsaa have haft stor Interesse for Kunst og efterlod sig 116 „herlige Kabinets Malerier“, der indlemmedes i den kgl. Malerisamling.

2) Danske Statstidender Nr. 66 $\frac{3}{8}$ 1810.

jomfrudommelige Renhed, og at den Aand, der hidindtil besjælede Dem og mig, maa fremdeles beskytte hende med Kraft og Nidkærhed til Lægekunstens Fremme og til Fædrelandets Gavn. Den hele chirurgiske Ungdom anbefaler jeg fortsat Flid og Stræbsomhed, og haaber at den aldrig vil glemme, hvor stor en kongelig Naade og Velgerning der blev den vist ved Academiets Oprettelse. Jeg tør da ogsaa vente, at Enhver i sin Stilling vil taknemmeligen anvende det ham tildelte Pund til sine Medborgeres Nytte og Chirurgiens Flor. Mine mange, under et halvt Aarhundredes Ophold her i Staden, henslumrede Venners Manes, bringer jeg her en taknemmelig Libation; og de endnu Levende til hvilke mit Hjerte er knyttet ved ligesaa hellige Baand, beder jeg undskylde, at min Følelse ikke tillader mig at tage mundtlig Afsked med Dem, og at jeg derfor skriftlig anbefaler mig i Deres Venskab og Yndest.

J. C. Bodendick,
H. K. Majestæts Liv-Chirurg.

Bodendick flyttede til Eckernförde og derfra til Rendsborg, hvor han først døde 20. Maj 1818 af Alderdomssvaghed over 82 Aar gammel. Det synes at have moret ham i sin Alderdom at lave Udkast til sin Gravskrift, idet *Wendt* meddeler et Par, og jeg er i Besiddelse af et Stykke Papir, hvorpaa *Bodendick* har skrevet et Par andre — alle meget beskedne. I de danske Statstidender skrev *Wendt* en lang latinsk Gravskrift over ham¹⁾.

Bodendicks Del i chirurgisk Academis Stiftelse vil tildels fremgaa af det følgende, men naturligvis foreligger der intet bestemt om, hvorledes han har paavirket Kronprinsen, da dette maa have været mundtligt. Den Omstændighed, at et Forslag som Chirurgernes kunde gennemføres, viser tilstrækkeligt,

¹⁾ Se *J. C. W. Wendt*: Uebersicht des Medicinalwesens d. dänischen Armee. Kph. 1826, hvor den er gengiven P. 5 Anm.

at de maa have haft særdeles gode Forbindelser ved Hoffet.

Imidlertid var der et Par andre Steder i Verden stiftet store chirurgiske Læreanstalter, der nødvendigvis maatte fremkalde de danske Chirurgers Ønske om noget lignende. Det var først og fremmest i Østerrig. Under den bayerske Arvefølgekrig 1778—1779 viste det sig, at den østerrigske Hær var meget slet forsynet med brugelige Chirurger. *Josef den Anden* ønskede at gøre noget herfor, og han oprettede da et chirurgisk Academi paa sin Livchirurg *Brambilla's* Initiativ, og 7. November 1785 var det pragtfulde Institut saa vidt færdigt, at det kunde indvies ved en Tale af *Brambilla*, der var sat i Spidsen for det.

Det er ganske tydeligt, at de danske Chirurger bleve stærkt paavirkede af de Meddelelser om det østerrigske chirurgiske Academi, som de modtog, thi endogsaa i mange Detailler fulgte de Østerrigernes Plan, og bl. a. stammer Ideen om at creere chirurgiske Doctorer, som vi forøvrigt ikke ville komme til at omtale i denne Afhandling, utvivlsomt fra det østerrigske Academi, hvor det gennemførtes paa en ret mærkelig Maade. Det er vel heller ikke urimeligt, at den østerrigske Livchirurg *Brambilla's* Exempel har virket smittende paa den danske Livchirurg *Bodendick*, hvis Virksomhed for Chirurgerne var uegennyttig, medens *Brambilla* satte sig selv i Spidsen for det østerrigske Academi, — en Stilling han ikke magtede og tilsidst maatte opgive.

Men det var ikke alene i Wien, at man fik en ny chirurgisk Læreanstalt, det var ogsaa Tilfældet i St. Petersburg. Her aabnedes en Skole 29. November 1783 fuldstændig uafhængig af Collegium medicum

og Videnskabernes Selskab. Den stod direkte under Kejserinden, der indkaldte *Mohrenheim* og flere tyske Lærere til den og lod bygge en stor Anstalt dertil. Indtil Bygningen var færdig, benyttedes tre ældre Huse. I det ene boede Lærerne, i det andet 30 Pensionærer, og i det tredje var der Hospital for 40 Patienter. Foruden de 30 Pensionærer var der 25 Volontærer¹⁾. — I det Hele var der en Bevægelse i Gang til at forbedre den chirurgiske Undervisning, og flere Steder bleve de ældre Anstalter betydeligt udvidede.

De danske Chirurger forholdt sig tavse, og man hørte intet til dem, indtil der pludselig rejste sig en Storm fra dem foranlediget ved *Todes* Virksomhed. Denne mærkelige, velbegavede men lunefulde Mand, der fra først af selv var Chirurg, men derefter blev Doctor, stiftede en stor Mængde Tidsskrifter og deriblandt sit *Medicinish-chirurgische Bibliothek*, hvori han udfoldede en stor kritisk Virksomhed. Han anmeldte heri en Mængde Skrifter saavel af Danske som af Udlændinge, men han havde en sjælden Evne til at gøre det paa en højst ubehagelig Maade, hvorved han skaffede sig mange Fjender saavel i som udenfor Landet. Han gjorde sig en Ære af at kritisere saa skarpt som muligt, ja det ser næsten ud, som om han gjorde sig al mulig Umage for at fremdrage alle svage Sider ved et Arbejde.

Denne Kritik ramte ogsaa som sagt adskillige Danske deriblandt *Hennings*, der havde skrevet en Afhandling: „Eine wahre und zuverläsige Beschreibung von den Kenntzeichen und der Cur der Entzündung des Magens und der Gedärme“ (1777),

¹⁾ *Tode*: Sundhedsblade 1785—1786 P. 26—28.

der indeholdt et skarpt Angreb paa Lægernes Maade at behandle de nævnte Sygdomme paa. Der fremkom henimod en halv Snes meget hvasse Kritiker, hvoriblandt *Todes* ikke vare af de blideste. *Martini* beskyldte *Tode* for, allerede før det udkom, at have skaffet sig enten Manuskriptet eller et Korrekturark fra Trykkeriet og derpaa i det chirurgiske Selskab at have haanet og spottet Arbejdet¹⁾. *Tode* indledede sin Kritik med følgende Udtalelse: „Ob ich gleich noch neulich erst gesehen habe, dasz weder ein Vehiculum von Höflichkeit, noch ein starker Zusatz von Weihrauch hinlänglich sind, das Kneifen oder, wie die Niedersachsen sagen, die Flauigkeit zu lindern, die eine Blöhungstreibende Critik zu erregen pflaget, und obgleich diese wahre und zuverlässige Beschreibung gar nicht in einem Tone geschrieben ist, der den vernünftigen Leser zu Gunsten des Verfassers einnehmen, oder dem strengen Kunstrichter eine Neigung zur Schonung einflößen könnte; so kann ich mich doch nicht entschlieszen, die Fehler eines Schriftstellers, in welchem ich einen von meinen Lehrern ehre, so bitter zu rügen oder in ein so lächerliches Licht zu setzen, als ich in Rücksicht auf manche andere Recension freylich zu thun verpflichtet wäre, und als wohl einige hiesige Leser erwarten möge“.

Todes Kritik i *Kritisk Journal* imødegik *Hennings* i anden Udgave af sin Bog (1781), men det viste sig nu, at *Tode* havde skiftet Mening som saa ofte, og at hans Kritik ikke havde været ganske berettiget. I det Nummer af *Ny Sundhedstidende* for 1783, der udkom 27. August 1784, kritiserede han nemlig igen

1) *Ferd. Martini*: Betrachtungen in der Lehre von den Kopfwunden V 1784 Vorrede XLVII.

Hennings som Autor, men derimod roser han ham som Læge, idet han i Anledning af anden Udgave skriver: „Hvad nu det egentlig Medicinske angaar, da er jeg for nærværende Tid af en ganske anden Mening end forhen. Thi forhen vare Autorerne og vore Kjøbenhavnske Læger imod ham; men nu ved jeg af Erfarenhed, at den Sygdom, som Forf. beskriver som en ufuldstændig Betændelse i Maven og Tarmene, virkeligen forekommer meget ofte, ja den har for et halvt Aar siden været epidemisk, ligesom den og er for nærværende Tid, og at den af ham tilraadte Kurmethode gør megen Nytte deri. Hvorvidt nu hans theoretiske Forklaring har Grund, og om det hele ikke rettere er en Rheumatismus i de indvortes Dele, vil jeg ikke paatage mig at bestemme. Nok at saadan en Forbindelse af Tilfælde er virkelig, at den ikke findes beskrevet hos andre Forfattere, at den forekommer meget ofte, og at den Henningske Behandlingsmaade er god. Bogen fortjener den flittigste Paaagtning og Hr. Justitsraaden Tak for at have gjort Lægerne bekendt med en Kurmethode, som visseligen vil redde mange Menneskers Liv. — Jeg har selv været Vidne til dens Nytte og gør mig nu en Fornøjelse af ikke alene at anvende men og at berømme den offentligen. Spørgsmaal om der ikke ere de, der føre sig den til Nytte, og tie stille med, hvem de have at takke derfor.“

Paa samme Maade, *Tode* havde angrebet *Hennings*, faldt han over *Ferdinand Martini*, en Mand, der med gode Evner forbandt en Jernflid, og som trods sin uheldige Stilling i Livet fjærnt fra Hovedstaden skrev det ene chirurgiske Værk efter det andet. *Todes* Angreb paa *Martini* kom til at spille en stor Rolle, thi denne Gang havde han angrebet en Mand, der ikke var bange for at tage Bladet fra Munden,

og det skyldtes ham, at *Tode* blev vunden for Chirurgerne, saa at han endog afgav et for Chirurgerne meget gunstigt Votum.

Ferdinand Martini var født 24. Marts 1734 i Rendsborg, hvor hans Fader var Amtschirurg. I hans sjette Aar døde Faderen, og Moderen giftede sig igen med en anden Amtschirurg, hos hvem Stedsønnen kom i Lære. 1753 sendtes han til Kjøbenhavn. 10. Oktober 1755 underkastede han sig Tentamen paa Amphitheatret og rejste efter *Crügers* Forslag med en Understøttelse af 150 Rdl. aarlig af Kongens Kasse til Preussen¹). Han kom her til at fungere som Læge ved et Lazaret, men blev syg af „ein sehr giftiges faules Fieber“, hvoraf han laa i 3 Maaneder²). 1758 udnævntes han til Underchirurg ved Felthospitalerne i Holsten³) og ansattes under *Georg Heuermann* i Fockbek. Hos denne kom *Martini* i en god Skole, og der findes i hans Skrifter talrige Vidnesbyrd om det Udbytte, han havde af denne Undervisning, idet han giver mange Sygehistorier om Patienter, som han har iagttaget under *Heuermanns* Ledelse. 6. April 1762³) udnævntes han til Regimentsfeltskær ved Husarerne, i hvilken Stilling han blev til 1764. I Februar—Marts dette Aar tog han sin chirurgiske Examen, idet han forsvarede sine: „Chirurgische Streitschriften“ (Kph. 1764). Samme Aar foreslog *Hennings* i Collegium medicum *Martini* til Chirurg i Varde, hvortil der var mange Ansøgere, idet han anbefalede ham „som

1) Theatrum anatomico-chirurgicum Arkiv.

2) *Martini*: Ein Dutzend Beobachtungen, welche das Hirn betreffen (Kph. 1768) P. 34.

3) Registratur over kgl. Ordre og Resolutioner til Landetatens Generalcommissariat.

en meget erfaren og habil Mand, hvorved han tillige interesserede sig for ham, om der kunde tilvejebringes ham et lidet fixum ved bemeldte Station igennem Collegii medici Mediation¹⁾. 7. September udnævntes han derpaa til Chirurg i Varde samt Skads, Vester, Øster og Nørre Herred. 1768 tog han Tjeneste som Chirurg hos Konferentsraad Løvenskjold, 7. September 1769 blev han Regimentsfeltskær ved det slesvigske Infanteriregiment, der vistnok var indkvarteret i Ribe. Han døde 21. Marts 1794 i Kjøbenhavn.

Ved *Martinis* Død fandtes en Nekrolog i et Tidsskrift²⁾, der i det Hele synes at bedømme ham rigtigt. Den lyder:

Den 21. Marts døde Hr. Regimentschirurg *Ferdinand Martini* i sit 60. Aar. De vigtigste af hans Skrifter ere opregnede i Worms Lexikon og i Creutzenfelds Bibliothek. Hans Værk „von Kopfbeschädigungen“, som bestaar af 6 Bind, er bleven mindre læst, end det fortjener. Unægtelig findes i samme mangan skarpsindig Undersøgelse, mangan ypperlig Ide, skønt fremsat i et næsten uforstaaeligt, særdeles trættende Sprog. Hans „Versuch und Erfahrung über die Empfindlichkeit der Sehnen“ (Kph. 1770), gjorde ham især berømt som Physiolog. Han var, som bekendt, Chirurgernes og det chirurgiske Academis ivrigste Talsmand. I denne Anledning udgav han en Mængde Stridsskrifter, som imod Doctores medicinæ røbe alt for megen Intolerance. Disse holdt han, næsten uden Undtagelse, for Chirurgernes og Chirurgiens naturlige uforsonlige Fjender. Ved dette urigtige fornærmelige Begreb om en hel Klasse af værdige Videnskabsmænd, hvilket han ved enhver Lejlighed lagde for Dagen, ved den Heflighed og de haarde nærgaaende Udtryk, med hvilke han som oftest anfaldt sine Modstandere, tildrog han sig flere Gange de bitreste Kritiker, og blev han af

1) Colleg. medicums Protokol 14/8 1764.

2) Physicalsk-oekonomisk og medico-chirurgisk Bibliothek I 1794 Marts P. 367—68.

Modpartiet fremstillet som Formanden for en Skole, hvis Medlemmer man, efter ham, kaldte *Martinianer*. — Den sidste Piece, han udgav, var en Recension over *die Degenqväste*, i hvilket Skrift han troede sig fornærmet ved en ham tillagt fortjent Ros. Som Embedsmand var han virksom, uegennyttig og særdeles deltagende i sine Medmenneskers Lidelser. Med enhver ham bekendt Forbedring i de syges Behandling anstillede han, saasnart Lejlighed viste sig, Forsøg. Det er mærkeligt, at han i sit Sygehus havde ladet sætte en Seng paa Glasflasker, i hvilken han lod henlægge dem, som havde Nervesygdomme. Mod sine Undergivne viste han sig stedse som en Ven og Velgører. Begærte nogen ham uvedkommende hans Hjælp, saa var han altid redebon med Raad og Daad uden at forlange eller nogensinde at imodtage Betaling. Han døde ugift — og som man af hans uegennyttige Vandel let formoder, uden at efterlade Formue. Fred være med hans Aske.

Martini udgav som nævnt et stort Arbejde: *Betrachtungen in der Lehren von den Kopfwunden* i 6 Bind, et Arbejde der indeholder meget af Interesse og talrige Sygehistorier, ligesom det viser, at *Martini* var en meget belæst Mand. 1. Bind heraf anmeldte *Tode* meget haanligt i sit Medicinisch-chirurgische Bibliothek. *Martini* aftrykte denne Kritik i 4. Bind af sit Værk, hvorpaa han i 5. Bind skrev en Fortale paa 55 Sider til *Tode*. Den første Halvdel er skreven direkte til *Tode* i bunden Stil, og derpaa kommer den egentlige Fortale, hvori han retter et voldsomt Angreb mod *Tode*, idet han anfører to Grunde for, at *Tode* ikke kan optræde som Dommer, og søger at bevise begge udførligt. Den første Grund er, at *Tode* som Kunstdommer gør en Myg til en Elefant, den anden og for os vigtigere er, at han paastaar, at *Tode* ikke tør dømme, som han selv vil, men kun som den ham beherskende Kabale, der blandt andet

ogsaa virker mod de danske Chirurger, vil, at han skal dømme. Han begynder med at vise, at *Tode* i samme Aar, hvor han udtalte sig paa det voldsomste mod den preussiske Generalchirurg *Theden*, som han regner til „mittelmässige oder gar elende Scribenten“, har tilegnet ham et Arbejde, hvis Dedication begynder: „Wohlgebohrner, Hochofahrner Herr Generalchirurgus, Verehrungswürdiger Herr! Machen Sie ja einen Unterscheid zwischen dem *Tode*, der die medicinisch-chirurgische Bibliothek schreibt, und dem Verfasser der gegenwärtigen kleinen Schrift. Der Letztere hat mit keinen Recensentenabenteuern zu thun, und kennet einen *Theden* nur aus den für wahre Aertze herausgegebenen Werken, und aus dem beneidenswerthesten Rufe“ osv.

Han omtaler dernæst *Todes* overvældende Ros over et lille Arbejde af den danske Læge *Rudolph Buchhave* om Nellikerod som Febermiddel og hans senere Angreb paa ham, og det er ingenlunde smigrende, hvad han siger om *Tode* i den Anledning; han omtaler hans Angreb paa *Hennings*, og at han fik lokket gamle *Reiser*, Forfatteren af Ildebrandshistorien, til at prostituere sig ved et Foredrag i det chirurgiske Disputereselskab, hvorefter han offentliggjorde dette Foredrag med en haanlig Indledning¹). Til denne mærkelige Optræden fra *Todes* Side søger han Grunden i en Kabale, som er rettet mod den chirurgiske Skole.

Fortalen er dateret 24. Februar 1784 og fremkaldte et aabent Brev fra *Tode* til *Martini*, et Brev, som jeg desværre ikke kender, da det ikke findes

¹) Medicinisch-chirurgische Bibliothek VI P. 244—249.

paa vore Bibliotheker. *Martini* udgav derpaa et Brev: „An den Herrn Professor *Tode*“ dateret 20. Oktober 1784.

Martini fortæller heri, at han har været i Kjøbenhavn i Efteraaret 1782, hvor han jævnlig var truffen sammen med *Tode*; det er derfor ikke rigtigt, naar *Buntzen*¹⁾ siger, at *Martini* kun i Afstand kunde betragte Forholdene, men han er formodentlig forledet dertil af *Callisen*²⁾. *Martini* har aabenbart imidlertid denne Gang andre Planer end at angribe *Tode*, han forsøger at vinde ham for Chirurgerne, idet han først gør ham Undskyldning for alt for hvasse Udtryk, og dernæst siger³⁾:

„Ein Mann, der aus Gewinnsucht keine schlechte Handlung zu unternehmen vermag, der, Trotz dem Gefühle der Schmach wegen des Uebertrittes, ein Eiferer für die jungen Wundärtze ist, wo er ausser Geschäften der Cabale wirket, der mit äusserster Treue ihr Lehrer ist, weil die Cabale ihn nicht zum Gegentheil zwinget, und der dafür die Liebe und Dankbarkeit dieser Jünglinge gewisz besitzt, ein solcher Mann kann zwar Schwächen haben und Verführern eine Zeitlang nachgeben, aber er kann kein böser Mann seyn, und er kann für Wahrheit und den Tempel des Gottes der Zunft streiten, aus der er entwich, so bald er nur Cabal und Verführer verläszt: und der Mann sind Sie. Kommen Ewr Hochwohlgebohren, die Wundärzte rechnen auf Ihrem Beystande, ich habe Sie schon dazu eingeladen . . . Und Ewr. Hochwohlgebohren haben einen Grund mehr zum Beystande der Wundärzte, als irgend ein Mensch in der Welt; denn, Sie haben den Wundärzten einen zweyten Lehrstuhl bewirket: und dieser wäre ja auf ewig für sie verlohren, wenn es der Cabale

1) *Buntzen*: Chirurgien i Danmark i Midten af forrige Aarhundrede. Universitetsprogram 1869 P. 42—43.

2) *Callisen*: Til mine Medborgere P. 23 og Svar efter Løfte P. 9.

3) P. 14—15.

glückte, die Rettungskraft der Wundärzte zum Stutzen unter die Scheere der Aerzte, das ist, ihrer Rivale zu bringen.“

Forøvrigt gik *Martinis* Skrift væsentligst ud paa at vise, hvor skadeligt det vilde være for Chirurgien, hvis Amphitheatret lagdes ind under Universitetet, og paa at angribe *Callisen*, fordi han var bleven Doctor, fordi han examinerede Chirurgerne i Chirurgi ved den medicinske Prøve, efter at de havde afsluttet den chirurgiske Examen, fordi han, skønt han var Chirurg, underskrev Chirurgernes Testimonia efter denne Examen, uagtet der i dem stod, at de skulde respektere Promotorum consilia, fordi han ved at faa Succession paa Generaldirektørembedet havde røvet den chirurgiske Lærestol fra Chirurgerne, og endelig fordi han havde været Medlem af den chirurgiske Commission.

Angrebene, der støttedes af *Riegels* i flere forskellige Afhandlinger, førte til en stor Fejde, der dog først rigtig brød løs efter Academiets Stiftelse. Mange af Angrebene vare langtfra berettigede, dels fordi Angriberne ikke kendte nærmere til alt, hvad der var gaaet forud, hvorfor de f. Ex. beskyldte *Callisen* for at have foranlediget den chirurgiske Commissions Nedsættelse og Consistoriums Forslag om en Forening af Amphitheatret med Universitetet ved hans Udnævnelse til Professor, hvad der efter det foregaaende ikke er rigtigt, — og dels fordi baade *Martini* og *Riegels* vare Fanatikere. Men paa den anden Side kan det ikke nægtes, at *Callisens* Genmæle, da det endelig kom, just ikke paa alle Punkter stiller ham i det bedste Lys.

Vi have saaledes set, at *Callisen*, skønt han havde været med til i den chirurgiske Commission

at udtale Ønsket om, at den chirurgiske Læreanstalt blev forenet med Universitetet, nu udtalte, at han aldrig havde ønsket det. Endvidere skrev *Callisen*: „At jeg har været den eneste, som i de sidste 14 Aar uafbrudt med Bifald og Nytte har holdt Forelæsninger over Chirurgien, er notorisk“¹⁾. Da herimod blev indvendt, at *Hennings* havde læst hele Tiden og *Winsløw* i de senere Aar, svarede *Callisen*²⁾: „at jeg har været den eneste som i de sidste 14 Aar uafbrudt³⁾ med Bifald og Nytte har holdt Forelæsninger over Chirurgien“ skal være urigtigt. „Det er dog bekendt nok, at, efter vor hidtil værende Indretning med chirurgiske Examina, i den dertil bestemte Tid paa det chirurgiske Amphitheater blive, og kan kuns blive, meget faa afbrudte enkelte Timer tilovers til Forelæsninger.“ *Kølpin* har ikke læst, *Winsløw* har holdt kliniske Forelæsninger; „men han har aldeles ikke, i det mindste har jeg ikke kunnet erfare det, læst et chirurgisk Cursum“.

Dette Forsvar af *Callisen* er mildest talt tarveligt, Chirurgerne havde utvivlsomt god Grund til at sige, at det ikke var sandt, hvad *Callisen* havde sagt, da det var umuligt at vide, at der skulde lægges Eftertryk paa Ordet: uafbrudt.

Callisens Svar fremkom dog først, efter at Akademiet var stiftet. *Martinis* Angreb viste, at Chirurgerne vare forbitrede paa *Callisen*, at de vilde gøre alt for at udelukke ham fra det nye Academi, og at Grunden til Forbitrelsen væsentligst var den, at

1) *Callisen*: Til mine Medborgere P. 8.

2) *Callisen*: Svar efter Løfte P. 19—20.

3) Fremhævet af *Callisen*.

han vilde have Amphitheatret forenet med Universitetet, og at han var kommen i Vejen for *Kølpin*.

Men *Callisens* udmærkede videnskabelige Virksomhed, hans berømte Lærebog, kunde den ikke skaffe ham en saa stor Anseelse blandt Chirurgerne, at de saa bort fra alt andet for blot at beholde ham som Lærer? Aldeles ikke! Hans Lærebog er for det første skreven paa Latin, og for det andet er den kun et Compendium, som var godt nok for de *medicinske* studerende, der skulde have lidt Begreb om Chirurgi, men som ikke egnede sig til Lærebog for Chirurgerne. Der er ikke nogetsomhelst originalt i de ældre Udgaver, som vare udkomne paa den Tid, og i de senere var det originaleste Systemet, der var saa kunstigt, at det ikke var til at finde ud af. Saaledes afhandles under *Cohæsiones præternaturales* saa forskelligartede Ting som Cataract, Calculus, Imperforationes og Anchyloses. Og under Imperforationes findes afhandlet Imperforationes iridis, narium, aurium, vaginæ, intestini recti og glandis. Skal man saaledes finde noget om Irisoperationer, skal man søge under Imperforationes iridis! Man vil derfor ogsaa finde, at *Richter*, hvis Chirurgi staaar himmelhøjt over *Callisens*, og som forøvrigt oversatte *Callisens* Bog paa tysk, udtaler: „Dies Buch empfiehlt sich durch Ordnung, Kürze und Vollständigkeit vor vielen andern, und scheint zum Gebrauch academischer Vorlesungen sehr bequem zu seyn.“ Noget lignende siges i *Creutzenfeldts Bibliotheca chirurgica*, — begge fremhæve, at den er egnet til *academiske* Forelæsninger, men de tale ikke om Chirurgerne. For disse egnede den sig næppe til andet end til Repetition. Og Chirurgerne vidste dette, thi *Martini* siger med Rette: „Ein einziger *Heuermann* hat mehr

Eigenthümliches, als das Schock *Callisens* zusammen-
genommen zu haben fähig ist¹⁾).

Men hertil kom, at der mellem Chirurgerne gik et Rygte om, at *Callisens* Bog tildels var et Plagiat efter et Collegiehæfte fra *Chr. Bergers* Forelæsninger. *Riegels* siger²⁾, at *Berger* selv har fundet, at *Callisen* havde gjort sig skyldig i Plagiat, og *Abildgaard*, der forsvarede *Callisen*, indrømmer³⁾, at *Callisen* virkelig har benyttet *Bergers* Collegiehæfte, men kan ikke indse, at han havde gjort noget urigtigt derved. Desuden siger han, at det kun er en Syvendedel af hele *Callisens* Bog, hvortil *Bergers* Forelæsninger ere benyttede, — thi mere havde *Berger* ikke faaet Tid til at gennemgaa! *Callisen* skrev til *Berger* og fik „igen fra ham det forbindtligste og mest hædrende Svar, med Opfordring til at forglemme og foragte slig Mishandling.“ *Abildgaard* fandt det overflødigt at anføre *Bergers* Udtalelse, men den udkom senere — og den indeholder rigtignok ikke det, *Abildgaard* siger! *Bergers* Erklæring, der er dateret Kiel 17. Juni 1785, lyder: „Dasz ich an der Ausarbeitung der Institutionum chirurgiæ hodiernæ, die der Herr Justicerath und Professor *Callisen* 1777 in Kopenhagen im Drucke herausgegeben hat, ganz keinen Antheil genommen habe, und dasz also die Ausgabe nicht meine, sondern des genannten Herrn Justiceraths eigne Arbeit ist, bezeuge ich hiermit, als der Wahrheit gemäsz, mit eigenhändiger Unterschrift⁴⁾“. Allerede før *Martini* kendte denne Er-

1) *Martini*: Versprochene Antwort osv. P. 58 Anm. 84.

2) *Riegels*: Svar paa *Callisens* Svar efter Løfte P. 56—57.

3) Lærde Tidender 1785 P 645.

4) *Martini*: Recension der beiden jüngen Streitschriften osv. 1786 P. 146.

klæring havde han skrevet: „Dasz *Callisens* herausgegebene Institutiones Chirurgiæ nicht des Herrn Etatsrath *Bergers*, sondern des Herrn *Callisens* eigene Arbeit seyn, darauf hätte nun auch wohl Herr *Riegelsen* ihm ein Certificat gegeben: und mir däucht, er thut es; denn, er hält den Herrn *Callisen* selbst für den Compilator“¹⁾).

Før Academiets Stiftelse var der imidlertid ikke fremkommet nøjere Oplysninger herom, der gik blot et Rygte mellem Chirurgerne, et Rygte der sikkert ikke har gjort Beskyldningen mindre, men som tvertimod har overdrevet meget betydeligt.

Da altsaa *Callisens* Bog er skreven paa Latin, da den kun er et kort Compendium eller, om man vil, Grundlag for Forelæsninger, og da der gik et Rygte om, at den var et Plagiat, var det ikke saa underligt, at den ikke skulde skaffe *Callisen* Anseelse mellem Chirurgerne.

Det var først og fremmest *Kølpin*, der var forbitret paa *Callisen*, og dernæst mente de øvrige Chirurger tildels med Rette, tildels med Urette, og-saa at have Grund dertil, og dette gav Anledning til, da Regeringsskiftet syntes at byde en gunstig Lejlighed, at sex Chirurger sloge sig sammen og indgik med et Forslag, der formodentlig for det væsentligste skyldtes *Kølpin*. Disse sex Chirurger vare *Wilhelm Hennings*, *Alexander Kølpin*, *Johan Fridrich Brieghel*, *Johan Christian Bodendick*, *Frants Diderick Lüders* og *Fridrich Christian Winsløw*.

Af disse vare *Lüders* og *Brieghel* de mindst betydelige, og de kom sikkert udelukkende med paa

1) *Martini*: Recension der heiden jüngsten Streitschriften osv. P. 126 Anm. 226.

Grund af deres Stillinger: *Lüders* var Livchirurg og Kammertjener hos Arveprins *Frederik* og døde 1806 efter at have beklædt sin Stilling i 50 Aar. *Brieghel* var Livchirurg og Kammertjener hos Kongen, hvem han fulgte paa Rejsen 1768. I den for *Struensee* skæbnesvangre Nat 1772 førte han de sammensvorne til Kongen. Han døde 70 Aar gammel 1802.

Fridrich Christian Winsløw var født 12. Marts 1752 i Kjøbenhavn, studerede Chirurgi, blev 1769 Compagnichirurg og Prosector hos *Rottbøll*, 1771 Underchirurg ved Søkvæsthuset, immatrikuleredes ved Universitetet samme Aar (27. April), var 1775—1777 Reservechirurg ved Frederiks Hospital, rejste derpaa udenlands i Frankrig og England til 1780, blev 1781 Overchirurg ved Frederiks Hospital ved *Behrens's* Død, og i denne Stilling holdt han kliniske Forelæsninger for de chirurgiske studerende. Hans Fader var en Neveu af den berømte Anatom *Jaques Benigne Winsløw*, og det berømte Navn bidrog vel ikke lidet til at skaffe den unge Mand frem. Han roses som en dygtig Chirurg, men som Videnskabsmand præsterede han ikke noget betydeligt. Han er muligvis den første, der har gjort Irisoperation her i Landet.

De sex Chirurger indgik 2. November 1784 til Kongen med en allerund. Promemoria¹⁾:

Eine der preiswürdigsten Einrichtungen, welche in den so glücklichen Dänischen Staaten gemacht worden, ist unstreitig das von dem Hochsel. König Christian dem 6ten glorwürdigsten Andenckens im Jahr 1736 errichtete Theatrum-anatomico-chirurgicum. Es ist diese Anstalt

1) Originalen har det ikke været mig muligt at finde, men som Indlæg til Finanscollegiets Journal 1785 B. Nr: 242 findes en Afskrift, som er benyttet her.

von dem ausgebreitetsten Nutzen gewesen. Sie hat, da man in vorigen Zeiten geschickte Wund-Aerzte entweder aus fremden Landen verschreiben muszte, oder auch Landes Kinder genöthiget waren, diese so höchstnothwendige Wissenschaft mit groszen Kosten auswärts zu erlernen, im Vaterlande selbst eine ansehnliche Zahl Männer gebildet, wodurch sowohl das Land als die Armee und Flotte mit tüchtigen Chirurgis versehen werden konnten; ja viele unsere Medicorum müsen dankbar den Nutzen erkennen, den sie aus dieser vortreflichen Einrichtung geschöpft haben. Man würde Ursache haben sich zu wundern, dasz der Unterricht auf der berühmten Kopenhagener Universität nicht vermögend gewesen sey, geschickte Wund-Ärzte zu ziehen, wenn nicht die Erfahrung lehrte, dasz unsere Universität diesen Fehler mit allen übrigen, sogar denen, in welchen ein eigener Lehrer der Chirurgie angesetzt ist, gemein habe. Es erfordert nemlich dieser, zwar mit der Arznei Wissenschaft im ganzen verbunden, aber in seiner Ausübung gewisz höchstwichtige und schwere Theil derselben, auszer den theoretischen, vorzüglich practische Kentnisze, die auf Universitäten, wo es vielfältig dem Lehrer selbst an diesen und fast allemahl an Gelegenheit dazu fehlt, nicht erlernen werden können. Diese mit wenigen angezeigten Hindernisze, denen noch weit mehrere beigefügt werden könnten, sind der eigentliche Grund, wesfalls der Hochsel. König von Preuszen, welcher doch verschiedene berühmte Universitäten in seinen Ländern hatte, eine eigene noch blühende chirurgische Anstalt in Berlin errichtete. Auch geben von dieser Wahrheit die in Paris, London, Edinburg etc. sowie auch die noch ganz neulich in den Kayserlichen Erblanden errichtete chirurgische Academien ein überraschendes Zeugnisz. Mehrere und stärkere Beweise bedarf es wohl nicht, um die Schädlichkeit der Verbindung unserer chirurgischen Anstalt mit der Universität darzuthun. Es hätte dieselbe eher Emulation als Eyfersucht erregen sollen; letztere ist aber leyder sehr oft an die Stelle der ersteren getreten, wovon vielfältig widerholte Versuche, eine solche Verbindung zu bewürken, zeugen; Versuche die noch vor 11 Jahren einer der Königl. Leibärzte durch ein überreichtes allerunterthänigstes Pro Memoria abgewendet zu haben, sich schmeichelt, obgleich die von ihm gethanen Vorschläge zu nothwendigen Verbeszerung oder Erweite-

rung des chirurgischen Unterrichts keine Wirkung hervor gebracht haben¹⁾. Diese zum Besten der chirurgischen Anstalt so nothwendigen Vortheile sind es nun, welche unterschriebene von Sr. Königl. Mayt. Gnade in dem glücklichen Zeit-Punct, den wir noch itzo erleben durch gegenwärtige allerunterthänigste Vorstellung zu erhalten sich schmeicheln. Wir dürfen daher in dieser besten Hofnung allerunterthänigst vorschlagen:

1) Dasz das Theatrum-anatomico-chirurgicum wie bisher, eine Anstalt für sich ohne Verbindung mit der medicinischen Facultät verbleibe, und von Seiner Königl. Mayestät mit der Benennung einer chirurgischen Academie beehret werde.

2) Dasz dieser chirurgischen Academie alles was nur zum chirurgischen Foro gehöret, untergeordnet und derselben auch alle nur nöthige Examina überlaszen werden.

3) Da es unmöglich ist, dasz ein Lehrer allein bestreiten kan, was an andere Orthen 4, 6 bis 12 Lehrer leisten, so schlagen wir allerunterthänigst vor, dasz auszer dem General-Directeur der Chirurgie, der jedesmahlige Königl. Hof-Chirurgus und der erste Chirurgus des Friderichs Hospitals als Lehrer bey diesem Institut mit dem Rang der Professorum bei der Universität bestellet werden, so dasz diese sich bey entstehender Vacance einander succediren, und diesen dreyen ordentlichen Lehrern noch die bisherigen 4 Reserve Chirurgi als Gehülfen beim Unterricht untergeordnet werden.

4) Da der jetzige General-Directeur der Chirurgie, welcher ad dies vitæ Directeur der Academie bleiben muszte, die theure Hausmiethe für das Amphitheatrum anatomico-chirurgicum bezahlt, und künftigt auszer den Examinibus die gantze Anatomie jeden Winter zu lesen übernimmt, so schlagen wir allerunterthänigst vor, dasz seine Gage jährlich mit 300 Rthlr. vermehret werden möge.

1) Hvad her sigtes til, ved jeg ikke, det synes ikke, som om et saadant Promemoria er gaaet gennem det danske Cancelli. Den Livlæge, der sigtes til, maa formodentlig være Johan Just v. Berger. (Smlgn. P. 65).

5) Dasz jedem Reserve Chirurgo wegen des sehr erhöhten Preises aller Nothwendigkeiten seit 1736 jährlich an der Gage 50 Rthlr. zugelegt werden.

6) Dasz ein Bothe oder Pedelle bey der Anstalt bewilliget werde mit 120 Rthlr. jährlich.

7) Dasz zwey Staabs-Chirurgi, einer in Norwegen und einer in Holstein mit einer jährlichen Zulage von 200 Rthlr. für einen jeden bestellet werden. So wie

8) Ein Secretair oder Schreiber bey diesem Institut mit einem Gehalt von 200 Rthlr. jährlich.

9) Dasz zu Bestreitung der Ausgaben für anatomische und chirurgische Instrumenta, für deren Unterhaltung, für Besorgung der Anstalten zu anatomischen præparatis, für Protocollen, Præmien etc. jährlich 380 Rthlr. allergnädigst bewilliget werden.

10) Dasz ein freies collegium chymicum mit dieser Academie verbunden werde, und hiezu etwa 200 Rthlr. jährlich allergnädigst bestimmt werden mögen, und dasz es

11) Sr. Königl. Mayestät allergnädigst gefallen möge, der errichteten Academie ein Siegel und zugleich die Post-Freiheit für die mit selbigen versiegelten Briefe zu verleihen.

Noch erdreisten wir uns bey dieser Gelegenheit Sr. Königl. Mayestät allerunterthänigst vorzustellen, dasz die Compagnie und Esquadrone Chirurgi der Armee so schlecht nemlich nur mit 5 Rthlr. monatlich besoldet werden, dasz sie unmöglich damit die nöthigen Lebens Unterhalt bestreiten können, und dasz es aus dieser Ursache schwer seyn werde, hierführo die Armee mit tüchtigen und doch so nothwendigen subjectis zu versehen. Wir dürfen also zu Sr. Königl. Mayt. Gnade das allerunterthänigste Zutrauen hegen, dasz höchstdieselbe die Gage dieser beklagenswürdigen zum Theil hoffnungsvollen jungen Leute durch eine allermildeste Zulage bis etwa 7 Rthlr. monatlich verbeszern und dadurch den Fleisz derselben aufmuntern werden. Endlich würde er so wohl zur Aufnahme der Chirurgie als zur Aufmunterung und Nacheifer ihrer Beckenner gereichen, wenn Se. Königl. May. allergn. geruhen wolten, den Königl. Leib und Hof Chirurgis, den General-Staabs- und Staabs-Chirurgis, wie auch den Admiralitäts-Divisions-Regiments-Garnisons- und überhaupt allen Königl. bestallten Chirurgis einen gewissen angemessenen Rang von welchen sie bisher fast allein, unter

allen Königl. Bedienten ausgeschlossen gewesen sind, angedeihen zu laszen. Solten diese unsere zur Aufnahme der Chirurgie in Sr. Königl. May. Reichen und Landen abzweckende allerunt. Vorschläge allerhuldreichsten Beifall finden, so werden wir nach unserer Pflicht einen Plan zur eigentlichen Eintheilung der chirurgischen Lehr-Stunden Sr. Königl. May. zu allerhöchsten Approbation vorlegen.

Kopenhagen d. 2. November 1784.

Allerunterthänigst

*Hennings. A. Kølpin. Brieghel. Rodendick.
Lüders. Winslöv.*

En Maaned efter, 2. December 1784, voterede Cancelliet, hvorved man bestemte at høre Collegium medicum's Mening og senere Universitetet og Generalpostamtet. En af de voterende siger: „Dieses heist, auf einmahl, alles was nur von Chirurgus riechet, empor zu bringen“¹⁾.

Det første Svar, der indkom, var fra *Kratzenstein*, dateret 2. Februar 1785 og var foranlediget ved, at der var tilstillet Collegiet en Paamindelse om at svare hurtigt. *Kratzenstein* oplyser heri, at han allerede i December havde indhentet *Callisens* Erklæring. „Da Ansøgningen har den Hensigt at betage ham den ham forundte Succession i Justitsraad *Hennings's* Sted og forskaffe ham til Skadesløsholdelse Succession ved Universitetet i Facultate medica efter 6 Professores, som først maa dø, saa havde han Aarsag nok vel at betænke sig, førend han sin Erklæring indleverede, som jeg erholdt i de sidste Dage af December“. Han satte denne Erklæring, som jeg

¹⁾ Indlæg til Sjæll. Missiver 1785 Nr. 271—272, hvor ogsaa de følgende Aktstykker findes.

ikke kender, da den nedenfor nævnte Erklæring fra *Callisen* først er dateret 5. Februar 1785, i Circulation paa Aarets sidste Dag, men Portefeullen var i hele Januar ikke kommen videre end til *Saxtorph*, fordi enhver mente at behøve Tid, inden han afgav sit Votum i en saa betænkelig Sag, og fordi ingen kunde tro, at denne Sag kunde haste mere, end de andre Sager, der samtidig vare satte i Circulation. Dertil var saa kommet, at Collegiets Pedel var syg, og at hans Vicar ikke vidste rigtig Besked med Portefeullens Befordring. Den nye Decanus, *Rottbøll*, havde imidlertid sammenkaldt et Møde til den følgende Aften forat forfatte Concepten til Erklæringen. Det vilde derefter tage nogle Dage at faa den underskrevet, „da de fleste, som Practici, sjældent ere hjemme, naar Portefeullen bringes“. Han fortsætter derpaa meget vidtløftigt, men hans Indlæg drejer sig i Grunden kun om hans gamle Kæpheste: Animositeten og den uheldige chirurgiske Examen, og man faar aldeles ikke at vide, som han havde lovet, hvorfor Undervisningen maatte blive bedre, naar Sammensmeltningen fandt Sted, endsige nogen Grund til, at den efter *Hennings's* Afgang uden Sammensmeltning maatte blive uforandret.

Callisen maatte nødvendigvis føle sig meget stødt over at være forbigaaet, og det var ikke mere end rimeligt, at han maatte beklage sig. Han fremkom da ogsaa (5. Februar 1785) med et langt Indlæg, hvori han søgte at godtgøre, at man var ifærd med at begaa en stor Uret mod ham:

„Da den indgivne Plan, betræffende Forandringer ved Amphitheatrum chirurgicum fra det kgl. danske Cancelli er sendt til Collegii medici Erklæring, og paa denne Maade er bleven mig tilsendt, har jeg deraf med Smerte

maattet erfare, at jeg ikke alene som Professor chirurgiæ og Oberchirurg ved Søetaten aldeles deri forbigaas, men og den uden min Ansøgning mig engang allernaadigst forundte Succession efter Prof. *Hennings* tilsidesættes, og en anden Successionsmaade deri foreslaas. Da den foreslagne Forandring nødvendig maa forudsætte, at jeg maatte have gjort mig uværdig til den kgl. Naade og ikke fortjente den mig forhen bestemte Succession, saa nødes jeg at indfly til det kgl. danske Cancellis høje Beskyttelse, i Haab om at denne min Ansøgning i dets allerund. Forslag denne Sag betræffende, maatte forelægges Hs. kgl. Majestæt.

Ingen Frygt at tabe i Fremtiden nogle Fordele, nøder mig til at gjøre dette Skridt, da mit nu havende Embede i Søetaten indbringer ligesaa meget, som det jeg kunde maaske have i Vente, men foruden den fuldkomne Overbevisning nøjagtig, redelig og virksom at have efterkommet mine Pligter, nøder min Ære, min Konges Naade, og mine Medborgeres Agtelse, som jeg maatte aldeles tabe, mig hertil.

Det vigtige Embede, jeg nu i 14 Aar har været betroet som Oberchirurg i Søetaten i en Tid, der næsten bestandig har været Sø-Expeditioner, tror jeg, efter min allerund. Pligt, at have forestaaet, til mine Foresattes Fornøjelse og til almindelig Nytte.

Hs. kgl. Maj. Kongen har benaadet mig at være Prof. chirurgiæ for 12 Aar siden, og uden min Ansøgning at give mig Succession efter Prof. *Hennings*; den i den Anledning udkomne kgl. Resolution om Amphitheatrici chirurgici Forbindelse med Facultate medica, er, saa vidt mig er bleven bekendt, alene foranlediget af Consistorii Erklæring uden mit Vidende, og sigtede aldeles ikke til Chirurgiens Undertrykkelse, men alene til at forøge Harmonien imellem Medicis og Chirurgis, og at encouragere dem at cultivere begge Videnskaber til det almindelige Bedste.

Nu i 13 Aar har jeg været den eneste, som har bestandig holdt chirurgiske Forelæsninger [!], saa at jeg hver andet Aar har bragt en complet Cursum chirurgicum til Ende. Jeg har gjort det uden Forbindtlighed og uden Fordel, da ikke en tredie Del af mine mange Tilhørere har betalt mine Collegia, men jeg bestandig har læst gratis for alle uformuende; med større Nytte kunde jeg

have brugt denne Tid til min egen Fordel; aldrig har jeg derfor søgt nogen Tillæg af den kgl. Kasse, som jeg maaske saavel som andre kunde have opnaaet; den Overbevisning at stifte Nytte, den Glæde at have dannet mange duelige Folk, som for nærværende Tid i Byen og paa Landet i mange kgl. Embeder udøver Chirurgen med Hæder og Nytte, har været min rigelige Belønning. En udvidet lykkelig Praxis har erhvervet mig mine Medborgeres almindelige Tillid og Fortrolighed, den har ogsaa givet mig den Fordel, at jeg ikke alene af Theori, men af egen Erfaring kan lære en Videnskab, hvorved jeg har haft Lejlighed til at frelse mange hundrede.

Mine udgivne Skrifter har skaffet mig Agtelse inden og udenlands, og for nærværende Tid læres Chirurgen efter mit udgivne System paa de fleste Universiteter i Tyskland.

Iblandt de adskillige Commissioner, hvor jeg er bleven brugt, blev jeg befalet for nogle Aar siden at indtræde i den chirurgiske Commission, hvilken det blev paalagt at udfinde de bekvemteste Midler, at flere indfødte Chirurger til Landets Tjeneste kunde opdrages; ugerne saa jeg mig at være den eneste Chirurg, som var ansat i Commissionen, og i den første Samling indgav jeg et Brev, som i Commissionens Documenter sub Nr. 1 kan findes, hvori jeg forlangede, at flere Chirurger som Medlemmer i Commissionen maatte allerund. udbedes, men mine Medcommissarier troede, at det ikke var Commissionen tilladt, at undersøge Commissariernes Valg, men allerund. at adlyde. Commissionens Betænkning er iøvrigt af den Beskaffenhed, at den i Steden for at nedtrykke Chirurgen, viser tværtimod, hvorledes denne Videnskab ved tilbørlig nøjagtig Undervisning og Encouragement, kan opnaa sin for tjente Flor til Landets almindelige Bedste.

Disse Data medfører den nøjeste Sandhed og taaler den strengeste Undersøgelse. Skønt ugerne er jeg nødt til at anføre dem, da de viser, at jeg har været den eneste, som i de senere Tider, ikke med blotte Ord, men i Gerningen, har søgt at fremme Chirugiens Bedste i Danmark.

Jeg tør ikke undersøge Aarsagen, hvorfor de Herrer, som har underskrevet Forslaget, søger at excludere mig af Chirugiens Bestyrelse, men den Tavshed, hvormed de forbigaar mig, er saa meget mere smertelig for mig, da

den betager mig al Lejlighed til at forsvare mig, og da den maa kaste en skjult Mistanke paa min Ære, min moralske Character, og min Duelighed.

Den retfærdige Regering, hvorunder vi lever, er mig Borgen, at Hs. Maj. ikke vil kaste en ufortjent Unaade paa en Mand, som holder sig betrygget, under den Overbevisning at have opfyldt sine Pligter, at Han vil befale, at man skal fremkomme med de Grunde, som kunde være imod mig, for at give mig Lejlighed at besvare dem, og at Han allern. vil stadfæste den mig forundte Succession, som første Lærere i Chirurgi efter Prof. *Hennings*, hvad Forandring end ogsaa med Amphitheatro chirurgico allern. maatte foretages.

Jeg tør ikke tvivle paa det høje kgl. danske Cancelliets kraftige Bistand i denne Sag, og at mine Grunde ved Forestillingen til Hs. Maj. allerund. maatte forestilles“.

Det er ikke saa underligt, at *Callisen* har følt sig meget uretfærdigt behandlet, og det kan ikke nægtes, at dette rolige Indlæg, som han har holdt frit for alle bitre Angreb, gør et særdeles godt Indtryk. Han kunde jo ganske sikkert ikke tie stille og lade sig træde under Fødder, — men man ser ogsaa, hvor rigtigt Prof. theol. *Holm* havde set, da han udtalte sig imod at give en Successionsret, som saa let kunde komme til at gøre Fortræd.

At Collegium medicum ikke kunde være venlig stemt over for Tanken om en ny Anstalt for Chirurgerne og en Opgivelse af Planen om en Forening af Amphitheatret med Universitetet, følger af sig selv, men det viste sig dog, at det ikke var muligt at faa en fælles Indstilling fra hele Collegiet, men at der kom to dissentierende Vota, et fra *Johan Just v. Berger* og et fra *Tode*.

Collegiets Erklæring af 6. Februar 1785 afviser først den Frygt, at ved det chirurgiske Væsens Forbindelse med Universitetet 1) Det kgl. indstiftede Theatrum anatomico-chirurgicum vilde indgaa, 2) at

i Tiden Lærestolen i Chirurgi kunde komme til at overdrages en Professor medicinæ, „som ikke i Chirurgen havde den fornødne Erfaring og Indsigt.“ Tværtimod tror man, at Chirurgen vil vinde ved Foreningen, og i den Anledning gennemgaas nøjere ikke mindre end 16 Punkter.

1) Uenigheden, der før stundom udartede til Voldsomheder, er aftagen efter den nøjere Forening ved *Callisens* Ansættelse. De chirurgiske og medicinske Studenter kappes nu i Enighed, og det er ikke Facultetets Skyld, at der ikke er Enighed mellem Lærerne, thi det kan „opfordre enhver til at vise en eneste Lejlighed eller Omstændighed, hvor vi have vist Ringeagtelse for Chirurgernes Lærer“.

2) Mange Chirurger have i den senere Tid aflagt ypperlige Prøver i *Chemi*, *Materia medica*, *Therapia generalis & specialis*, *ars obstetricia* ja endog i *Botanik*.

3) Mange *Studiosi medicinæ* have vist ypperlige Indsigter i Chirurgi, ja nogle have taget chirurgisk Examen og have faaet chirurgiske Pladser paa Orlogsskibe.

4) Det vil ikke alene være en Ære for den chirurgiske Anstalt at forenes med Universitetet, men den vil derved bedre bevares ligesom forskellige andre Anstalter, ganske saaledes som *Consistorium* tidligere (se P. 56) har fremhævet det.

5) Man kan ikke se nogen Grund til, at saa nær beslægtede Videnskaber ikke kunne forenes ved samme Universitet, naar *Theologi*, *Jurisprudents* o. s. v. godt kunne være det.

6) Da Chirurgerne have mere *praxis interna* end *externa*, vil Foreningen være særlig fordelagtig for Chirurgerne.

7) Man kan heller ikke indse, at de chirurgiske Professorer kunne have noget derimod, da de ved Examiner ville komme til at examinere saa vel Chirurger som Medicinere i Chirurgi.

7) Der er ingen Grund til at tro, at der nogensinde skulde blive ansat en Professor *chirurgiæ*, som ikke var Chirurg. Var han en studeret Mand som *Christian Berger*, *Callisen*, *Kølpin* eller *Hennings*, [!] burde han have For-

trinsret, men den praktiske Dygtighed vilde altid være at foretrække for anden Lærdom.

9) „Man indvender, at denne Forening har og vil fremdeles undertrykke Chirurgen; hvorledes dette er sket og kan ske, har man ikke vist og vil ikke være i Stand til at vise.“

10) Collegiet har altid anset det for rimeligt, at en Mediciner, der vil udøve Praxis externa, examineres af Chirurgerne, men derfor underordnes Medicinerne ikke Chirurgerne og omvendt.

11) Medicinerne have mere Grund til at beklage sig, da der er saa faa Embeder for dem. Af betydeligere Stillinger er der kun Posterne som Livlæger og Professorer, og her har man set forhenværende Chirurger beskikkes saasom *Buchwald, Berger, Tode*. Da disse Mænd have været berømte og brave Mænd, ere de uden Modvillighed og Besværing fra vor Side modtagne. „En derimod, som ved Praxis og Skrifter har gjort sig bekendt som en habil Mand ej alene i men uden Landet, bliver for den Aarsags Skyld, at Chirurgiens Forbindelse i hans Person ved Academiet [d. e. Universitetet] var besluttet, uden mindste Anledning fra hans Side ganske udeladt i Forslaget til dette nye Academi, og Succession paa Justitsr. *Hennings's* Embede, som han i 12 Aar har haft og i samme Tid ved Forelæsninger uden Besoldning gjort sig bekvem og fortjent til, ham betaget, uden at han derfor ved Academiet [d. e. Universitetet] kan faa mindste Refusion, da han ikke uden at fornærme mange brave Mænd, som har kgl. Bestalling paa fastsat Tur og Senium, kan bekomme Designation uden efter dem alle, og dersom han end fik til Fornærmelse for andre, saadant et Fortrin, vilde dog hans Udsættelse fra en Post, hvortil han ved kgl. Bestalling er beskikket, være ham til Forhaanelse og en Fornærmelse uden Exempel“.

12) „Man vil bevise af Paris, Berlin og andre store Stæders Exempler, at chirurgiske Academier ere fornødne til denne Videnskabs Flor og Opkomst, men man betænker ikke, at hvad som passer der, ikke kan passe hos os. I Frankrig og andre store Lande, ere den medicinske og chirurgiske Praxis adskilte, at Medici befatte sig alene med den indvendige og Chirurgi med den udvendige Praxis. Der er en Folkemængde 7 eller 8 Gange saa stor som i vor Stad, og hos dem maa indtræffe mange

chirurgiske Tilfælde, som ikke alene øve, men fuldkomme Chirugos, og det er Folkemængden, og den Kundskab og Erfarenhed som derved forskaffes, som danner Chirugos og ikke Separationen. Vores By kan næppe give 2 berømte Mænd, naar de ved Chirurgien alene ville beskæftige sig, Levebrød, og de mindre Byer og Districter ere af den Beskaffenhed, at en Mand, som afgav sig alene med Chirurgien, maatte hungre. Berlin kan heller ikke anføres som et passeligt Exempel; vi tør forsikre, at dersom der var et Universitet, havde aldrig det derværende Institut blevet anlagt, i samme ere og Medicinen og Chirurgien, saaledes som vi ønske, combinerede“.

13) At Chirurgien kan læres ved Universiteter vise Heisters, Platners, Lobsteins, Richters og fleres Exempel, og vil man sige, at Chirurgien ved de smaa tyske Universitetsbyer ikke naar sin Fuldkommenhed, ligger det i, at Byerne ere saa smaa, og noget lignende vilde ske, hvis vort Universitet laa i Odense, Sorø eller Viborg, men det kan ikke gælde Kjøbenhavns Universitet. Hvorfor skulde *Hennings* ikke kunne uddanne gode Chirurger, fordi han var tilstede ved Universitetets Examiner? (!)

14) Collegiet tror, at Kappestriden mellem Medicinere og Chirurger snarest vilde blive større ved Foreningen med Universitetet.

15) Hvis Kongen vilde lønne en Professor chirurgiæ til, kunde han ligesaa godt ansættes ved Universitetet, hvorved Antallet af lønnede medicinske og chirurgiske Professorer blev lige stort. Det vilde være meget billigere at indrette sig saaledes end at oprette et chirurgisk Academi: „Vi havde iøvrigt ikke ventet, at se i et Forslag til Chirurgiæns Bedste den Mand udelukket, som havde i 12 Aar fast alene læst denne, været i lang Tid den eneste Operatør(!), og udgivet en Lærebog, som lægges udenlands til Grund i Videnskaben af de berømteste Chirurgis“.

16) Forøvrigt henholde *Aaskow*, *Gulbrand* og *Saxtorph*, der havde været Medlemmer af den chirurgiske Commission, sig til dennes Forslag. *Hennings*, *Kølpin* og *Callisen*, der ere Parter i Sagen, kunne ikke tage Del i denne Erklæring, *Johan Just v. Berger* og *Tode* ere uenige med Collegiet.

Jensenius, *Aaskow*, *Kratzenstein*, *Rottbøll*, *Saxtorph* og *Mangor*, der var Stadsphysicus, have underskrevet,

og der tilføjes, at *Gulbrand* vilde have gjort det, men var forhindret, fordi han var i Fredensborg.

Dagen efter (7. Februar 1785) indgav *Johan Just v. Berger* sit Separatvotum.

Han tror ikke, at det vil være rigtigt at forene Amphitheatret med det medicinske Facultet. Han „har altid troet og troer endnu, at det i Aar 1736 oprettede Theatrum anatomico-chirurgicum, ej alene er en meget nyttig og nødvendig Stiftelse, men at den ogsaa for at fyldestgøre den hensigtede Nytte, ej burde combineres med Universitetet.“ Hans Grunde ere de samme, som Chirurgerne have fremsat, og han vil derfor ikke gentage dem. Men langt nyttigere vilde Anstalten blive, naar der blev ansat flere Lærere ved den, hvorfor det har været ham en Glæde at se Hofchirurgen og Frederiks Hospitals Chirurg tilbyde at undervise, „hvorved jeg havde ventet at finde Justitsr. og Prof. *Callisen* som Admiralitetschirurg anført, da det er bekendt, at han til stor Nytte for Ungdommen allerede i adskillige Aar har læst chirurgiske Collegia.“ Det forekommer ham dog, at Chemi bør læres ved Universitetet. Frygten for Strid mellem Medicinere og Chirurger er ubegrundet, thi efterat det er bestemt, at Chirurgerne skulle examineres i Medicin ved det medicinske Facultet, har der ikke været Stridigheder. Derimod tror han, at man bør nøje overveje, om det vil være heldigt at henlægge den medicinske Examen for Chirurgerne til chirurgisk Academi, thi han frygter, at Landphysici derved ville faa mange Fortrædeligheder med Provincialchirurger.

Med Hensyn til Examinerne kom *Berger* med et nyt Forslag 26. Marts 1785.

Han gør opmærksom paa, at da det er Collegium medicum, der indstiller til chirurgiske Embeder, bør det være dette eller det medicinske Facultet, der examinerer i Medicin, thi vel er baade *Hennings* og *Kolpin*, som begge ere Membra collegii, dygtige nok dertil, men det er ikke sikkert, at deres Efterfølgere ville besidde lige saa grundige Indsigter. De vigtigste Indvendinger, der kunne

gøres mod, at Medici examinere Chirurger, ere, at nogle af de nuværende Examinatorer ikke ere praktiserende Læger, og at Omkostningerne ere for store. Disse Ulemper kunde ophæves, naar det var Collegium medicum, der afholdt Examen, og Examinatorerne kunde da være en af Livmedici samt et Par Professores ordinarii eller extraordinarii, saaledes at der var 3—4 Examinatorer foruden de to Lærere ved den chirurgiske Anstalt. Da Professor artis obstetriciæ har fast Løn og frit Hus, burde han altid holde gratis Cursus. Medens nu Candidater kunde bo et helt Aar eller længere paa Fødselsstiftelsen, burde der for Fremtiden være to ad Gangen og kun i 3 Maaneder, forat saa mange som muligt og maaske alle kunde høste Nytte af denne saa prisværdige Anstalt. Det forbavser ham, at der ikke bliver læst af vedkommende paa det med anselige kongelige Bekostninger for nogle Aar siden opbyggede chemiske Laboratorium, som er saa fortrinligt skikket dertil. Omkostningerne til Examen kunde paa denne Maade indskrænkes til en lille Gave til Collegiets Bud. Ved denne Ordning vilde man vinde, at Collegiet kendte de Candidater, der søgte om Embeder som Provincial-chirurger.

Endelig afgav *Tode* sin interessante Erklæring 9. Februar 1785. Det var lykkedes Chirurgerne, som de ønskede, at vinde ham for deres Mening, og *Martinis* Brev til ham havde ikke været uden Virkning. Hans Indlæg viser, at han saa paa Sagen fra et helt andet Synspunkt end Lægerne, og det er saa varmt et Forsvar for Chirurgerne, at det fortjener at gengives i sin Helhed:

„Allerunderdanigste Erklæring.

Den Betænkning, som sex Medlemmer, altsaa en ganske lille Pluralitet i Collegium medicum, have givet, over den samme af det højgl. danske Cancelli til Erklæring forelagte Ansøgning om et chirurgisk Academis Oprettelse her i Landet, var baade i en Del enkelte Poster og i sit Hovedindhold saa aldeles stridende imod min Overbevisning, at jeg ikke kunde underskrive den. Imidlertid holder jeg det dog for min Skyldighed ikke at

tilbageholde min ringe Mening i denne for Staten saa vigtige Sag, men langt hellere fremsætte den med lige saa megen Oprigtighed og Frimodighed, som med allerdybeste Underdanighed.

Saa meget som jeg kan skønne, have vi tvende Spørgsmaale allerunderdanigst at besvare.

I. Er det mere gavnligt for Kongens Tjeneste, for Publicum og for Lægevidenskaben, at der oprettes et kgl. chirurgisk Academi, end at det bliver ved den af Majestæten eengang allern. resolverede Forening af Amphitheatrum anatomico-chirurgicum med det medicinske Facultet, saaledes at efter nuværende Generaldirektør *Hennings* dødelige Afgang dette Embede ophører, og for Amphitheatret, som iøvrigt vedbliver, alene holdes en Lærer, der tillige er Prof. chir. ord. ved Facultetet uden for begge Embeder at nyde andet end den Gage og de Agreements, Generaldirektøren har haft?

Paa dette Spørgsmaal svarer jeg med den fuldkomneste Overbevisning ren og fri af al Privatbetragtning, Kærlighed eller Avind, Ja.

A. Den omtalte Forening kan jeg ikke ønske nogen-tid maatte finde Sted paa Grund af følgende vigtige Aarsager.

1) Denne Forening er bleven afmalet af en *Martini* med de sorteste Farver, og mangfoldige Chirurger anse den som noget nedtrykkende for deres Kunst. Ikke heller kunne de rose den af indvortes Overbevisning, som jeg nu allerund. skal vise.

2) Iflg. allerh. Befaling have alle Chirurger i Kongens Tjeneste i en rum Tid erlægget en anselig Afgift til Amphitheatret, ja der ere de, som den Dag i Dag er, contribuierer dertil. Kunde Chirurgerne se uden Vemodighed, uden Fortrydelse, at den Stiftelse, som Kongen havde oprettet og vedligeholdt for *Chirurgien* alene, at den Skole, som saa mange af deres Brødre af deres eget have bidraget til, blev henlagt under et andet Corpus, og med dette andet Corpus maatte dele sin Lærer?

3) Af dette andet Corpus, af Facultetet, har den chirurgiske Skole i forrige Tider været en Rival, og at tilstaa Sandhed, en sejrende Rival. At for nærværende Tid Lykken har vendt sig om, kan ikke undres over. Amphitheatret har ikkuns en Professor, Facultetet har 7. Det er Synd at sætte dem i Paralel. Men lad de lærendes

Tal ved begge Skoler være lige, og vi skulle snart se, om ikke den ene gavner ligesaa meget som den anden, allerhelst naar Chirurgen faar sine Discipliner tilbage, dem en *Callisen* og *Saxtorph* nu læser. Dersom en *Callisen* som Chirurg og som Generaldirektørens Efterfølger altid havde læst ved Amphitheatret, dersom ved dette sidste Institut Jordemoderkunsten, som en unægtelig Del af Chirurgen, var bleven læst; dersom ikke en *Saxtorph* havde kunnet regne sig til Facultetet, hvilken af de tvende Institutioner havde saa gavnet mest? Skal da Facultetet drage alting til sig? Skal da al Emulation imellem tvende lige nyttige Corpora ophøre? Skal det, som har arbejdet heldigst i 30 Aar, men formedelst tilfældige Aarsager, formedelst Tab og Frafald, ikke for nærværende Tid mere kan holde sin Rival Stangen, derfor blive forenet med denne, blive den subordineret, sat ud af Stand til nogen Tid at brillere og gavne ved egen Værd og egen Kraft, som det har gjort tilforn?

4) Amphitheatrum anatomico-chirurgicum har nu staaet i et halvt Seculum, har blomstret og baaren Frugt i trede Kongers beskærmende og opholdende Naade, har i 49 Aar haft Uafhængighed, sin egen Generaldirektør, sin egen Lærer, sine egne Collegia og sine egne Examina. Kan denne Ælde ikke betrygge dens Integritet og Værdighed? Efter et halvt Aarhundrede skal den mere indskrænkes og nedsættes, end udvides og ophøjes?

5) Sex andre medicinske Lærestalter ere blevne oprettede, da den chirurgiske Skole allerede var gammel, Jordemoderhuset, Frederiks Hospitalet, den botaniske Have, Veterinærskolen, Universitetets Naturaliekabinet og chemisk Laboratorium. De have fremspiret og rodfæstet ved Siden af Amphitheatret, de staa frie, uafhængige, selvstændige trygge for Indlemning og Henlægning under Facultetet. Alene den chirurgiske Skole, den ældste af dem alle, skal have saadan en Skæbne. Jordemoderanstalten skal blive uforenet med Facultetet, endskønt den ogsaa hører til Chirurgen, da dog dens Forstander ogsaa er i Facultetet. Men Amphitheatret alene skal forbindes dermed.

6) Malere og Billedhuggere have og beholde deres egen Professor i Anatomien; men Chirurgerne skulle dele deres Lærer med de medicinske Studenter.

7) Den chirurgiske Skoles Værdighed og Nytte

stadfæstes, dens Uafhængighed og Ejendom forsvares af fire Potentaters Exempel. Kongen i Frankrig og Kongen af Preussen havde allerede oprettet en offentlig Skole for Chirurgen, da højsalig Kong Christian VI A. 1736 stiftede Amphitheatrum anatomico-chirurgicum. For nogle Aar siden have Kejser Joseph II og Kejserinde Catharine II beriget deres Medicinalvæsen med ligesaadanne uafhængige Instituter. Kongen af Frankrig har udvidet sin chirurgiske Skole paa det prægtigste. — Jeg formaster mig ikke at finde den mindste Skygge *Rettesnor* i det andre Potentater finde for godt at oprette i deres Stater, men den Anmærkning tør jeg nok gøre, at *fire Monarkers Exempel* beviser i slige Ting langt mere, end *sex Doctovers Mening*, allerhelst naar disse Mænd ikke anføre alle slige Exempler i deres fulde Styrke, og ikke vise hvorfor det, der er gavnligt i Paris, Berlin, Wien og Petersborg, ikke kan være gavnligt i Kjøbenhavn.

8) Amphitheatrets Forening med Facultetet grunder sig paa *ingen Proportion*. Vi have henimod 150 Chirurger, og ikkuns 15 Studiosi medicinæ, som endnu ingen Examen have taget. Altsaa skulle 150 Chirurger miste deres Skoles Uafhængighed, deres egen Lærer, paa det 15 Studenter kunne faa en Professor chirurgiæ ved Universitetet.

9) Facultetet har, qva Facultet, aldrig gjort det mindste for Chirurgen, hvorfor det kunde forlange at eje Amphitheatri Lærer, og at se den lønnet med en Gage, som i 50 Aar er kommen den chirurgiske Skole til Nytte. Aldrig har nogen Professor ved Facultetet læst Collegier eller holdt Examina gratis: de have *alle uden Undtagelse* taget Penge af dem, der kunde betale. At de have admitteret dem paa deres Collegier som Auditores, det var ingen Godhed, thi de toge jo Penge af dem, der havde dem og vilde betale.

10) Facultetet ser ikke ind i Fremtiden. Hvor skulde de altid finde en Mand, som er litteratus nok til at forestaa en academisk Professur, og paa samme Tid *øvet Chirurg* nok til at forestaa Amphitheatret?

11) Facultetet behøver ingen Professor i Chirurgen. Det har jo ingen egen chemisk paa denne Tid: vore Studiosi medicinæ høre Chemien hos en Apotheker, kunne de ikke ogsaa høre Chirurgen hos en Chirurgus?

12) Facultetet kan aldrig give Chirurgen Oprejsning

eller Æquivalent for, hvad den taber. Den taber Uafhængighed og en egen Lærer. Studiosi chirurgiæ vare og Studiosi; vare de ikke cives academici, saa vare de dog Studiosi chirurgiæ: de havde deres lille Universitet, deres Amphitheatrum var deres Sacrarium. Men hvad ere de efter Foreningen? Intet. Cives academici kunne de ikke blive, og de Studiosi chirurgiæ, der gaa til en Professor ved Facultetet, ere sandeligen ikke de samme, som de, der høre Collegier hos en egen Demonstrator. Der skal være en Enthusiasmus, en sømmelig Ambition, ja en Stolthed, en Professionalstolthed, som skal opmuntre og drive unge Folk i Videnskaber, Kunster og Haandværker, til at udmærke sig, til at kappes med deres Rivaler. Derfor har Frankrig saa herlige Chirurger, fordi de føle sig; de gøre Medicis Rangen stridig; de søge at vise deres Kunsts Fortrin ved større Duelighed i dens Dyrkende. — At Chirurgerne nu skulde finde desmere Undervisning er ikke at formode. — Beneficia kunne de ikke faa. Embeder kunne de ikke recommendere dem til, uden at gøre Uret imod Studiosis medicinæ. Hvor er da Fordelene for Chirurgerne?

13) Hvad den Nytte angaar, som man venter af denne Forening, Gemytternes Reconciliation, Rolighed og Fred osv., saa er dette et af de svageste Argumenter, man kan tænke. Odiæ & jurgia komme langt mindre af Kunstens Rivalitet end af Individernes Sindelag og Privat-omstændigheder. Ved slige Uanstændigheder er der gjerne Fejl paa begge Sider. Øvrigheden kan ved alvorlige Erindringer, Mulkter o. a. m. langt bedre stifte Fred, end alle Foreninger. Det var meget om for saadan en chimærisk Nyttes Skyld et helt kgl. Institutum, som har staaet i 50 Aar, skulde tabe saa meget. Og hvorfra har Striden inellem de studerende taget sin Oprindelse? Ikke fra Chirurgerne, men fra de saakaldte Russer eller unge Studenter. Hvo er Borgen for, at ikke saadan en ung Rus paany finder for godt at jage Barbersvendene ud af Studiigaarden? Det, der har stiftet Fred, det er sandelig ikke Foreningen af Amphitheatret med Facultetet: det var de dygtige Prygl, som de anfaldne Chirurger uddelte. — Desuden komme jo Chirurger og Studenter sammen paa saa mange andre Steder, at de gjerne kunne blive Uvenner.

14) Tværtimod *efter* Foreningen vilde der blive *mere*

Strid end tilforn. Disse Collegier, som denne Professor communis skulde læse, vilde blive et Tvistens Æble. Nu kunne de sagtens forliges hos Prof. *Callisen*, thi han læser ikke gratis: den ene har for sine Penge saa megen Rettighed som en anden. Men naar han nu skulde læse publice, som *Hennings*? Hvem hørte de Collegier da til? Studenterne sagde: de høre os til, thi han er Professor Facultatis. Chirurgerne svarede: de høre os til, thi han betales for dem med vor forrige Generaldirektørs Gage; af Facultetet har han jo ingen Løn; alt hvad han har af Kongen, det har han for vores Skyld. — Aarsag nok til blodig Fejde.

15) Chirurgerne vilde tabe Lysten ved at se sig i en aabenbar Inferioritet. Deres Skoles forrige Glans og Uafhængighed kunne de aldrig glemme. *Fruimus Troes* vilde de sige. De vilde frygte for Deres Rettigheders Tab. Allerede have de set Studiosos medicinæ blive Oberchirurger paa Orlogsskibene. Maatte de ikke frygte, at de og bleve Pensionærer, Regimentschirurger osv. Professor chirurgiæ og Professor artis obstetriciæ, to store chirurgiske Charger, saa de ogsaa allerede i Medicorum Hænder. Hvad blev tilsidst tilbage for dem.

16) Kongens Tjeneste vilde tabe. Ved den Tro, at Chirurgen i Danmark nu mere blev forringet i sin Værdighed og forurettet i sine Prærogativer, at den var falden i Facultetets Hænder, at Studenter fik chirurgiske Tjenester osv., blev mangan nu ung Chirurg holdt fra at rejse til Kjøbenhavn, for at søge her Undervisning og Befordring. De fremmede ville gaa til Berlin, Petersborg og andre Stæder. Derved blev her tilsidst en Mangel paa unge Subjecta. dem dette Land saa højlig trængte til, baade for Handelssejladens og for Kongens Tjenestes Skyld.

17) Den Mening, at ved saadan en Combination vore unge Medici kunde dannes til Chirurgi, er intet andet end en *Mening*. En god Chirurg kan langt lettere blive tillige en god medicinsk Practicus, end den bedste unge Medicus kan blive en taalelig Chirurgus. Chirurgen forudsætter særdeles Naturgaver, og den kræver mangfoldig Øvelse. Ved at høre et Collegium chirurgicum, ved at gøre sig ved en god Hukommelse en Textbog saa bekendt, at man kan absolvere den chirurgiske Del af sin Examen cum laude; derved bliver man ikke Chirurg. Man kan være i Stand til at opregne de fineste Subtiliteter

uden at kunne forbinde et Benbrud. Hvad stort have vore Medici paa Orlogsskibene præsteret?

18) Foreningen vilde allermest gøre studio chirurgico selv Skade. Chirurgen og den egentlige Medicin udgøre de tvende Hovedgrene af Lægevidenskaben. I en alene af disse kan en Mand excellere, nogle faa overordentlige Genier undtagne. Enhver af disse Hovedgrene bør have sine særdeles Dyrkere. En ung Læge bør hengive sig til en af dem paa en fortrinlig Maade og søge at vinde deri sin fornemste Styrke. Læger, som baade ere Medici og Chirurgi, kunne være gode nok paa Landet; men i de store Stæder maa der findes de, der excellere i Chirurgi, og de, der excellere i Medicinen og de dertil hørende Videnskaber. Kongen i Særdeleshed behøver altid gode, øvede Chirurger, som have gjort sig alle Kunstens Dele bekendt, som have dyrket den som deres Hovedstudium, som have erlanget en Færdighed *in manualibus* og en sand chirurgisk Présence d'ésprit. Saadanne Chirurger kan et vel besat chirurgisk Academi danne, men aldrig, aldrig dannes de af et Facultet, som alene ejer en eneste chirurgisk Professor. De unge Chirurger lære alene denne Professors Chirurgi, hvilken umuligen kan indeholde alt det, de bør vide af Chirurgen. Dernæst ved et saadant Subject, at al hans Befordring, i det mindste alle hans Examina, bero alene paa Facultetets Professorer. Han hører derfor dem og holder sig til dem. Saaledes lærer han da Anatomi, Chirurgi, Physiologi, Pathologi, Therapi, Materia medica, Chemi, Botanik og Accouchement, altsammen paa en Gang. Han bliver Theoreticus og Practicus, han bliver Physiolog, Patholog, Clinicus. Chemicus, Botanicus, Obstetricus. Kan saadan en anvende mere end en Fjerdedel af sin Tid paa Anatomien og Chirurgen? Kan han opnaa en fortrinlig Færdighed i Haandanlægningen? Man kan sige: Sligt maa han lære i Frederiks Hospital og ved andre Lejligheder. Men naar Chirurgen tildels dog skal læres *uden for* Facultetet, hvortil skal den da forbindes *med* dette? At Amphitheatret blev henlagt til Frederiks Hospital; at Chirurgerne der havde deres Auditorium og deres Lærere, det kunde jeg begribe; men ikke at det blev forenet med det medicinske Facultet.

19) At en Chirurg ogsaa skal og bør have gode pathologiske og medicinsk praktiske Indsigter, for ogsaa at kunne behandle indvortes Sygdomme, det har sin Rigtighed. Men først og fremmest skal han være *Chirurg*;

han skal være en Mester i sit rette Fag, at Kongen og Landet kunne have Nytte af ham i det, han egentlig giver sig ud for. I et Felthospital, i Batailler osv. kan det kuns lidet nytte, at han er en god Patholog, en god Clinicus, Botanicus, Chemicus, dersom han ikke ved at bruge sine Hænder. I de indvortes syges Behandling kan han tage en Medicus til Hjælp; men Fracturer og Luxationer, Saar og Hovedbeskadelser er han alene om: en Medici Medhjælp i slige Begivenheder er Kvakleri. Den som næppe kan aarelade, næppe forbinde en bolden Finger, skulde vejlede og rette en Chirurg ved skjulte Saar og i vanskelige Operationer! Vore unge Medici undervises vel i alting; men kan man forde, at en Physicus skal kunne præstere alting, naar Medici i Collegium medicum selv høre deres chirurgiske Medlemmer *in chirurgicis*, og deres pharmaceutiske Assessorer *in chemicis & pharmaceuticis*.

20) At det er fornødent, at Chirurgerne ogsaa *in medico-practicis* erlange en tilstrækkelig Kundskab, derfor er det ikke sagt, at en *Forening* af begge Instituter er ligeledes fornøden. Denne Forening har ikke den mindste Indflydelse paa Forelæsnningernes Beskaffenhed. Og lige saa godt, som Chirurgi i deres Amphitheaters Uafhængighed have hørt Collegia ved Facultetet, kunne de fremdeles høre dem der, uden at miste deres egen chirurgiske Lærer.

21) Saa længe den chirurgiske Skole er separeret fra Facultetet, læses Anatomien paa tvende Steder, til stor Nytte for dem, der ikke blot ville lære den af en Mand.

22) Professor *Callisen* er selv imod denne Forening og bevidner, han aldrig har ønsket den, en Omstændighed, som han dog burde offentligen have fremsat og bevist, for at stoppe Munden paa en *Martini*.

For alle disse Aarsagers Skyld holder jeg for, at man aldrig vilde se større Nytte af Amphitheatrets Forbindelse med Facultetet end af dets vedvarende Uafhængighed.

B. Et *kgl. chirurgisk Academi* derimod vilde have de største Fordele; vilde gøre Regentens Munificence imod Lægevidenskaben og Landets Medicinalforfatning udødelig Ære; blive en stedsevarende Spore til Emulation; opvække en forøget Drift og Lyst til de chirurgiske Studia; forskaffe de unge Læger bedre Lejlighed til at lære Chirurgien i alle sine Dele til en Grad af Fuldkommenhed, som aldrig

kan opnaas, saa længe en Mand alene læser den; tilholde de unge Chirurger til at gaa ordentligen frem, at gøre sig først duelige i deres rette Hovedstudium; bevirke en flittigere Søgning til Frederikshospitalet end ellers kan ske, saa længe de alene af Lærelyst skulle komme der, og give flere af vore højstfortjente Chirurger Anledning at gavne ved deres ypperlige Gaver og Kundskaber til ægte Chirurgers Dannelselse.

II. Hvad er ved den forelagte Plan af det chirurgiske Academi at erindre?

1) At Collegierne og Øvelserne ikke ere detaillerede, saa man ikke ganske kan overse og bedømme dem.

2) At Admiralitetschirurgus eller Søhospitalets Oberchirurgus ikke finder Plads deri; da dette Embede dog er af største Vigtighed allerhelst i en Stat som Danmark.

3) At Professor *Callisen*, uagtet den allernaadigst ham tillagte Succession, og uagtet sin ypperlige Dygtighed og uægtelige Fortjenester, ikke findes anført. Dette kan umuligen bifaldes.

Iøvrigt bifalder jeg for min ringe Del den hele Plan, og ønsker hjerteligen den maa finde allern. Approbation, da jeg ikke tvivler, at de Ting, som endnu ikke findes bestemte, vilde blive saaledes anordnede, at Academiet deraf havde Ære og Chirurgien Nytte.“

Todes Erklæring er i mange Henseender oplysende, ikke mindst derved, at det fremgaar af den, at det ikke alene var de egentlige Chirurger, der ønskede den chirurgiske Læreanstalt uafhængig af Universitetet, men at dette ogsaa gjaldt for de Chirurger, der senere vare blevne Doctores og Professorer ved Universitetet. *Tode* taler ikke alene paa sine egne Vegne men ogsaa paa *Callisens*, men man maa uægtelig give ham Ret i, at det er mærkeligt, at *Callisen* ikke selv har udtalt det — det gjorde han først i sine Forsvarsskrifter, der udkom efter Academiets Stiftelse.

Vi have set, at det var Facultetet, der ved *Callisens* Udnævnelse til Professor bevirkede Resolutionen

om, at Amphitheatret skulde forenes med Universitetet, og *Callisen* fralagde sig al Del heri. Meget ivrig Modstander af en saadan Forening har *Callisen* imidlertid ikke været, i alt Fald findes der ikke Spor deraf noget Sted. Han selv har det formodentlig fra først af været lige meget eller rettere, han har vel snarere været glad derved, da han derved fik Succession paa Generaldirektørembedet, og desuden var sikker for Concurrence fra sin farligste Modstander og Medbejler: *Kølpin*, der ikke var Doctor. Da den chirurgiske Commission blev nedsat, synes det, som om *Callisen* ikke har gjort noget Forsøg paa at forhindre Sammensmeltningen, idet Commissionen udtrykkelig anmodede om at faa den kgl. Resolution bekræftet. Naar *Callisen* derfor nu er imod Sammensmeltningen, er det vel nærmest bevirket ved, at han har faaet at føle, hvor stærk Chirurgerne Uvilje var mod Foreningen, og maaske ogsaa fordi det er blevet ham klart, hvilke Ulemper der klæbde ved denne Plan. Han siger imidlertid ikke et Ord om sin Mening i sit eget Indlæg, og det er vel derfor ikke saa helt usandsynligt, at han har ment, at det var bedre, at han lod *Tode* udtale det, end at han selv gjorde det.

I Cancelliets Votering over Forslaget og de indkomne Erklæringer er der intet andet særligt interessant, end at Generalprokurøren, Konferentsraad *Bang*, afgav et længere Separatvotum (17. Februar 1785), hvori han udtaler sig imod Oprettelsen af et chirurgisk Academi og for „at det ved den kgl. Befaling af 4. Februar 1773 maa have sit Forblivende“, d. v. s. at Amphitheatret forenes med Universitetet. Han oplyser endvidere, at siden 1773 „alle Professo-

rerne ved Universitetet, som tilforn holdt deres Forelæsninger i det lærde Sprog, have til Nytte for deres unge ulærde Tilhørere, siden den Tid holdt deres Forelæsninger i de levende Sprog, hvorved Chirurgen non litterati, som er den største Mængde, have profiteret meget.“ Dernæst udtaler han sig meget imod, at der ved et eventuelt Academi skal examineres i Medicin; skal der være flere Professorer, hvad han finder meget rimeligt, kunne disse ligesaa vel ansættes ved Universitetet.

Naar *Bang* saaledes stiller sig paa Facultetets Side, er det formodentlig ved Paavirkning af eller i alt Fald efter Forhandling med sin Neveu og Plejesøn *Frederik Ludvig Bang*, der 1782 var bleven Professor designatus i Facultetet. Det er ret rimeligt, at Facultetet har søgt at benytte *Bangs* Indflydelse for at opnaa, hvad det ønskede, og at *Bang* har været ret ivrig, bestyrkes ogsaa derved, at *Riegels* insinuerer, at det er *Bang* og ikke *Callisen*, der har skrevet *Piecen*: „Til mine Medborgere“. — Men det nyttede ikke noget, Cancelliet indstillede efter at have refereret de forskellige Indlæg, at hvis det maatte behage Kongen, at der skulde oprettes et chirurgisk Academi, det da maatte paalægges Ansøgerne at indsende en Plan til et saadant Instituts Indretning, „hvilken dog alene maatte indbefatte hvad som vedkommer den chirurgiske Videnskab og udvortes Operationer, men ikke at befatte sig med indvortes Lægemidler, som fremdeles alene skulle henhøre til det medicinske Facultet, hvorfor og ingen Chirurg maatte øve *Praxin medicam*, uden han havde underkastet sig Examen af det medicinske Facultet.“ Dernæst indstilledes det: „at Justitsraad *Callisen*, som i lang Tid har været den eneste(!), der har læst over

Chirurgien, og som allerede er meget berømt, da der ved adskillige tyske Universiteter og in specie i Wien efter kejserlig Befaling læses over hans Institutiones chirurgiæ i alt Fald maatte haandhæves ved den ham forundte Succession paa General Direktør Tjenesten, saa at han i Følge deraf efter Justitsraad *Hennings's* Død bliver den første Lærer i Chirurgi.“ Denne Indstilling, der er dateret 4. Marts 1785, viser, at Cancelliet var paa det rene med, at der vilde blive oprettet et Academi, og der faldt da ogsaa 1. April 1785 følgende kgl. Resolution, der viser, hvor stor *Bodendicks* Indflydelse var:

„Da det er Vores allern. Vilje, at et særskilt og fra Universitetet og Collegium medicum helt separeret chirurgisk Academi her i Vores Residentsstad Kjøbenhavn skal oprettes, ligesom det med god Nytte er sket i adskillige andre Stater, saa have Vore Justitsraader *Hennings* og *Kølpin*, med de flere som derom under 2. November 1784 have indgivet deres allerunderd. P. M. og Forslag, hvis tre første Poster Vi herved allern. bifalde, saa snart som muligt til Vores nærmere Bedømmelse og Approbation at indsende en fuldstændig og detailleret Plan til et saadant nyttigt Instituts Indretninger og de Forelæsninger, som ved samme skal holdes.

Hvad angaar de øvrige Poster i det ommeldte Forslag saa vel som Indholdet af det senere til Os 25. Februarii h. a. af samme Personer indgivne allerund. og hermed følgende P. M.¹⁾ da haver Vores danske Cancelli at communicere samme til Vore andre vedkommende Collegier, fra hvilke Vi dets angaaende ville vente deres allerund. Forestillinger, ligesom og Cancelliet skal indkomme med en særskilt Forestilling angaaende den for de adskillige Chirurgur i Forslag bragte Rang.

I Henseende til Justitsraad *Callisen*, hvis Indsigter og Duelighed er Os vel bekendt, og som Vi allerede for en Del Aar siden have forundt Succession paa General

1) Dette Forslag gaar kun ud paa at forhøje Lønningerne til Reservechirurgerne med i alt 200 Rdl.

Direktør Tjenesten over Chirurgien efter Justitsraad *Hennings's* Afgang, da forbeholder Vi Os, naar Casus existerer, nærmere allern. at bestemme, hvorledes og paa hvad Maade i Overensstemmelse med denne nye Indretning bemeldte Vores ham givne Løfte kan komme Publico og ham til Nytte“.

I Overensstemmelse hermed udgik der 8. April 1785 et Reskript til de Chirurger, der havde indgivet Andragendet og en Notits derom til Collegium medicum¹⁾, hvorved det approberedes at „1) Theatrum anatomico-chirurgicum maatte som forhen forblive en Anstalt for sig selv, uden at forbindes med det medicinske Facultet, og at samme maatte forundes Navn af chirurgisk Academi;“ 2) at alt hvad der hører til det chirurgiske Forum maa underlægges Academiet, og alle Examinere overlades til det, og 3) at Hofchirurgen og Overchirurgen ved Frederiks Hospital foruden Generaldirektøren skulle være Lærere derved med Rang som Professorerne ved Universitetet, samt at de skulle bistaas af de 4 Reservechirurger. Lærerne skulle succedere hinanden ved Vacance. Endelig skal der hurtigst muligt indgives en fuldstændig og detailleret Plan..

Denne Resolution kom aabenbart ikke Chirurgerne uventet, thi allerede en Uge efter, 16. April 1785, kunde de indsende deres Forslag, der denne Gang var forfattet paa Dansk²⁾. Heri udtale de først deres Tak og komme dernæst med deres Forslag, der efter Cancelliets Indstilling (20. Maj 1785) approberedes 1. Juni 1785 med et Paalæg til Cancelliet om at udarbejde et Udkast til en Forordning. Dette Udkast var allerede færdigt 10. Juni, idet Cancelliet saa godt

1) Sjæll. Missiv. 1785 Nr. 271 og 272.

2) Indlæg til Sjæll. Registre 1785 Nr. 500.

som ordret fulgte Chirurgernes Forslag, og en Uge efter (17. Juni) approberedes dette Udkast, idet det paalagdes Cancelliet at forelægge Forordningen til Underskrift snarest muligt. Et Par Forandringer skulde der dog foretages, idet Kongen d. v. s. Kronprinsen forlangte, at Academiet skulde kaldes et *kongeligt* chirurgisk Academi, „og at Lærerne ved samme, i det mindste nogle Steder i Forordningen, og især i dens første tre Artikler og i den 17de skal kaldes Professorer“.

Endelig udkom Forordningen 22. Juni 1785, i alt følgende Chirurgernes Forslag. Den lyder efter det originale Dokument¹⁾:

„Vi Christian den Syvende af Guds Naade osv. gøre alle vitterligt: At, som Vi allern. have besluttet, at et særskilt og fra Universitetet, samt Collegium medicum i Vores kgl. Residentsstad Kjøbenhavn helt separeret chirurgisk Institut i bemeldte Kjøbenhavn skal oprettes, ligesom det med god Nytte i adskillige andre Stater er sket, saa at Theatrum anatomico-chirurgicum skal som forhen forblive en Anstalt for sig selv, uden at forbindes med det medicinske Facultet, hvilket Institut Vi allern. ville at skal føre Navn af det kongelige chirurgiske Academie, hvorunder skal være henlagt alt, hvad der hører til det chirurgiske Fag, ligesom samme og skal være overladte alle fornødne Examina; Saa ville Vi i saadan Henseende allern. have anordnet og befalet, ligesom Vi og hermed anordne og befale:

§ 1. Professorerne ved dette Vores chirurgiske Academie skal bestaa af General-Direktøren over Chirurgien, Vores Hofchirurgus og den første Chirurgus ved Frederiks Hospital, hvilke ved Vacance maa succedere hinanden, og skal disse tre ordentlige Lærere (hvilke endnu skal være undergivne til Hjælp de hidtilværende fire Reservechirurger) ej alene imellem sig dele den fornødne Undervisning, men endogsaa forenet bestride alle

1) Indlæg til Sjæll. Registre 1785 Nr. 500.

udforderlige Examina, og til alle ledige chirurgiske saavel civile som militære Betjeninger foreslaa delige Subjecta.

§ 2. Benævnte trende Professorer ved dette chirurgiske Academie skal tilligemed Vores Livchirurg og de øvrige Vores kgl. Huses Livchirurger udgøre et Collegium academicum, hvilket til visse Tider, i det mindste fire Gange om Aaret, og ellers saa ofte Chirurgiens Bedste det fordrer, skal forsamle sig tillige med Academiets Sekretair at afgøre Academiets indvortes Anliggender, og efter de flestes Stemmer tage deres Beslutninger, hvorpaa da Sekretairen i en dertil egentlig bestemt Protokol maa indføre alt, hvad som til Chirurgiens Bedste er foretaget og besluttet.

Til disse ordentlige Fjerdingaars Forsamlinger kan alle in loco sig befindende Membra academica ved trykte Sedler inklades og have Vota deliberativa, men vota decisiva have alene de i Forsamlingen nærværende Membra collegii academici.

§ 3. En af de tre Professorer skal føre Academiets Directorium eller Decanat og dets Forretninger, og til den Ende have dets Segl i Forvaring, hvilket alene udleveres til det bestemte og herefter anførte Brug. Dette Directorium eller Decanat skal kuns vare et Aar, og alle Aar afvexle imellem bemeldte trende Professorer, dog beholder nuværende Chirurgiens General-Directeur Os elskelig Justitsraad *Wilhelm Hennings* dette Directorium, om han det forlanger, ad dies vitæ.

§ 4. Den af Academiets Lærere, som lærer Anatomien, og altid skal bo i det anatomiske Amphitheaters Hus, skal enten selv besørge, eller ved en af Reservechirurgerne under sin Opsigt holde et nøjagtigt Inventarium over alle de til Academiet hørende Sager af Møbler, Bøger, Skabe, Præparata, Instrumenter og Maskiner.

§ 5. En af Academiets Professorer skal paatage sig Academiets Øconomie, forvalte samme et Aar igennem og ved Aarets Ende overlevere alt didhenhørende til sin Eftermand, saa at denne Forretning hvert Aar afvexler imellem Lærerne. Denne Øconomus skal imod Kvittering imodtage Academiets Penge, behørig uddele dem imod Kvittering og for Indtægt saavel som Udgift og maaske værende Overskud ved Collegii academici første Kvartalsamling, som altid holdes før Januarii Maanedes Ud-

gang, aflægge behørigt Regnskab og derpaa overlevere det til sin Eftermand.

§ 6. Foruden Deliberations Protokollen skal Academiet endnu holde tvende andre Protokoller, den ene til Examina, og den anden til alle chirurgiske studerendes Navne og Fødested, saavel ved Academiets Aabning som siden efter for de ny ankommende tvende Gange om Aaret, nemlig i hver Mai og October Maaned af dem selv at lade indskrive.

§ 7. Alle offentlige Forelæsninger skal enten i det danske eller tyske Sprog holdes gratis og det

a) om Vinter-Halvaaret:

Foruden de forefaldende Examina læres især Anatomien i alle dens Dele, som og Physiologien og gives saa meget som muligt Anvisning og Lejlighed til Dissectioner. I disse Maaneder skal og Operationes chirurgicæ afhandles, og, saa omstændelig som muligt, vises paa Cadavere, ligesom og Collegium chymicum enten i disse Vinter Maaneder, eller om Lectionernes Inddeling ej bekvemmelig tilsteder det, da i de dertil bekvemteste Sommer Maaneder skal holdes.

b) om Sommer Halvaaret:

Skal de theoretiske Videnskaber i Chirurgien overhovedet, og afvexlende visse Dele deraf, saasom den Lære om Jordemoder Kunsten, om Sygdomme i Benene (Ossibus), i Øjnene, Tænderne, om Saar, Geschwürer, Hævelser, ligesom og Medicina forensis og den Lære om Medicamenter (Materia medica) saa meget muligt særdeles afhandles, og til Undervisning og Øvelse i at forbinde og anlægge Bandager det nødvendige foranstalles.

§ 8. De offentlige Forelæsninger saavel som Examina skal holdes i det nuværende Amphitheatro anatomico-chirurgico indtil Vi allernaad. kunde blive sindet at skænke Academiet en dertil indrettet Bygning.

§ 9. Da de fire Reservechirurger skal ved Undervisningen komme de ordentlige Lærere til Hjælp; saa tillade Vi allern. at Collegium academicum paa Professorernes forenede Forestilling beskikker en eller tvende af de dædeligste Reservechirurger til at være Adjuncti Academiæ, og overdrager dem at læse over visse Dele af Chirurgien, da Vi gøre Os det Haab, at Reservechirurgerne med desto større Fornøjelse paatage sig dette, og saa meget mere indbyrdes kappes i Flid, som denne Adjunctur ej

skal forlenes den Ældre, men den Værdigere, og ville Vi, til saa meget mere Opmuntring, allern. have fastsat, at for den tilkommende Tid ikke nogen lettelig skal vorde beskikket til Professor ved Akademiet, som ikke forhen har været Adjunctus ved samme og forholdt sig værdig i denne Post.

Paa selv samme Maade skal og Academiets Sekretair, ligesom og Demonstrator Chemiæ af Collegio academico efter de fleste Stemmer vælges og beskikkes.

§ 10. Examina skal som hidindtil holdes offentlig og gratis, og saa meget muligt indskrænkes til de bekvemme Aarets Tider, nemlig til Foraaret og Høsten.

Enhver Examinandus, naar han melder sig til Examen, medbringer:

a) en af ham selv forfattet skriftlig Efterretning om sin Herkomst, og sit til den Tid førte Levnets Løb, som og

b) skriftlige Vidnesbyrd fra alle de Lærere, hos hvilke han haver hørt saavel medicinske som chirurgiske Collegier, førend han kan blive antaget til Examen. Ved denne Examen skal enhver Candidat først i forskellige i alle § 7 anførte Videnskaber, og ved Examens Slutning eller paa sammes sidste Dag aleneste i de medicinsk praktiske Kundskaber nøje prøves og da først dimitteres. Efter Candidatens ved Examen udviste Duelighed saavel i de theoretiske som praktiske medicinske og chirurgiske Videnskaber, skal herpaa af samtlige Examinatoribus bestemmes, og ham til fri Udøvelse af sine chirurgiske og medicinske Indsigter meddeles en af følgende Characterer:

at han nemlig i bemeldte Videnskaber er

I) Særdeles erfaren og duelig og værdig til en kgl. Betjening.

II) Erfaren og duelig og værdig til at blive befordret.

III) Ikke aldeles uduelig og ubekvem til Befordring.

§ 11. Ved alle Vacancer af chirurgiske Betjener som og udforderlige nye chirurgiske Indretninger i Sø- og Land-Militær og den civile Etat, skal vedkommende Collegium, i Følge de hertil udgangne kgl. Forordninger, hvilke til uforbigængelig Efterlevelse igentagne skal vorde dem bekendtgjort, hvergang henvende sig til Akademiet for at lade sig foreslaa duelige Subjecta til Vores allerhøjeste Befordring.

§ 12. Ligesom i begge vore Kongeriger i Stæderne

og Byerne, hvor Barberamter maa beholdes, ingen har eller skal have Tilladelse til at udøve Chirurgien, som ikke af Academiet er prøvet, og dertil er dygtig befunden; ligesaa lidet skal og i vore tyske Provinser de hidindtil af Physicus foretagne Prøvelser være tilstrækkelige, og endnu meget mindre Barberamtets Rettighed medføre Frihed til chirurgisk Praxis.

Ved et Barberamts Rettighed skal i det højeste Frihed til at aarelade, trække Tænder ud og sætte Clyster være forbundet; men hvem som fra denne Vores Forordnings Bekendtgørelsesdato af vil købe sig en saadan Amtsrettighed og tillige udøve Chirurgien, skal først af Academiet være prøvet, erkendt dygtig hertil og forsynet med det sædvanlige Testimonio, hvilket Testimonium ogsaa berettiger ham til fri Udøvelse af medicinsk og chirurgisk Praxis, uden at besidde et Barberamts Rettighed og herved skal da de, desuden utilstrækkelige, hidindtil sædvanlige Prøvelser af Physicus aldeles være ophævede.

§ 13. Paa det, at Academiet saa meget lettere kan erfare, hvad i begge Rigerne og Provinserne i chirurgicis foregaar, og derved de fornødne Indretninger og Forbedringer saa meget lettere foranstalles; saa skal begge Stabschirurger (hvilke vel af Regimentschirurgerne, men ligeledes ikke efter Anciennitet, men efter deres Academiet bekendte virkelige Duelighed og Fortjeneste skal vælges, og i Fredstider tillige skal forblive i deres Regiments Tjeneste) ved paatagne Correspondancer med Regiments og Garnisons og alle øvrige autoriserede Chirurger i deres Egn herudi troligen komme Academiet til Hjælp. Regiments og Garnisons og øvrige Chirurger skal derimod til den Ende tilholdes al til Chirurgiens Bedste og chirurgiske Foranstaltninger udforderlige Nidkærhed at udvise med disse Stabschirurgis.

§ 14. Da en fælles Bestræbelse af flere Medlemmer i et Selskab kan være af mere udbredt Nytte, saa tillade vi allern. at dette Academie maa kunne optage saavel indenlandske som udenlandske Membra, uden Indskrænkelse af et egentlig Antal, men dog paa samme Maade, som det ved Videnskabs Societeter er brugeligt.

§ 15. I samme Hensigt maa og Academiet med Tiden udsætte Præmier for theoretiske og praktiske Op-gaver efter bedste Overlæg og Godtfindende.

§ 16. Academiet ville Vi allernaadigst have forundt tvende Segl:

Det større, som maa forestille Vores Brystbillede med Overskrift: Sigillum Academiae Chirurgorum Regiae og nedenunder Hafnia 1785.

Det mindre med Vores Navn i Træk C 7 og samme Omskrift og Aarstal.

Af disse skal det større aftrykkes paa Diplomata og akademiske Testimonia med rødt Vox, det mindre derimod bruges til Breve.

§ 27. Foruden at vi allern. ville forunde de trende Professorer ved dette Academie Rang med Professorer ved Vore Universiteter i Kjøbenhavn og Kiel Nr. 8 i femte Klasse af Vores Rangforordning, ville Vi og have forundt

1) Vores og Vores kgl. Huses Livchirurger Rang med de kgl. Livmedici Nr. 5 i femte Klasse.

2) Vores Hofchirurgus med Nr. 8 i femte Klasse.

3) General Stabschirurgus med virkelige Cancelliraader Nr. 1 i sjette Klasse.

4) Stabs- og Admiralitetschirurger med Nr. 4 i sjette Klasse.

5) Regiments- og Divisionschirurger med Doctores medicinae Nr. 2 i ottende Klasse og

6) Garnisonschirurger med Nr. 3 i den niende Klasse.

§ 18. Iøvrigt ville Vi allern. tage dette saaledes oprettede kgl. chirurgiske Academie udi Vores Beskyttelse, og fremdeles have det benaadet med alle de Forbedringer, som den tilkommende Tid og Lejlighed maatte foranledige.

Hvorefter alle og enhver udi Vore Riger og Lande sig allerunderd. have at rette. Givet paa Vort Slot Frederiksberg d. 22de Juni 1785.

Under Vor kgl. Haand og Signet.

Christian Rex.

L. S.

Schack Rathlou.

Luxdorph. P. Aagaard.

Cancelliet havde sendt den første Indstilling fra Chirurgerne til Finanscollegiet 9. April 1785¹⁾, og

1) Cancelliets Brevbog.

dette gjorde sin Indstilling 21. Juni 1785, hvori der opstilledes følgende Beregning²⁾: De til Theatrum anatomicum bestemte Fonds, som indkomme fra Danmark, Norge og Holsten udgøre kun 295 Rdl. 8 Sk., medens der udbetales aarlig 1,450 Rdl., saa at Tilskudet beløber sig til 1,154 Rdl. 88 Sk. Skal der nu i Henhold til Forslaget yderligere ydes 2,000 Rdl., bliver Tilskudet 3,154 Rdl. 88 Sk., eller naar de proponerede Tillæg til Generaldirektøren og de to Stabschirurger maatte nedsættes eller ganske bortfalde: 2,654 Rdl. 88 Sk.

Hvis Compagnifeltskærerne som foreslaaet skulle have 7 Rdl. i Stedet for 5 Rdl. maanedlig, vil det foranledige en Udgift af 3,808 Rdl. hvori er iberegnet 400 Rdl. til de to Stabschirurger og da de militære Fonds ikke kunne udrede denne Udgift, har Generalitetet med Kongens Tilladelse henvendt sig til Finanscollegiet med Forespørgsel, om det extraordinært kunde faa den nævnte Sum, saaledes at den aarlig kan opføres paa det ordinære Budget. Finanscollegiet kunde imidlertid ikke tro, at det for den enkelte ringe Tillæg kunde have stor Betydning for Tilvejebringelsen af dygtige Chirurger. Skulde det imidlertid blive bevilget, vil hele Tilskudet blive 6,562 Rdl. 88 Sk.

29. Juni 1785 faldt den kgl. Resolution fuldstændig i Overensstemmelse med Chirurgernes Forslag kun med Hensyn til Compagnichirurgerne paa lagdes det Finanscollegiet at correspondere med Generalitets- og Commissariatscollegiet og derpaa komme med nærmere Forslag. Ligeledes skulde det

²⁾ Indlæg til Finanscollegiets Journal B. 1785 Nr. 242.

komme med nærmere Forslag om, hvorledes Pengene kunde skaffes til Veje.

Saaledes var chirurgisk Academi stiftet, men Chirurgerne vare endnu langt fra fornøjede dermed, de fremkom endnu med en Række Forslag, der gave Anledning til en Del Forhandling, men derpaa skulle vi her ikke komme nærmere ind, da det vedkommer Academiets senere Historie. Kun skulle vi endnu tilføje, at Akademiet i Stedet for den ansøgte Bevilling om Portofrihed fik 100 Rdl. aarlig af Postkassen til Hjælp til dets Brevvexlings Bestridelse ¹⁾.

Slutning.

„Dieses heist, auf einmahl, alles was nur von Chirurgus riechet, empor zu bringen“ havde en af Cancelliets Embedsmænd sagt, da han saa Chirurgernes første Forslag, og det kan ikke nægtes, at han havde Ret, Chirurgerne vare ved Academiets Stiftelse komne til Ære og Værdighed, og de havde vundet en Sejr, der endog overgik Sejren i 1736. Ikke alene gjordes det nye kongelige Academi fuldstændig uafhængigt af Universitetet og Collegium medicum, men der henlagdes alt, hvad der angik Chirurgi, under det. Indstillingsretten til chirurgiske Embeder fratoges Collegium medicum og henlagdes til Akademiet, Retten til at examinere Chirurgerne

¹⁾ P. M. af 20. September 1785 fra Generalpostamtet. Danske Cancellis Supplique Protokol 7 O 2010 (fortsat under 2008).

i Medicin fratoges Universitetet, idet alle Chirurgernes Examinier henlagdes under Akademiet.

Professorer ved Akademiet bleve udelukkende Chirurger, og i Collegium academicum fik desuden Livchirurgerne Sæde. Der ansattes Stabschirurger i Provinserne, som skulde hjælpe Akademiet med at vide Besked med Chirurgerne i Landet, og som paa den anden Side skulde staa i Forbindelse med disse. Forat give Akademiet et mere videnskabeligt Præg fik det ligesom Videnskabernes Selskab Lov til at optage inden- og udenlandske Membra.

Endnu tydeligere viser Chirurgernes Sejr sig maaske dog ved Rangforhøjelsen. Livchirurgerne bleve satte i Rang med Livmedici, Professorerne ved Akademiet med Professorerne ved Universitetet, Regimentschirurgerne med Doctores medicinæ. Dette var ingenlunde uden Betydning, thi naar den sociale Stilling, der kunde naas, var lige stor, enten man blev Læge eller Chirurg, og dertil kom at Chirurgerne havde ubegrænset Ret til Praxis, medens Doctores kun kunne praktisere i medicinske Sygdomme, maatte Følgen blive, at saa godt som alle først og fremmest bleve Chirurger.

Imidlertid var det Forslag, som dannede Grundlaget for Forordningen, øjensynlig et Hastværksarbejde, der led af mange Mangler, som ogsaa snart skulde vise sig. Allerede det, at Hofchirurgen og Overchirurgen paa Frederiks Hospital skulde være Professorer, var et meget vanskeligt Punkt, og det blev yderligere forviklet ved, at Professorerne skulde succedere hinanden, thi derefter maatte Overchirurgen paa Frederiks Hospital avancere til at blive Hofchirurg. Det vilde med andre Ord sige, at Hoffet vilde blive bundet til at tage en Overchirurg

i sin Tjeneste, og det maatte forudses, at dette let kunde forvolde Vanskelighed. Ved Besættelsen af Overchirurgembedet paa Frederiks Hospital maatte der allerede tages Hensyn til, om det var en Mand, som Hoffet senere vilde have til Hofchirurg, og hvem skulde besætte Overchirurgpladsen paa Frederiks Hospital? Hospitalsdirektionen kunde ikke gøre det, i alt Fald ikke uden Academiets Billigelse, og Hoffet maatte ligeledes have en Stemme. At her maatte komme Vanskeligheder var ganske rimeligt, og dette gjaldt ogsaa om andre Punkter.

Sammenligne vi de to Forslag, der vare fremkomne dels fra den chirurgiske Commission, dels fra Chirurgerne, er der ikke Tvivl om, at det første var langt omhyggeligere udarbejdet, skønt det ogsaa led af adskillige Mangler; men i det Hele maa det siges, at findes der end Ligheder hist og her, vare de gennemgaaende meget forskellige, og det er uforstaaeligt, at *Callisen*¹⁾ kunde antyde Muligheden af, at Chirurgerne havde plagieret Commissionens Forslag. Det kan vel kun være sket, fordi *Callisen* følte sig personlig fornærmet, og derfor ikke har været uhildet i sin Dom.

Et Spørgsmaal, som det var værd at faa oplyst, er, hvem der har udarbejdet Forslaget til chirurgisk Academis Oprettelse. Dette kan for Tiden næppe oplyses med Sikkerhed, men der er dog størst Sandsynlighed for, at *Kølpin* er Hovedmanden. Det paastaas nemlig af *Riegels*²⁾, at *Kølpin*, kort førend *Callisen* blev Professor chirurgiæ, udarbejdede en Plan

1) *Callisen*: Svar efter Løfte P. 15.

2) [*Riegels*]: Svar paa Hr. Professor Callisens Svar efter Løfte P. 30.

til Chirurgiens Forbedring. „Og fandt ikke denne Plan af Generaldirektøren og vores rosværdige Conferentsraad *v. Berger* saa fuldkomment Bifald, at endog han selv med egne Grunde bestyrkede samme, og indleverede den til det kgl. danske Cancelli og paa andre Steder?“

Det har som allerede tidligere nævnt ikke været mig muligt at finde nogetsomhelst Spor af et saadant Forslag i det danske Cancelli, men der er dog noget, der taler for, at det har existeret. Ikke blot siger *Riegels*, at dette „Factum kunde Professoren ogsaa faa notarialiter“, men i de sex Chirurgers første Indstilling siges, at en af Livlægerne, utvivlsomt *v. Berger*, for 11 Aar siden havde forhindret en Sammensmeltning af Universitetet og Amphitheatret. Det siges endvidere, at *Kølpins* Forslag i det væsentligste lignede det Forslag, der indgaves 1784, og endelig skal jeg endnu fremhæve, at *Kølpin* stod i Korrespondance med *Brambilla*¹⁾, der foranledigede Stiftelsen af det østerrigske Academi, der saa øjensynlig dannede Forbilledet for vort Academi.

Det var ogsaa ganske naturligt, hvis det var *Kølpin*, der var Ophavsmanden til Forslaget, thi det var væsentligst ham, der vilde have Fordel af det, da han ved det vilde faa Successionsret paa Generaldirektørembedet, hvilket utvivlsomt var hans højeste Ønske.

Der er saaledes god Grund til at tro paa, at *Kølpin* er den egentlige Ophavsmand til Academiet, skønt Beviset ikke kan leveres, saa længe hans første Forslag ikke er fundet. *Bodendick* har næppe spillet

1) *Alex. Kølpin*: Leben u. Character des Justitzraths Alexander Kølpin P. 22.

anden Rolle end at paavirke Kronprinsen, og det samme gælder de andre Livchirurger, medens *Hennings* og *Winsløv* vel nok have taget Del i Udarbejdelsen af Forslaget.

Se vi tilbage paa Udviklingen ville vi finde, at der bag den ligger den stadige Kamp mellem Chirurger og Læger, men det er dog ikke den, der kommer til at faa den afgørende Betydning, det er Landets indre Politik, som i ethvert Tidspunkt bliver af den største Vigtighed.

Struensees Regimente præger sig i Begyndelsen, det er *Struensees* Reformplaner, der ere nærved at gøre det af med Chirurgernes Selvstændighed, men en politisk Begivenhed, *Struensees* Fald, forhindrer Gennemførelsen af denne Plan.

I den følgende Tid forsøge Lægerne at fortsætte *Struensees* Politik overfor Chirurgerne, men disse begynde nu at sætte sig til Modværge, og de føre Kampen med delvist Held, til der pludselig indtræffer en politisk Begivenhed, Indfødsrettens Indførelse, der atter er lige ved at skaffe Lægerne en stor Sejr. Havde den chirurgiske Commissions Forslag ikke kostet saa mange Penge, var det formodentlig blevet gennemført, thi rimeligvis har det været de store Fordringer, det stillede til Kongens Kasse, der var Skyld i, at den extraordinære Finanscommission lagde Sagen hen.

Hofrevolutionen i 1772 havde hjulpet Chirurgerne, idet *Struensee* derved blev hindret i at gennemføre sine Planer, men medens dette kun var en negativ Hjælp, Chirurgerne fik, blev Hofrevolutionen 1784 af ganske anden Betydning. Chirurgen *Bodendick* havde været en af de første, der opmuntrede Kronprinsen til at forsøge denne Revolution, og han

nærede den største Interesse for den chirurgiske Læreanstalt. At det lykkedes Chirurgerne at faa deres Plan gennemført, kunde de sikkert takke *Bodendick* for.

Var det nu til Gavn, at denne Anstalt blev indrettet? Herom kan der selvfølgelig disputeres, men efter mit Kendskab til den Tids Forhold tror jeg, at man maa sige ligesom *Tode*, at det var det heldigste, der kunde ske. Selv om den nye Anstalt led af store Mangler, selv om den interne Medicin saa godt som ikke doceredes der, var Undervisningen ved den chirurgiske Læreanstalt dog sikkert i et mere praktisk Spor end ved Universitetet, selv om den ved dette var bleven ganske betydelig forbedret. Forskellen mellem Undervisningen paa Universitetet og paa chirurgisk Academi var vistnok ikke saa meget stor, efter at Facultetet havde afskaffet det latinske Sprog ved Forelæsningerne, og efter at begge Læreanstalter skaffede deres Elever klinisk Undervisning paa Frederiks Hospital, — men Chirurgien stod fremdeles paa et højt Udviklingstrin, medens Medicinen var langt tilbage. Som Forholdene vare i Slutningen af Aarhundredet, vare Forskellighederne mellem Læger og Chirurger ikke mere saa store, men Tiden var endnu ikke moden til en Sammensmeltning, der sikkert ikke vilde kunne gøre nogen Gavn, før man naaede saa vidt, at man ikke mere uddannede Medici og Chirurgi, men kun Medicochirurgi. Det var derfor vistnok heldigt, at chirurgisk Academi blev stiftet.

